fi.
tz
FERNAND BRAUDEL
La Miditerranie el le *monde miduerranien à l'ipoque de Philippe II*
ăg) Librairie Armand Colin, Paris, 1979
Toate drepturile asupra prezentei ediţii în limba română sunt rezervate Editurii Meridiane
Fernand Braudel mediterana şi lumea mediteraneană în epoca lui filip al II-lea
Volumul VI
Traducere de MIRCEA GHEORGHE
Prefaţă de ALEXANDRU DUŢU
EDITURA MERIDIANE BUCUREŞTI, 1986
ea a
Part li k ni – ti
eb îi)…"
LE POL/T/CA
Ia;
U
r
ARMISTIŢIILE TURCO-SPANIOLE: 1577 – 1584
12
Literatura ne-a prezentat totdeauna o Spanie ireductibil catolică. Aşa gândea deja un contemporan, Saint-Gouard în anul 1574, exact în momentul când Spania era acuzată de regele Franţei că ţese intrigi pe lângă protestanţii francezi şi se pregătea poate chiar s-o facă. Acest principiu „religia înainte de orice" riscă să nu fie totdeauna exact. Căci unde au avut o mai mare importanţă drepturile raţiunii de Stat decât în consiliile Regelui Prudent? Totul o mărturiseşte: certurile şi războaiele cu Roma, sau atitudinea ducelui de Alba în Ţările-de-Jos, în anumite privinţe atât de net anticlericală, sau, de asemenea, politica pe care a adoptat-o Filip al II-lea, cel puţin până în 1572, faţă de Anglia Elizabetei. „Oricât de paradoxal ar suna afirmaţia, n-a fost el numit aliatul

involuntar al reformei engleze”? 2 Şi politica sa religioasă în Oceanul Indian, în teritoriile domeniilor portugheze pe care le-a cucerit după 1580, a fost toleranţa.

Dar nimic nu precizează mai bine atitudinea guvernului spaniol decât discuţiile, compromisurile sale cu statele şi puterile Islamului. A căuta sprijinul Sofi-ului (cum s-a pretat chiar Pius al V-lea), a se alia cu Şeriful, cum va face Filip al II-lea, câţiva ani doar după dezastrul portughez de la Al-Kase al-Kabir este totuşi altceva decât 6

un spirit de cruciadă. împăratul, în ceea ce-l priveşte, se află în dialog constant cu turcii. Diplomaţia lui Filip al II-lea a moştenit faţă de Constantinopol metode şi chiar dosare ale diplomaţiei imperiale, care a rămas în slujba sa din motive de familie şi, totodată, de bani: războiul din Ungaria, când există război, se întreprinde, în parte, cu contribuţiile voluntare ale Spaniei. Spania profită deci de negocierile împăratului pentru a răspândi, pe urma ambasadorilor săi, pe drumurile care duc la Constantinopol, un întreg convoi de agenţi spanioli. Şi pentru unul pe care-l cunoaştem, şi pe care-l semnalează vechiul opuscul al lui Hammer, după Arhivele din Viena, au trudit alţi zece, întinzând mii de fire pierdute în urzeala groasă a evenimentelor, şi care ulterior sunt aproape de negăsit.

Totuşi pe ei am prefera să-i descoperim mai întâi ca să înţelegem, prin cele mai obscure dintre drumurile sale, marea schimbare a politicii mediteraneene în anii 1577 – 1581.

Pe urmă, dar numai pe urmă, vom examina în ansamblul lor problemele acestor ani de cotitură. Dacă Turcia n-ar fi fost împinsă către răsărit, împotriva Persiei, de ambiţiile sale cuceritoare începând din 1579, şi dacă Spania lui Filip al II-lea nu s-ar fi lansat spre vest, spre cucerirea Portugaliei şi a lumii, din 1580, ce ar fi însemnat pentru istorie (care, de altfel, aproape o ignoră) lunga şi fantezista negociere a lui Margliani pe care vom încerca s-o lămurim cât se poate de îndeaproape?

1. MISIUNEA
LUI MARGLIANI, 1578 – 1581

Am semnalat deja, în 1558 – 1559, tentativa lui Niccolò Secco şi a lui Franchis în legătură cu Viena şi Genova; apoi tentativele din 1564 şi 1567, amândouă, deopotrivă, dirijate de Viena. 7 Dar n-am crezut că trebuie să citǎm, în istorisirea evenimentelor, misiunea care fusese încredinţată în 1569 – 1570 unui oarecare cavaler de Malta, Juan Bareli.

Retrospectivă:

primele tentative de pace ale lui Filip al II-lea

Acest Juan sau Giovanni Bareli sosise la Catania în decembrie 1569, cu instrucţiuni din partea lui Filip al II-lea, datate din 27 octombrie. Serviciile sale pe lângă Sultan îl târâseră într-o afacere complicată, aceea a preotului grec din Rodos, Joan Acida (respect ortografia textelor spaniole) care, aflat în legătură cu un oarecare Carnota bei, stabilit în Moreea, se lăuda că ridică ţinutul împotriva turcilor. Mai promitea şi incendierea Arsenalului din Constantinopol. Datele (arsenalul Veneţiei avea să explodeze la 13 septembrie 1569) sunt prea apropiate, dacă ne gândim la durata comunicaţiilor pentru ca să putem crede că ideea a fost provocată de accidentul veneţian. De altfel, oferte de acest gen au fost făcute frecvent „biroului doi" spaniol, atât pentru Alger cât şi pentru Constantinopol. Pescaire, însărcinat să examineze propunerile lui Juan Bareli, recunoaşte că acesta se bucurase de încrederea sultanului defunct, că el era la curent cu afacerea din Moreea, dar nu şi cu iniţiatorii şi realizatorii ei, şi nici cu mijloacele plănuite pentru incendierea flotei turceşti. El îi vorbise regelui prin intermediari, dar atât, şi înaintase puţin, ca să nu spunem deloc, socotind, fără îndoială, că o va scoate la capăt în cele din urmă prin intermediul grecului.

Or, Pescaire luase el însuşi legătura cu acesta şi îl expediase în Levant unde aştepta, în vederea începerii acţiunii, aşa cum se înţeleseseră, doar ca să-i fie trimis

unul dintre fraţii săi. Dar fratele, supus veneţian, care trebuia să găsească o corabie El *Cunado*, având la bordul său artifi8

căile necesare pentru incendierea flotei turceşti, ezita să întreprindă călătoria. Având ceva de împărţit cu Veneţia, voia un permis de liberă trecere. Nu era de conceput să se ceară un asemenea permis Senioriei, atât de bănuitoare în astfel de treburi. S-a ajuns deci, după deghizarea lui în marinar cinstit, să se încredinţeze lui Juan Bareli o încărcătură şi El *Cunado*, plus instrucţiuni pentru patriarh şi din nou pentru Joseph Micas... Ca o măsură suplimentară de prevedere, viceregele pusese vasul pe numele său, ca şi cum corabia mergea să răscumpere captivi.

Cu explozibilii şi 50.000 de scuzi în mărfuri, nava părăsea Messina la 24 ianuarie. Dar acţiunea a eşuat în Levant. La căderea cortinei, preotul îl acuza pe cavaler că ar fi compromis totul. În realitate, afacerea arsenalului dăduse greş; în Moreea, Carnota bei, pe care se conta, murise. Patriarhul care trebuia să trimită la Zante după darurile ce-i erau destinate, nu făcuse nimic... În orice caz, marchizul de Pescaire, în raportul său puţin clar pe care-l trimitea în iunie 1570, refuza să se pronunţe asupra vinovaţilor din această „gravă" afacere 3.

În toată povestea asta, se va spune, nu există nimic dintr-un dialog binevoitor, dimpotrivă. Dar iată alt text. Nouă ani mai târziu: suntem de astă dată la Constantinopol în preajma bătrânului Mehmet Sokolli, agasat, ori simulând că este, de subtilităţile şi subterfugiile diplomaţiei spaniole. În faţa lui se află Giovanni Margliani, agent spaniol despre care vom avea de vorbit pe larg. „Paşa mi-a spus: Explicaţi-mi deci cu care gând ascuns l-au trimis (spaniolii) aici 4... pe Losata, cu care gând ascuns au trimis un cavaler de Malta, care, am aflat de atunci, era cavalerul Bareli, cu care gând ascuns (a venit) Don Martin (d'Acuña)" 5.

A existat deci o misiune Bareli în legătură cu

armistiţiul. Evident, nu în iunie 1570. Trebuie să presupunem că, venit o dată pentru a arunca

9 Arsenalul în aer şi a răscula Moreea, Bareli refăcuse a doua oară călătoria cu o ramură de măslin; sau că ar fi dus la bun (mai degrabă rău) sfârşit ambele misiuni, simultan. Ce înseamnă asta decât că Spania se slujeşte în Orient, pentru necesităţile sale diplomatice, de spionii şi de oamenii săi de acţiune, toţi aflaţi în legătură cu lumea interlopă a renegaţilor? Din acest punct de vedere, afacerea Bareli, pe care o punem ca un jalon pentru cercetări mai norocoase decât a noastră, este semnificativă.

Următorul pe lista lui Melimet Sokolli, Martin d'Acuña, pe care-l cunoaştem mai bine, se află la Constantinopol în 1576. Este un om de nimic, amestecat frăţeşte cu populaţia de renegaţi a oraşului. Dar când revine în Italia, el, iniţiatorul convorbirilor hotărâtoare din 1576, nu-şi face) are un titlu de glorie din a fi incendiat flota turcească? Mehmet Sokolli, pus la curent fără ntârziere, se plânge de curioasele afirmaţii ale acestui ambasador. Birourile spaniole, care-l cu-iosc bine pe Don Martin, admit totuşi că el a mtut efectiv să incendieze un galion. Această îtorie se întâlneşte în mod ciudat cu unele amă-unte ale misiunii Bareli din 1569 – 1570 şi ne idreptăţeşte să presupunem că nu cunoaştem scât o tentativă din zece. Renegaţi care vor să intre în graţii, vechi captivi care se dau drept lecialişti din Levant, greci ale căror mâini ebuie totdeauna supravegheate (cum spune! raport spaniol6), cavaleri din Malta, albanezi, imişi imperiali; să-i adăugăm pe interlocurii lor: evrei, germani, precum doctorul Salomon, agomani ca Hurrem Bey, toată această mul-ne interlopă şi nu totdeauna susţinută oficial patronii săi tratează afaceri diplomatice. îi târziu, în secolul al XVII-lea, va veni montul intermediarilor iezuiţi7. După 1573, aceşti oameni se agită ca niciodată, istă o cerere spaniolă care influenţează atunci ţa aventurii, o primă pusă în permanenţă iispoziţia oricui ştie, oricui

poate face ceva în Bnt. Acesta să fie motivul pentru care nebunul Claude du Bourg îşi oferea serviciile Regelui 10

Prudent pentru a aranja totul la Constantinopol, unde fiecare ştia cât de minunat lucrase în 1569?

El cerea „doar" 100.000 de ducaţi: mai mult decât trebuia să coste, într-adevăr, cumpărarea marelui vizir însuşi 8! <w *în timpul lui Don Juan* în 1571, Don Juan însuşi purta corespondenţă cu turcii. Aşa pretindea războiul din secolul al XVI-lea. Selim trimiţându-i o scrisoare însoţită de daruri, desigur după Lepanto 9, Don Juan îi răspundea că a primit totul prin intermediul eunucului Acomato de Natolie, că îi trimitea înapoi un spion grec „venit pe aici din porunca ta spre a iscodi pregătirile creştinilor căruia de-abia scăpat de la moarte, nu numai că i-am dăruit viaţa, dar l-am lăsat să vadă nestingherit toate măsurile şi planurile mele de a-ţi purta război necurmat". Nu suntem siguri nici de data, nici de autenticitatea riguroasă a acestor documente de origine nesigură. Dar corespondenţa în sine, aşa cum afirmă contemporanii, a existat, aceste hârtii o atestă. Curtoazie, sfidări romantice: de altfel ele nu înseamnă în acest an 1571 în niciun caz negocieri. Dar doi ani mai târziu sunt în curs, în mod cert, convorbiri adevărate.

La 30 iunie 1573, un agent al lui Granvelle, Juan Curenzi, din Constantinopol, era informator cu siguranţă, dar oare şi negociator? Nu neapărat 10… Dar prin iunie-iulie, alţi agenţi spanioli erau la rândul lor în drum spre Turcia. Dacă ar fi fost primii care să facă această călătorie ne-am putea gândi că trimiterea lor a fost decisă ca urmare a defecţiunii veneţiene. Filip al II-lea a aflat de pacea cu Veneţia la 23 aprilie 1573; Don Juan, la 7 aprilie. În realitate, această misiune nu face, fără îndoială, altceva decât să se integreze într-o serie. Dar ea este foarte ciudată. Căci, în fond, acum în iunie, spaniolii se pregătesc să facă nici mai mult nici mai puţin decât ceea ce făcuseră veneţienii.

re de «p i în cur enie. R.f.

Uzu din

Po°» s „ltana *pune* va t Mict, să pitească triW? acea' adaugă Pi" din SiriHA e„ut şi să nrpw g el

a «cu test ri Pi„f Ceea De treh7;

13»

este deci condamnată *a priori*. Ambasadorii Franţei au blocat în trecut de multe oritentative de acest fel în timpul lui Carol Quintul şi chiar al lui Filip al II-lea însuşi. Dar, de astă dată, spaniolii propun mari proiecte comerciale, mai ales deschiderea comerţului cu Levantul pentru întreaga Italie, concomitent cu excluderea veneţienilor şi francezilor. Creşterea traficului care ar decurge de aici, nu ar spori oare taxele prelevate de Padişah? Cel puţin, este ceva care să-l ademenească 1S.

În această tentativă în care-l regăsim încă o dată pe Joseph Micas sunt deopotrivă angajaţi toscanii (negociere în privinţa căreia posedăm toate elementele), evreii din Torino care îi împing în faţă pe savoiarzi, dornici să realizeze Ja Nisa, cu sprijinul evreilor, ceea ce făcuse Cosimo de Medici la Livorn*o în* – şi, mai târziu, luchezii. Această aspiraţie universală către comerţ este oare un semn al timpului? înlăturarea Veneţiei (ce poziţie minunată urma să fie uzurpată.) aţâţă cupidităţi care au avut tot timpul să se precizeze şi chiar să capete un început de realizare când, între 1570 şi 1574, Veneţia a fost dată la o parte din competiţiile comerciale. Toate aceste apetituri însoţesc şi consolidează politica spaniolă. Un nor gros de ambasadori, agenţi, cadouri, promisiuni se descarcă deasupra Constantinopolului. Acest atac în masă, va nota mai târziu episcopul, se desfăşoară în cele din urmă în „favoarea pătrunderii spaniolilor" *ÎI* şi când eşti reprezentantul Franţei, dar un reprezentant fără o lescaie, nu poţi fi decât neplăcut impresionat. „Paşa râde de noi când vede că vrem să-i legăm mâinile fără să punem nimic în ele" *1S*.

Dar pentru a înţelege mai bine, trebuie să fim atenţi la deosebirile intervenite în cei doi ani, 1573 şi 1574, pe

care-i parcurge negocierea. În septembrie 1573 19, episcopul de Dax putea încă să mai creadă în posibilitatea succesului Spaniei. Forţele acesteia sunt considerabile; turcii au dificultăţi în Yemen, dificultăţi care ni se prezintă ca un rebus insolubil şi pe care, de altfel.

2
z
I
— *L*

Sinan Paşa îl va rezolva chiar în acel an *2*°. Dar cucerirea Tunisului de către Don Juan, în ultimele zile ale sezonului favorabil navigaţiei, pare să fi compromis dialogul a cărui desfăşurare episcopul de Dax o urmărea cu nelinişte. Dacă acest dialog ar da rezultate, aşa cum va reuşi negocierea paralelă a împăratului, succesul îi *f* va surprinde pe veneţieni înaintea ratificării e propriei lor păci, care, hotărâtă la 7 martie 1573, nu a fost semnată decât în februarie 1574, când turcii au renunţat la unele eventuale concesiuni precum Cattaro şi Zara 21. Toată această situaţie ne explică temerile şi înarmările prevăzătoare ale Veneţiei, modul în care diplomaţia sa navighează cât mai aproape în spatele episcopului de Dax. Veneţia îşi joacă însăşi viaţa pe care vecinii ei ar pune-o cu plăcere în pericol. Candia este o pradă de soi, lipsită de armament suficient, iar „locuitorii de aici, nemulţumiţi… caută de mult timp să-şi scuture jugul” 22.

Semnarea unui tratat hispano-turc ar fi un şoc neobişnuit pentru Franţa. În fapt, episcopul este foarte mulţumit în februarie 1574 că a evitat o ruptură între Veneţia şi Turcia în legătură cu hotarele Zarei şi cu fortul Sebenico. În această împrejurare, Franţa a salvat pentru a doua oară Veneţia împotriva căreia unelteau toţi. Spaniolii şi imperialii sunt în cele din urmă învinşii acestei curse strânse. După încheierea păcii veneţiene, scrie ambasadorul francez, „încep să nu mă mai tem atâta de spanioli” *2 a*. Salvarea sa, ştie bine, a fost ocuparea

Tunisului prin care spaniolii au barat turcilor accesul către posesiunile lor din nordul Africii, pe care „nu le-ar mai putea controla dacă lucrurile ar rămâne aşa cum sunt acum” 24, scria el în februarie 1574.

Acestea sunt puţinele fapte pe care le cunoaştem, întregul dosar al negocierii trebuie să se găsească, fără îndoială, în vreun teanc de documente din Simancas. Problema care se pune, urmărind corespondenţa franceză, este să aflăm dacă Spania a dorit armistiţiul sau numai a încercat să manevreze împotriva Veneţiei (de 14

altfel chiar în momentul în care o copleşea cu asigurări de sprijin în cazul unui atac din partea turcilor). Niciunul, nici altul dintre aceste două scopuri nu a fost atins.

Dar tratativele continuă, nici umbră de îndoială. Şi cu acelaşi personal, oarecum stânjenit din pricina lipsei de instrucţiuni precise şi a desfăşurării evenimentelor care au dus la reluarea Tunisului de către turci în septembrie 1574. În ziua de 18 a aceleiaşi luni, episcopul de Dax scria Caterinei de Medici: „spaniolul şi florentinul care sunt aici de cincisprezece luni” sunt pe punctul de a pleca; paşapoartele lor sunt în regulă, dar mereu, în ultima clipă, sunt reţinuţi, ostatici şi totodată ambasadori. „Negocierile (în această ţară) va scrie mai târziu Margliani, sunt totdeauna primejdioase”. Ele sunt mai ales extrem de complicate. Un raport al ambasadei spaniole la Veneţia semnalează în 1574, aşadar în acelaşi timp cu convorbirile de la Constantinopol, o întrevedere între un ceauş, *secretario del Turco* şi un oarecare Livio Celino, în legătură cu pacea hispano-turcă. Din nefericire, nu-i putem fixa data, desigur ulterioară semnării păcii veneţiene, căci altfel Veneţia n-ar fi îngăduit, probabil, ca negocierile să se desfăşoare pe teritoriul său 25. În februarie 1575, Granvelle mai vorbea încă *x* despre pacea cu turcii în legătură cu urcarea pe tron a lui Murat al III-lea. Dar moartea lui Selim nu va schimba mare lucru pentru că, sub noul sultan, autoritatea lui Mehmet Sokolli avea să rămână

neştirbită până în ziua asasinării sale de un fanatic, în 1579. Este adevărat că Murat, suveran iubitor de fast şi copilăros, va deschide mai mult decât înaintaşul său porţile statului în faţa străinilor. Şi mai ales, mai mult decât oamenii, timpurile se schimbaseră, impunând Turciei noi condiţii de viaţă.

Un învingător ciudat: n

Martin de Acuña

După marele asalt din 15” 73 al diplomaţiei spani) le asupra Constantinopolului, să fi intervenit) are o suspendare a tratativelor? Poate. În) rice caz, o semioprire, până la sosirea în capitala turcească a unui nou ambasador, Martin de Acuña, a fost.

N-am descoperit, în legătură cu Don Martin, documente care să permită evocarea precisă a straniei sale figuri. Câte există, ne spun totuşi mult mai mult decât ne-au transmis Charrière şi cei care l-au urmat (Zinkeisen sau Iorga), adică un simplu nume şi porecla atribuită, şi anume Cugnaletta. Don Martin apare în istorie în 1577. Plecat din Neapole unde viceregele îi punea la dispoziţie 3.000 de ducaţi, el sosea la Constantinopol la 6 martie, dacă ne bizuim pe o notă veneţiană27. Şederea sa a fost excepţional de scurtă pentru că la 23 aprilie se întorcea la Veneţia… Guzman de Silva explică într-o scrisoare că Don „García” de Acuña plecase cu un permis de liberă trecere pentru răscumpărarea de captivi la Constantinopol, dar că „nu fusese acolo decât ca să trateze un armistiţiu cu turcul, obţinut, de altfel, de către el, pentru cinci ani”. Se găseşte, într-adevăr, la Simancas o copie a proiectului de acord pe care Don Martin reuşise să-l pună la punct cu miniştrii turci, proiect care poartă data de 18 martie M şi ale cărui prime rânduri „Domnul cel de necuprins, inspirând şi iluminând sufletele celor doi împăraţi…” evocă, evident, un original turcesc. Don Martin aducea, în plus, o scrisoare a Paşei către Filip al II-lea cu promisiunea că armada turcă nu va porni în 1577.

Treabă făcută repede. Dar şi bine? Nu toţi spaniolii

au fost de acord asupra acestui punct. Când în aprilie, Don Martin, în drum spre Spania, se opreşte la Neapole, marchizul de Mondejar, succesorul lui Granvelle ca viceregе, îl primeşte cu atâta acreală încât simte el însuşi nevoia să se scuze în treacăt. Dar, explică el, Don Martin este „unul dintre spaniolii cei mai compromişi din câţi au venit în Italia” 29. Şi grozav de indiscret: după ce l-a pus pe Mondejar să jure că nu va dezvălui nimic din ceea ce i-a destăinuit despre misiunea sa, el face în aşa fel încât, o zi mai târziu, totul să se ştie în Neapole. Este vina lui sau a unuia dintre însoţitorii săi, adaugă Mondejar, a cărui furie e lesne de imaginat. Pare evident că nu trebuie bănuiţi nici însoţitorii, nici parţialitatea viceregelui, pentru că la Constantinopol Don Martin jucase exact acelaşi joc, ascunzându-se faţă de oamenii cumsecade, după cum se mira ambasadorul imperial, pentru a se încredinţa celor mai josnici renegaţi din oraş. „Derbedeii de pe uliţe îl cunosc toţi, pe el

„— şi secretul lui” 30. Şi pe deasupra este şi risipitor, jucător de cărţi, beţivan. Din cei 3.000 de scuzi pe care Mondejar îi încredinţase la plecarea sa spre Constantinopol, el a trimis o jumătate în Spania sub formă de mătase şi monede de argint. Apoi restul l-a jucat pe drum, la Lecce. La întoarcere, Mondejar este obligat să-i dea un nou avans pentru ca să-şi poată urma drumul spre Spania. Dar îi cere socoteală de bani, pentru trecut şi pentru viitor31.

În iunie, Don Martin se află în Spania şi raportează oral lui Antonio Pérez tot ce a realizat la Constantinopol32. Căci a făcut, pare-se, o treabă bună. Poate fiindcă a sosit acolo la momentul oportun? Orice-ar fi, el a obţinut din partea Paşei angajamentul că armada turcă nu va ieşi în larg, în pofida insistenţelor lui Euldj AH33. A reuşit, mai ales, să conducă în mare viteză negocierile de armistiţiu. La urma urmelor se poate să fi fost ajutat de propria sa indiscreţie, de relaţiile sale dubioase, de lipsa lui de scrupule. Desigur, nu este diplomat „de carieră”! Şi nu a

căutat să menajeze susceptibilităţile spaniole. Se ştia prea mult în această privinţă la Madrid? În orice caz, Don Martin

17 nu s-a mai întors în Orient „pentru motive de o

3

O

I

sănătate”, afirmă documentele oficiale. Şi este o întreagă istorie într-o singură frază. O scrisoare pe care el o scria regelui în 1578 şi în care îi arăta, pe de o parte, că succesorul său nu va putea să-i readucă Paşei în memorie promisiunile acestuia, şi, pe de alta, că nu va ezita să-şi atribuie meritul pentru tot ceea ce făcuse el însuşi, dezvăluie ranchiuna lui Don Martin şi... starea excelentă a sănătăţii sale 34... El exagera, neîndoielnic, valoarea serviciilor aduse căci în august, un alt personaj sosise de la Constantinopol la Otranto, apoi la Neapole, şi acest Aurelio de Santa Cruz aducea şi el propuneri conciliante din partea Padişahului. El spunea că acesta din urmă „dorea mult armistiţiul, căci era un om blând şi iubitor de pace, pasionat de literatură şi duşman al războiului... şi a tot ceea ce putea să-i tulbure liniştea”. Cât despre Mehmet Paşa, cea mai înaltă autoritate după Sultan, el are mai mult de 75 de ani şi urăşte războiul. Printre ceilalţi miniştri, numai Sinan Paşa se arată agresiv, dar el este unul dintre cei mai puţin influenţi 35.

Un ultim cuvânt, destul de lugubru, despre Martin de Acufia. Potrivit unui document de la British Museum, el a fost executat din ordinul regelui la 6 noiembrie 1586, deci la mult timp după amănuntele pe care le-am relatat, într-o sală din castelul Pinto, aproape de Madrid, în această privinţă suntem vag informaţi despre una dintre fărădelegile sale în Turcia (denunţarea unui spion al Spaniei) şi pe larg despre împrejurările, creştineşte emoţionante, ale morţii sale36.

Giovanni Margliani

La sfârşitul anului 1577, la recomandarea ducelui de

Alba, regele trimitea la Constantinopol un cavaler milanez, rudă a lui Gabrio Serbelloni, pe nume Giovanni Margliani. Cavalerul luptase în Tunisia în 1574: rănit – pierduse un ochi – a fost făcut prizonier, apoi răscumpărat de la $8

turci în 1576 prin mijlocirea unui negustor ragusan, Nicolo Prodanelli *m*. Instrucţiunile care i-au fost date de către rege, şi din care am descoperit fragmente nedatate cu precizie, sunt din anul 1577. Ele sunt redactate în termeni foarte generali. Va trebui să treacă prin Neapole, unde se va abţine să-l informeze pe marchizul de Mondejar. Va fi însoţit de un oarecare Bruţi din care informaţiile noastre fac fie un albanez, fie un „demnitar" de la curtea imperială, fie chiar un stipendiat al Senioriei din Veneţia *3 s*. Să fi cumulat toate acestea? Margiiani este înştiinţat că va trebui să continue misiunea începută de Martin de Acufia, reţinut în Spania din cauza sănătăţii, şi să negocieze armistiţiul. Va avea grijă să dea explicaţii Maltei şi prinţilor Italiei… Asta-i tot şi este foarte puţin pentru a lumina începuturile importantelor sale negocieri.

A fost ales Margiiani din pricina meritelor sale reale? (Omul este abil, cinstit, flexibil, tenace; are un condei neobosit). Sau ceea ce s-a urmărit era doar ca negocierea să fie luată din mâinile unor oameni ca Don Martin şi să fie ridicată la un nivel de seriozitate şi demnitate? Este dificil de afirmat fără a avea instrucţiunile oficiale sau instrucţiunile secrete (despre care Margiiani vorbeşte în scrisorile sale) date noului trimis al Spaniei la Constantinopol.

Plecaţi de pe ţărmul Neapolelui, Margiiani şi însoţitorii săi soseau la 8 noiembrie la Valona 39. Ei plecau din nou de aici la 13 noiembrie. La 25 erau la Monastir, iar la 12 decembrie la Rodochio de unde Margiiani îşi anunţa venirea dragomanului Hurrem Bey care fusese folosit şi în negocierea din timpul lui Don Martin. La 14, răspunsul dragomanului îi sosea printr-un curier special la Porto Piccolo la o oarecare distanţă de Constantinopol, în care mica ceată intra în aceeaşi seară. Găzduit în propria-i casă

de ceauşul care-l condusese, şeful misiunii se întâlnea aici imediat cu Hurrem Bey. Dar s-au mulţumit să schimbe numai câteva amabili-9 taţi, amânând pentru a doua zi discuţiile serioase.

Or, încă de-a doua zi totul a mers prost. De îndată ce Margliani îşi expuse misiunea, Hurrem Bey îl întrerupse cu aceste cuvinte: „Dacă aş fi creştin mi-aş face semnul crucii în faţa acestor scorneli ale lui Don Martin. Paşa aşteaptă un ambasador: asta a scris Majestăţii Sale, asta i-a promis aici Don Martin, asta, în sfârşit, a anunţat tot Don Martin printr-un om sosit aici. Paşa va fi foarte contrariat de o asemenea schimbare de opinii. Să dea Domnul să nu urmeze de aici vreo neplăcere de nereparat pentru siguranţa voastră".

Reproşul a fost într-adevăr reluat cu vehemenţă de Paşă, ca şi de dragoman, ca şi de doctorul Salomon, evreu german după cât se pretinde, în orice caz, un personaj influent în cercurile guvernamentale şi care trebuia, la nevoie, să fie plătit cu mare generozitate (ceea ce nu înseamnă că a fost cumpărat, în sensul vulgar al cuvântului). Această vehemenţă era oare sinceră? Don „Martin minţise? spusele lui Margliani şi ceea ce ştim despre personaj ne-ar îndemna să credem că da, însă această lume a Constantinopolului, cu jocurile sale complicate, recomandă prudenţă atât istoricilor, cât şi ambasadorilor sau agenţilor diplomatici de grad mai mic. Trebuie adăugată aici şi o anumită prefăcătorie. Fapt evident este că spaniolii voiau să procedeze iarăşi în mod discret. Dacă Don Martin se angajase cu adevărat prea mult în 1577, poate că aşa se explică reţinerea lui în Spania. Turcii, dimpotrivă, doreau o ambasadă spectaculoasă. Li se trimitea un personaj obscur, prizonier de război până le curând, chior, ceea ce dădea loc la glume proaste, celea ale lui Euldj Ali (adversar al armistiţiu-ul), ca şi ale francezilor… însoţitorii săi – oa-îeni mărunţi, un Aurelio Bruţi cu o stare civilă esigură, celălalt Aurelio de Santa Cruz, cunoscut a simplu negustor, specialist în

răscumpărări, iformator al spaniolilor, pe jumătate spion… în plus, mica trupă făcea cât mai puţin zgomot i putinţă. „Nu vor să fie nici văzuţi, nici cunoşti” spune o corespondenţă franceză 4 o. Abatele 20

de Lisle notează la 22 ianuarie: „… în locul acelor ambasadori care erau aşteptaţi, toţi strălucitori şi încărcaţi de daruri, numitul Marrian a venit cam pe ascuns cu împuternicirea să trateze zisul armistiţiu” 41. Timp de un an, Margliani şi-a purtat oamenii „înveşmântaţi în haine de sclavi”. Adesea, el îşi ascundea faţa. Într-o zi, aşteptând să fie primit în audienţă de Paşă, l-a zărit de departe pe bailul veneţian. Imediat s-a eschivat, a intrat în încăperea unde îl primise până atunci Paşa, stârnind violenta mânie a turcilor care se găseau acolo. El însuşi povesteşte incidentul şi, dacă se laudă cu el, este pentru că discreţia lui nu provine câtuşi de puţin dintr-o înclinaţie maladivă pentru ascunzişuri, ci, nu ne îndoim în această privinţă, reprezintă o discreţie impusă. Gerlach, al cărui *Tagebuch* este un excelent izvor de informaţii pentru întreaga negociere a lui Margliani, notează la începutul relatării sale: spaniolii vor mult pacea, dar în acelaşi timp, „vor să rămână secretă şi să nu fie ei aceia care s-au umilit în faţa turcilor” 42. Este explicabilă supărarea Paşei, supărare pe care o trădează lăudăroşeniile sale sforăitoare, glumele la adresa Papei, aluziile la dificultăţile din Flandra, cererea de cedare a Oranului. Dar pacea era o necesitate la fel de viu resimţită şi de turci şi de spanioli. În lipsa ambasadorului, se discuta cu Margliani. Şi cum trebuia ca negocierile să se încheie înainte de sosirea primăverii, audienţele au urmat unele după altele. După 1 februarie, Margliani înregistra o destindere netă. La 7, era semnat un armistiţiu pentru un an &, un fel de suspendare a ostilităţilor, un *gentlemeni agreement*. Textul poartă în titlu o atestare a conformităţii traducerii semnată de interpretul Hurrem Bey şi de doctorul Salomon Ascanasi care, amândoi, au jucat un rol decisiv în cursul negocierilor. Paşa promitea că, pentru acel an, 1578, şi cu

condiţia reciprocităţii, armada turcă nu va ieşi în larg. Armistiţiul se extindea la o serie întreagă de state, 21 unele numite de regele Spaniei, altele de Padişah şi anume, de partea turcă, regele Franţei, împăratul, Veneţia şi regele Poloniei, plus „principele" din Fez, „deşi pentru acesta nu este necesar, adaugă textul (care aici, introduce în treacăt o importantă pretenţie turcească), întrucât el se află sub stindardul Serenissimului Padişah şi îi este supus" iar din partea lui Filip al II-lea, Papa, insula Malta şi ordinul San Juan rezidind în acea insulă", Republicile Genova, Lucea, ducii de Savoia, Florenţa, Ferrara, Mantova, Parma şi Urbino şi, în sfârşit, seniorul din Piombino; pentru regele Portugaliei este stabilit că armada turcă nu va porni împotriva statelor sale de dincolo de Gibraltar „pe Marea Albă". Promisiunile nu sunt la fel de nete în ceea ce priveşte Marea Roşie şi Oceanul Indian; prin acele părţi numai Dumnezeu ştie ce avea să se întâmple.

În total, un succes magnific, obţinut de la început, fără a scoate un ban şi fără zgomot, aşa cum dorea diplomaţia spaniolă. Şi rapid: negocierile au durat de la 12 ianuarie la 7 februarie şi au fost la fel de prompt încheiate ca şi acelea ale lui Martin de Acuña. Poate fiindcă, pentru turci, esenţialul era să evite în *timp util* mobilizarea flotei şi marile cheltuieli care ar fi decurs de aici. Tratativele nu erau deci rentabile decât dacă se încheiau înainte de sfârşitul iernii, de unde datele celor două armistiţii: 18 martie 1577 şi 7 februarie 1578 44…

Dar turcii continuă să pretindă o ambasadă spaniolă în toată regula, ei urmărind un succes diplomatic strălucit care să aibă răsunet în întreaga Europă. Ei o cer cu insistenţă. Şi acordul din 7 februarie cuprinde în încheiere un angajament formal în vederea unui schimb de ambasade. Adăugându-se şi împrejurările, iată faptul care va prelungi cu încă trei ani şederea lui Mar-gliani în Viile din Pera şi va fi cauza nenorocirilor sale.

— Cartier rezidenţial pentru ambasadorii străini din

Constantinopol (N.tr.). 2Z
23

N-ar fi trebuit să se întoarcă în Europa încă din primăvara anului 1573, de vreme ce misiunea sa era îndeplinită? Desigur, nu s-a gândit prea mult la asta, sperând, aşa cum arată scrisoarea sa din 30 aprilie către Antonio Pérez 4S, să obţină singur rezultatul scontat, adică suspendarea ostilităţilor pentru doi sau trei ani. În febra şi iluziile unei negocieri atât de facile, el a putut nutri câteva asemenea speranţe. Aflând prin prietenul său ragusan Prodanelli despre victoria lui Don Juan la Gembloux, confirmată şi pe alte căi, Margliani a încercat imediat să profite de ea, la sfârşitul lui aprilie, pentru a-l stârni din nou pe „Dottore”: „I-am spus mereu lui Hurrembey şi înălţimii Voastre, îi declara el, că n-aş înclina să cred că Majestatea sa Regele, Stăpânul meu, ar fi în favoarea trimiterii unui ambasador. Hurrem Bey a preferat să creadă în acest Aurelio (de Santa Gruz) mai curând decât în mine. Dumnezeu ştie ce se va mai întâmpla. Cât despre mine, rămân la aceeaşi părere, cu atât mai mult cu cât Seniorul Don Juan se îndreaptă spre victorie şi Padişahul se găseşte angajat într-un război în Persia care este cunoscut ca fiind plin de primejdii şi de frământări. El contrabalansează, şi încă energic, războiul din Flandra. Arătaţi-i deci lui Mehmet Paşa că ar fi în avantajul său să se liniştească din partea forţelor regelui Spaniei, stăpânul meu, pentru doi sau trei ani şi să se alăture formulei de suspendare a ostilităţilor care s-ar încheia prin intermediul meu”.

Iată ceva care era îndrăzneţ şi prematur. Răspunsul Paşei veni repede, amabil, cel puţin sub forma pe care i-o dădea doctorul. El spunea că nu contrazice argumentele care i se expuseseră. Dar Padişahul era tânăr, dornic de glorie. Margliani îl descria în februarie, accesibil sugestiilor, mai receptiv decât Selim, abandonându-se primelor impresii; dar tocmai de aceea i se spune, insistenţele zilnice ale lui Euldj Ali pe lângă suveran nu

sunt lipsite de greutate. „Kapudan Paşa” se făleşte că poate învinge, chiar cu o flotă mediocră, Spania, atunci atât de încurcată. Or, „eu mă găsesc în situaţia, mărturiseşte Paşa doctorului, de a fi vorbit atât de deschis în favoarea lui Don Martin, de care am fost înşelat, încât nu mai pot să încep din nou”. După acestea toate, scoţând un suspin adânc şi gemând el continuă: „Imperiul acesta, în prezent, nu are nici picioare, nici cap”. Bune şi frumoase cuvinte care i se repetă la momentul potrivit lui Margliani, fără a fi uitate cuvintele „Ai dreptate doctore”, prin care Paşa ar fi salutat expunerea tezelor spaniole.

Dar, în concluzie, Paşa a revenit la problema ambasadorului. Filip al II-lea să trimită unul şi el va fi atunci cu totul dispus să facă să se îndeplinească cererile sale. Dar dacă nu se va trimite, adaugă Mehmet, „voi urma eu însumi părerea Kapudan-ului Paşă”. După care, el jură pe capul Padişahului că a îndurat toate necazurile din lume pentru a face să se respecte termenii armistiţiului, şi anume, împiedicarea armadei să iasă. Astfel, amabilităţile şi ameninţările se amestecă în gura Paşei. Creştinii şi turcii caută să se încuie unii pe alţii. Convorbirile lor, raportate cu fidelitate de nenumăratele scrisori ale lui Margliani nu îngăduie eliminarea unei impresii de nelinişte, ele revelă o diplomaţie complicată, abilă, nu foarte scrupuloasă, fără să manifeste silă, nici de o parte, nici de cealaltă, faţă de cele mai subtile şiretenii.

„Omul lui Margliani”, însărcinat să ducă în Spania textul armistiţiului provizoriu plecase la 12 februarie 1578 din Constantinopol. Consiliul de Stat, la Madrid, a deliberat de mai multe ori asupra veştilor pe care le aducea 46. Unanimitatea s-a stabilit fără greutate asupra necesităţii de a-l aproba „având în vedere starea treburilor Majestăţii Sale şi a finanţelor precum şi nevoia care există de a linişti lucrurile şi de a se sârgui pentru întărirea regatelor sale...” înţelegerea cu turcii este necesară, toată lumea este de acord cu aceasta, chiar dacă nimeni nu doreşte să abordeze fondul dezbaterii. În schimb,

consilierii ezită în legătură cu „problemele de protocol şi de prestigiu”; să se trimită sau nu un ambasa24

dor? Şi în caz că da, ar fi oare suficient să se trimită scrisori de acreditare lui Margliani? La aceasta se reduce dezbaterea. În septembrie se decidea trimiterea unui ambasador în principiu, şi un oarecare Don Juan de Rocafull 47, personaj destul de şters, pe care o scrisoare ni-l semnalează, în 1576, comandând câteva galere ale escadrei din Neapolei8 primea instrucţiuni în acest scop. Instrucţiunile primite, generale, fără dată precisă „expuneau amănunţit antecedentele negocierii. Ele erau dublate de „instrucţiuni secundare” purtând data de 12 septembrie 1578 49 care prevedeau cazul în car e Rocafull „n-ar putea” să meargă la Constantinopol. El l-ar trimite atunci pe căpitanul Echévarri, care îl însoţea, cu misiunea de a cere ca armistiţiul să fie încheiat prin intermediul lui Margliani. Decizia de a-i trimite sultanului un ambasador nu era deci foarte fermă; se rezerva posibilitatea să fie reţinut în ultimul moment.

Au mai fost necesare trei sau patru luni pentru ca Margliani să fie pus la curent în îndepărtata sa reşedinţă. După Gerlach, în *Tagebuch*, „omul” lui Margliani se întorcea la Constantinopol abia la 13 ianuarie 1579 bo. Durata mare a călătoriei se datorase poate iernii sau poate unui calcul al Spaniei dornică să repete, în 1579, manevra care-i îngăduise cu doi ani înainte să obţină imobilizarea flotei turceşti. Francezii s-au gândit imediat la asta şi, de fapt, sosirea acestor veşti bune, anunţarea nouluiambasador, au facilitat sarcina lui Margliani. În plus, turcii, angajaţi din ce în ce mai mult în Persia deveneau, pe măsură ce trecea timpul, tot mai concilianţi. Juye îi scria lui Henric al III-lea la 16 ianuarie 1579: turcii „au tot atâta nevoie (de armistiţiu) cât poate avea zisul rege catolic din pricina războiului din Persia unde vor da peste mai multe probleme decât e de închipuit” 51. Juan de Idiaquez, pe atunci reprezentant al lui Filip al II-lea la Veneţia, afla de la ambasadorul francez la 5 februarie 1579 că la

Constantinopol Margliani nu mai era sechestrat, că se îmbrăca cu haine noi.

el şi oamenii lui, şi că vorbea despre închirierea unei case în Pera. „Aici s-a ajuns la concluzia că trimisul Majestăţii Voastre pe care ei îl aşteaptă pentru încheierea armistiţiului, nu este departe de ţel” 52.

Totuşi, Don Juan de Rocafull nu se grăbea. La 9 februarie, se afla încă la Neapole; la 4 martie, la Veneţia, se pretindea că se apropia de Constantinopol de unde Margliani trimisese doi oameni să-l întâmpine M. Dar vestea era pripită. Rocafull era „bolnav”. Cunoscând cea de a doua instrucţiune a sa şi reticenţele spaniole, putem avea îndoieli, împreună cu turcii, în legătură cu această boală şi chiar în privinţa revenirii ei de care a fost copleşit bietul om. Margliani a semnat oare totuşi un armistiţiu analog celui din anii precedenţi? Documentele pe care le-am citit nu-l menţionează. O corespondenţă franceză ne îngăduie să-l presupunem, dar fără o precizie suficientă 64. În orice caz, încă din aprilie flota turcească, sau cel puţin ceea ce era mai uşor de mobilizat din ea, era dirijată către Marea Neagră, sub comanda lui Euldj Ali. A existat deci destul de devreme la Neapole siguranţa că flota turcească nu „va ieşi”. Nu cumva aceasta a contribuit – simplă ipoteză – la stoparea călătoriei lui Juan de Rocafull?

Bolnav sau nu, Rocafull nu a traversat Marea Adriatică. La 25 august, debarca la Ragusa căpitanul Echévarri. Însoţit de un oarecare Juan Estevan, el aducea darurile destinate Padişahului şi miniştrilor săi, iar pentru Margliani, *todos Ios poderes et recaudos necessarios* în vederea încheierii armistiţiului5 s, ceea ce-l făcea pe Margliani să treacă de la rolul de simplu împuternicit la acela de ambasador. Concomitent, sosea la Constantinopol un nou ambasador francez 56. La 16 septembrie el afla de la bătrânul Mehmet că armistiţiul cu Spania era pe drumul bun57 şi imediat, fireşte, îşi dădu toată silinţa să-l împiedice. Mai întâi printr-un război

* toate împuternicirile şi garanţiile necesare (lb. spân. – N. În) 26

al informaţiilor: în timp ce Margliani arăta că pregătirile regelui Spaniei, cunoscute la Constantinopol, erau destinate Portugaliei, a cărei succesiune se deschisese chiar înainte de moartea Regelui Cardinal58, francezul, folosind un zvon care circula la Constantinopolă9, pretindea că erau îndreptate împotriva Algerului. El vorbea, în plus, despre un război în Italia, inevitabil ca urmare a incidentelor din marchizatul Saluzzo. Trudă zadarnică! I se va reproşa mai târziu lui Germigny că nu a ştiut să blocheze calea politicii spaniole. Dar el nu putea duce un alt război decât această luptă măruntă de cuvinte. Se petrecuse o prăbuşire reală a prestigiului Franţei în Levant după Noaptea Sfântului Bartolomeu: certitudinea neputinţei, a oboselii sale în Occident îi slăbea mijloacele de acţiune la Constantinopol. Nu poţi negocia cu mâinile goale. Iar poliţia franceză îl arestase de curând pe singurul om capabil, poate, să reîntoarcă Turcia către Europa, Claude du Bourg, omul ducelui de Anjou, reţinut la Veneţia în februarie 1579 şi transferat la Mirandola60. Planul său era să intereseze Turcia în cucerirea Ţărilor-de-Jos de către ducele de Anjou, în alianţă cu Taciturnul, cu protestanţii din întreaga Europă şi cu englezii a căror prezenţă la Constantinopol o semnala Margliani. Era într-adevăr ceva care putea ispiti politica turcă. Dar angajată profund în epuizanta luptă împotriva Persiei, ea nu putea cu niciun chip să se întoarcă, în aceeaşi clipă, şi spre vest.

Anul 1580 a fost în cele din urmă pentru Margliani un an de muncă şi de succes. Legată de Neapole, sub conducerea pricepută a lui Don Juan de Zuniga (devenit Comandor al Castiliei după moartea nepotului său şi viceregе al Neapo-lelui după moartea lui Mondejar), misiunea milanezului a devenit mai eficace decât în trecut, eliberată de lentele drumuri dus-întors spre Spania. Ştim că din timpul lui Mondejar i se interzisese, dimpotrivă, să

ţină Neapolul la curent. Ceea ce nu înseamnă că, pe moment, lui Margliani, 7 misiunea i-a părut uşoară. El a străbătut perioade critice, chiar dacă restul timpului şi l-a petrecut în discuţii şi pălăvrăgeli îndelungate, urmate de raporturi nu mai puţin lungi de informare şi chiar la un moment dat în dispute de întâietate cu Germigny pentru alegerea fotoliului în biserica principală din Pera61… Este frivolitate sau dorinţa de a dovedi turcilor imposibilitatea de a menţine la Constantinopol un reprezentant permanent al Spaniei, concesie la care Filip al II-lea nu voia să consimtă.

O altă dificultate pentru Margliani; marile personaje se schimbă pe scena politică turcă. Mehmet Paşa a fost asasinat în octombrie 1579, şi înlocuit de Ahmet Paşa, minte destul de săracă, favorabil, se pare, Spaniei62. Dar moare şi el la 27 aprilie 1580 şi îi succede Mustafa Paşa. Acestor schimbări le corespund numeroase transformări ale personalului mărunt. Dacă doctorul Salomon se menţine, dragomanul Hurrem Bey dispare. îl regăsim în schimb pe ciudatul Bruţi, spion dublu, dacă nu cumva triplu, pe care Margliani îl denunţă, fără a-l putea înlătura, atunci când pălăvrăgelile şi trădările sale riscă să compromită, în afară de Margliani, o întreagă serie de agenţi în slujba sa: Sinan, Aydae, Ingles, Juan de BrionnesoS… Apar doi nou veniţi: Benavides şi Pedro Brea, funcţionari ai cancelariei turceşti, primul foarte informat în privinţa documentelor care se redactează aici, evreu (religia sa îi interzice să meargă sâmbăta cu barca), al doilea mai dificil de localizat. Dar amândoi sunt cu siguranţă agenţi dubli. Incidental, îi mai observăm pe bail, pe negustorul ragusan Nicolo Prodanelli şi fratele său Marino, a căror navă probabil că în octombrie 1580 se găsea la Neapole 64.

În fond, Margliani era stăpânul situaţiei, dar nu ştia, ceea ce explică dificultăţile sale pentru a-şi menţine avantajele, să nu se lase năucit de lăudăroşeniile şi ameninţările lui Euldj Ali care chiar în faţa vizirului în

persoană i-a făcut o scenă îngrozitoare. Era poate o simplă regizare, pusă la cale împreună de miniştrii turci, dar 28

neliniştitoare pentru că ea se adăuga altor intimidări. La Arsenal, Euldj AH proclamă că „negocierile de pace erau rupte, că avea ordinul să echipeze 200 de galere şi 100 de mahone". Dar Mar-gliani era un om cu picioarele bine înfipte în pământ. El vorbea cu autoritate, nu ocolea riscurile, foarte hotărât, afirma el, să nu tratez nimic în numele Majestăţii Sale, nici să înmânez scrisori sau daruri, înainte de a fi încheiată capitulaţia" *65*. Şi se angaja cu convingere să obţină ca armada turcă să nu iasă la primăvară. Violenţele şi lipsa de măsură ale lui Euldj Ali faţă de el 86 nu dovedesc decât iritarea şi mânia Kapudan-ului Paşă: nu era jocul unui câştigător. O notă din Constantinopol, cu data de 21 februarie 1580, pretinde că lui Margliani îi este imposibil, pentru onoarea sa şi pentru slujirea regelui, să se înţeleagă cu „aceşti câini de turci" 67, în vreme ce, încă dinaintea acestei date, totul era pe cale să fie reglementat. La 18 februarie dimineaţă doctorul Salomon a venit să-l vadă având asupra sa textul unui acord. Cum nu este vorba despre un tratat între suverani ci de un aranjament „între Paşa şi Margliani", dificultăţile protocolare sunt rezolvate într-o clipăbs. Nu fără ca, în treacăt, Margliani să fie scuturat cu asprime şi să simtă planând deasupra sa încă o dată pericolul în care, scrie el la 7 martie, mă aflu de 50 de zile" 69. De altfel el nu este încă total liniştit la această dată. „Tare mă tem că tot acest contact să nu se rupă cu un asemenea zgomot încât să dorim atunci a nu fi tratat niciodată acest armistiţiu", izbucneşte el în aceeaşi zi.

Totuşi acordul se află aproape, impus de împrejurări, de necesităţile de război, de Persia şi de Portugalia, de foametea necruţătoare care, pe deasupra, pustieşte Orientul70. Aşa încât de fiecare dată când sărmanul Margliani crede că totul este pierdut, convorbirile se reiau. Doctorul sau alt intermediar revine, Paşa consimte să discute din nou iar Margliani îşi regăseşte elanul 7. Şi apoi

apare un nou conflict legat de regatul de Fez pe care Margliani nu vrea să-l recunoască dependent faţă de Padişah72. O nouă dispută în legătură cu Portugalia 73. La Veneţia, în martie, circulă zvonul că Margliani este în primejdie de a fi tras în ţeapă şi că Euldj Ali l-a ameninţat că-i smulge ochiul care i-a mai rămas74... Dar la 21 a aceleiaşi luni, el semnează cu Paşa un nou armistiţiu, sub forma obişnuită, valabil pentru zece luni, până în ianuarie 1581. Pentru a evita contestaţiile, textul italian rămâne în mâinile Paşei, în timp ce textul turcesc, scris cu caractere de aur, este încredinţat lui Margliani care îl trimite lui Zufriga7S.

După care, viitorul imediat fiind asigurat, conversaţiile amorţesc pentru un timp şi cele două părţi îşi oferă puţin timp liber. Juan Este fano merge în Spania pentru a duce acolo vestea şi pentru a aduce, la întoarcere, ordine. De astă dată lumea creştină este la curent. La începutul lui mai este informată Roma unde se observă că faptul nu se potriveşte defel cu declaraţiile anterioare ale Spaniei şi anume, că ambasadorul era trimis, în realitate, să rupă negocierile7 fi. Dar Roma nu ţine prea mult să protesteze: în acest an 1580 şi ea abandonează lumea mediteraneană şi războiul împotriva Islamului, pentru a se preocupa de Irlanda şi de războiul împotriva protestanţilor.

Germigny, care urmărise îndeaproape demersurile milanezului, pretindea că succesul său a fost cumpărat cu aur. La drept vorbind, Margliani acţionase mai curând cu ajutorul promisiunilor 77. Şi mai ales, el îşi datora succesul împrejurărilor. Ultimul element care acţionase asupra turcilor în momentul semnării fusese vestea alarmantă a unei revolte a Algerului. Puteau pierde totul; dacă Filip al II-lea, a cărui armadă se găsea din nou în stare de intervenţie în afacerile portugheze avea mâinile libere în Mediterana 7 s. Veneţia şi-a dat seama de asta: până atunci reticentă şi ostilă, ea şi-a schimbat atitudinea şi s-a străduit să fie inclusă în pacea care se pregătea.

Să notăm că armistiţiul din 1580 – desigur, pentru că

a fost atât de clar pus în lumină de vechea 30

culegere a lui Charrière şi de cartea mereu atât de utilă a lui Zinkeisen, apărută la Gotha în 1855 – are drept de cetate în majoritatea cărţilor serioase de istorie 79. Dar, ciudat lucru, el este prezentat ca un fapt izolat şi excepţional, pe când în realitate el nu semnifică decât una dintre verigile unui lanţ lung. Şi fără acest lanţ, destul de greu de înţeles.

Acordul din 1581

Nimeni nu se mai îndoia la Constantinopol că pacea n-ar trebui să se încheie cât mai curând. A trebuit totuşi aproape un an întreg pentru a se ajunge la ea. Vara a trecut în convorbiri intermitente. Disputele nu se mai concentrau asupra inepuizabilelor controverse de titulatură sau de întâietate, ci asupra evenimentelor pe care le aduceau curierii. La 5 aprilie, prin intermediul Ragusei se afla despre moartea cardinalului Henri. „Această veste, scria Margliani80, a provocat o oarecare transformare în spiritele oamenilor de aici. Li se pare că odată cu anexarea acestor provincii, împlinită fără mare vărsare de sânge şi nici printr-un război îndelungat, forţele Majestăţii Sale devin atât de mari, încât, pe bună dreptate, trebuie să fie temute. Cu atât mai mult ei sunt convinşi că /de acum înainte/ Majestatea Sa va consimţi mai greu la încheierea unui armistiţiu sau la o suspendare a ostilităţilor potrivit felului în care doresc ei”. În celălalt sens, Margliani se teme de uneltirile lui Euldj Ali. Se spune că ar merge la Alger cu 60 de galere pentru a potoli aici tulburările. „Dar alţii pretind că el merge atât pentru asta cât şi pentru a pricinui necazuri regelui din Fez. Sunt’pregătit să-i stau în cale… când călătoria sa va fi sigură” 8 l. Altfel, toate dispoziţiile armistiţiului ar fi ameninţate s2. Aşa gândeşte, la rândul său, şi-i scrie marele comandor al Castiliei, prevenit, desigur, pe alte căi83. *i* Expediţia spre Alger nu va avea loc în cele din urmă, dar ea va fi făcut obiectul multor discuţii. La fel ca şi vestea care soseşte în octombrie despre victoria ducelui de

Alba asupra lui Don Antonio. Paşa aflând că ducele ar fi împărţit, cu această ocazie 200.000 de dubloni soldaţilor săi, trimite imediat la Margliani să întrebe pentru ce s-a făcut această împărţire şi cât valorează un dublon. Un dublon valorează doi scuzi, se grăbeşte să explice Margliani şi pentru ca nimeni să nu ignore acest lucru, el înmânează *vreo zece* interlocutorului său… Şi ce face Juan Estefano întreabă acesta din urmă? Pentru ce întârzie atâta *s4*? Se observă felul discuţiei, concomitent bănuitoare şi inconsistentă pe care o poartă cei doi parteneri. Suntem în timpul verii, abia la iarnă se va vorbi cu seriozitate.

În decembrie, situaţia se încordează din nou brusc85. Don Juan Estefano n-a sosit încă şi Margliani este foarte încurcat, Paşa presându-l să spună dacă regele Spaniei a trimis sau n-a trimis ordinul de a se face pace. Din nefericire, ne lipsesc unele scrisori ale lui Margliani pentru a urmări ultimele luni ale ambasadei sale. Se pare că între 10 şi 20 decembrie, pretenţiile turcilor s-ar fi făcut mai hotărâte. Şi foarte stânjenitoare căci acesta este şi momentul în care Margliani a primit şi ordinele aşteptate (cu sau fără Juan Estefano nu precizează), ordine de care el a luat cunoştinţă cu o oarecare perplexitate. Regele îl anunţa că el renunţa la un armistiţiu oficial, având în vedere dificultatea de a putea proceda cu „egalitatea dorită”. În realitate, el refuza un acord de genul acelora pe care le negociau imperialii cu o reprezentanţă diplomatică permanentă 80.

Margliani, în sfârşit, fixat asupra a ceea ce trebuia să facă, a acţionat cât se poate de repede. O scrisoare din partea lui, cu data de 28 decembrie, îl descrie vorbind trei ore întregi cu Aga ienicerilor. Înainte de ivirea zorilor, în ziua de 27 decembrie, acesta i-a trimis caicul său pentru a-l conduce din Pera la Istanbul. Niccolò prodanelli îndeplineşte rolul tălmaciului în cursul 31

j-x întrevederii. Margliani se felicită de acest lucru: „Este mai inteligent şi mai capabil decât oricare altul”,

scrie el. Şi fără îndoială, l-a ales pentru că, pe drept, el este destul de stânjenit de misiunea sa şi de ceea ce trebuie să-i explice Agăi. Acesta din urmă nu înţelege nimic din explicaţiile lui. Când întreabă dacă Margliani va merge sau nu să sărute mâinile Sultanului, voi merge, i se răspunde dacă este capitulaţie, dar nu voi merge dacă este doar o suspendare... Pentru noi este prilejul de a înţelege în treacăt ierarhia celor două cuvinte, suspendare şi capitulaţie. Pe aceasta din urmă Filip al II-lea nu o vrea. Sultanul acordă capitulaţiile, spune Aga, dar în acest caz ce va deveni „egalitatea", întreabă Margliani. Şi interlocutorul său iarăşi nu înţelege. Apoi, la rândul pune întrebări mai simple şi mai precise.

sau

Margliani, va rămâne? „Eu îi spun că nu. El mă întreabă de ce. îi spun că deoarece nu mai există comerţ, potrivit hotărârilor luate, aceasta nu era necesar. Am pronunţat aceste cuvinte cu un surâs uşor şi am adăugat că voiam să-i spun adevărul: cele două motive care mă făcuseră să iau această hotărâre erau, mai întâi, maniera puţin politicoasă pe care o găseam aici şi, în al doilea rând, zvonul pe care-l împrăştiase secretarul ambasadei Franţei în toate părţile lumii creştine pe unde trecuse (la întoarcerea sa) cu privire la declaraţia de întâietate, pe care o aducea" în Franţa... Şi cum nu este foarte sigur de argumentele sale, ambasadorul spaniol dispune să i se plătească sultanei mame 5.000 de scuzi care, de altfel, profită de situaţie pentru a pretinde mai mult. În acelaşi timp el ia măsuri pentru a nu dezvălui împuternicirea pe care i-a conferit-o regele, sub pretextul că l-a trimis la Neapole87. El manevrează cu destulă abilitate pentru că, neliniştit la 10 decembrie, el şi-a convins aproape adversarii înainte de sfârşitul anului. La 4 februarie, mai multe scrisori şi-note, plecând din Constantinopol în diferite direcţii anunţă că armistiţiu] a fost încheiat pentru trei anie3, în aceeaşi zi, Margliani îi scrie lui Don Juan de Ziiniga» 9:

„De ziua lui San Juan, 27 decembrie, m-am dus la Ceauş Paşa căruia i-am expus însărcinarea mea cu vorbele care mi s-au părut potrivite, având în faţa ochilor demnitatea Majestăţii Sale. M-am întâlnit apoi de câteva ori cu zisul Paşă şi ultima dată, la 25 ianuarie, el m-a chemat pentru a-mi comunica hotărârea suveranului său de a mi se da autorizaţia de plecare spre a o informa pe Majestatea Sa. Nădăjduia că-mi voi face datoria aşa încât să se stabilească o bună înţelegere şi ca urmare să se înfăptuiască o încetare a ostilităţilor pentru trei ani”. După cum ne spune Germigny, acordul era aproape reproducerea armistiţiilor precedente, cu această diferenţă că, de astă dată, era prevăzut pentru trei ani 80. Viceregele Neapolelui, primind vestea la 3 martie, se grăbea s-o transmită lui Filip al II-lea, adăugând că Margliani negociase foarte bine după opinia sa, dar că el se întreba dacă Papa nu va profita de această afacere pentru a-şi strânge băierile pungii 91.

Exact, ce va spune Papalitatea? Don Juan de Ziiniga se gândea la asta mai mult decât oricare altul, întrucât fusese ambasador la Roma. El consideră prudent s-o ia înainte şi la 4 martie 92 scria, pe adresa Romei, următoarea ciudată versiune. El îl anunţase la timpul potrivit pe Margliani că Filip al II-lea nu dorea încheierea armistiţiului, invocând cele mai temeinice argumente posibile pentru a-l scuza pe rege. Dar imediat la Constantinopol s-a vorbit că Margliani va fi tras în ţeapă, acuzat că l-a ţinut de vorbă pe sultan cu discursuri mincinoase până când a fost terminată cucerirea Portugaliei. Se ştie că turcii sunt foarte capabili de asemenea cruzimi, aşa încât bietul cavaler, pentru a-şi salva viaţa, a promis un armistiţiu de un an. Turcii l-au cerut pentru trei ani, datorită căruia i-au îngăduit să se întoarcă în Creştinătate. Dar, desigur, dacă se intenţiona vreo campanie împotriva turcilor, era simplu să se rupă acest angajament, pe de o parte fiindcă el fusese impus „cu forţa”, iar pe de alta, deoarece corsarii furnizau mii de

prin

34

leiuri pentru o ruptură. Nenorocirea este, spune el în treacăt, că nu avem deloc posibilitatea să facem o expediţie împotriva turcilor cu toate treburile pe care le avem pe umeri. Dar armistiţiul, în ceea ce-l priveşt, nu înseamnă nimic…

Un ambasador veneţian repeta chiar în acest an 1581 expunerea viceregelui 93. Îi dădea el crezare? I s-a dat oare crezare la Roma? Desigur, nu să căutat lămurirea prea multor lucruri. Înainte de orice, trebuia să se unelteasc㠄 în Irlanda împotriva Angliei. Şi cine putea să acţioneze împotriva insulei potrivit intenţiilor Papei, cine, dacă nu Spania? 94.

Nimeni deci printre contemporani nu a vorbit despre „trădarea” Spaniei, cum se vorbise despre trădarea Veneţiei. Singura excepţie, confirmând regula, a fost clerul Spaniei care a protestat cu violenţă şi energie şi cu vocea foarte ridicată. Nu pentru că era mai mult decât alţii ataşat de ideea cruciadei împotriva „paginilor”, ci pentru că războiul sucombând, el cerea în consecinţă să nu mai plătească impozitele create sau menţinute pentru această împrejurare. Cerea însă, de altfel, zadarnic.

Istoricii sunt cei care au introdus procesul despre trădarea Spaniei. Cuvântul *proces* este însă prea tare pentru a califica puţinele rânduri ale lui Wătjen şi R. Konetzke. „Războiul împotriva turcilor, scrie acesta din urmă 95, se găsea astfel definitiv abandonat. Odată cu el s-a întrerupt o tradiţie seculară a Spaniei. Războiul religios contra Islamului, care stimulase şi concentrase forţele spirituale ale Peninsulei, încetase să mai existe. Fără îndoială, *Reconquista* şi raidurile de cucerire care îl continuaseră către Africa de nord, nu fuseseră pure războaie religioase. Totuşi spiritul religios a fost acela care a însufleţit şi a propulsat aceste campanii şi a făcut ca ele să fie simţite în Spania ca o operă colectivă însemnată. Motorul cel mai puternic al ascensiunii spaniole a fos

paralizat”.

Este o judecată exactă dacă se ia în considerare evoluţia ansamblului, nedreaptă totuşi în reiei tentaţi

* al a imn – de alta Potriva rali te care Je mai exista ne şi a trecut*!*

peancă a care a M

Cine

Poara? T

S” °

Istă o d/fffflatatea pront Şi *St*imdere. Mit» erentă «tre’? f „a festei *mmm*

34

37

către Persia, în adâncurile Asiei, Caucazdui, zonei Mării Caspice, Armeniei şi, mai târziu, către Oceanul Indian.

JVOTE

H

IO

„11:

mi; *3*.

4.

5.

6.

Acuzaţie adusă într-o scrisoare a lui Carol al IX-lea. Saint-Gouard îi răspunde amănunţit (către rege, Madrid, 24 februarie 1574, B.*N*. Paris, Fr. 16106). Dacă au fost prezenţi în adunările rebelilor agenţi spanioli, să fie prins unul ori să i se dea numele său. Avându-le numele, le-ar pune inchiziţia pe cap „astfel încât să se ajungă până acolo ca ea să-şi piardă orice autoritate sau să se alăture însuşi regelui dacă acesta ar vrea să se slujească împotriva Majestăţii Voastre de asemenea practici pe care eu nu le pot nici gândi, nici crede…” Desigur, dorinţa lor este de a încurca *i* totul în Franţa „… cred că sunt foarte încântaţi ca Majestatea Voastră să fie tulburat în casa sa, la (gândul pe

care-l au că – aceasta le serveşte să o îndrepte şi să facă ordine în a lor…" Fără îndoială, de asemenea, adaugă Saint-Gouard, „… chestiunile de stat îngăduie sau cel puţin uneori fac să sufere cinstea". Filip al II-lea ar putea unelti cu hughenoţii în timp ce declară, în privinţa Ţărilor de Jos, „că ar prefera să le piardă decât să se împace cu un lucru care este împotriva religiei şi credinţei catolice" şi dacă s-ar complota „împotriva slujirii Majestăţii Voastre înăuntrul regatului său, cred că acest lucru ar fi mai curând cu câţiva bandiţi care au agitat Starea a Treia şi care nu sunt de nădejde nici pentru slujirea lui Dumnezeu, nici a Majestăfii Voastre prin aceea că ei au fost găsiţi în armatele sau în provinciile sub pavilionul aşa-zis catolic, cu armele în mâini, cu toată neruşinarea în a-şi îndestula lăcomia lor pătimaşă".

— Şi afacerea Henri de Navarra sau Claude Du Bourg? Vezi mai sus!

A. O. MEYER, *England und die katolische Kirche*, vol. 1, p. 28, citat de PLATZHOFF, *Geschichte des europ. Staattensystems*, p. 42. Pescaire către rege, 12 iunie 1570, Simancas, E°

Las un prenume ilizibil în copia mea.

Relatare a lui Margliani, 11 februarie 1578, Simancas E° 489.

Raport despre Estefano Papadopoulo, Madrid… 21 iunie 1571… *y es menester mirar les mucho a las mănos*… „* Simancas E° 488.

— Şi este nevoie să le priveşti mult mâinile (lb. span. – N.tr.).

7. Vezi între alţii H. WĂTJEN, op. cit., *p.'67 – 69*".

8. Memoriu al lui DU BOURG, trad. sp. 1576, A. *N*. K., 1542.

9. Scrisoare a lui Selim al II-lea, împăratul turcilor, către Don Juan de Austria „Trimiţându-i lui daruri atunci când era general al armatei creştine" B.N., Paris.

Fr. 16141, f° 440 – 446.

10. *Lo gue refere Juan Curenzi*… 30 iunie 1573,

Simancas E» 1065, f° 35.

11. Episcopul de Dax către rege, Const., 16 iulie 1573.

E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p 405.

12. Acelaşi către acelaşi, Const., 26 iulie 1573, *ibidem*, *p*. 413 – 416.

13. Către rege, Veneţia, 26 februarie 1574, *ibidem*, *p*. 470, notă.

14. Vezi nota 11.

15. Episcopul de Dax către Caterina de Medici, Constantinopol, 17 februarie 1574, E CHARRIÈRE, *op. cât.*, vol. 3, p. 470 şi urm.

16. Pietro EGID1, *F.m anuele Filiberto*, vol. 2, p. 122 şi urm.

17. Episcopul de Dax către rege, 18 septembrie 1574. E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 572.

18. *Ibidem*, *p*. 272.

19. Către rege, *ibidem*, p. 424 – 427, Constantinopol, 4 septembrie 1573.

20. Acelaşi către acelaşi, *ibidem*, *p*. 470 – 475, 24 martie 1574.

21. Marele „incident” al „fortului” Sebenico, *ibidem*, 17 februarie 1574, p. 462 – 470.

22. Vezi nota 19.

23. E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 467.

24.17 februarie 1574, *ibidem*, vol. 3, p. 462 – 470.

25. Relación que hizo Livio Celino… 1574, Simancas E° 1333.

26. Granvelle către rege, Neapole, 6 februarie 1575. Simancas E° 1066. Scrisoare destul de pesimistă a cardinalului. Odată cu schimbarea cârmuirii, vor trebui să fie cumpăraţi complici noi, de unde noi cheltuieli, la fel cum trebuie să facă şi împăratul în legătură cu armistiţiul său a cărui nouă confirmare trebuie s-o obţină. Noul

sultan, Amurat, are

28 de ani, este „războinic, iubit de supuşii săi…”

27. Constantinopol, 8 martie 1577, A.d. S. Venezia.

Secreta Relazioni Collegio, 78; Guzmán de Silva către rege, Veneţia, 28 aprilie 1577, Simancas E°

1336, semnalează trecerea lui Don Martin pe care el îl numeşte Don García de Acuña, plecat la Constantinopol cu un permis de liberă trecere pentru răscumpărare de captivi, în fapt, pentru a trata armistiţiul *y a salida con la resolution dello por cincos anos*… *

12.

şi ia ieşire ou hotărârea acesteia pentru cinci ani (Îi>. spân.

N. tr.).

38

39

În ceea ce priveşte sosirea lui Don Martin la Constantinopol, notele franceze dau data falsă de 15 martie.

28. Simancas E° 159, în 283.29 Mondejar către Antonio Pérez, Neapole, 30 aprilie

1577, Simancas E° 1074, *t* „35.

30. Cost., 2 mai 1577, transmis, desigur, de G. de Silva.

Simancas E° 1336.

31. Vezi nota 29.

32 Martin de Acufia către rege, Madrid, 6 iunie 1577, Simancas E° 159 f° 35.

33. Silva către Filip al II-lea, Veneţia, 19 iunie 1577.

Simancas 1336.

34. Don Alartin de Acufia către M.S., Madrid, 1578, fără altă precizare, Simancas E° 159, f° 223.

35. Mondejar către Filip al II-lea, Neapole, 23 august 1577, Simancas E° 1073, f° 136.

36. Fernand BRAUDEL, „La mort de Martin de Acuña”.

În: *Melanges en Vhonneur de Marcel Bataillon*, 1962,

vezi F. RUANO PRIETO, „D. Martin de Acuña”, în: *Pevista contemporânea*, 1899.

37. G. Margliani către Antonio Pe rez, Constantinopol.

30 aprilie 1578, Simancas, E° 489.

38. Vezi GERLACH, *Ţagebuch*, p. 539; E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 705.

39. Pentru tot ceea ce urmează, vezi lungul memoriu al lui G. MARGLIANI, februarie 1578, Simancas

E° 488.

40. E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3 m, p. 705.

41. Către Henric al II-lea, Const., 22 ianuarie 1578.

E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 710.

42. Op. cit., p. 160; J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 499.

43. *Lo que se tratto y concerto entre el Baxa y Juan Margliano*, 7 februarie 1578, Simancas, E° 489. Copie a aceluiaşi document făcut în 1579 probabil, *Capitoli che si sono trattati fra Villmo Signore Meemet pascia (di) buona memoria*... Simancas E° 490.

44. *Lo que ha de ser resuelto sobre lo de la tregua* (1578).

Simancas E° 489; despre neîncheierea de acorduri economice, Margliani (către Antonio Pérez?), 11

februarie 1578, Simancas E° 489.

45. Simancas E° 489. Victoria de la Gembloux datează din 31 ianuarie 1578.

46. *Relación de lo que ha passado en el negocio de la tregua y suspension* de *armaş con el* Turco *y* lo *que para la conclusion della* llevo *en comon don Juan de*

Bocafull y el estado en *que al presente esta* (1578).

Simancas E° 459, f° 28 (sau 281). Aceste texte nedatate trebuie să fie datate între începutul lui iunie

Şi 12 septembrie 1578, problemă de întârziere pe drum; cu titlu ilustrativ, o scrisoare a lui Margliani

33.

47

8

76.
77.
78.
79.80.81.82.83.84.
85.86.
87.
88.
66 67
68 69.
70.
71.
72.73.
74.75.

E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 872 şi 876, notă. Con stan timpol, *'26* februarie 1580, Simancas E° 1337.

Margliani către marele comandor, Viile din Pera, 27 februarie 1580, Simancas E° 491, copie. Acelaşi către acelaşi, 7 martie 1580, Simancas E° 491.

Acelaşi către acelaşi, 29 octombrie 1580, Simancas E° 1333: Germigny către rege, 24 martie 1580, E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 885. Acelaşi către acelaşi, 12 martie 1580, copie, Simancas *E*° 491.

Vezi nota precedentă.

Acelaşi către acelaşi, 18 martie 1580, Simancas E° 491.

Ch. de Salazar către Filip al II-lea, Veneţia, 18 martie 1580, Simancas E° 1337.

Scrisorile lui Margliani către marele comandor, 23 şi 25 martie 1580 (Simancas *E*° 491) nu dau data exactă a acestei semnături. Dar Germigny precizează, 24 martie 1580, E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 884 – 889.

2 mai 1580, A. Vaticanes Spagna, nr. 27, f° 88. Către rege, 17 mai 1580, E. CHARRIÈRE, op. cit., vol. 3, p. 910 – 911.

M. PAILPPSON, *Fin Ministerium unter Philipp* II, p.

404; L. von PASTOR, *Geschichte der Păpste*, t. 9, 1923; p. 273; H. KRETSCHMAYR, op. cit., vol. 3, p. 74. J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 107.9 şi 14 aprilie 1580, A.N., K 1672, G 1, nr. 166. *Ibidem*. *Ibidem*.

(Aprilie 1580) Simancas E° 491. Margliani către viceregele Neapolelui, Pera, 29 octombrie 1580, Simancas *E*° 1338. Acelaşi către acelaşi, Pera, 10 decembrie 1580, Simancas E° 1338.

Acelaşi către acelaşi, Pera 20, 21, 26 (29 sau 30) decembrie 1580, rezumat de cancelarie, Simancas

Toate aceste amănunte, după scrisoarea lui Margliani către marele comandor, sfârşitul lui decembrie 1580, Simancas A.N., K 1672, G 1, nr. 169. Bartolomeo Pusterla către Don Juan de Ziiniga, notă din Levant, 4 februarie 1581, în: *Cartaşi/ avi-sos*... *y* p. 53 – 54. Germigny către rege, 4 februarie 1581, *Fecueil*... p. 31; E". CHARRIÈRE, op. cit., *vol* „i' *V*26 – 28, notă, vorbeşte despre „scuzi noi purtând pecetea dragonului" cu care Margliani a plătit paşalele. Notă din Levant, 4 februarie 1581. Simancas E° 1339.

Margliani către Don Juan de Ziiniga, 4 şi 5 februa ne 1581, *Cartaş y avisos*... op. cit., p. 55; 5 februa".

Cunoaştem, fără ca şi.

vastele oscilaţii al ect T

paţiiJe7 ntor, a ortod Oxălntereţlate între stăpânite de Portugalia şi cărora Spania le va acorda sprijinii] începând din 1580, de altfel mai mult în teorie decât în realitate.

Or, întreg acest spaţiu este cel pe care-l implică marele viraj al Turciei după 1577 – 1580, viraj la fel de puternic ca acela care a aruncat atunci Spania către Oceanul Atlantic. Oceanul însemna noua bogăţie a Europei. Şi oare tot către o bogăţie s-a întors Turcia basculând către Asia? Niciun text nu ne spune dacă da şi informaţiile noastre sunt atât de discontinui încât nu putem avansa aici decât impresii.

Ceea ce dezvăluie fără doar şi poate limba cronicilor

este faptul că Persia are de luptat cu… dificultăţi politice teribile: şahul Talmasq, care domneşte din 1522, este asasinat în 1576 2; acest; asasinat este urmat imediat de moartea noului suveran, Halder, apoi de încoronarea unui prinţ Ismail, scos în acest scop, dintr-o închisoare îngrozitoare şi care va domni numai 16 luni, până la 24 septembrie 1577; în sfârşit, la putere vine un prinţ aproape orb, Mohammed Khobabende, tatăl viitorului Abbas cel Mare. Aceste evenimente şi alte câteva (în special rolul dificil de descifrat al triburilor georgiene, cercheze, turcmene şi kurde) explică slăbiciunea Persiei. Ele explică şi tentaţia şefilor de la frontiera turcă, mai ales a unui Khosrew Paşa şi politica tuturor „militarilor" turci, de uscat, sacrificaţi ani întregi în favoarea marinei, a unor Sinan şi Mustafa Paşa… Persia se descompune în însuşi centrul ei: trebuie să se profite de asta.

În 1578 pleacă din Constantinopol scrisori adresate prinţilor din zona nord-persană, prinţi aflaţi sau nu la putere, puternici sau nu, din Chirvan, Daghestan, Georgia, Turkestan. O duzină din aceste scrisori au fost păstrate de istoricul Ali în a sa *Carte a Victoriei*, relatare a primei campanii a noului război din Persia3. Ele se adresează „lui Schabrokh Mârza, fiu al fostului suveran din Chirvan, lui Schemkhal, prinţ al cumucilor şi al kaitacilor, guvernatorului din Tabazeran în 44

Daghestan, pe ţărmurile Mării Caspice, lui Alexandru, fiul lui Lewend, suveran al ţinuturilor dintre Erevan şi Chirvan, lui George, fiul lui Lonarssab, stăpân al ţinutului Baci Atciuc (Imerette); suveranului din Guriel şi lui Dadian, prinţ de Mingrelia (Colchis)". Această cascadă de nume implică un spaţiu care poate fi distins între Marea Neagră şi Marea Caspică, acelaşi spaţiu care în 1533 – 1536 şi 1548 – 1552, se contura deja în arierplanul războaielor lui Soliman împotriva Persiei.

Oricât de puţin am şti despre aceste ţinuturi intermediare, oricât de insuficient am cunoaşte frontiera turcească a regiunii Van, ori această

Persie roşie de sânge princiar din anii 1576 – 1578, pare probabil că imperialismul turcilor s-a îndreptat atunci către Marea Caspică. Nu este vorba de a stăpâni această mare ci de a avea aici un acces care ar fi suficient să ameninţe direct ţărmurile persane din Mazanderan, galerele pe această mare sunt puţin cunoscute, fiind deci cu atât mai eficace. Corespondenţe occidentale semnalau deja acest scop strategic, cu ocazia războiului din 1568 şi a proiectului canalului

Don-Volga. Dar nu a existat oare la turci şi dorinţa de a avea acces la Turkestan, la drumurile interioare ale Asiei pe care ruşii le-au întrerupt ocupând Astrahanul în 1556? Turkestanul este totuşi drumul mătăsii. Persia va datora o parte a renaşterii sale economice pe care i-o vor aduce sfârşitul secolului şi marea domnie a şahului Abass acestor drumuri ale interiorului asiatic. Ele au fost de asemenea la originea acelei prime expansiuni persane, vizibilă în dezvoltarea oraşelor sale, capabile să atragă de foarte departe negoţul englez şi care se exprimă prin uimitoarea răspândire a negustorilor armeni pe cuprinsul tuturor ţărilor de la Oceanul Indian, pe suprafaţa provinciilor turceşti din Asia şi din Europa, unii ajungând, către 1572, până la Danzig4.

Tabrizul, punct de legătură important al acestui comerţ ce străbate întreaga lume, este o pradă ispititoare”.

MM:

Ocazia, slăbiciunea crescândă a Persiei, îi atrage cu atât mai mult pe turci, cu cât ei dispun faţă de adversarul lor, de o superioritate tehnică evidentă. Nu există artilerie de partea persană ci doar foarte puţine archebuze, nici turcii nu au prea multe, dar faptul că au este îndeajuns. Iar în faţa lor nu se află nicio fortăreaţă demnă de acest nume. Singurele obstacole protectoare de-a lungul întinselor hotare turco persane sunt pustiurile, unele naturale, altele strategice, amenajate de prudenţa suveranilor iranieni5.

Desigur, religia îşi are rolul ei în orice război între

turci şi persani. Fetva a consacrat caracterul pios şi cvasi-sfânt al luptei împotriva clinilor de şiiţi8, aceşti renegaţi şi aceşti eretici cu „fesuri roşii” 7, cu atât mai mult cu cât şiiţii, adepţi ai „religiei persieneşti” sunt prezenţi în întregul Imperiu turcesc asiatic, până în centrul Anatoliei. Ei se răsculaseră în 1569 8. Dar, la fel ca în Occident, nici în Orient nu există războaie pur religioase. Turcii, angajându-se în el pe drumurile Persiei, cedează tuturor pasiunilor dintr-odată. Şi acelora pe care le-am enumerat, s-ar cuveni să le adăugăm atracţia ţinuturilor georgiene, bogate în oameni, în femei, în drumuri, în venituri fiscale…

Presupune oare aceasta o mare, o puternică politică turcească? Căci aceasta există. Aşa-zisa decadenţă ale cărei începuturi unii vor să le semnaleze odată cu moartea lui Soliman Magnificul este o apreciere falsă. Turcia rămâne o forţă imensă, nicidecum sălbatică, ci organizată, disciplinată, chibzuită. Dacă ea părăseşte brusc tărâmurile cunoscute ale lumii mediteraneene, pentru a se întoarce către est, acest abandon nu reprezintă un motiv pentru a anunţa că ea se află „în declin”. Turcia îşi urmează destinul.

Războiul împotriva Perşiei

Războiul nu va fi, ţinând seama de toate acestea, pentru turci o încercare mai puţin epuizantă, în 1578, prima campanie cu seraschierul Mustafa, învingătorul din Cipru, anunţa, încă de la început, toate marile dificultăţi viitoare. Turcii au obţinut în timpul ei mari victorii, toate plătite scump (de exemplu, pe frontiera Georgiei, victoria de la Castelul Dracului, la 9 august 1578 9). Dacă intrarea în Tiflis s-a făcut cu uşurinţă, nu tot astfel s-au petrecut lucrurile cu lungul marş al armatei de la Tiflis până la Kanak şi dincolo de acest fluviu, străbătând pădurile şi smârcurile. Adăugându-se oboselii, foametea decima armata pe care hanii persani nu încetau s-o hărţuiască. Totuşi în septembrie, pe malurile Kanakului, turcii au fost încă o dată victorioşi. Cea mai mare parte a Georgiei a rămas în mâinile lor. În septembrie seraschierul a împărţit-

o în patru provincii, lăsând aici câţiva beglerbey, cu trupe şi artilerie şi cu misiunea de a percepe taxele pe care, în aceste bogate provincii, mai ales în Chirvan, le strângeau de pe urma mătăsii. În acelaşi timp, seraschierul a ştiut să se împace cu prinţii locali care au acceptat, cu mai multă sau mai puţină bunăvoinţă, cucerirea turcească. La venirea toamnei, el se retrăgea cu trupele sale decimate „de cinci bătălii şi de boli" 10 la Er-zerum unde şi-a petrecut iarna.

Ce dificultăţi dezvăluise această primă campanie? Mai întâi tenacitatea adversarului; apoi mobilitatea indigenilor, capabili, în pasurile montane, să producă surprize crude şi bruşte; şi mai cu seamă distanţele, numărul etapelor, duritatea lor, cvasi-imposibilitatea de a se hrăni în ţinuturi inegal fertile, tăiate de munţi, păduri, mlaştini, supuse în fiecare iarnă unui climat neomenesc. Spaţiul, la fel ca în campania din „Rusia" din 1569, este cel care acţionează împotriva turcilor. *7* Din Constantinopol, căci armata a plecat din

Constantinopol, există 65 de etape pentru a ajunge la Erzerum, de la Erzerum la Aresch, pe care expediţia nu l-a depăşit, 69 şi tot atâtea la întoarcere. Pentru aceste războaie purtate la mari depărtări arma potrivită este cava Leria, şi ea fără prea multe bagaje, nu o armată echipată după moda occidentală cu servicii greoaie de intendenţă, cu infanterie şi artilerie u. Instrumentul ideal este cava Leria tătară care a slujit în campania din 1568. Şi mai trebuie să se asigure sprijinul din partea ei şi să fie utilizată nu de-a lungul zonelor muntoase unde este neputincioasă, ci în marile câmpii la nord şi la sud de Caucaz, mai ales la nord (lucrul va fi verificat cu prilejul raidului lui Osman Paşa în 1580). Dar cum să trăieşti apoi în ţinuturi distruse şi cum să reuşeşti ocuparea lor?

Persanii, în orice caz, au ştiut să profite de iarnă, şi în timpul celei din 1578 – 1579 au trecut la ofensivă. Mai mult decât adversarii lor aflaţi departe de bazele proprii, campaţi în Jocuinţe improvizate şi, în plus, obişnuiţi cu climatul mediteranean, persanii erau capabili să suporte

groaznicele friguri asiatice. Punctele de sprijin turceşti au rezistat la primul asalt. La al. doilea, unele au cedat: CMrvanul a fost astfel evacuat şi garnizoana sa s-a retras la Derbent. Era o iarnă. cumplită. Nu-i de mirare dacă ştirile din Siria «sunt alarmante 12. Agenţii care-i informează pe spanioli Ja Constantinopol se bucură: „S-a aflat... notează unul dintre ei *13*, că va veni un ambasador din partea Majestăţii Sale / a Regelui Catolic /. Asta mă supără mult, căci nu e momentul. Dacă ar urma să vină, ar trebui s-o facă însoţit de o mare armada”. Războiul va dura, conchid observatorii *u*. Persia are pretenţii mari *u*. La 8 iulie 1579, ambasadorul spaniol la Veneţia scria că „nemulţumiţi să ceară doar Mesopotamijr, 48

persanii vor ca turcii să-şi părăsească riturile sectei lor” 16.

Fapt este că încercările prin care trecea armata turcă au luat aspectul unei derute. Luptătorii pe care hazardul acestui război groaznic de iarnă i-au readus la Constantinopol i-au impresionat pe toţi cei care i-au văzut 17, într-atât înfăţişau ei imaginea mizeriei umane. Sultanul nu înţelegea totuşi să renunţe la proiectele sale. Întregul an *1579*, cel puţin sezonul său favorabil, a fost folosit de serascliier pentru construirea puternicei fortăreţe de la Kars. A trebuit deci să se concentreze iarăşi trupe, să se adune provizii la Erze-rum 18, să fie îndreptate către Trebizonda 40 de galere, muniţii, artilerie şi lemn 19 şi, în acelaşi timp, să se ducă negocieri în depărtare cu tătarii şi câţiva prinţi din India. Pericolul călăreţilor persani rămânea, într-adevăr, enorm aproape de Kasbin şi de Ghirvan, cu atât mai mult cu cât georgienii, după cât se spunea, erau în înţelegere cu ei şi le încredinţaseră ostaticz.

Între timp, spre sud, fortăreaţa din Kai S se înălţa cu preţul unei trude sporite 21. Unii martori raportau la Constantinopol că ea era încă de pe acum la adăpost de un atac inamic „care veste, scria Margliani, este de mare preţ şi va fi apreciată de Padişah cu multă îndreptăţire. Căci el

va înfăptui ceea ce n-a reuşit bunicul său, sultanul Soliman care, nu se poate tăgădui, a fost un mare conducător de oşti. În aceste ultime două nopţi s-au tras focuri de artificii şi de bucurie la Seraiul Padişahului. Tare mă tem că această veste să nu-l împăuneze şi mai mult decât trebuie". Dar, scria el câteva zile mai târziu „sunt pe cale să mă îmbărbătez cu speranţa că la Kars se va putea întâmpla ceea ce s-a petrecut la Servan (Chirvan?) care a fost cucerit, fortificat de turci cu aceeaşi încredere şi recuperat de persani spre marea pagubă a zişilor turci" 22. La Veneţia cunoaştem valoarea veştilor veneţiene – se povestea că fortăreaţa era mare cât jumătate din Alep şi măsura trei mile împrejur 23!

De altfel, se pare ca persanii rămăseseră, în acea vară a anului 1579, premeditat în defensivă. Din pricina ciumei, se spunea la Veneţia, care bântuia în rândurile turcilor 24; din pricina artileriei şi a forţelor turceşti, credem noi, şi în aşteptarea iernii, aliatul lor. Totuşi, ameninţarea lor era mereu prezentă. La Veneţia, se vorbea despre 250.000 de persani aflaţi la frontieră 2S. Se vorbea dar, e drept, la Veneţia. Totuşi chiar şi la Constantinopol se afla că dacă la Kars, turcii realizaseră un baraj solid, Tiflis, în centrul zonei cucerite în 1578, se găsea, în schimb, asediat de duşman *20*. La Veneţia, în septembrie – să ţinem seamă de timpul scurs pe drum – se vorbea despre dificultăţile pe care le încercase seraschierul în a-şi împinge trupele de la Erzerum la Kars şi chiar despre revolte printre ieniceri şi spahii. Se punea întrebarea dacă seraschierul nu le-ar fi provocat el însuşi, dornic de un pretext ca să nu înainteze mai departe 27. La Constantinopol, în octombrie, domnea un optimism oficial: vom face pace cu persanii când vom dori. Nu contează că Mustafa primea ordinul să ierneze şi, se zicea, să-şi retragă trupele nu la Erzerum, ci mult mai la vest, la Amasia 2 s. Tiflis, împresurat de aproape, a fost totuşi deblocat de Hassan Paşa, fiul lui Mehmet Sokolli, şi aprovizionat cu generozitate prin grija sa 29. Dar venea

iarna. Şi în curând, grosul conti-gentelor tătăreşti va abandona Daghestanul pe care-l pustiiseră în timpul verii 30. Să notăm în treacăt că era vorba despre o trupă mică (2000 de călăreţi, după Hammer) şi că, într-o lună, ei reuşiseră să acopere enorma distanţă care, prin cvasi-deşerturile nordului caucazian, separă Crimeea de Derbent, pe ţărmul Mării Caspice. Exista deci indiciul unei căi de invazie mai uşoare decât aceea care străbătea neprielnicii munţi ai Armeniei.

Moartea lui Mehmet Sokolli, scurtul vizirat al lui Ahmet31, numirea lui Sinan Paşa la comanda armatei din Erzerum 32, apoi ridicarea sa, în timp ce mergea spre Georgia33 la demnitatea de vizir nu au schimbat sensibil condiţiile răz50

boiului. În timpul verii, Sinan şi-a împins armata în coloane lungi de la Erzerum la Tiflis. El a reorganizat ocupaţia otomană în Georgia. Apoi, pentru a răzbuna un insucces al soldaţilor săi, trimişi după furaje, a hotărât să lovească în forţă puternicul oraş Tabriz. A trebuit să se resemneze rapid să nu dea urmare intenţiei sale şi, în preajma iernii să se retragă la Erzerum. De altfel se şi angajau negocieri de pace. Sinan a obţinut autorizaţia de a veni pentru discuţii la Constantinopol. În curând, ele au dus la un fel de armistiţiu, valabil pentru anul 1582. Ibrahim, ambasadorul persan, intra în Constantinopol la 29 martie 1582 „cu o suită alcătuită din atâtea persoane câte zile există într-un an” 34.

Dificultăţile georgiene au obligat totuşi armata turcească la o anumită activitate. Trebuia să se aprovizioneze Tiflisul pornind din Erzerum în timpul verii lui 1582 3S, în vederea iernii care avea să vină. Or convoiul a fost surprins de georgieni şi de partizanii persani. Situaţia din Tiflis devenea dramatică. Concomitent, ambasada persană îşi schimbă brusc atitudinea. Această serie de eşecuri a antrenat demiterea şi exilarea lui Sinan Paşa despre care se spunea că era ostil războiului din Persia, şi numirea, la 5 decembrie

1582, a unui nou vizir, Ceauş Paşa pe care l-am văzut înfruntându-se cu Margliani în timpul epilogului negocierii din ianuarie 1581.

Această criză internă impunea continuarea războiului. Conducerea lui a fost rezervată begler-beiului Rumeliei, Ferhad, ridicat, cu această ocazie, la rangul de vizir. El a exercitat această răspundere în 1583 şi 1584. Preocuparea sa a fost să fortifice la ordinele sultanului însuşi, graniţele în litigiu, de unde – înălţarea unei mari fortăreţe precum Erevan, în 1583, construirea sau repararea unui oarecare număr de castele şi fortificaţii din Lori şi Tomanis. Astfel, lucru curios, în estul Imperiului otoman se constituia o frontieră de tip occidental, cu fortăreţele, garnizoanele şi convoaiele sale de aprovizionare – politică de prudenţă, dar şi de răbdare, nezgomotoasă şi dură pentru soldat.

Între timp, în nordul Caucazului, încă din 1582 (armistiţiul aici nu fusese foarte sincer) şi în 1583 – 1584 începuse un alt război mult mâi energic, pe marile drumuri ale stepelor tătare, la cererea lui Osman Paşa, guvernator al Da-ghestanului, un război care a înaintat, fără prea mult efort, de la Marea Neagră până la Marea Caspică. La ordinul sultanului36, la Caffa au fost concentrate forţe considerabile. Erau dirijate aici, în afară de oameni, material de război, provizii şi 86 de încărcături de aur; războaiele din Persia, dificile, costisitoare din punct de vedere uman, devoră bineînţeles, şi sume imense de bani. În curând se va vorbi despre împrumuturi din bunurile moscheilor, în timp ce un raport englez descria în 1583 persani încărcând lingouri şi monede de argint destinate soldei37. Aur turcesc, argint persan, regăsim divergenţa.

Corpul expediţionar constituit la Caffa sub comandamentul lui Geafer Paşa a avut nevoie de două săptămâni ca să traverseze Donul. A fost nevoit, pentru a-şi deschide drum, să plătească indemnizaţii triburilor pe lângă care trecea în nordul Caucazului şi să călătorească timp îndelungat, străbătând pustiuri unde forfoteau cerbii

sălbaticiăs. După 80 de zile de marş sosea la Derbent la 14 noiembrie 1582 şi, epuizat s-a oprit să ierneze. În primăvară, mica trupă pornea din nou sub comanda lui Osman Paşa, îi zdrobea pe persani şi înainta până la Baku. Apoi Osman Paşa, după ce-l instala pe Djafer Paşa în Daghestan, şi-a retras restul soldaţilor spre Marea Neagră. În timpul retragerii a întâlnit cele mai mari dificultăţi: după lupte permanente împotriva ruşilor, aproape de Terek şi de Cuban, a fost blocat de tătari când a ajuns la Caffa, iceştia, aliaţi puţin fideli sau, în orice caz, re-icenţi, refuză să-l înlăture pe Hanul lor cum 3 cere Osman. Pentru a-i readuce la ordine, fost nevoie chiar de intervenţia unei escadre e galere turceşti sub ordinele lui Euldj Ali. 52

Să notăm că, dacă cifrele pe care le furnizează izvoarele noastre sunt exacte, Osman nu are decât 4.000 de oameni cu el: faptul dă măsura acestei extraordinare campanii. Sosirea sa la Constantinopol i-a prilejuit o primire neobişnuit de caldă din partea sultanului care, timp de patru ore, a ascultat relatările sale amănunţite. La trei săptămâni după această audienţă, el era numit mare vizir. Iar sultanul îi încredinţa comanda armatei de la Erzerum, cu misiunea să ia Tabrizul. Preocupat, în timpul iernii, de o nouă pacificare a Crimeei care în cele din urmă s-a realizat de la sine, noul şef al armatei a părăsit Erzerumul încă din timpul verii cu o armată intenţionat redusă ca număr; la sfârşitul verii, (septembrie 1585) el se abătea asupra Tabrizului şi îl cucerea. Oraş comercial şi meşteşugăresc în centrul unei câmpii bogate în culturi şi în arbori fructiferi, Tabrizul a fost un chilipir pentru armata turcă înfometată şi obosită. Dar, după un jaf înspăimântător, ea a trebuit să-l fortifice în grabă întrucât persanii rămaşi în jurul oraşului continuau lupta. După strălucita sa victorie Osman Paşa a murit în seara uneia dintre luptele sa Je (29 octombrie 1585). Cigala a fost cel care a readus armata în zonele sale de iernare. Dar persanii nu abandonaseră partida. În timpul iernii 1585 – 1586 de la Tiflis la Tabriz se poate spune că toate oraşele

de pe *limes-ul* turcesc au fost asediate de supuşii Sofi-ului şi de complicii lor locali. *Limes-ul* a rezistat încă o dată şi Tabrizul a fost deblocat la vreme de seraschierul Ferhad Paşa care, pentru a doua oară, revenea să exercite comanda în Asia. Încet, dar cu o forţă evidentă, turcii redobândiseră avantajul. Or, în timpul următorilor doi ani, războiul avea să-şi schimbe caracterul. Într-adevăr, persanii au fost nevoiţi brusc să facă faţă unui nou adversar, uzbecii din Khorassan. Apărarea lor a fost astfel surprinsă din spate în timp ce recrutarea cavaleriei devenea dificilă. Turcii au depăşit atunci Taşi au înaintat spre sud. Războiul având la Erzerum va deveni pentru moment un *război* oraş! cu

1587

Turcii în Oceanul Indi an

P, n dircij cu Pentru Oceanul enea, *îl cunoaştabil* pe de „i esii 1

au
Lanţa Turciei I
54
admitäepl sit’s, g
* * *.
N» era”.
ST
ranean ecii
Alături şi dincolo de r fost nevoiţi să susţină şi
Indian, război pe care,.””, *u*. uunoaştem foarte puţin.

Oceanul Indian, în orice caz partea sa occidentală, fusese timp de secole un Jac islamic, Portughezii n-au reuşit să înlăture ISJamul din el. Ei chiar au avut de suferit asalturile sa Je repetate, încă din 1538 cel puţin, şi la aceste asalturi, turcii şi-au adus marea lor contribuţie. Dar poate, în ultimă analiză, tocmai fiindcă a eşuat în această coborâre spre sud nu a reuşit Imperiul Otoman să contrabalanseze Europa. Ar fi trebuit pentru asta o flotă bună. Turcia avea una, desigur, şi încă de temut. Dar ea

lua contact cu Oceanul Indian prin strâmta Mare Roşie şi tehnica sa navală era o tehnică mediteraneană. Aşadar tocmai cu un material mediteranean – galere demontate, apoi transportate cu caravanele până la Suez unde erau montate din nou şi lansate la apă – îşi aborda Turcia concurenţii din Oceanul Indian. Cu galerele a cucerit Adenul în 1538 bătrânil Soliman Paşa, guvernatorul Egiptului, şi a înaintat în septembrie al aceluiaşi „an până Ja Din pe care nu l-a putut lua. Cu galerele Piri Reis 40 şi-a încercat norocul, în 1554, năpustindu-se asupra corăbiilor portugheze, nave făcute pentru Ocean şi care au triumfat asupra navelor sale cu vâsle. Cu baza de plecare Ja Bassora, la porţile unei alte zone marine, închise, GOJ – ful Persic, flota de galere condusă de amiralul poet AH a rost, în 1555, aruncată pe ţărmurile peninsulei Gudjerat şi părăsită acolo de amiral şi de echipajele sale. Aşa încât, Oceanul Indian a asistat la o luptă destul de ciudată a galerei cu corabia 41. Răbufnirile turceşti în această direcţie au fost, în general cu destulă regularitate legate de complicaţiile turco persane, de cele mai multe ori, urmări ale acestor confruntări: război împotriva Persiei între 1533 – 1536, apoi expediţia lui f Ja

Soliman pa” a.

Ilului în luă razh „ul pentru sf-Sla *do-C*

J** Pe ci C°astei orientă” a ffW-rea °a Costa «9 re Portughezi – /, aAf” cu, a acej).

A-istitiul h flumesc Contra *într-o* cu’v?” t. – spaniol nil o”.

aceste de aur era mult atacă doar cu cinci nave FIN + Q v.

Thome de Souza reuşeşte să-l îlLOrtugheza a lui

Mombassei în timp ce o i-a şi care în cele ei stă PÂni îi care lor se dezlănţuia în lungul cea din urmă, măturâ totul din cal indigeni şi invadatori turci iv s-au refugiat] abordul nav lor

tre’ care Mirali Beg însuşi

Astfel s-a năruit în I5 ge ciudate şi mai puţin cuno-

nto-i” ™ cele m» i vele otomane. uinoscute dintre tentati-
Războiul Portugaliei Punct de cotitură J 8 eeolului

l-l St«? tului Bartof – sn-vcide

boiul din Portugalia l Cmd odată cu răz iii. – «P.X”?

Smmm

Nu afirmăm, precum alţi câţiva istorici, că ele deschid poarta în faţa „timpurilor moderne”, înseamnă a anticipa ori, pentru multă *vreme*, ele în fapt chiar au frânat avântul Oceanului, în ceea ce priveşte Spania, schimbarea de direcţie a fost netă. În 1579, cardinalul Gran-velle sosea la Madrid. El a rămas aici până la moartea sa (1586), şapte ani în care a deţinut, mai întâi în fapt, apoi şi oficial, funcţia de prim-ministru. Tentaţia era mare (Martin Philippson nu a scăpat de ea) de a reduce la aceste schimbări guvernamentale trecerea domniei lui Filip al II-lea de la o fază defensivă şi prudentă la o fază agresivă şi imperialistă. Până în 1580, politica spaniolă fusese cea a „partidului păcii”, partidul lui Ruy Gomez şi al prietenilor săi. Nu fără câteva excepţii: să ne gândim la călătoria ducelui de Alba din 1567 sau la Lepanto. Cele două partide nu erau, de altfel, organizate. *Am* putea spune mai exact două coterii în afara cărora regele s-a menţinut totdeauna, slujindu-se de ele, mai curând satisfăcut de aceste certuri subalterne care îi garantau o mai bună informare, o supraveghere mai uşoară şi, în definitiv, integritatea autorităţii sale. Opunându-i pe unii altora, nemenajându-le suspiciunile, Filip al It-lea a măcinat astfel mulţi oameni în serviciul său. De altminteri, în asta a fost ajutat de sarcinile dure ale domniei lui. În 1579 nu mai există decât supravieţuitori ai partidelor din prima fază a domniei. Ruy Gomez a murit în 1573 şi clanul său, strâns în jurul lui Antonio. Pérez, nu mai are *coerenţa* de altă dată. Ducele de Alba care a părăsit Ţările-de-Jos în decembrie 1573 nu a regăsit în Spania situaţia sa eminentă de odinioară. În 1575, o dizgraţie bruscă l-a îndepărtat de viaţa politică”. *În* martie 1579 Fiâip al II-lea l-a chemat pe Granvelle lângă el. „Am nevoie îndeosebi de persoana şi de ajutorul

dumneavoastră în treburile şi grijile guvernării… îi scria el. Cu cât veţi sosi mai repede, cu atât voi fi mai mulţumit” 4 s. Cardinalul trăia atunci la Roma. În pofida vâr 58

stei sale – avea 62 de ani – a acceptat aventura dar nu a reuşit să pornească decât după amânări numeroase. A trebuit să aştepte la Roma, să aştepte la Genova. Abia la 2 iulie, împreună cu Don Juan de Idiâquez care îl însoţea zări ţărmurile Spaniei. La 8, au debarcat la Barcelona. Imediat cardinalul şi-a reluat drumul cu trăsurile şi vitele sale de povară, călătorind noaptea ca să scape de căldură. La dispoziţia expresă a regelui, care se găsea deja la Escorial, a ocolit Madridul şi a sosit la San Lorenzo în primele zile ale lui august, primit de rege ca un salvator49…

Este cuvântul care se potrivea. Filip al II-lea aşteptase ca demnitarul său să fie în drum spre Escorial pentru a-şi arunca masca şi pentru a-i lovi cu brutalitate pe Antonio Pérez şi pe complicea sa, prinţesa de Eboli. În noaptea de 28 spre 29 iulie amândoi fuseseră arestaţi. Aceste date au importanţa lor. Căci Antonio Pérez era de mult timp suspect în ochii stăpânului său, dar acesta s-a hotărât să înfrunte o coterie încă puternică numai când noua sa echipă guvernamentală era aproape instalată. Odată cu sosirea lui Granvelle, se consuma ruina partidului păcii, pentru motive personale – numeroase şi dramatice şi extrem de obscure50 – dar şi sub presiunea împrejurărilor. În Ţările-de-Jos încercarea de conciliere a lui Requesens se terminase printr-un eşec mai răsunător decât cel al ducelui de Alba. În afacerea din Portugalia, deschisă în vara lui 1578, metoda paşnică părea riscantă. S-a putut susţine că în această din urmă afacere, Antonio Pérez ar fi trădat. Cuvântul este încărcat de posibile confuzii şi dovezile invocate sunt puţin convingătoare. Rămâne ipoteza unei politici considerată neliniştitoare de către suveran.

Aşadar o mare răsturnare. Odată cu Granvelle, în însuşi centrul Imperiului lui Filip al II-lea se instalează un om energic, inteligent, cu vederi foarte largi, voluntar, cinstit, devotat regelut şi măreţiei Spaniei. Dar şi un om

bătrân, dintr-o «; 59 altă generaţie, obişnuit să se raporteze în gânv.

dire la marea epocă a lui care! Quintul, să caute în ea exemple şi puncte de comparaţie, înclinat să deplângă tristele timpuri pe care le trăieşte. Este un om al deciziilor şi al ideilor şi la început influenţa sa a fost mare. El este artizanul victoriilor din 1580. Dar după aceste succese, când Filip al II-lea a revenit de la Lisabona, influenţa sa a fost mai mult aparentă decât reală. Şi el s-a uzat în slujba regelui.

În fapt, între grandoarea evenimentelor, adică între această vastă mişcare de basculă care împinge forţa hispanică din Mediterana spre Ocean şi sosirea lui Granvelle la conducerea afacerilor politice, există o disproporţie. Calea biografică riscă să ne deruteze, cum l-a derutat pe scrupulosul cercetător care a fost Martin Philippson. El nu a observat această strămutare a forţelor. Pentru a rămâne neatent faţă de abandonarea de către Spania a războiului mediteranean, i-a fost suficient să găsească o declaraţie a cardinalului, afirmând ostilitatea sa faţă de armistiţiul turco-spaniol. Or nimic nu ne garantează în această împrejurare, sinceritatea cardinalului S1. Este cert că armistiţiul a existat şi a fost reînnoit succesiv timp de mulţi ani chiar în timpul „ministeriatului" lui Granvelle şi dacă Mediterana a fost abandonată, aceasta nu a fost nici din pricina şi nici în pofida cardinalului.

Al-Kase al-*Kabir*

Ultima cruciadă a lumii creştine mediteraneene nu este Lepanto, ci, şapte ani mai târziu, expediţia portugheză care avea să se termine prin dezastrul de la Al-Kase al-Kabir (4 august 1578), nu departe de Tanger, la marginea lui Rio Luco, care duce la El-Arâichă2. Regele Sebastião, copil încă, deşi avea 25 de ani, un copil exaltat şi pe jumătate iresponsabil, era obsedat cu intensitate de ideea cruciadei. Filip al II-lea, care-l întâlnise înainte de *Jornada de Africa* încercase degeaba să-i schimbe gândul de a

purta război 60

În Maroc. Expediţia, pregătită cu încetineala, nu avea de partea ei avantajul surprizei. Şeriful Abd el Malek, încunoştinţat despre înarmările şi plecarea flotei, apoi de popasul ei la Cádiz, avusese timp să ia contramăsuri şi să proclame războiul sfânt. Mica armată portugheză debarcată la Tanger, fusese apoi transportată la Arzila (12 iulie). Ea invada deci o ţară hotărâtă să se apere, care dispunea, pe deasupra, de o cavalerie excelentă, de artilerie, şi de archebuzieri (aceştia, adesea, andaluzi). Lunga coloană a carelor portugheze, avansând în interiorul continentului, lupta a avut loc la Al-Kase al-Kabir (4 august 1578). Regele, incapabil să comande, sporea încă şi mai mult slăbiciunea armatei creştine, prost hrănite, istovită de marşuri şi de căldură. În faţa ei, Marocul procedase la „o ridicare în masă" 53. Creştinii au fost striviţi de numărul inamicilor. Muntenii din regiunile învecinate au dus până la capăt jefuirea bagajelor. Regele figura în numărul morţilor, şeriful detronat care-l însoţise se înecase, în timp ce şeriful instalat murea bolnav în seara acestei bătălii, a celor Trei Regi cum este numită uneori. Zece până la douăzeci de mii de portughezi rămâneau în mâinile „Paginilor".

Fără a ajunge până la a susţine că acesta a fost dezastrul cel mai mare din istoria portugheză, nu putem subestima importanţa bătăliei de la Al-Kase al-Kabir, plină de consecinţe. Ea afirma puterea Marocului pe care sumele de răscumpărare plătite de creştini l-au îmbogăţit atât de mult, încât noul său suveran, EI Mansur, fratele lui Abd el Malek s-a văzut numit în acelaşi timp învingătorul (EI Mansur) şi Strălucitorul (EI Dahabi). În plus, ziua bătăliei de la Al-Kase al-Kabir deschidea succesiunea la tronul Portugaliei. Sebastião nu lăsa un moştenitor direct. Îi succeda unchiul său, cardinalul Henri dar domnia acestui bătrân, infirm şi ftizie, nu putea fi şi nu a fost decât un episod.

Or Portugalia nu era la nivelul unei asemenea 1

încercări brutale. Imperiul său era în esenţă

„Vil sprijinit pe o serie de relee, pentru schimburi de mărfuri, pentru expedierea aurului şi argintului, care i se întorceau din Atlantic, sub formă de mirodenii şi piper. Dar şi schimburile africane jucau în privinţa asta un rol. Odată cu Al-Kase al-Kabir mecanismul se deteriorează. În plus, o-mare parte a nobilimii ţării a rămas între mâinile Paginilor.

Pentru a plăti răscumpărările, atât de enorme încât nu au fost suficienţi banii peşin, ţara se va goli de numerar, va expedia bijuterii şi pietre preţioase către Maroc şi Alger. Şi culmea, numeroasele capturări de prizonieri îi răpeau micului regat elitele, armătura sa militară. Astfel motivele se adunau pentru ca el să fie, mai incapabil decât în oricare alt moment, să-şi domine slăbiciunea. Istoricului, împresurat de abundenţa discursurilor care dezvoltă tema decadenţei lusitane, nu-i este uşor să măsoare nenorocirea reală a Portugaliei. Dar dacă aceasta era deja atinsă de o decadenţă, de o boală lungă şi subterană, în acea vară a anului 1578 a fost lovită de o sincopă. *Înf*-prejurările îi vor agrava răul în chip deosebiţi.

Spre nenorocirea sa, bolnavul cade în mâinile f unui medic incapabil. Bătrânul cardinal – are* 63 de ani – ultimul supravieţuitor dintre fiii lui Emmanuel cel Fericit, bolnav de podagră, minat de tuberculoză, va contribui, prin şovăielile sale la dezordinea crescândă a regatului. Şi de asemenea prin ranchiunele sale. El a avut prea mult de suferit sub cârmuirea veleitară şi capricioasă a lui Don Sebastião; ajuns la tron, el îşi aminteşte de toate şi se răzbună. Una dintre primele sale victime este atotputernicul administrator al aşa-numitei Fazenda, Pedro de Alcocaba pe care-l lipseşte de atribuţiile sale, îl exilează, fără a avea forţa să pună capăt jocului politic al acestuia şi al numeroasei sale clientele.

Această guvernare stângace uşurează calea intrigilor spaniole. Prin mama sa, Filip al II-lea are drepturi incontestabile la coroana Portugaliei. Între el şi acest obiect al dorinţei sale există, într-adevăr drepturile rivale –

şi nu mai puţin 62

Incontestabile – ale ducesei de Braganza. Dar această familie „feudală” nu este capabilă să lupte împotriva Regelui Catolic. Există şi fiul bastard al lui Dom Luis, şi acesta fiu al lui Em-manuel cel Fericit. Dar Superiorul de Crato are ca adversar ilegimitatea originii sale. În realitate, între Filip al II-lea şi coroana portugheză nu există decât persoana bătrânului suveran de la Lisabona. Vârsta, sănătatea sa precară pun încă din toamna anului 1578 problema succesiunii. Numaidecât, Filip a trimis în Portugalia un diplomat abil, pe Christoval de Moura. Atât aurul pe care-l împarte şi-l promite cât şi, în egală măsură, greşelile cardinalului au furnizat partidului spaniol primii săi adepţi. Christoval de Moura, într-adevăr, a intrat în relaţii cu Pedro de Alcocaba.

Pe de altă parte devoţiunea sinceră a cardinalului îl supur. e, cum se întâmplă şi cu întreaga Portugalie, dominaţiei spirituale a Companiei lui Iisus. Să spunem dominaţiei unei puteri străine? Se uită, în această privinţă, documentele pe care le-a publicat Martin Philippson. Este o realitate că iezuiţii, ţinuţi la o parte până acum de Filip al II-lea, au acceptat să colaboreze cu el în Portugalia. Cardinalul Henri care era la început ostil nepotului său din Spania şi binevoitor, dimpotrivă, faţă de nepoata sa Caterina de Braganza, se lasă condus treptat către declaraţii semioficiale în favoarea lui Filip. Există multe explicaţii pentru acest viraj, dar ele nu exclud o eventuală acţiune a iezuiţilor. Consim-ţământul, la cererile lui Filip al lâlea, Generalului Ordinului, E. Mercuriano, datează din ianuarie 1579M. Oamenilor acestuia (favorabili iniţial ducesei de Braganza, afirmă rapoartele spaniole), le-a trebuit un anumit răgaz pentru a-şi modifica poziţia şi pentru a lucra în folosul lui Filip al II-lea din partea căruia, desigur, nădăjduiau obţinerea unor favoruri pe care, mai mult decât oricine, în Europa sau în afara Europei, el le putea împărţi fără drămuire.

În aceste condiţii, independenţa naţiona Jă

portugheză nu putea fi cu niciun chip salvată. Pentru a o păstra ar fi fost necesară înarmarea, hotărârea în favoarea unei soluţii naţionale: pe scurt, recunoaşterea casei de Braganza, la nevoie a Superiorului de Crato. Or, cardinalul neglijează orice apărare. Ea ar însemna cheltuieli mari iar singurele pe care bătrânul rege le acceptă sunt cele pretinse de răscumpărarea nobililor – *fidalgos* – prizonieri ai marocanilor. Dacă el nu a cruţat nimic pentru captivii de la Al-Kase al-Kabir, în schimb n-a consacrat niciun ban apărării ţării. Supuşii săi – în orice caz, cei bogaţi şi, în special, negustorii – nu erau probabil nici ei hotărâţi să accepte sacrificiile necesare spre a se angaja pe o asemenea cale.

Ar fi trebuit, de asemenea, din partea cardinalului luarea unei hotărâri rapide în legătură cu succesiunea. Or, el a pierdut un timp preţios pentru a negocia cu ex-regina Franţei, văduva lui Garol al IX-lea, propria sa căsătorie care nu era posibilă decât cu o dispensă pontificală. Şi Grigore al XIII-lea ezita să i-o acorde. Ambasadorul spaniol la Roma a avut puţin de făcut pentru a contracara negocierea. Cu neplăcere, bătrânul suveran s-a resemnat. De altminteri nu trebuie să ni-l imaginăm ca pe un abate din secolul al XVIII-lea: ideea acestei căsătorii îi era dictată de raţiuni de stat. Ea dovedeşte, cum se întâmplă frecvent. În asemenea cazuri, că omul era singurul care nu credea în moartea sa apropiată…

După acest insucces, cardinalul nu s-a mai preocupat de succesiunea sa. Desigur, el a convocat Cortesurile, a încercat să organizeze o comisie de arbitraj în faţa căreia toţi pretendenţii să-şi supună, spre examinare, titlurile. Dar puţina voinţă care-i rămăsese, el o cheltuia împotriva Superiorului de Crato pe care-l urmărea cu o ură înverşunată, încercând să-l stigmatizeze cu pata originii sale bastarde, gonindu-l chiar în afara regatului, ceea ce-l obligă pe Dom Antonio să treacă pentru câtva timp în Spania, şi apoi, 64

după întoarcere, să se ascundă în propria-i ţară…

Oricum, Filip al II-lea era hotărât să-şi apere drepturile. Încă din 1579, el se înarmase, cam cu prea mult zgomot la urma urmei: ţinea să informeze despre asta întreaga Europă şi, în special, Portugalia. Nu că ar fi adunat forţe mari, ci doar că acestea erau suficiente operaţiunii. îi trebuia totuşi o sumă însemnată de bani, printre altele un împrumut de 400.000 ss de scuzi de la marele duce al Toscanei, plus unele scoateri de trupe din garnizoanele Italiei. Aceste concentrări de oameni, de provizii şi de material de război care trebuiau să ducă la concentrarea a circa 20.000 de oameni au stârnit pretutindeni alarma. La Constantinopol, se credea că acest efort era destinat Algerului; regina Elizabeta şi Anglia îi atribuiau lui Filip proiecte de invadare a insulei. Dar nicăieri acest război al nervilor nu a fost atât de puternic resimţit ca în Portugalia. În totalitatea sa, ţara refuza dominaţia vecinului detestat. Oamenii simpli din oraşe, clerul de jos erau împotriva spaniolilor cu o vehemenţă care-i făcea să tremure pe cei bogaţi şi puternici. Mânia populară îi împiedica să trădeze deschis. De aici rezultă înfăţişarea „trădării”, aerele sale ipocrite, discursurile sale amăgitoare, retorica sa patriotică, intervenţiile sale prudente. Poporul a fost astfel predat de notabilii, bogaţii şi intelectualii săi. Cei bogaţi cum să nu fie ei împotriva rezistenţei câtă vreme erau adesea străini, flamanzi, germani, italieni şi, în plus, puţin dornici să suporte exacţiunile fiscale pe care le-ar fi antrenat războiul şi ale căror victime ei ar fi fost? Clerul înalt cunoaşte o stare de spirit foarte asemănătoare, la fel nobilimea, adică, cel mai adesea, armata. Portugalia este apărată faţă de răsărit de natură. Din podişul castilian până în câmpia portugheză, drumurile sunt grele, barate de fortăreţe solide. Dar această frontieră nu are valoare decât sprijinită pe o ţară hotă-5 rită să se apere. Banii distribuiţi de Christoval de Moura n-au fost suficienţi pentru a îndepărta orice veleitate de luptă, şi nici negocierile. feudalilor” spanioli de la frontieră pentru a-i dezarma pe vecinii lor portughezi, stăpâni ai castelelor,

satelor şi oraşelor fortificate care înseamnă securitatea regatului. Dar dincolo de oameni, *le* acest portughez Christoval de Moura sau de in duce de Osuna o vreme ambasador al Regelui latolic la Lisabona, dincolo de trădare, acest instrument atât de scump politicii Habsburgilor, existat întreaga greutate a circumstanţelor, ortugalia are nevoie de argintul Americii şi mare parte a marinei sale este, deja, pe ocean, i serviciul Spanieise. Ralierea celor bogaţi şi celor puternici din Lisabona este legată de icesitatea Imperiului portughez, stânjenit pe canele sale imense de pirateria protestanţilor de lipsa de numerar, să lupte împotriva vecilui prea puternic, şi, totodată, să se sprijine el. Dovada acestei necesităţi o constituie ale mai mult decât evenimentele din 1578

IO, urmarea acestor evenimente, îndelungata) tendenţă a Portugaliei, simbioza sa cu Spania care numai dezastrele din 1640 vor ajunge! destrame sau, mai exact, vor îngădui să se rarne. Să nu uităm, de asemenea, că Spania>:

1 de acum încolo unită şi nedislocată în ţinuostile (nu mai suntem în perioada evenitelor de la Aljubarrota a cărei imagine este

aţă atât de des în această privinţă), Portui n-ar fi putut să-şi menţină împotriva ei pendenţa decât printr-o alianţă cu puterile îstante, La Rochelle, olandezii, englezii. Este litate pe care spaniolii au subliniat-o cu dibă-Jar pe care portughezii au simţit-o direct.

Superiorul de Crato dă greş în încercările le-a se întoarce mai târziu în regatul său cauza

3 ă el vine la bordul navelor engleze, că s-a cu inamicii Romei, că el negociază, către chiar şi cu turcii… $6

Lovitura de forţă din 1580

Cardinalul Henri a murit în februarie 1580. Dintre regenţii pe care-i instituia testamentul său, doi sau trei deveniseră favorabili lui Filip al Il-lea57. Acesta din urmă avea oare să le îngăduie reglementarea succesiunii? Sau

se va supune judecăţii Papei care dorea să-şi impună arbitrajul: 1 În realitate, Filip al II-lea se considera ca având drepturi imprescriptibile, drepturi divine, pe care nici nu era cazul să le supună examinării regenţilor sau Cortesurilor. Nu dorea câtuşi de puţin nici vreun arbitraj pontifical, întrucât nu-l interesa să recunoască supremaţia temporală a Suveranului Pontif. De altfel, asigurat de pace în Mediterana, sigur de sine în Ţările-de-Jos, în Franţa, în Anglia el putea să conteze pe un moment de răgaz în mijlocul ameninţărilor schimbătoare ale Europei. Portugalia era la îndemâna sa cu o condiţie: să acţioneze repede, şi în acest sens l-a împins el pe cardinalul Granvelle încă de la sosirea la Escorial. Granvelle este acela care, în egală măsură şi chiar mai mult decât suveranul său, a precipitat evenimentele. Granvelle este, de asemenea, cel care a asigurat numirea, la comanda armatei, a bătrânului duce de Alba, căzut în dizgraţie, dar a cărui reputaţie părea o garanţie a succesului. Era una dintre calităţile lui Granvelle aceea de a şti, la nevoie, să-şi lase de-o parte antipatiile. Şi poate pentru el, un străin, era o necesitate să-i menajeze pe spanioli cu susceptibilităţile şi clanurile lor de temut. Nu a fost el inspiratorul măsurilor de semiclemenţă faţă de Antonio Pérez şi prinţesa de Eboli?

Simplă promenadă militară, războiul din Portugalia s-a desfăşurat conform planurilor stabilite. Barierele de la frontieră au căzut de la sine şi la 12 iunie armata spaniolă pătrundea pe teritoriul portughez în dreptul oraşului Badajoz. Puternica fortăreaţă Elvas, apoi Olivenza s-au predat fără luptă: drumul către Lisabona *7* era deschis pe valea râului Zataş; „între timp, la 8 iulie, flota spaniolă, corăbii şi galere, părăsea Puerto di Santa Maria, cucerea Lagosul pe ţărmul Algarvei portugheze, apărea în curând la vărsarea râului Tajo. La Lisabona, Dom Antonio, Superior de Crato, proclamat rege Ja Santarem la 19 iunie, intrase ca stăpân graţie sprijinului poporului de jos. Dar pentru a rezista în enormul oraş, rău aprovizionat, decimat de ciumă de mai

multe luni şi pe care sosirea flotei spaniole îl rupea de lumea exterioară, ar fi fost nevoie de măsuri de salvare publică şi, de asemenea, de timp. Măsurile de salvare publică, mai ales de ordin fiscal, n-au lipsit: sechestrarea argintului bisericilor şi mănăstirilor, devalorizarea monedei, împrumuturi forţate de la negustori... Dar lipsa timpului a fost cumplită. Rapiditatea acţiunii spaniole şi nu acea pretinsă slăbiciune a Superiorului (mai ales în negocierile indirecte cu ducele de Alba destinate tocmai câştigării de puţin timp) a dus la eşecul pretendentului, în jurul lui continua curentul de trădare şi de nepăsare. Setubal, atacat pe mare şi pe uscat, se preda fără să lupte la 18 iulie ceea ce, de altfel, nu l-a salvat de la devastare. Armata de invazie ajunsese astfel la sud de estuarul râului Tajo, larg aici ca o mare în miniatură. Era un obstacol important, desigur, dar nu pentru flota care a transportat nestânjenită până la Cascais, pe malul nordic al fluviului o serie de unităţi spaniole. Operaţiunea se termina printr-un atac al capitalei prin vest şi de pe malul drept al râului Tajo. Dom Antonio, cu câţiva soldaţi, a încercat să apere intrarea în Lisabona pe podul Alcantara. Dar în aceeaşi seară capitala se preda îndurării învingătorului. Acesta a scutit-o de jaf sau, în orice caz, numai cartierele mărginaşe ale oraşului au fost prădate.

Rănit, Superiorul a scăpat străbătând oraşul, oprindu-se spre a se îngriji în micul sat învecinat Sacavem. Aduna în jurul său noi partizani, trecea la Goimbra apoi intra cu forţă în Porto unde făcea popas timp de peste o lună. A încercat şi acolo să organizeze lupta dar s-a lovit de aceleaşi 69

mărunte şi numeroase trădări ca la Lisabona. O incursiune a cavaleriei lui Sancho Davila îl obligă să părăsească şi acest ultim adăpost, la 23 octombrie, şi să caute refugiu în Portugalia de nord până în ziua în care o navă engleză venea să-l caute.

Fusese deci nevoie doar de patru luni numai pentru ca Portugalia să fie ocupată. În sfaturile sale date lui Filip

al II-lea, Granvelle îi amintea că Iulius Cezar, pentru a nu-şi încetini operaţiunile, nu ocupa oraşele cucerite ci se mulţumea să ia ostatici. Se pare că invadatorul se mulţumise, în 1580, să meargă tot înainte, pretutindeni unde trădarea îi deschidea porţile. El avea chiar printre portughezi, susţinători eficienţi. Nu a fost nevoie să se trimită întăriri masive, să se folosească cetele nobililor de la frontieră la care se făcuse apel. Să o repetăm: Portugalia s-a resemnat, a fost cedată.

În mod abil, încă dinainte de 1580, Filip al II-lea le confirmase portughezilor vechile lor privilegii. Le recunoscuse şi altele noi, politice şi economice. Portugalia nu a fost încorporată Coroanei de Castilia. Ea şi-a păstrat administraţia, verigile acesteia, consiliile. Într-un cuvânt, la fel ca Aragónul şi chiar mai mult decât Aragónul, Portugalia a rămas ea însăşi, cu toată uniunea personală realizată de P'ilip al II-lea. Ea nu a fost decât un „dominion spaniol" 58, ceea ce nu justifică defel cucerirea din 1580 – nu aceasta este problema – ci explică de ce ea s-a menţinut, de ce a reprezentat o soluţie durabilă.

La primirea veştii, Indiile s-au raliat la rândul lor, tot fără luptă. La fel Brazilia pentru care, date fiind hotarele sale spre vest, unirea celor două coroane a fost mai curând un noroc. Dificultăţi serioase n-au existat decât în legătură cu insulele Azore, căci brusca expansiune a lui Filip al II-lea (*Ultramar-ul* lusitan, adăugându-se celui spaniol, îi procura stăpânirea ambelor imperii coloniale, cele mai mari ale secolului), această *9* bruscă extindere punea problema Atlanticului.

Conştient sau nu, prin forţa lucrurilor, imperiul compozit al lui Filip al II-lea trebuia să se sprijine pe Ocean, legătura indispensabilă pentru existenţa sa, baza pretenţiilor pentru ceea ce, încă din timpul vieţii lui Filip al II-lea, se va numi Monarhia Universală *BB*.

Spania părăseşte lumea mediteraneană

Toate acestea ne îndepărtează de lumea mediteraneană.

Într-adevăr, din ziua în care Filip al II-lea s-a instalat la Lisabona, el a fixat centrul Imperiului său heteroclit la marginea Oceanului. Lisabona, unde regele a stat din 1580 până în 1583, era, altminteri, un oraş admirabil pentru a cârmui din el lumea hispanică, evident, mai bine plasat decât Madridul, încercuit de pământurile Castiliei, mai ales când trebuie să se angajeze noua luptă pe apele oceanice. Forfota neîncetată a corăbiilor, spectacol pe care suveranul putea să-l contemple din palatul său şi pe care l-a descris în fermecătoarele sale scrisori adresate infantelor, fiicele sale, nu însemna oare o lecţie practică, reînnoită zilnic, despre realităţile economice care susţineau Imperiul? Dacă Madridul era mai bine situat în chip de centru de receptare a ştirilor, pentru a afla tot ce mişcă în lumea mediteraneană, în Italia sau în adâncul Europei, Lisabona reprezenta un minunat observator asupra oceanului. Câte temporizări, câte dezastre ar fi fost evitate, ooate, dacă Filip al II-lea ar fi înţeles în întregime acest lucru când pregătea Invencibla Armada, facă atunci n-ar fi rămas la Madrid, departe de calităţile războiului?

Felul în care puterea spaniolă se întoarce către est, de care este atrasă în puternicele curente ale ceanului Atlantic; afacerea Azorelor din 1582→83 când este salvat Arhipelagul şi, concomi-nt, odată cu dezastrul lui Strozzi, se spulberă 70

visul unei Brazilii franceze; războiul din Irlanda, reînsufleţit cu stăruinţă din 1579 până la sfârşitul secolului, pregătirea războiului cu Anglia, apoi călătoria Invenciblei Armada în 1588, expediţiile lui Filip al II-lea împotriva englezilor între 1591 şi 1597, imixtiunea spaniolă în treburile interne ale Franţei, cu marele capitol al ocupării parţiale a Bretagnei, contramăsurile engleze şi olandeze, pirateria protestantă dezlănţuită pe întreaga întindere a Oceanului – toate aceste fapte exterioare Mediteranei nu-i sunt decât pe jumătate străine. Dacă pacea se înstăpâneşte pe tărâmurile ei, cauza este că războiul se fixează în marile spaţii vecine: Atlanticul la

vest, hotarele persane şi Oceanul Indian la est. Mişcării de basculă a Turciei către est, îi corespunde mişcarea de basculă a Spaniei către vest. Acestea sunt mari oscilaţii importate pe care istoria evenimenţială nu le poate explica. Fără îndoială, sunt posibile alte explicaţii decât cele pe care le propune această carte, dar problema, indiscutabil, se precizează în toată claritatea sa: blocul forţelor hispanice şi blocul forţelor turceşti, multă vreme opuse în Mediterana, se desprind unul de altul şi brusc Marea Interioară se eliberează de războiul marilor state care, de la 1550 până la 1580 constituise trăsătura sa majoră.

NOTE

1 Mă gândesc mai ales la cel al lui Franz BABINGER, „Suleiman der Măchtige”, în: *Meister der Politik*, 2 vol., Stuttgart şi Berlin, 1923.

2. J. von HAMMER, op. cit., vol. 7, p. 70. Despre toate aceste probleme, vezi scurta carte dar hotărâtoare a lui W.E.D. ALLEN, deja citată, vol. 1, p. 105.

nota 2.

3. J. von HAMMER, op. cit., p. 77.

4. B.N., Paris, Hal., 1220.

5. *Ibidem*, f 317, v° către 1572.

6. J. von HAMMER, op. cit., vol. 7, p. 75.

7. *Ibidem*, p. 80; *Voyage dans le Levant de M. de Aramon*, op. cit., vol. 1, p. 108.

2.

8. De Grantrie de Grandehamp către AI. de Foix, Constan Hnopol, 30 august 1569, II. CHARRJERE, op. cit., vol. 3, p. 62 – 66.

„P…1. von HAMMER, op. cit., vol. 7, p. ŞI. în legăturii cu războiul din Persia. venerabila lucrare a lui Ham ” mer utilizează preţioasele izvoare ale lui Vinadoi „*. Şi Vieenzo degli Alessandri şi sursele orientale, cele ale istoricilor Ali şi Perteheui. Încă o dată osie bine să afirmăm superioritatea acestei căni vechi asupra celor ale succesorilor săi, /. W. ZIXKEfă EIV şi *N*. IORGA.

10. Pera, 9 decembrie 1570 (Margliani către Pérez, primită la 31 martie. 1579, Simancas K 489.

11. Ce n-ar fi spus Emile-Felix Gautier în această privinţă?

12. Veneţia, 7 ianuarie 1579, A „V., *K* 1672, G 1.

13. Constantinopol, 4 februarie 1579. A. \., K *1.672*. G 1.

14. Constantinopol, 24 martie 1579, *ibidem*.

15. Inan de Idiâquez către Filip al If-lea, Veneţia. *21* martie 1579, *ibidem*, nr. 35.

16. X. de Salazar către Filip al II-lea, Veneţia. 8 iulie a>79, *ibidem*, nr. 84.

17. Margliani, (referinţă exactă rătăcită).

1 S. Juan de Idiâquez către Filip al II-lea, Veneţia, 29 aprilie 1579, A.N., K 1672, nr. 56, copie.

’19. Gennigny către rege, Pera, 16 septembrie 1579, *Recueil*, p. 10; *Ilelación de Io que ha succedido al căpitan de la mar Aluchali desde Ios 17 de Mayo que pa/iio de aquí de Constantinopla asta Ios o de agosto sacada de las cartas que se han recibido de Juan de Briones y Aydar Ingles*, A. IV., K 1672, G 1, nr. 115 (Aceeaşi relatare, Simancas Ec 490). *Relación de Io que ha succedido de los 9 de agosto hasta Ios 2%*, A.N., *îi* 1672, G 1, nr. 116. Euldj Ăli s-a întors \» Constantinopol la 10 septembrie (vezi Gormigny, citat la începutul acestei note) cu 13 galere.

20. Constantinopol, 29 aprilie 1579, A.X., K 1672, nr. 56, copie.

21. Margliani către Antonio Pérez. Pera, 2 martie 1579.

Simancas E° 490.

22. Acelaşi către acelaşi, 5 septembrie 1.579, *ibidem*.

23. J. de Cornoca către *M*.S., Veneţia, 17 octombrie 1579, A.N., K 1672, G 1, nr. 142 *a*.

24. Salazar către Filip al II-lea, Veneţia, 7 septembrie 1579, *ibidem*.

? 5. *Ibidem*.

6. Germigoy către rege, Pera, 16 septembrie 1579,

Recueil... p. 10.

7. Vezi nota 24.

8. Germigny către marele maestru al Maltei, Pera.

8 octombrie 1579, *Recueil*... p. 17 – 18. Numai până la Erzerum, J. von HAMMER, op. cit., vol. 7. p. 96.72

Trei scrisori ale lui Margliani către Don Jllan de

Zumga, 27 Şi 30 aprilie 1580, Simancas mat (le cancelarie. uant.as

J von HAMMER.

*Ibidem*p. 112.

R. HAKLUYT, O/, j. von HAMMER, *luiem*, p. 223

40.

Karl BROCKELMAXX, Geschichte *der islamisch*. *Völker când Slaalen* 1939, p. 282, despre personaj şi despre curiozităţile sale, vezi Erich BRĂUXLICH, *Zwei tiirkische Weltharten*... Leipzig, 1937. Formularea este, din nefericire, cam prea simplă. Dar cum să intrăm aici în toate amănuntele? Vitorino Oodinho care pregăteşte o lucrare de ansamblu despre Oceanul Indian din secolul al XVI-lea îmi atrage atenţia că flotele portugheze sunt alcătuite din corăbii, să le zicem atlantice, din nave de tipuri indigene şi de asemenea, din galere... o flotă compozită în vederea unor sarcini diverse.

41.

M. A. Hedwig FITZLER, „Der anteil der Deutschen an der Kolonialpolilik Philips II în Asien", în: *Vierteljahrschrift f iir Sozial und Wirischaftsgeschichte*, 1936, p. 254 – 256.

42. Lisabona, 22 februarie 1588, *Arch*. *port*. *or*., III, nr. 11, citat de M.A.H. FITZLER, *art*. *cil*., p.254.

43. Vezi W.E.D. ALLEN, op. cit., p. 32 – 33 şi not de care rectifică eroarea mea din prima ediţie a acestei cărţi.

44.14 martie 1588, *ibidem*, nr. 43, citat de M.A. H.

FITZLER, *art*. *cil*., p. 256.

45. M.A.H. FITZLER, *art*. *cil*., p. 256.

46. Pierre CHAILNU, *art*. *cât*., în: *Bevue du Nord*, 1960, p. 228 şi *Conjoncture*, p. 629 şi următoarele.

47. M. PHILIPPSON, op. cit., p. 62; *Correspondance de*

Granvelle, vol. 7, p. 353.

48. Granvelle către Margareta de Parma, 12 august

1579, M. PHILIPPSO. V. op. cit., p. 71.

43.

49. Deloc clarificate prin cartea pripita şi părtinitoare a lui Louis BERTRAND, Philippe II. *Vne tenebreuse affaire*, Paris, 1929. Marea problemă rămâne cea a autenticităţii sau neautenticităţii manuscrisului de la Haga. Frumoasa carte a Dr. (G. MARATON.

Antonici Perei, 2 vol., Madrid, ed. a 2-a, 1948, reactualizează problemele, fără a le lămuri în întregime.

50. Al. PHILIPPSON, op. cit., p. 104 şi p. 124.

51. Generalul DASTAGNE, „La bat aille d'AI Kasar-El-Kebir", în: *Revue Africaine*, t. 62, p. 130 şi următoarele, şi mai ales, relatarea lui QUEIROZ VEL-LOSO, Z>. *Sebastião*, ed. a 2-a, Lisboa, 1935, cap. 9, p. 337 şi următoarele şi reluate de acelaşi autor în voi. 5, din *Historia de Portugal*, de Damião PERES.

52. Ch. A. JULIEN, *Histoire de l'Afrique du Nord*, p. 146.

53. Mercuriano către Filip al II-lea, 11 ianuarie 1579.

Simancas E° 934: acelaşi către acelaşi, Roma.

28 aprilie 1579, *ibidem*.; M. PHILIPPSON, op. cit., p. 91, nota 2 şi p. 93, nota 1.

54. Marele duce al Toscanei către Filip al II-lea, Florenţa.

17 iunie 1579, Simancas E° 1451. Vezi, de asemenea.

R. GALLUZZI, *Istoria del Gran Ducato di Toscana*, vol. 3, p. 345 şi 356.

55. Portugalia se află în slujba Spaniei începând cu criza din 1550. cu victoria metalului alb al Americii. Există o vastă emigrare portugheză către oraşele Spaniei, şi mai ales către Sevilla.

56. R.B. MERRIMAN, op. cit., vol. 4, p. 348, după corespondenţa Fuggerilor, observaţii lămuritoare, *The*

Fugger *News-Leuers*, p. p. V. von KLARWILL.

1926, t. 2, p. 38.

57. Vezi în această privinţă observaţiile lui Juan Beneyto

PEREZ, *Los medios de cultura y la centralización bajo Felipe* II, Madrid, 1927, p. 121 şi următoarele.

58. Problemă importantă şi bine tratată de Jacques

PIREIVSVE în *Les* grands *courants* de *Vhist-oire unicerselle*, vol. 2, p. 444 şi următoarele.

AS.

t... CA

VI

LUMEA MEDITERANEANĂ ÎN AFARA ISTORIEI MAJORE

Putem răsfoi cartea, excelentă, scrisă după formulele tradiţionale, a lui Roger B. Merriman, *Essor de VEmpirr espagnol* \ care se opreşte la sfârşitul domniei lui Filip al II-lea, în 1598. Pentru anii care depăşesc 1580 nu vom mai găsi nicio menţiune despre istoria mediteraneană. Această tăcere, întâlnită în aproape toate istoriile Spaniei este semnificativă. Pentru Roger B. Merriman şi pentru cine se limitează la istoria-povestire, lumea mediteraneană, părăsită de marele război şi de diplomaţi după misiunea lui Margliani s-a cufundat brusc în întuneric. Toate proiectoarele s-au stins. Sau, mai curând, focurile lor încrucişate luminează alte scene.

Lumea mediteraneană nu a încetat totuşi să trăiască. Cum anume? Adevărul este că nu trebuie să cerem prea mult surselor obişnuite ale arhivelor spaniole şi chiar italiene. La fel cu ceea ce numim astăzi presa, informaţiile reunite de diverse cancelarii – inclusiv cele italiene – nu se ocupă decât de evenimentele care fac vâlvă. Prin intermediul lor, istoria mediteraneană aproape că nu mai este perceptibilă. La Veneţia, la Florenţa, la Roma sau la Barcelona ceea ce se spune, ceea ce se scrie se referă la dramele extra-medite-raneene. Oamenii se întreabă dacă va fi sau nu încheiată pacea turco persană, dacă regele

Franţei 5 se va înţelege cu supuşii săi, dacă Portugalia este docilă, dacă înarmările lui Filip al II-lea în anii care preced plecarea Invenciblei Armada sunt destinate Atlanticului sau Africii. Există intermitent unele ştiri şi conciliabule în legătură cu Mediterana pe care le înregistrează corespondenţele. Dar, ca prin întâmplare, nu este niciodată vorba decât despre himere care se risipesc pe drum. Astfel sunt acele proiecte, repetate de o sută de ori, ale unei ligi împotriva turcilor între Veneţia, Roma, Toscana şi Spania. Proiectul anti-turcesc al lui La Noue din 1587 nu valorează mai nimic şi ne mirăm că marele Paruta i-a atribuit atâta importanţă în 1592 2.

La fel, la Roma, gândurile şi acţiunile rămân şi vor rămâne mult timp îndreptate către Ocean. Papalitatea face front comun cu Spania în lupta sa contra ereziei nordice. Grigore al XIII-lea şi apoi Sixt al V-lea i-au acordat lui Filip al II-lea „favoruri" considerabile pentru a lupta împotriva Elizabetei şi a aliaţilor săi, la fel cum făcuse, în preajma bătăliei de la Lepanto, Pius al V-lea pentru a lupta împotriva Islamului, întreaga Italie se asociază acestei lupte a taberei catolice. Pe scurt, toată atenţia şi cea mai mare parte a eforturilor politice ale lumii mediteraneene se consumă la marginile ei, ca şi cum fiecare s-ar îndepărta de ea cum fac turcii, plecaţi către Marea Caspică, mercenarii marocani cucerind în 1591 Tombuctu3 sau chiar Filip al II-lea care se străduieşte să devină sau, mai exact, să rămân a stăpânul Oceanului Atlantic.

Toate acestea până în preajma lui 1590. Căci moartea lui Henric al III-lea (1 august 15894) dezlănţuie o criză dură ale cărei efecte se fac simţite în lumea Mediteranei, în special la Veneţia care se nelinişteşte de posibila eclipsă a Franţei, piesă indispensabilă a echilibrului european şi, ca urmare, garantă a înseşi libertăţii Republicii, împresurată de atâţia duşmani. „Nu mai ştii nici ce să crezi, nici ce să faci, scrie un negustor din Veneţia 5. Aceste zvonuri din Franţa aduc o mare pagubă negoţului". Senioria se simte atât de ame nintatf», încât nu ezită să se

alieze cu geizonii protestanţi, să-l accepte, în august şi să-l primească în ianuarie 1590 pe ambasadorul trimis de Henric al IV-lea D-l de Maisse6. Pentru ce această grabă? se întreabă Sixt al V-lea. „Se teme Republica oare de Navarra? Ar fi o greşeală. La nevoie suntem gata s-o apărăm cu toate forţele noastre” 7. Nu. Republica se declară cu anticipaţie împotriva blocului catolic, care nu-i putea asigura altceva decât insuportabila dominaţie spaniolă…

Criza declanşată de succesiunea lui Henric al III-lea va ajunge la punctul său culminant după 1590. Chiar în acest an, sultanul s-a eliberat de îndepărtatul său război împotriva Persiei. Va reveni el oare la o politică mediteraneană sau la o politică balcanică, adică maghiară? sau chiar (ceea ce va face începând din 1593) se va strădui să le manevreze simultan pe amândouă în cele două direcţii în care poate lovi Creştinătatea? Obiectivul acestei politici accentuează treptat din nou relieful evenimentelor mediteraneene, fără ca ele să dobândească totuşi înfăţişarea dramatică din anii 1550 – 1580. Începând cu 1593 reînvie doar simulacre de războaie majore şi de politici de anvergură. Cu multă fanfaronadă, căci între cuvinte şi fapte este o depărtare imensă. Războiul şi-a pierdut din gravitate. El este întrerupt de permanente negocieri, în calitate de Kapudan Paşă, Cigala face o vizită8” în 1598 generalului veneţian al Golfului, îi sugerează, între altele, că Ciprul ar putea fi înapoiat Veneţiei… într-un alt an 9, cu acordul viceregelui Siciliei (Cigala este un renegat sicilian care, copil fiind, fusese capturat de pe nava tatălui său, corsar creştin bine cunoscut) îmbarcă la bordul navei sale pe mama sa şi cortegiul rudelor sale. Asemenea acte oficiale de bunăvoinţă n-ar fi putut exista cu vreo douăzeci de ani mai înainte.

1. DIFICULTĂŢI ŞI TULBURĂRI ÎN TABĂRA TURCA

Din 1580 până în 1589, în timp ce un război sălbatic

pustieşte Oceanul, cronicarii Mării Interioare au puţin de zis. Expediţiile de pedepsire ale turcilor către Cairo, Tripoli sau Alger nu sunt decât operaţiuni poliţieneşti dificil de controlat cu exactitate. Cât priveşte Mediterana nu trebuie semnalate decât neîntreruptele drumuri ale galerelor spaniole (sau în slujba Spaniei). Din Italia în Spania ele transportă fără încetare soldaţi: italieni recrutaţi pe loc, pedestraşi recrutaţi dincolo de Alpi, şi care coboară către Milano şi Genova 10, bătrâni soldaţi spanioli, retraşi din Sicilia sau din Neapole pentru a fi înlocuiţi cu tineri recrutaţi în Spania care vor fi schimbaţi şi ei câţiva ani mai târziu când „instruirea” lor va fi încheiată… În aceşti ani, Milano este prin excelenţă, capitala militară a Spaniei. El redistribuie soldaţii lui Filip al II-lea în toate sensurile până în Flandra de-a lungul interminabilelor drumuri ale uscatului. Chiar şi numai mişcarea trupelor străbătând marele oraş lombard ar fi aproape suficientă să indice pentru fiecare moment al domniei lui Filip al II-lea sensul preocupărilor Spaniei şi ritmul vieţii sale imperiale.

La întoarcerea din Spania, galerele duc la Genova, odată cu „*bisognes*” *, un flux de argint, întreaga Italie este îmbogăţită de metalul alb. Şi, dincolo de Italia, am mai spus-o, întreaga lume mediteraneană. Iată una dintre marile realităţi ale acestei perioade pe care am putea-o numi fericită dacă n-ar exista pirateria, acest război secundar, puţin înregistrat de istoria „majoră”, dar care nu este, din pricina asta, mai puţin crud. De altminteri, pirateria suferă ea însăşi transformări şi în această privinţă merită să fie reţinute două mici evenimente. Unul simbolic: Euldj Ali moare în iulie 1587, la 67 de ani n.

* recruţi (din lb. spân., din bisono – N. tr.).

lllfi:

Nimeni nu va mai începe o carieră asemănătoare cu a sa. Ultim moştenitor al lui Barbarossa şi al lui Drăguţ, odată cu el dispare o epocă. Celălalt mărunt eveniment anunţă viitorul: cinci nave comerciale engleze avariază

escadra galerelor din Sicilia 12! Este un preludiu neobservat al marii cariere a vaselor de linie 13.

După 1589: *revoltele în Africa de nord şi în Islam*

Anul 1589 destramă tihna lumii mediteraneene. El reînnoieşte alarmele, în Europa, odată cu criza franceză şi, de asemenea, în Islam.

În spatele măruntelor evenimente din Africa de nord se ghiceşte, oricât de imperfecte ar fi informaţiile, o criză desfăşurată în estul şi în centrul acesteia, în spaţiul pe care turcii îl controlează aici de la recucerirea Tunisului în 1574, şi chiar, mult mai departe, probabil în întreg Islamul mediteranean. Aceste revolte şi tulburări nu erau întru totul inedite. De mai multe ori, în anii precedenţi, apăruseră dificultăţi cu locotenenţii pe care Euldj Ali, cumulând funcţiile de Kapudan Paşă şi de Beglerbey, îi pusese la Alger pentru a-i ţine locul. Moartea lui Euldj Ali să fi agravat lucrurile? În orice caz, guvernul turc a socotit nimerit să substituie atunci regimul beglerbeilor, veritabili „regi" locali cu cel al paşalclor numite doar pentru trei ani 14.

În esenţă era vorba despre o criză de autoritate turcească. În faţa ei, corsarii îşi făceau sau încercau să-şi facă de cap. Pe de altă parte, turcul şi maurul – " more", cum zice Haedo – rămăseseră aproape străini unul de altul, chiar şi în interiorul oraşului Alger, maurul fiind menţinut într-o poziţie inferioară de învingătorul său. Anumite texte sugerează mişcări mara-butice şi indigene, reacţia religioasă luând, potrivit locurilor, caracteristici ocazionale, dar totdeauna exercitate împotriva turcilor invadatori.

f;

„Pretutindeni unde pune turcul piciorul, spunea un revoltat tripolitan, nu mai creşte iarba şi începe ruina" 15. Aceste mişcări n ehotărâte şi pentru noi puţin clare, sunt, în orice caz, legate de începutul slăbirii legăturilor dintre Maghreb şi Turcia, în măsura în care aceasta din urmă nu mai deţine dominaţia pe mare. Nu moartea lui Euldj Ali în

1587 a fost hotărâtoare ci insuccesul său în 1582 în expediţia împotriva Algerului le şi, dincolo de Alger, către Fez. Decadenţă otomană, conchid istoricii. Dar mai exact, nu este oare vorba în toate ţările Islamului, legate de sistemul turcesc, de moneda, finanţele şi de autoritatea sa, de o nelinişte şi de tulburări generalizate, deşi încă provizorii?

Dacă acestea nu înseamnă deja sfârşitul puterii turceşti, ele semnifică cel puţin renunţarea la marea politică mediteraneană. La începutul lui 1589 informatorii Veneţiei atribuie încă mari proiecte lui Hassan Veneziano, fostul beglerbey al Algerului, care în timpul iernii reuşise cu cinci galiote să meargă de la Alger la Constantinopol „spre ruşinea vaselor creştine” incapabile să le captureze pe drum *17*. Hassan sosise în capitala turcă la 10 ianuarie. Peste puţin timp, circula zvonul că noul Kapudan Paşa avea intenţia să echipeze 50 până la 60 de galere şi să înainteze spre Fez, reluând expediţia lui Euldj Ali. Informaţiile sosite la Neapole vorbeau despre provizii de grâu şi pesmeţi în Moreea şi despre 100 de galere cu destinaţia Tripoli *Is*, cifră considerabilă cu care lumea nu mai era obişnuită de ani întregi şi pe care, în acelaşi moment o reproducea informaţia veneţiană 19. Vestea i-a preocupat pe spanioli suficient pentru ca să plănuiască trimiterea, în primăvară, a unor galere întărite spre a cerceta mişcările inamicului 20. Dar în aprilie se află că la Arsenalul din Constantinopol se lucrează fără tragere de inimă şi că ar fi vorba cel mult despre 50 de galere pentru călătoria în Africa de nord, dacă se va întreprinde şi o asemenea călătorie *21*. O lună mai târziu la Veneţia se afirma că nu va exista o armadă importantă.

Totuşi, la sfârşitul lui mai şi în iunie s-a aflat iarăşi despre venirea a 30 până la 60 de galere, aşa încât s-a luat hotărârea, ca în vremurile de odinioară, să se adune flota regală la Messina 23.

În realitate, Hassan plecase la 18 iunie. La 22 era la Negroponte unde, a doua zi, era întâmpinat de „gărzile”

din Rodos, Alexandria şi Cipru. Navele sale aveau echipaje neîndestulătoare, spunea o ştire care anunţa 80 de corăbii între care galere şi galiote 24 (cifra părea exagerată după ştirile ulterioare). La 28 iulie, la Modon, el aştepta încă 10 galere din Coron pentru a-şi continua drumul 25. Plecarea a avut loc, în mod sigur, la 1 august cu un număr de 30 până la 44 de galere, potrivit cifrelor furnizate de Veneţia *x*, cu 46 de galere şi 6 galiote se spunea la Palermo w destul de „prost echipate dacă exceptăm nava amiral” *2 a*. Flota a pornit direct spre Tripoli, transportând cu ea 8.000 de oameni, a cercetat lungul ţărmurilor siciliene dar nu a întreprins nimic împotriva lor 29.

Am putea evalua greşit acest efort turcesc dacă n-am şti că plecarea avusese loc în pofida a nenumărate obstacole şi, în primul rând, a tulburărilor care devastau Constantinopolul de la sfârşitul primăverii30. Aceste tulburări, născute din mizerie şi indisciplină militară, fuseseră atât de neliniştitoare în mai încât paşalele nu se mai simţiseră în securitate în propriile lor case. „Se puseseră gărzi în jurul lor ca şi cum se aflau într-o tabără inamică31”. Această criză în chiar centrul puterii turceşti sugerează că tulburările care străbat atunci tot Islamul sunt mai puţin independente unele de altele decât par. „Despre armada turcului care a ajuns la Tripoli, scria contele de Miranda, la 8 septembrie, nu s-a aflat nimic până în prezent decât că ea a sosit în acest oraş în ziua de 12 a ultimei luni şi că Hassan Aga îşi dădea silinţa să-i nimicească pe maurii care s-au răsculat aici, în timp ce maraboutul, căpetenia revoltaţilor, se nevoia cât putea în chip potrivnic. Având cu el numeroşi soldaţi, el ar fi dorit să-i yină în ajutor o armadă creştină. Tocmai asta s-a aflat despre, „o galeră a Cavalerilor de Malta care a plecat să dea cât de cât sprijin acestor mauri” 32. Acest fapt este confirmat de un raport al Cavalerilor de Malta33.

Astfel, în ciuda temerilor pe care le putuse răspândi, expediţia lui Hassan nu era destinată Creştinătăţii. Turcii n-aveau deloc intenţia să meargă în întâmpinarea unui

război cu Spania. Nici la dus, nici la întors, ei n-au atins ţărmurile Neapolelui sau ale Siciliei. De altfel, în această epocă, la Istanbul se găsea un agent semioficial al lui Filip al II-lea şi regimul armistiţiilor succesive nu se întrerupsese. În august-septembrie, Filip al II-lea ordona lui Giovanni Andrea Doria să îndrepte vreo patruzeci de galere către Spania pentru a căuta aici trupe, dovadă că dacă se considera necesar să fie mărite din nou efectivele de *tercios* din Neapole şi din Sicilia, în vederea dificultăţilor viitoare, în ceea ce priveşte prezentul nu existau aprehensiuni prea mari34…

Câteva luni mai târziu, o notă din Constantinopol anunţa întoarcerea a 35 de galere ale lui Hassan Paşa „într-o asemenea lipsă de rânduială încât toţi creştinii care locuiesc aici sunt adânc mâhniţi că au fost lăsate să revină, pierzându-se un atât de bun prilej. Într-adevăr, aici se considera această flotă ca şi dispărută după moartea celei mai mari părţi a vâslaşilor şi a unui număr însemnat dintre soldaţii săi” 3S. Tonul acestei note războinice este destul de semnificativ. Dacă se lucrează în Arsenal, aceasta este pentru *espantar el mundo*.

Autorul scrisorii refuză, în ceea ce-l priveşte, să se lase păcălit. Nu cumva pentru că el cunoaşte şi vede în jurul său dificultăţile care asaltează Imperiul turc? Şi n-am fi terminat aici cu expediţia lui Hassan Veneziano dacă în afara faptului că prin comparaţie, ea măsoară imensa schimbare intervenită în lumea mediteraneană – această expediţie n-ar constitui unul dintre elea speria lumea (lb. spân. – N. tr.).

82

39

fienteie peisajului turcesc din aceşti ani de criză, aşa cum îl ghicim fără a-l cunoaşte cu exactitate Revoltă la Constantinopol, revoltă la Tripoli. Distanţa dintre cele două oraşe este mare. Dar revolta se instalează şi în Tunisia, unde relatarea unui oarecare Mahamet Capsi38

semnala încă din noiembrie 1589 iritarea crescândă a indigenilor împotriva turcilor. Să fie oare apelul unui izolat, aventurier sau visător, vârât în conflicte personale şi căutând câteva butoiaşe cu praf de puşcă sau, pur şi simplu, câţiva ducaţi? Nu, pentru că iritarea ţinutului tunisian izbucneşte în 1590 cu o violenţă revelatoare. Toate *Analele* semnalează în luna Hadja a anului 999 al Hegirei, adică în 1590 răscoala Tunisului şi asasinarea aproape a tuturor bulucbaşilor, ofiţeri urâţi de armată şi popor cărora le era încredinţată întreaga administraţie37. În acest timp, la Tripoli, revolta se relua la începutul anului. O ştire din Constantinopol anunţa în martie moartea paşei din Tripoli şi situaţia disperată a turcilor refugiaţi în port. Era nevoie, nici mai mult nici mai puţin decât de cavaleria din Cairo" pentru a-i elibera sau de trimiterea, ca în anul dinainte, a 50 până la 60 de galere 38. Dar trecuse vremea când echiparea a 50 de galere însemna o joacă pentru sultan. Potrivit unei informaţii din Constantinopol, din 16 martie 1590, Padişahul, pentru a limita cheltuielile, a oferit postul de guvernator în Tripoli oricui ar accepta să echipeze, pe socoteala sa, cinci galere şi să se slujească de ele în expediţie. Or nimeni nu s-a oferit... Se vorbeşte atunci de echiparea a 10 galere, urmând să li se adauge cele din garda Arhipelagului şi câteva corăbii care ar fi rechiziţionate în Grecia

Incontestabil, la Constantinopol există o nelinişte puternică din pricina tulburărilor persistente în Africa. Dar nu este uşor de acţionat. Arsenalul nu poate reconstrui flota de pe o zi pe alta. Soldaţii, prost plătiţi, sunt nemulţumiţi, joace acestea nu-i împiedică deloc pe turci, dimpotrivă, să vorbească despre 300 de galere şi pe primul paşă să-şi înmulţească aroganţa, ameninţând Spania, Imperiul, Polonia, Veneţia, Malta... Şi cum pacea cu Persia pare apropiată, aceste ameninţări ajung să provoace o oarecare alarmă: Veneţia pune Candia în stare de apărare şi grăbeşte lucrările Arsenalului său *40*.

Concomitent, criza nord-africană continua cu

intensitate. Doi captivi creştini care reuşiseră să părăsească Tripoli îl informau pe contele de Alba la începutul lui aprilie: „Maraboutul stăruie în luptă să afirmau ei. Şi deşi Italia socoteşte ca în anul acesta nu va exista o armadă turcească, este de crezut contrariul având în vedere că pentru turci este o operaţiune necesară. Inamicul, luându-le Tripoli, îi pune în pericol să piardă tot ceea ce stăpânesc în Berberia până la Alger. Totul s-ar prăbuşi, neîndoielnic, dacă acest oraş Tripoli s-ar pierde” 41. La Veneţia se urmăreşte cu interes desfăşurarea revoltei în momentul când turcii se angajează în negocieri furtunoase cu polonezii. Tocmai a sosit vestea, scrie ambasadorul spaniol la Veneţia, „că maurii rebeli din Berberia au luat Tripoli şi le-au tăiat capetele soldaţilor din Tunis şi din garnizoana oraşului, inclusiv paşei. Fortăreaţa a rămas în mâinile turcilor care sunt asediaţi în ea”. Se crede că vor fi ajutaţi din Cairo pe uscat42. Dar, observă contele de Miranda, către aceeaşi epocă, toate astea s-ar putea sfârşi prin trimiterea unei alte armade turce pe aceste meleaguri4S. *în* orice caz, nu exista motiv pentru Spania să se neliniştească din pricina asta, cu atât mai puţin cu cât vestea sosea la Madrid atunci când armistiţiul turco-spaniol fusese prelungit pentru încă trei ani 44, „ceea ce era foarte dorit” la Madrid notează agentul francez. Contele de Alba se încăpăţâna să ţină sub alertă marina siciliana, dar afacerea nord-africană era suficientă, ea singură, să dea de lucru tuturor forţelor abia convalescente ale flotei turceşti şi chiar ale cavaleriei din Egipt care putea fi, eventual, trimisă *45*. Revolta tindea, într-adevăr, să se generalizeze. Contele de Alba trimitea un agent, pe Juan 84

Sarmiento la Tăbârca, insula pescuitorilor geno-vezi de corali, care este un excelent post de observare. „Toată Berberia”, îi mărturisesc (pe ocolite), Spirolo, guvernatorul, şi de Magis, funcţionarul său (pe ocolite fiindcă dacă turcii ar şti că bunii genovezi îi informează pe creştini câte n-ar putea pătimi!), „toată Berberia s-a

răsculat împotriva turcului şi într-un mod cumplit mai ales la Tunis unde paşa se află la mare ananghie cu soldaţii săi cărora le datorează solda pe şase luni şi pe care n-are nici cum putinţa să le-o plătească. În fapt, locotenentul şi consiliul său sunt prizonieri. În întreaga Berberie, turcii fug şi se îmbarcă pentru Alger…". Mi-au mai spus, adaugă Sarmiento, să sugerez Excelenţei Voastre şi prinţului (prinţul hafsid pe care spaniolii îl ţin în rezervă) să trimită 70 de galere; la simpla lor apariţie în golful La Goleta, maurii îi vor măcelări pe turci cu condiţia ca prinţul să se înţeleagă cu Majestatea Sa pentru ca averile maurilor să nu fie prădate" 46. Ei s-au mirat de altfel de faptul că „atunci când Hassan Aga venise la Tripoli şi purta război pe uscat cu 3.000 de turci, lăsându-şi galerele dezarmate", nu fuseseră trimise în Sicilia „20 de galere care le-ar fi capturat pe toate şi le-ar fi ars" *i*?

Dar nu cumva spaniolii s-au abţinut să acţio „neze în cunoştinţă de cauză? Ei nu intenţionează să reaprindă războiul turco-spaniol pornind de la Tripoli sau din oricare altă parte a Africii de nord. O scrisoare a contelui de Alba, din aprilie 1590, o spune deschis48. La Palermo sosiseră de curând galere din Florenţa „foarte întărite cu echipaje şi infanterie… Se spunea că ele vor merge să se unească în Malta cu cele ale Marelui Maestru pentru a pleca în expediţie la Tripoli şi pentru a da prilej turcilor să-şi trimită armada în Ponant ca să o stânjenească pe Majestarea Sa". Ca să o stânjenească! Nu se poate spune mai limpede. Alba va afla mai târziu cu satisfacţie că galerele florentine nu aveau altă intenţie decât să plece în raiduri piratereşti, împreună cu cavalerii, pentru a surprinde încă o dată. „Caravana" galioanelor dintre Rodos şi Alexandria49. Spaniolii, dacă este posibil, au şi mai puţin zel decât turcii să-şi reia vechile lor. lupte.

Această atitudine a contribuit la limitarea revoltelor din Africa de nord. Foarte adesea ele nu opun decât indigeni prost înarmaţi, în cel mai bun caz cu câteva arehebuze, unor oraşe puternice, unor unităţi întregi de

archebuzieri, aprovizionaţi cu artilerie din belşug. Dacă sarcina forturilor turceşti nu este uşoară, ea nu este nici disperată, copleşitoare pentru forţele lor atâttimp fiat rebelii nu pot conta decât pe ei înşişi. Astfel că în vara lui 1590 trădarea îl preda înmâna turcilor pe şeful marabout tripolitan care le stătea în cale. La începutul lui mai se semnalase că se retrăsese la Gahours, lăsând turcilor întreaga flotă, precauţie normală în clipa când devenea posibilă sosirea unei noi flote turceşti se Puţin mai târziu, la Neapole o ştire din 21 mai anunţa că fusese ucis51… De la Constantinopol, la 8 iunie, se preciza că „pielea marabout-ului care răsculase oraşul Tripoli şi alte locuri din Berberia, fusese expusă în formă de cruce într-una din pieţele cele mai aglomerate, în semn de triumf şi spre ruşinea creştinilor. Apoi fusese agăţată1 l de o spânzurătoare obişnuită” 52. La 2 iunie se anunţa că şeful marabout avea deja un înlocuitor şi mai agresiv53. Dar se pare că turcii, de acum, încolo, erau mai puţin hărţuiţi la Tripoli. În afară de micile escadre de galere care au făcut drumul dus-întors între Constantinopol şi African de nord – de exemplu, cele 10 galere care l-au *t* însoţit pe Geafer Paşa, numit guvernator la \ Tunis 54 – niciun efort maritim important nu a fost încercat în acest an de turci. Şi nici în 1591, nici în 1592, dacă investigarea surselor noastre este exactă. Oare pentru că acest efort nu era absolut necesar sau pentru că el depăşea capacităţile reale ale Turciei? Este sigur totuşi că de criza nord-africană, în cele din urmă, au profitat mai puţin indigenii decât turcii din Africa şi micile colonii otomane a căror cvasi-autonomie ea a consacrat-o. Nu sunt ele obligate tot mai mult să se întreţină prin mijloace proprii? La Alger, unde ghicim această evoluţie, triumfă republica reişilor, *taifa* şi de aici rezultă o expansiune a pirateriei. La fel şi la Tunis, unde pirateria ia avânt înainte de sfârşitul secolului. Se desluşesc încă de pe acum fizionomiile Regenţelor mă-ghrebine, stăpâne în cea mai mare parte pe destinele lor55… Pe de altă parte, raporturile cu Constantinopolul

rărindu-se, este incontestabil că Africa de nord devine la sfârşitul secolului o lume mai deschisă decât în trecut către comerţul şi intrigile Creştinătăţii, o lume care se oferă cupidităţilor şi acţiunilor vecinilor din faţă. Astfel sunt oraşul Bougie pe care un negustor francez se oferă să-l predea M, porturile pe care le-ar ceda regele din Kuko dacă i s-ar acorda ajutor împotriva Algerului % Bonet pe care în 1607, galerele Toscanei îl vor jefui fără dificultate… Pentru Africa de nord, a apus o epocă. Ea a încetat să mai trăiască în ritmul Orientului.

Criza financiară turcească

Ar rămâne să înţelegem cum se leagă criza anilor 1590 – 1593 de ansamblul istoriei turce. Alături de cauze locale (de exemplu în legătură cu Africa de nord) această criză trebuie să aibă şi altele generale pentru că, reprimată ici şi colo, o vedem apărând, dispărând şi reapărând în aproape toate provinciile lumii turce. Şi, de pildă, în Asia Mică, tărâm prin excelenţă al revoltelor şi tulburărilor şi, de asemenea, la Constantinopol, unde, după incidentele din 1589, spahiii se răscoală încă o dată în ianuarie 1593 58

Toate acestea trebuie puse, poate, în legătură cu criza financiară turcească ulterioară anului 1584. În acel an 58, cârmuirea otomană îşi începe, în mare, operaţiunile sale monetare. Ea urmează în această privinţă exemplul Persiei care îşi *7* devalorizase dintr-odată moneda cu 50%. *În* mare, că ba

„«”.
ani amisti – din i568 am, reînnoit îN 70 b?
at
Pen
— Bec
Ja adevărate bătăi;
sr
O trieră de nici
n t şi oral *fluviilor T*
şi

«ilti ano, ţinuturi de granit
„>**>, Pune! o *de exemplu*, erai.
1) 01 Pent *T*
urâte fflar; „Din Buda.
91
Infanterişti6?

Ambasadorii Franţei şi Angliei îi cereau Padişahului să-şi trimită flota în Mediterana. Din 15896 s, apoi la începutul lui 1591 se vorbea la Constantinopol despre 300 de galere aflate în pregătire şi care ar urma să se îndrepte în sprijinul moriscilor din Spania despre care se zvonea că s-au revoltat89. Or furtuna s-a întors către nord.

Poate din pricina înfrângerii în 1591 a guvernatorului Bosniei, Hassan, sub zidurile cetăţii Sissek în Croaţia. În anii dinainte, acest Hassan procedase deja la vaste operaţiuni împotriva uscocilor70. În 1591, devastase ţinutul între Kreuz şi Suanich şi revenise în primăvara lui 15927 l. Erau poate provocări premeditate. Căci în iunie 1593 se afla la Constantinopol că obişnuitele operaţiuni de curăţire în aceleaşi regiuni se terminaseră printr-o înfrângere completă pe malurile râului Kulpa. Însuşi Hassan îşi găsise aici moartea împreună cu mii de turci. O pradă imensă căzuse în mâinile învingătorilor.

Această veste a făcut să se încline balanţa, până atunci nehotărâtă între partizanii păcii şi cei ai războiului în al căror prim rând se afla Sinan Paşa, adversarul hotărât al creştinilor şi al imperialilor, omul războiului din Ungaria, omul armatei, impus de ea ca mare vizir. Nu se poate subestima rolul implacabilului albanez, bătrân încăpăţânat, viclean, neobosit strângător de comori. Poate că imperialii au greşit nepreţuindu-l la valoarea sa în negocierile începute în 1591. Totuşi reîntoarcerea la putere a lui Sinan nu a adus ruptura imediată. Convorbirile cu ambasadorul imperial, von Kreckwitz au con-i ţinuat şi chiar fiul lui Sinan Paşa, beglerbeiul Rumeliei servise drept mediator.

Vestea din Sissek a făcut oare altceva decât să provoace izbucnirea unei furtuni îndelung pregătite

înainte, şi care era poate necesar să izbucnească şi la Constantinopol? Sfârşitul războiului din Persia a pus guvernul sultanului în faţa obişnuitei probleme a demobilizării şi a reîntrebuinţării trupelor. El trebuie să facă faţă revoltei soldaţilor neplătiţi. În 1590, aceasta ia înfăţi92

sarea unei revoluţii. Această situaţie influenţează destinele Imperiului în aceeaşi măsură ca şi firea schimbătoare a sultanului Murad al III-lea şi antrenează o cascadă de mari viziri, am zice de ministeriate. Necesitatea de a elibera capitala de poporul său de soldaţi împinge către acest nou război continental. În venerabila carte a lui Hammer, atât de fidelă faţă de surse, plină de anecdote, ne este prezentat marele vizir Ferhad (vizir scurtă vreme, în 1594), asaltat pe străzile capitalei de spahii nemulţumiţi cărora le-a fost refuzată plata soldei. Şi marele vizir le răspunde: „Mergeţi la hotare, acolo veţi fi plătiţi”? 2. În 1598, ienicerii s-au răsculat iar din pricina monedei slabe care li se dădea, şi o notă din 18 aprilie declară că era imposibil de trăit în acest oraş, într-o asemenea tovărăşie 73. Trei ani mai târziu a fost iarăşi rândul spahiilor. Aceleaşi incidente între 20 şi 25 martie ’4 şi la mai mult de o lună după această răzmeriţă unele scrisori din Constantinopol afirmau că „anarhia şi obrăznicia soldaţilor” obligaseră cea mai mare parte a negustorilor să-şi închidă prăvăliile7S.

În 1593, războiul din Ungaria a avut cel puţin acest rezultat, că a dat de lucru trupelor trân-dave din Constantinopol.

Acest război de 14 ani (1593 – 1606) ne este cunoscut în faptele sale mărunte, militare şi diplomatice7<i. Relatarea lui este informă în Hammer care a calchiat-o după izvoare. Reluată de Zinkeisen şi Iorga, ea continuă să fie decepţionantă. Nu-i vorba de a o relua şi în această carte pe care numai contururile generale o pot interesa.

Contururi generale care sunt greu de decupat pentru

că acest război este monoton, determinat de natura teatrului de operaţiuni de o parte şi de alta a întinsei zone semănate de cetăţi şi de oraşe fortificate care duce de la Marea Adriatică până în Carpaţi. Adversarii pregătesc în fiecare an câte o armată mai mult sau mai puţin numeroasă. Armata care se pune prima în mişcare, cucereşte fără dificultate o serie de cetăţi şi de 93 oraşe întărite: trupele aflate pe poziţie, făcându-şi mai bine sau mai puţin bine datoria, = o evacuează – se întâmplă frecvent – imediat ce se simt în dificultate, sau predau fără luptă o întreagă serie de puncte fortificate. Aceste puncte o dată ocupate vor fi sau nu păstrate de învingător: este o problemă de efective şi de credite. Dar niciodată – faptul este important – breşa deschisă în zona fortăreţelor nu va fi prilejul unei pătrunderi profunde la inamic. Aceasta din mai multe motive: mai întâi din pricina riscului de a muri de foame în aceste zone devastate, ostile omului. Transportarea de provizii proprii nu poate fi luată în consideraţie. Există, de asemenea, riscul de a vedea fortăreţele, lăsate intacte de o parte şi de alta a pătrunderii unindu-şi garnizoanele şi izolându-l pe învingător. Mai ales, Imperialii, deşi au făcut din acest punct de vedere progrese considerabile, ajutaţi fiind de cavaleria maghiară, nu sunt suficient înzestraţi cu o cavalerie concepută ca o armă de sine stătătoare. De partea lor turcii au, mai puţină cavalerie decât am fi înclinaţi să presupunem. Ei trebuie s-o ceară de la aliaţii lor. În 1601 77: galerele turceşti vor căuta călăreţi tătari pentru: a-i îndrepta spre Ungaria. Or turcii cuceriseră odinioară Balcanii tocmai prin incursiuni puternice de cavalerie; prin incursiuni pe care, mai târziu, Charles de Lorraine şi apoi prinţul Eugene le vor respinge de la frontiera creştină departe spre sud. Armatele din 1590 duc lipsă de ceea ce era esenţial pentru susţinerea operaţiunilor de anvergură.

Din 1593 până în 1606, relatarea se pierde în amănunte microscopice: o serie de asedii, de oraşe

cucerite prin surprindere, predate, salvate, împresurate, despresurate, fără să rezulte vreodată mare lucru din toate astea. Se petrec numai două sau trei mari evenimente: cucerirea fortăreţelor Gran şi Pesth de creştini, cucerirea oraşului Erlau şi recucerirea Granului (1605) de către turci... Armatele se înfruntă rar. Nu va exista, de pildă, decât o mare bătălie de trei 94

zile, mai întâi confuză, terminată apoi cu victoria sultanului care-şi însoţise trupele, între 22 şi 26 octombrie 1595 în câmpia de la Keresztes. Dar această bătălie n-a fost decisivă: armistiţiul obligatoriu de iarnă l-a obligat pe sultan să-şi retragă trupele până la Buda şi la Belgrad. Totuşi, în mijlocul acestor operaţiuni monotone se conturează o zonă de război destul de netă. Frontiera imperială, sprijinită la vest pe Alpi şi la est pe Carpaţi se întinde de la o masă muntoasă, împădurită la o altă masă împădurită şi la fel de accidentată. Războiul se fixează la mijloc, în Ungaria, în această câmpie întinsă şi descoperită unde marile drumuri sunt Dunărea şi Tisa pe care navigaţia cu şalande le foloseşte pentru transporturile de trupe şi provizii. Din când în când războiul păşeşte peste ele graţie frecventelor construiri de poduri. Dintre cele două drumuri care urcă spre nord, cel al Dunării este poate cel mai pustiu, cel mai expus. Valea Tisei oferă, desigur, un drum mai bun cu adăposturi mai bune şi o aprovizionare mai uşoară. Ea are avantajul de a se găsi în mijlocul unui ţinut pacificat. Lecţia războiului, în ansamblu, este incontestabila ascensiune a Imperialilor ale căror prime succese au făcut mult, poate prea mult zgomot în Europa 78 şi care au fost din plin sărbătorite în 1595. Este adevărat că războiul nu-i luase prin surprindere pe Imperiali. Ei au văzut pericolul sosind şi au solicitat la timp sprijinul Reichului şi al Erblandului. Apoi au primit la momentul potrivit ajutoare din Italia, din partea Papalităţii şi a Toscanei, ajutoare substanţiale, căci Italia, la acest sfârşit de secol, este bogată şi se ştie ţinta cupidităţii turceşti. Papa a acordat împăratului sprijin în bani şi

dreptul de percepere a dijmelor. Marele duce al Toscanei i-a oferit o armată79. Iar asupra Veneţiei a fost exercitată o mare presiune, pentru ca ea să se alăture împăratului. Degeaba însă. Senioria a refuzat să părăsească politica sa de neutralitate înarmată, continuând să-i aprovizioneze pe turci, chiar la porţile sale spre cea mai mare iritare a Spanie*i* să tentative la fel de infructuoase vor fi făcute pentru ca Polonia siMoscovia să vină în sprijinul Imperialilor. Dar ceea ce trebuie mai ales subliniat este că Germania, aproape împăcată cu sine din 1555, oficial în pace cu Turcia din 1568, la adăpost de eventualele agitaţii ale nordului din 1558, a străbătut până de curând o lungă perioadă de linişte şi de dezvoltare. Forţa i se face simţită la graniţa sa unde prezenţa italienilor şi a francezilor schiţează o frontieră comună a Creştinătăţii.

Dar şi alte frontiere se înviorează. Alături de bătălia principală, apar teatre secundare de operaţiuni: cele din Croaţia şi Slovenia pe de o parte; de cealaltă, influenţând cu o pondere total deosebită destinul războiului, ţările estice, Ţara Românească şi Moldova, grânare bogate şi rezerve de vite pe care Constantinopolul le exploatează în folosul său; Transilvania, o lume complexă, românească şi germană totodată, germană într-o serie de oraşe puternice şi industrioase, curioase grefe germanice al căror rol istoric a fost imens. Or tocmai aceste trei ţinuturi – în mare acoperite de actuala România – par să fi decis soarta războiului din Ungaria. La început, intervenţia lor brutală în favoarea Imperialilor a antrenat criza gravă din 1594 – 1596, din care Imperiul turcesc nu s-a salvat decât în ultimă instanţă prin providenţială victorie de la Keresztes. În 1605, în schimb, unica intervenţie a Transilvaniei, de astă dată contra Imperialilor, a permis turcilor să obţină pacea albă de la Sitvatorok (11 noiembrie 1608).

În 1594, atunci când în Ungaria situaţia continua să fie nehotărâtă, cele trei ţări tributare, Transilvania, Ţara Românească şi Moldova s-au revoltat împotriva sultanului pentru a se alia cu împăratul Rudolf8 l. Mihai Viteazul în

Ţara Românească i-a masacrat pe stăpânii tradiţionali ai ţării. Această triplă revoltă constituia o diversiune puternică faţă de războiul turco-imperial. Dar asupra rolului acestui bloc balcanic 96

Între Polonia, Rusia şi Dunăre, istoria tradiţionala nu ne oferă, iarăşi, decât comentarii consacrate mai ales marilor actori ai jocului decât jocului însuşi. Marii actori, şi anume Sigismund gathory, stăpân al ţinuturilor transilvănene şi încă stăpân aspru pe care Papa îl va sprijini cu bani şi care va visa să conducă cruciada ce se contura pe malurile Dunării82; Aron, domnul Moldovei şi, în sfârşit, marea figură, greu de înţeles, şi mai greu de judecat a lui Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti şi al întinselor regiuni învecinate.

Coincidenţaacestor revolte cu încoronarea lui Mă-liomedal III-lea agravează şi mai mult înrâurirea răscoalei. Astfel în vara anului 1595 Sinan Paşa şi-a împins necruţător trupele împotriva lui Mihai Viteazul. El a trecut Dunărea în august, a cucerit Bucureştiul, apoi Târgovişte, vechea capitală a Ţării Româneşti. Dar expus agresivităţii boierilor şi călărimii lor nu a reuşit să se menţină în oraşele cucerite. A trebuit să dea foc fortificaţiilor de lemn ridicate în pripă, la apropierea iernii, şi retragerea i s-a transformat într-un dezastru. Numai rămăşiţe ale armatei au reuşit să treacă Dunărea înapoi împreună cu el. Între timp românii învingători, înaintau spre sud, pe drumurile acoperite de zăpadă, cucereau Brăila şi Izmailul, acest ultim oraş, creaţie recentă a turcilor, fiind cea mai puternică fortăreaţă din zona Dunării de jos 83. În Transilvania, turcii nu au fost deloc mai norocoşi: unul dintre corpurile lor expediţionare a fost nimicit cu oamenii şi cu materialul său de război cu tot, inclusiv artileria 84. Gât îi priveşte pe Imperiali, aceştia au zdrobit mica armată care încerca să despresoare Granul (4 august). Oraşul se preda la 2 septembrie 1595.

Această situaţie compromisă a fost luată în mână de sultanul în persoană şi restabilită la 23 – 26 octombrie

1596 prin victoria sa din câmPJA Keresztes. Să ne ferim deci să exagerăm pentru începuturile campaniei, o revenire „germană”, de altfel incontestabilă. Să ne ferim mai ales să vorbim din nou despre iremediabila decăincit Brussa însâs]

„— ” fi

NOTE

— 7 Vcm

6.

u „anuane i5 g0

YeSa către!

on, Vene (.

99 n-a /*b*1 *iab*

„Al „— le-a pX.1. v «ei-le Siciliei f ar «” ale de

— *Ibidem*. septembrie galerei de la ioc

34 35.

co de Uni, i 8 decembrie 15 sq a”.

40.41.42.43.44.

45.46.

47.48.49.

50.

51.

53.

55.56.

57.

58.59.60.61.

62.63.

64.

Fco de Vera către Filip al II-lea, Veneţia 31 mă.

1590, A.N., K 1674. a „lle

Contele de Alba către Filip al II-lea, Palermo noiembrie 1590 Simancas *E*° 1157”.

Fco de Vera către Filip al II-lea, Veneţia \\., …

1590, A.N., K 1674.1UJie

Miranda către Filip al II-lea, Neapole 14 an”.

1590, Simancas E° 1090, f° 15. *hm*

Longit Şe către rege, Madrid, 15 august p. p. A MOTTE

SET, op. cit., p. 401”.

Constantinopol, 27 aprilie 1590, A.N., K 1674.25 aprilie 1590, *Belación q. yo Juan Sarmiento hag para información de V. Exa del viaje que hize para la isla de Tăbârca en Berveria de orden de V Fm* Simancas, E° 1157. *Ibidem*.

Către rege, Simancas E° 1157. Constantinopol, 25 mai 1590. A.N., K 1674; Alba către Filip al II-lea, Palermo, 2 iunie 1590, Simancas E° 1157.

Alba către Filip al II-lea, Palermo, 5 mai 1590, Simancas E° 1157.

Simancas E° 1092, f 32.

A.N., K 1674.

Alba către Filip al II-lea, Palermo, 2 iunie 1590, Simancas E° 1157.

Constantinopol, 8 iunie 1590, A.N., K 1674. F. BRAUDEL, în *„Recue Africaine*, 1928. *Q.A*. Doria către Filip al II-lea, 6 iunie 1594, Simancas E° 492.

Despre acest rege din Kouko a se raporta la nota precedentă şi la analiza sa, F. BRAUDEL, „Les Espag-noles en Algdrie” în *Histoire el Historiens de l’Algérie*, 1930, p. 246. Despre un incident analog, despre fortificaţiile de la Africa şi care ar trebui să fie dărâmate, vezi ducele de Maqueda către Filip al II-lea, Messina 12 august 1598, Simancas E° 1158. J. von HAMMER, op. cit., vol. 7, p. 264. J.W. ZINKEISSEN, op. cit., vol. 3, p. 802. *Ibidem*, p. 803. Fco de Vera către Filip al II-lea, Veneţia, 14 aprili.

1590, A.N. L 1674, con *que havian baxado Ios talleres diez asperos cada uno*” * Don Íñigo de Mendoza către Filip al II-lea, 9 septembrie 1590, aut. A.N., K 1677. Pentru ultimul stadiu al problemei, vezi Vuk VINA-VER, „Der venezianische Goldzechin in der Repu-blik Raşusa”, în *BOU – ettino* delvlnstituto *di Sloria della Società e dello Slalo veneziano*, 1962.12 iunie 1590, R. HAKLUYT, op. cit., vol. 2, P-294 – 295. Acordul va fi încheiat în 1591. J-W”

ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 657.

„Iicu care au scăzut fiecare taler cu zece aspri (în spân. – N. *tt-i*

102

j W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 582.

*6** i! lii «Vera către Filip al II-lea, Veneţia 3 martie 1050 A.N., K 1674; J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol ’3, p. 623.

«Acelaşi către acelaşi, Veneţia, 3 septembrie 1589, A.N. K 1674.

ra fonstantinopol, 5 ianuarie 1591, A.N., K 1674.

Îi\ J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 581.

71. *Ibidem*, P585.

7 L). J. von IIAMMER, o/>. *cil.*, vol. 7, p. 297.

73. A.N., K 1677.

74. Constantinopol, 18 aprilie 1601 A.N., K 1677.

75. Constantinopol 4 mai 1601, *ibidem*. Despre aceste incidente din 1601, despre cauzele şi antecedentele lor, vezi, şi Constantinopol, 27 martie 1601, A.N.

K 1630; Íñigo de Mendoza către Filip al III-lea.

Veneţia 13 mai 1600, aut. K 1077; Lemos către

Filip al IIHca, Neapole, 8 mai 1601, K 1630; Fco de Vera către Filip al III – Ion, Veneţia, 5 mai 1601.

K 1677 şi Constantinopol 29 noiembrie 1598, K

1676.

76., 1. von HAMMER, op. cit., vol. 7, şi J. W ZINKEISEN op. cit., vol. 3, Câteva date: 1594, anul cuceririi Novi-gradului de către Imperiali; 1595, cucerirea oraşului Giavarino de către turci, mare emoţie în lumea creştină, G. MECATTI, op. cit., voi, 2, p.’799, 1598, recucerirea aceluiaşi Giavarino, Simancas E° 615; 16 mai 1598, Íñigo de Mendoza către M.S., Veneţia, A.N., K 1676, mânia sultanului la aflarea veştii despre pierderea oraşului Giavarino: 11 aprilie 1598, Íñigo de Mendoza către M.S., vestea despre cucerirea oraşului Giavarino sosită la Veneţia la 6 aprilie A.N., K 1676; 5 decembrie 1598, Íñigo de Mendoza către rege, Veneţia: satisfacţia venoţienilor când află că imperialii au ridicat asediul Budei; 28

noiembrie Íñigo de Mendoza către M.S., furcii au ridicat asediul oraşului Vadarino imperialii pe cel al Budei, A-N –, K 1676; 20 octombrie veste falsă fără a fi dată ca alare, despre cucerirea Budei, Íñigo de Men-<loza, A.N., K 1676 – 4 noiembrie 1600: Fco de Vera către M.S... Veneţia A.N., K 1677, cucerirea Canisiei de turci] a 22 octombrie; 11 august 1601: din Viena, A.N., K 1677, înfrângerea transilvănenilor de către Imperiali la Gorăslău: 21 octombrie 1601: înfrângerea, Secretarului", celebrată prin serbări " an, Coiistatinopoi. 21 octombrie 1601, A.N., K 1677; 10 noiembrie, 1601: înfrângerea., Secretarului" nu este considerată sigură. Fco de Vera către M.S. veneţia, A.N... K 1677; 1 decembrie 1601: eşecul atacului imperial împotriva Canisiei. Feo de Vera către M.S. Veneţia, A.N., K 1677.

Constantinopol, 4 mai 1601, A.N., K 1677. Nu este vorba, ce-i drept, decât despre 4 galere... C. MECATTI, op. cit., vol. 2, p. 789, 809... *Ibidem*, p. 790. Despre misiunea cardinalului Bor-ghese în Spania vezi instrucţiunea lui Clement al VIII-lea, 6 octombrie 1593, p. p. A. MOREL FATIO, *L'Espagne au XVI-e et au XVI le siècle* p. 194 şi următoarele.

Consejo sobre cartas de Fco de Vera, mai 1594, Siman-cas E° 1345. Spania reproşează de asemenea Veneţiei politica sa în favoarea lui Heiiric al IV-lea. J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 587. G. MECATTI, op. cit., vol. 2. p. 800 (1595), N. IORGA, op. cit. voi. 3, p. 211. N. IORGA, *Storia dei Romeni*, p. 213. G. MECATTI, op. cit., p. 801. Fco de Vera către Filip al III-lea, Veneţia, 5 mai 1601, A.N., K 1677.

Constantinopol, 17 martie 1601, A.N., K 1677. Astfel la începutul lui 1600, aproape de Timişoara, D. Íñigo de Mendoza către Filip al III-lea, Veneţia, 26 februarie 1600, A.N., K 1677 şi ca în 1598 cu sprijinul transilvănenilor şi în timpul iernii (3 ianuarie 1598) A.N., K 1598. Wena, 28 martie 1598, A.N., K 1676?. PARUTA. op. cit., p. 15 şi 16. nigo de Mendoza către Filip al II-lea, Veneţia, 19 lecembrie

1598, A.N., K 1676.

Acelaşi către acelaşi, 11 iulie 1598, *ibidem*, 11 şi nu 8 cum indică clasarea din arhive, uan de Segni de Monorca către Filip al II-lea, Constantinopol 3 noiembrie 1597, A.N., K 1676. Soldaţi urci dezertează şi se refugiază în satele creştine… W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 609. Zvonuri 8 pace; ducele de Sessa către Filip al III-lea, Roma i iulie 1601, A.N., K 1630; D. Íñigo de Mendoza între Filip al III-lea, Veneţia 1 august 1600, A.N., 1677; acelaşi către acelaşi, Veneţia 27 mai 1600 acă împăratul nu este ajutat cu bani, va face pace) *idem*.

Instantinopol, 17 iulie 1601, A.N., K 1677; ftolali une o scrisoare din Ankara, 10 decembrie 1600, *Idem*; şi mai înainte, Íñigo de Mendoza către rege, ineţia, 8 august 1598, A.N., K 1676 dar oare Secreul este cel care pretinde să fie numit (sau să treacă) apt sultanul Mustafa?

kara, 10 decembrie 1600, copie, A.N., K 1677. nstantinopol, 8 şi 9 septembrie 1601, A.N., K 1677. istantinopol, 21 octombrie 1601, A.N., K 1677, rângerea sa de către Hassan Paşa, unul dintre lui Mehmet Sokolli. *W*. ZINKEISN, *op. cit* –, vol. 3, p. 613 – 614.

104

2. DE LA RĂZBOAIELE CIVILE FRANCEZE LA RĂZBOIUL FĂŢIŞ ÎMPOTRIVA SPANIEI: 1589 – 1598

La vest, de asemenea la marginea Mediteranei, dar intermitent afectând-o, se dezvolta un alt război: războiul din Franţa, legat de întreaga criză a lumii occidentale şi atlantice. Şi în privinţa lui, problema pentru noi se pune nu de a spune totul, ci numai de a marca legăturile dintre aceste evenimente şi istoria pe atunci potolită a lumii mediteraneene. Această sarcină restrânsă rămâne totuşi dificilă. Războaiele religioase din Franţa fac parte din drama europeană, politică şi religioasă, pentru a nu mai vorbi despre culisele sociale şi economice. În acest complex de probleme, cum să decupezi fără urmări zone restrânse şi precise de interes?

Din 1589 până în 1598, Franţa a cunoscut două crize:

între 1589 şi 1595 o criză mai ales internă, cea mai aspră din câte a cunoscut ţara de la începutul tulburărilor; apoi din 1595 până în 1598, odată cu războiul făţiş împotriva Spaniei, o criză externă. Şi una şi alta au tulburat puternic ţara, dar nu au legătură cu subiectul nostru decât ca evenimente marginale.

CD

= C\J

CD

Războaie *religioase în Franţa mediteraneană*

Sudul mediteranean, cu toate acestea, nu a jucat decât un rol secundar în războaiele religioase din Franţa. Erezia, cauză şi pretext pentru declanşarea tulburărilor, a fost mai preocupată să câştige Dauphine-ul şi dincolo de el Italia, Languedocul şi mai departe Spania, decât să atingă >5 prin Provence pustiul mării... între Languedoc şi Dauphâne, spaţiul provensal va fi fost relativ calm. Faptul n-a împiedicat totuşi ca el să fie afectai de numeroase agitaţii şi ca în cuprinsul lui să apară momente de panică intensă, în 1562, 1568, 1579... în timpul acestui ultim an mai ales, ţinutul a fost devastat de adevărate jac-querii \ Războiul se statornicea atunci, însoţit de omorurile şi jafurile sale, ca stare endemică. La fel ca în restul Franţei după 1580, în provence, ţinut încă insuficient alipit la regat2, sărac, iubitor de Jiberlate, cu aprigile lui rivalităţi locale, cu oraşele susceptibile în privinţa privilegiilor lor, cu nobilimea sa turbulentă, totul fermentează şi se descompune... Dar este oare posibil să ordonăm această pulbere de istorie, să marcăm precis responsabilităţile sordidelor războaie locale între *carcistes* şi *razas* mai târziu între membrii *Ligii* şi *bigarrats*, ale acelor drame multiple care se precipită odată cu ultimii ani ai domniei lui Henric al III-lea şi apoi după asasinarea sa la 1 august 15893? Fără îndoială, după 1589 şi cel puţin până în 1593, esenţialul dramei franceze se situează neîntrerupt în nord, din Ţările-de-Jos la Paris şi de la Paris în Normandia şi în Bretagne. Dar în sud lucrurile se agravează. Acolo, ca şi

aiurea, începuturile domniei lui Henric al IV-lea sunt martorele fărâmiţării regatului în oraşe, seniorii şi fâşii autonome. Apoi urmează reconstrucţia, destul de rapidă. Toate firele de nisip se aglomerează din nou şi reconstituie pietrele solide ale vechiului edificiu. Această istorie, simplă în ritmul său, este complicată până la absurd în amănuntele sale. Fiecare grăunte de nisip îşi are cronicarul său, fiecare personaj important, biograful.

În sudul mediteranean, *lato sensu* se întretaie şase sau şapte aventuri: unele radical opuse ca cea a lui Montmorency şi a ducelui de Joyeuse în Languedoc; a ducelui d'Épernon în Provence; a conetabilului de Lesdiguieres4 în Dauphine 106

În împrejurimi; a ducelui de Nemours în Lyon* ais 5; a savoiarzilor, din Provence până în apropierea lacului Geneva; în sfârşit, încununând totul, jocul complicat al lui FIJip al II-lea. Dintre toate aceste personaje, numai trei lucrau pentru Henric al IV-lea: Montmorency, Lesdiguieres şi d'Eper-non. Lucrau… este un fel de a spune; termenul este prea simplu şi cel puţin pentru unul dintre ei, d'Épernon, de-a dreptul inexact. Acesta din urmă, ca atâţia alţii atunci, a lucrat mai ales pentru sine şi în noiembrie 1594 s-a alăturat cauzei străinătăţii6.

A urmări fiecare dintre aceste aventuri este o sarcină dificilă căci ele se ciocnesc şi se suprapun. Dar în mare, din punct de vedere geografic, ele se organizează suficient de clar în două războaie, aproape distincte, cu destine deosebite: unul în Languedoc şi care se va termina practic încă de la sfârşitul anului 1592; celălalt în Provence care se va încheia abia în 1596. Şi acesta din urmă dejoacă se pare, socotelile care se puteau avansa *a priori*; în apropiatul Languedoc, Spania u a putut întreţine, după 1592, un război des-aşurat totuşi la porţile sale în timp ce-l vă întrebe pe acela din destul de îndepărtata Provence până în 1596. împrejurările explică acest paradox aparent…

În Languedoc, adversarii lui Henric al IV-lea aveau

avantaj. i erau sprijiniţi de o Spanie instalată în Gerdagne şi în Roussillon, mult avansată în nordul Pirineilor, dispunând de ceea ce se poate numi supremaţia maritimă în Medite-rana. Plus alte atu un: Ja vest, Guyerme unde membrii Ligii deţineau forţe importante, la est, Provence care se declarase în masă împotriva regelui eretic.

Totuşi, ducele de Montmorency, devotat noului rege dispunea la Montpe Hier de forţe serioase. În plus, el avea posibilitatea să se unească prin) 7 Pont-Saint-Esprât, cu forţele, totdeauna gata să

PLJ – adoo.

I

care comandă pentru el în zisul ţinut, ridica o mare armată…" *Vi*

Tabloul este poate negrit, căci scopul este obţinerea acelor subsidii şi ajutoare venind atât de lent din partea opulentei Spânii. Nu înseamnă însă că situaţia nu este gravă. La 12 iunie, Joyeuse n-a primit nimic şi se nelinişteşte la gândul că adversarii săi se pregătesc „… să-i chinuiască pe zişii catolici în timpul acestei recolte şi să le ia orice mijloc de a se menţine în sfânta lor liotă-râre 13…" Urmează noi plângeri şi un nou apel la 22 iunie şi trimiterea unui împuternicit, arhiducele Villemartin pe lângă Regele Catolic *u*; alte plângeri la 10 iulie în legătură cu ajutoarele promise şi care nu sosesc IS. Ducele scria în acea zi lui Filip al II-lea: „O rog foarte umil pe Majestatea Voastră să mă ierte dacă îndrăznesc atât de des s-o supăr cu înfăţişarea pe care i-o fac despre nevoile noastre, ceea ce n-aş face dacă n-aş cunoaşte râvna pe care ea o are pentru păstrarea credinţei catolice şi cinstea pe care i-a plăcut să mi-o facă de a mă asigura că vrea să aibă grijă de ea în această provincie" *m*. Să fi sosit oare ajutoarele din partea lui Filip al II-lea în sfârşit în august? Nu, în orice caz, nu toate… O scrisoare indică, într-adevăr, apropiata aprovizionare de către galerele spaniole a soldaţilor germani în apropiere de Narbonne *17*, o alta scrisoare confirmă, de asemenea, că o parte din praful de puşcă

promis a fost livrat la Dar, pentru aceeaşi perioadă, ştim că pedestraşii germani, neplătiţi, refuză să intre pe „teritoriul inamic”, sau, cu alte cuvinte, să lupte… 19 Jocul mărunt continua cu cereri repetate şi răspunsuri lente, cu făgăduieli pompoase urmate de obişnuitele întreruperi şi, din când în când, de câteva rare izbânzi.

El a continuat de bine de rău doi ani. Dar în 1592, în sudul Pirineilor se declanşa complicata afacere a Aragónului. Ţinutul se răscula, între altele, pentru apărarea lui Antonio Pérez. Fugarul şi prietenii săi găsiseră adăpost în Bearn unde sora lui Henric al IV-lea Caterina, a ştiut să profite din plin de împrejurare trimiţând de cealaltă parte a Pirineilor cete care au efectuat incursiuni în interiorul ţinutului aragónez. Brusc, Filip al II-lea şi-a reţinut trupele în sudul munţilor şi i-a abandonat pe Joyeuse şi catolicii din Languedoc. Aceştia, disperaţi, jucând totul pe-o carte, au încercat în septembrie să cucerească Villemur pe Tarn, în speranţa de a putea ajunge in Quercy şi în Guyenne, aşadar să părăsească fortăreaţa 21 şi să continue lupta în altă parte. Acţiunea s-a terminat printr-un dezastru în care catolicii au pierdut, după mărturia unui raport din 4 noiembrie 1592, toată infanteria şi artileria 22. Învinşilor nu le rămânea alt sprijin decât Majestatea Regelui Catolic „creştină între majestăţile creştine şi cea mai catolică dintre cele catolice pe care se întemeiază, în afară de Dumnezeu, orice nădejde” 23. Dar recursul a fost fără efect.

La începutul anului următor, se încheia un armistiţiu a cărui veste ajungea la Paris la jumătatea lui februarie 1593 24. Războiul civil din Languedocul mediteranean se termina cu o rapiditate şi un succes pe care regaliştii nu-l speraseră nicicum2 –, în Languedocul continental, în apropiere de Toulouse conflictul mai avea încă să dureze până în 1596. Dar victoria din est din 1593 avea importanţa sa. Ea tăia în două această zonă a revoltei care la începutul domniei lui Henric al IV-lea se întinsese din

vecinătatea Italiei până la Oceanul Atlantic. Şi în dreptul tăieturii „regaliştii”, la fel ca în Bearn, se găseau în contact chiar cu frontierele Spaniei.

În Provence, lupta începută înainte de moartea lui Henric al III-lea avea să dureze mai mult timp decât în Languedocul învecinat şi, prin ultimele sale complicaţii, să se prelungească până la sfârşitul războiului hispano-francez, în 1598 (data evacuării oraşului Berre de mica sa garnizoană savoiardă).

Din aprilie 1589, aşadar înainte ca Henric al III-lea să moară, Provence făcuse secesiune; mai exact, Parlamentul din Aix aderase la Uniunea 11”.

catolică şi-l recunoscuse pe ducele de Mayenne drept „Locotenent general al Regatului” *2 a. O* slabă minoritate „regalistă” a Parlamentului se retrăsese la Pertuis în luna iulie a aceluiaşi an27. Cât despre marile oraşe, Aix, Arles şi (dincolo de Provence, dar în teritoriul provensal), Marsilia, ele erau toate în favoarea Ligii. Altfel spus, întregul ţinut provensal, dominat de oraşele sale bine adăpostite îndărătul privilegiilor lor luase poziţie încă înainte de încoronarea noului rege al Franţei. În ceea ce-l priveşte pe guvernator, ducele d’Épernon, numit în 1587, el lăsase postul fratelui său Bernard de Nogaret de Lavaletfe. Acesta, energic, activ, nu s-a pierdut cu firea în faţa noului pericol. Credincios guvernului regal, sprijinit pe forţele lui Lesdiguieres şi pe elementul popular şi rural a rezistat şi a reuşit chiar să reocupe centrul şi sudul provensal. O notă spaniolă din 1590 îl descrie fortificând Toulonuz, atât împotriva savoiarzilor cât şi, altminteri, împotriva oricărei ameninţări care putea să apară dinspre mare. Dar nici Lavalette, la fel ca toţi ceilalţi care au încercat, într-un sens sau în altul, în timpul ultimilor zece ani teribili de luptă, nu a reuşit să se impună complet în Provence. Au existat fără întrerupere, cel puţin până în 1596, două Provenţe, reciproc ostile, despărţite prin frontiere schimbătoare, adesea imprecise, o Provence legată de Aix şi o alta, de capitala provizorie a regaliştilor Pertuis.

Marsilia, cel mai important personaj al ţinutului, îmbrăţişase cauza Ligii după asasinarea celui de-al doilea consul regalist, Lenche (aprilie 1588) 29 şi o îmbrăţişase cu o pasiune care nu mai avea să se dezmintă. Or, a se înţelege cu Liga însemna a se învoi într-o zi sau alta cu Spania.

Dar în vara lui 1590 în Provence nu s-a văzut decât uneltirea străină, aceea a Savoiei, partener mărunt dar bine plasat pentru a acţiona, mai capabil să tulbure Provence decât puternicul şi îndepărtatul Rege Catolic. Charles Emmanuel a invadat-o în iulie la apelul unei membre conspiratoare a Ligii, Christine Daguerre, contesă de Sault. La 17 noiembrie 1590 el sosea la Aix unde Parlamentul îl primea şi-i încredinţa guvernarea militară a Provenţei, fără să-i acorde totuşi coroana comitală care era obiectul ambiţiilor sale 30.

În iarna anului 1590 toate elementele dramei provensale sunt prezente. Şi dacă acţiunea ei nu se precipită imediat, cauza este că Spania, în loc să-şi bazeze efortul pe această zonă de influenţă unde Savoia nu este destul de viguroasă, pentru a-şi impune singură voinţa, s-a sprijinit pe teatrul de operaţiuni din Languedoc, până la criza aragóneză din 1592 şi la dezastrul de la Villemur din 10 septembrie a aceluiaşi an. Dar în 1592, teatrul secundar din Provence rămânând singura zonă de acţiune posibilă în Franţa mediteraneană, spaniolii vor interveni în ea cum nu o mai făcuseră niciodată până atunci. Altminteri, fără să pună prea multă grabă sau pripeală şi fără să înlăture de pe scenă actorii locali precum Savoia, Lesdiguieres, Lavalette…

Ceea ce dovedeşte slăbiciunea ducelui de Savoia este că în timpul iernii lui 1592, Lesdiguieres, cu ajutorul lui Lavalette, apoi singur (Lavalette fiind rănit de moarte la 11 ianuarie 1592 la asediul de la Roquebrune 3 l) a fost capabil să respingă trupele savoiarde dincolo de Var şi, în primăvară, să-l atace prin surprindere pe duce pe pământurile sale din ţinutul Nisa. Garnizoanele savoiarde,

risipite în Provence, blocate fără a fi totuşi asediate nu erau lipsite de griji 33. Dar venind vara, Lesdiguieres a pornit din nou spre munţi, fapt ce a permis savoiarzilor o nouă plimbare de vară prin Provence cu, în trecere, cucerirea oraşelor Cannes şi Antibes în august 159233. Totuşi aceste succese, ca şi cele precedente nu puteau fi hotărâtoare. Războiul, într-un ţinut sărac, se reducea la o serie de lovituri temerare şi învingătorul triumfa în gol. Ducele d'Épernon, sosit la conducere după moartea fratelui său s-a instalat ca într-o ţară cucerită, cu trupa sa de aventurieri gasconi. La apropierea toamnei, o serie de lovituri directe şi de operaţiuni energice marcate de cruzimi atroce i-au permis să pună din nou stăpânire pe Cannes şi Antibes în detrimentul Savoiei. Iarăşi se punea totul în discuţie? Deputaţii din partea „antiregalistă" a Proveţei se orientau încă din această lună septembrie către Regele Catolic, cerându-i ajutor şi sprijinsi. Contele de Carces, guvernator al Proveţei, în numele membrilor Ligii de când socrul său Mayenne îl numise în 1592, reînnoia aceeaşi cerere la începutul anului 1593. Alarme zadarnice: succesul complet, refuzat de două ori Savoiardului, i-a fost refuzat şi ducelui d'Épernon care în iunie-iulie 1593 încerca fără succes să cucerească oraşul Aix35.

Atunci survenea în Franţa, exact în iulie 1593, abjurarea regelui, fapt care ducea la reconsiderarea întregii situaţii. îi urma o imensă mişcare de raliere, o întoarcere pasionată către persoana regelui şi către pace. Parlamentul din Aix depunea jurământ de credinţă faţă de rege la 5 ianuarie 1594. Primul dintre Parlamentele membrilor Ligii care-l recunoaşterea pe Henric al IV-lea36 deschidea astfel anul 1595 printr-un act ce părea, dar în cele din urmă n-a fost, decisiv. În Provence, acest an a fost, desigur, anul aderărilor, renegărilor, dar şi anul ultimelor intrigi şi revolte, al calculelor false şi al gesturilor violente, al numeroaselor tocmeli secrete…

Un fapt se detaşează dintre toate, evenimentul politic

aproape principal al sezonului: partidele Ligii, raliate la cauza lui Henric al IV-lea, se apropie unul de altul şi-şi întorc toată înverşunarea lor împotriva lui d'Épernon. Jocul acestuia în împrejurarea dată este clar. El se ştie puţin iubit de Henric al IV-lea (numai forţându-i mâna a putut ducele să dobândească funcţia de guvernator în Provence în 1592), urât de moarte de nobilimea ţinutului, şi cu mult timp înainte, el înţelege că pacea care mijeşte la orizont va fi sfârşitul autorităţii sale şi al unui principat independent la care, fără îndoială, a visat. Aşadar nu fără temei refuză ducele să negocieze cu oamenii din Aix şi cu nobilimea din Provence sau se nelinişteşte de tratativele acelui ciudat agent pe care l-a trimis Henric al IV-lea în mijlocul uneltirilor din Provence, Jacques de Beau-vais La Fin. Totuşi, neavând încotro, în faţa dublei intervenţii a lui Lesdiguieres şi Mont-morency, trebuie să se înţeleagă, din ordinul regelui cu oamenii din Aix. Dar reaua credinţă a lui Lesdiguieres, anunţarea numirii în funcţia de guvernator al Provenţei a ducelui de Guise, fiul lui Balafre îl hotărăsc pe d'Épernon să se revolte pentru a-şi salva, cum va spune, onoarea şi viaţa37, să se revolte ceea ce înseamnă să se înţeleagă cu Savoia şi spaniolii. Din noiembrie 1594 el a făcut pasul hotărâtor, după cum afirmă propriile sale scrisori şi sursele spaniole38. Dar trădarea nu a fost aşternută negru pe alb într-un acord decât în noiembrie 1595 3 i), un an mai târziu. Ducele trecea la duşman cu gasconii săi şi cele câteva oraşe pe care le deţinea încă în Provence şi chiar, se pare, în afara Provenţei. În orice caz, în documentele spaniole regăsim o curioasă listă de bunuri şi oraşe, risipite în întreaga Franţă, care aparţin ducelui d'Épernon sau cel puţin despre care acesta pretinde că-i aparţin3!).

Dar această trădare a ducelui este tardivă. Gând acordul său cu Spania este încheiat oficial în noiembrie 1595, soarta sudului era deja pecetluită. Totuşi în 1594, Spania se hotărâse să facă un mare efort. Conetabilul Castiliei, Velazco, guvernatorul Milanului adunase o

armată importantă şi se pregătea pentru o incursiune dincolo de Savoia şi de Jura, în direcţia Dijonului. Mareşalul de Rosne41 îl sfătuia chiar, să-şi stabilească taberele, pentru întreţinerea cavaleriei, la Moulins în Bourbonnais, pe „Ailly" 42. Însuşi centrul Franţei era vizat în această vară a anului 1595. Victoria de la Fontaine-Française din 5 iunie a decis însă retragerea invaziei. Insignifiantă din punct de vedere militar, ea a avut totuşi consecinţe importante. Dacă mergând spre sud, Henric al IV-lea dezarmase nordul 43, el consolidase, dimpotrivă, până la mare poziţiile pe care le-ar fi putut compromite manevra circulară a adversarului său.

În 1596, totul a reintrat în ordine, concomitent şi ducele d'Épernon, şi oraşul Marsilia. Ducele de Guise înlătura fără prea mare trudă cele două obstacole. În februarie „regaliştii" încolţeau mica trupă a lui d'Épernon la Vidauban 44. Lupta s-a dus chiar şi în apele râului Argens unde s-au înecat mulţi oameni. În luna următoare (26 martie), ducele semna pacea cu regele 45 şi două luni mai târziu părăsea Provence49. Cât despre Marsilia, în noaptea de 16 spre 17 februarie, porţile sale fuseseră deschise printr-o trădare în faţa ducelui de Guise *i7*.

Astfel se termina o perioadă frământată din istoria marelui oraş despre care se cuvine să spunem câteva cuvinte. Ca multe alte oraşe din Franţa, în aceşti ani tulburi, Marsilia îşi regăsise o autonomie de fapt. Independentă, catolică, adeptă a Ligii, ea s-a lăsat în voia pasiunilor sale încă din aprilie 1588. Dar cum să se hrănească pe strâmtul ţărm al regatului? Evident în afara regatului pentru că acesta este tăiat, dislocat din pricina tulburărilor. Cererile de grâu făcute Spaniei sunt revelatoare4 s. Pe de altă parte, războiul care înconjoară oraşul de aproape şi de departe nu este un război prea modern ci, mai mult, o confruntare de oameni decât de material. El costă totuşi scump. La Marsilia sunt necesare gărzi şi cheltuieli militare. Pentru a accepta aceste sacrificii trebuie o politică sub semnul pasiunii. Ea se

întruchipează timp de cinci ani în persoana lui Charles de Casaulx pe care istoricul său recent, Raoul Busquet, fără a-l reabilita cu orice preţ, l-a pus într-o lumină nouă *i9*. Acest conducător energic de oameni a pus stăpânire pe Primăria oraşului, în februarie 1591, într-un mod revoluţionar. În fruntea oraşului, el a fost în fapt un administrator atent şi eficace. Ataşat exclusiv intereselor acestuia jocul lui a devenit numaidecât independent de intrigile ameninţătoare ale ducelui de Savoia care era dornic 115 să aibă prin Marsilia o legătură directă cu Spania.

oo

Zadarnic s-a oprit ducele în oraş în martie 1591; zadarnic a încercat el să cucerească prin trădare (16 – 17 noiembrie 1591) fortăreaţa Saint-Victor50... Casaulx s-a ţinut, de asemenea, cu fermitate în afara disputelor şi intrigilor nobilimii din Provence deşi Marsilia a acordat la un moment dat azil contesei de Sault. Dar dictatorul s-a debarasat de ea cu abilitate mai târziu. Dacă ne gândim la politica lui Casaulx în Marsilia, la ceea ce s-ar putea numi opera sa de asistenţă publică, la introducerea, prin grija sa a tiparniţei, la construcţiile sale, dacă ne gândim, mai ales, la popularitatea sa, „tirania" lui ia un aspect nou. Fără îndoială, ea este ca orice tiranie, bănuitoare, poliţienească, duşmănoasă faţa de *bigarrals*, pe care, fără şovăială, îi închide, îi exilează sau le confiscă averile. Dar ea este deschisă în chip curios în favoarea maselor, a poporului sărac. În 1594, o notă spaniolă ne dezvăluie Ja Marsilia un război desfăşurat împotriva negustorilor bogaţi sau a nobililor. „Nu se ştie prea mult de ce, spune această notă, dar... fără îndoială, pentru a scoate bani de la ei" 51. Oraşul, stăpân pe destinele sale nu este oare copleşit de această povară? În 1594, Papa şi Marele Duce al Toscanei, solicitaţi să-l ajute, n-au vrut să-i avanseze nici măcar o *Mânca* * 52. Deopotrivă cu felul său de a gândi, nevoia l-a silit pe Gassaulx să se orienteze către puternica Spanie, pentru a obţine favoruri, privilegii, mijloace de trai53. Determinat şi de împrejurări, oraşul a intrat în jocul

politicii spaniole, apoi s-a angajat total în el. La 16 noiembrie 1595, Primul Magistrat şi Consilierii Marsiliei îi scriau lui Filip al II-lea o scrisoare ciudată, încă prudentă dar totuşi categorică. Merită să ne oprim o clipă asupra ei *M*. „Dumnezeu insuflând în inimile noastre, scriu ei, sfântul foc al râvnei lui pentru sprijinirea cauzei sale în acest mare şi primejdios naufragiu al religiei în Franţa, noi fiind cu hotărâre potrivnici faţa de atâtea zdruncinări pe care duşmanul

* para (lb. spân. – N. tr.).

credinţei şi al acestui stat a vrut să ni le aducă, religia şi starea oraşului, printr-o deosebită favoare a cerului, sunt nevătămate şi salvate până acum dimpreună cu dorinţa, sacră de a ni le păstra cu preţul vieţilor noastre şi ale tuturor cetăţenilor noştri care sunt permanent neclintiţi în această sfântă hotărâre. Dar prevăzând întinderea nenorocirii prin sporul treburilor lui Henric de Bourbon şi pe care nici mijloacele publice care sunt deja istovite, nici starea particularilor nu le vor putea îndura, pentru împlinirea acestei pe cât de mari, tot pe atât de salutare acţiuni, am îndrăznit să ne ridicăm privirile către Majestatea Voastră Catolică şi să alergăm... ca la un refugiu al tuturor catolicilor pentru a o ruga, foarte umil, să vrea să-şi arunce razele bunătăţii sale fireşti asupra unui oraş atât de merituos pentru vechea sa credinţă şi fidelitate..."

Cel puţin conform acestui document, Marsilia nu se oferă regelui Spaniei. Există trepte diferite în „trădare". Oraşul (sau mai exact Casaulx) declară doar că refuză să înceteze lupta. O broşură de propagandă, un memoriu anonim destul de lung, tipărit între 1595 şi 1596, nu spune altceva. Acest *Response des Catholicques français de la viile de Marseille a Vadvis de leurs voisins erétiques et politiques antichrestiens ei atheise s5*, 3 ste un pamflet destul de prolix, care nu adaugă nimic într-adevăr nou la controversele cunoscute ale „presei" timpului despre

Războaiele Religioase. El are puţină grijă pentru obiectivitate şi-i confundă pe regalişti cu ateii şi pe hughenoţi cu destrăbălaţii. Este o polemică facilă: privind de la distanţă, tot ceea ce reprezenta violenţa şi virulenţa sa ne apare mai curând fad. Singurul lucru de remarcat este că nu spune niciun cuvânt despre relaţiile oraşului cu Spania.

Şi totuşi această înţelegere era inevitabilă: oraşul trebuia să se adăpostească în spatele enormei puteri hispanice sau altminteri să se înţeleagă cu agentul regal, prezidentul Étienne Bernard care se instalase la Marsilia şi avansa cele 17 mai mirifice promisiuni lui Casaulx şi camaradufl; e *mm în mmm mmmm*

«Slis
Port a se lui
— Te «-i lor
178
— t9
ai apoi /n. Pe e «P 3/î Parte.
I

I-a suprimat. Şi, mai ales, o reîntoarcere la viaţa independentă, la statul-oraş. Avocatul Le Bretoin, sugrumat şi spânzurat în noiembrie 1586 ăi, a avut, fără îndoială, o minte întrucâtva exaltată. Este totuşi semnificativ să descoperim în proiectele sale o revenire la independenţa urbană visul său fiind să descompună ţara în mici republici catolice, stăpâne pe destinele lor. La fel de gravă ca trădarea din partea casei de Guise se dovedeşte trădarea oraşelor, a acelor oraşe pătimaşe în întregul lor de la burghezi până la cei mai umili dintre meşteşugari. Parisul este imaginea amplificată a acestor oraşe. În 1595, ducele de Feria propunea arhiducelui Albert să se străduiască pentru refacerea unei ligi în Franţa urmând aceleaşi principii ca Liga ce existase în timpul lui Henric al III-lea „care nu a fost întemeiată de prinţii Casei de Lorena ci de câţiva burghezi, trei sau patru numai la început… în condiţii atât de creştine şi atât de chibzuite încât cea mai

mare şi mai bună parte a Franţei li s-a alăturat” 65. Unii dintre aceşti oameni se află încă la Bruxelles; greşelile şi trădările şefilor nu au compromis, cu siguranţă cauza în întregime…

Iată un fapt ce subliniază până la exagerare rolul oraşelor. Dar revoltate fiind, puteau ele oare să reziste timp îndelungat? întreruperea drumurilor însemna întreruperea traficului, aşadar sinuciderea lor. Dacă oraşele s-au raliat după 1593 la recucerirea lui Henric al IV-lea, o cauză, în afară de altele câteva temeinice care se furnizează de obicei, nu este şi aceea că ele aveau nevoie de spaţiul Franţei pentru a supravieţuii la rigoare, Marsilia, incapabilă să trăiască numai pe seama mării, fără sprijinul continentului, ne-ar reconfirma simbioza indispensabilă dintre drumurile de uscat şi drumurile mării în spaţiul mediteranean.

În orice caz, nu vom înţelege niciodată exemplul lui Casaulx dacă nu-l replasăm în contextul său strâmt de viaţă municipală. Pentru el, problema de la un cap la altul a fost să nu-şi trădeze oraşul. Atitudinea sa nu trebuie judecată, 1:

dacă vrem s-o judecăm, decât din acest punct de vedere. Pentru a ne convinge de asta, să recitim memoriul agenţilor săi în Spania: „Domnii din Marsilia, citim aici… au socotit că din vremea îndepărtată de când a fost întemeiat oraşul lor, acesta a trăit în cea mai mare parte sub propriile sale legi şi sub formă de Republică până în anul o mie două sute cincizeci şi şapte când a tratat cu Carol de Anjou, conte de Provence, şi l-au recunoscut drept suveran sub multe rezerve, pacte şi convenţii între care printre primele s-a înscris aceea ca niciun eretic valdez (membru al sectei care domina atunci) sau vreun suspect fată de credinţă să nu poată fi primit în Marsilia…” 66.

1 J1

Războiul franco-spaniol: *1595 – 1398*

Câteva cuvinte vor fi suficiente pentru a schiţa

conturul general al războiului franco-spaniol dintre 1595 şi 1598, război făţiş, în realitate, din 1589 şi chiar mai de mult căci în timpul jumătăţii de secol pe care tocmai am străbătut-o an cu an, în această rivalitate constantă dintre Franţa şi Spania au existat oare multe momente de răgaz?

Oricum, de această dată, războiul era declarat oficial de Henric al IV-lea la 17 ianuarie 1595. Textul declaraţiei, tipărit la Paris, la Frederic Morel a ajuns chiar în mâinile autorităţilor spâni; ole. Regele Franţei rezuma în el, în linii mari, plângerile sale împotriva lui Filip care „îndrăznise, sub pretextul credinţei, să atenteze deschis la loialitatea francezilor faţă de prinţii şi nobilii lor stăpâni fireşti, admiraţi din toate timpurile între toate celelalte naţiuni ale lumii, urmărind pe nedrept şi public această nobilă coroană pentru el sau pentru a-i săi" *e 7.* A plasa astfel conflictul pe terenul dreptului princiar nu era lipsit nici de folos, nici de abilitate. Dar pe planul realităţilor, aceasta nu schimba cu nimic eveni

<fi

mentele. Ducele de Feria prevăzuse cu mult timp înainte că războiul franco-spaniol va fi iarăşi „periferic", ca în vremea lui Francisc I şi Henric al II-lea şi că el se va termina printr-o pace impusă de oboseală 8 s într-adevăr, războiul nu a afectat decât marginile regatului: linia Somme, Bourgogne, Provence, regiunea Toulouse, Bordeaux şi, în sfârşit, Bre-tagne. S-a vorbit despre încercuire. Este şi nu este adevărat. Căci Spania nu a reuşit, în ciuda apropierii sale aici, în pofida flotei sale dincolo, să-şi păstreze cu energie poziţiile din jurul Franţei. Toulouse era pierdut în 1596, Marsilia, în acelaşi an; şi ducele de Mercoeur 69, ultimul care rezista, capitula în 1598. De altfel, de doi ani el era mai mult inactiv… Oricum, este important că războiul cruţase centrul regatului. Franţa s-a apărat prin însăşi masivitatea sa. Dacă Regele Catolic a găsit oraşe care i s-au deschis, conştiinţe de cumpărat sau chiar protestanţi gata să se vândă (de exemplu, un oarecare Monverant din ţinutul

Foix70), acestea s-au petrecut totuşi numai la graniţele regatului inamic.

A existat, e adevărat, incursiunea armatei spaniole în Italia până dincolo de Alpi. Dar nu a fost decât o călătorie dus-întors până în Comte. Am mai spus: înfrângerea de la Fontaine-Française a atras după sine retragerea spaniolilor şi supunerea, de o importanţă hotărâtoare, a ducelui Mayenne. Doar ostilitatea înverşunată a cantoanelor elveţiene a împiedicat atunci ocuparea ţinutului Comte.

Un război oarecum serios se va desfăşura iarăşi, în apropierea Ţărilor-de-Jos. Spaniolii au repurtat aici succese mari, au cucerit câteva oraşe – Cambrai, Doullens, Calais, apoi Amiens, luat prin surprindere (11 martie 1597). Problema pentru ei, după cum explică încă din 1595 o notă adresată contelui de Fuentes7 l era să se menţină în oraşele cucerite, să realizeze convieţuirea fără dificultăţi şi fără agitaţii, a garnizoanelor cu populaţiile civile.

Totuşi succesul de la Amiens făcuse multă vâlvă: oraşul deschidea, dincolo de larga vale a Sommei, chiar drumul către Paris. Era necesară o ripostă şi Henric al IV-lea a hotărât să recucerească oraşul. A urmat de aici o căutare febrilă de mijloace financiare şi apelul către aliaţi, către Anglia care declarase oficial război Spaniei din 1596 72 şi către Provinciile Unite. Astfel se explică împrejurarea că în armata franceză care trebuia să recucerească Amiens-ul au existat 2000 de englezi şi 2000 de olandezi, potrivit informaţiilor spaniole73. Amiens-ul nu a fost, de altfel, cucerit decât la 25 septembrie 1597, după şase Juni de asediu şi după eşecul unei tentative spaniole de despresurare a oraşului, cu nouă zile înainte de predarea sa7 i. Era o victorie importantă şi care a avut un mare răsunet în întreaga Creştinătate. Dar învingătorul, abia intrat în oraş, nu mai avea soldaţi căci întreaga sa armată se risipise. Din fericire, mizeria, epuizarea Franţei aveau drept echivalent iremediabila vlăguire a Imperiului spaniol şi strâmtorarea sa financiară în urma recentei bancrute

din 1596.

Totul era astfel paralizat. În centrul acţiunii spaniole, în acel punct esenţial de legătură care era Milanul, transporturile de trupe se realizau defectuos încă din primăvara anului 15977S. Trebuia să se ia soldaţi italieni din Neapole şi să fie transportaţi până la Genova şi apoi în direcţia Flandrei. Erau prevăzute, de asemenea, trimiteri de trupe cantonate în ţinutul milanez. Dar ajungeau oare banii? Altă frământare: cu/n să fie sprijinit ducele de Savoia, acel Charles Emma-nuel, imprudent de temerari1 S-ar putea folosi în acest scop trupele spaniole care plecau din Spania spre Genova la bordul galerelor? Exista, evident, un interes pentru fixarea trupelor franceze de această parte pentru a-l debloca, în aceeaşi măsură, pe arhiduce în Ţările-de-Jos 7B. în cele din urmă s-a aranjat totul şi o parte a trupelor era gata să plece spre Flandra; atunci a apărut o nouă dificultate: drumul prin Savoia

I

& fa el liber pentru trecerea lor? Chambéry şi Montmelian riscau să fie pierdute odată cu intrarea în război a lui Lesdiguieres. Mai mult încă, Savoia întreagă, Piemontul şi Milanul erau expuse aceluiaşi risc dacă banii nu soseau la timp. Conetabilul de Castilia scria cu mâna sa toate astea regelui şi dispunea să i se scrie.

Mii de probleme se pun deci simultan dinspre lord, dinspre cantoanele elveţiene unde tratativele cu unul dintre ele, Appenzell, costă scump, în plus, imediat după recucerirea Amiens-ului mrtidul francez ridică din nou capul în Italia şi e precizează un pericol dinspre Savoia. Survine îoartea ducelui de Ferrara şi imediat papa element al VIII-lea reclamă succesiunea pentru fântul-Scaun. „Asta mă întristează până în răfundul sufletului, scrie la 16 noiembrie 1597 >netabilul Castiliei lui Filip al II-lea, să văd ita vânzoleală de arme în Italia. Voi rămâne îi şti t fără să fac altceva decât să întăresc fronjrele noastre până la primirea ordinelor Majes-ţii Voastre. Altminteri, mi-aş dori ordine ferite pe care necesitatea m-ar sili să le îndepli-se

aşa cum fac şi acum. O rog deci pe Majestatea lastră să ia în considerare sărăcia şi mizeria îstui Stat, în momentul în care Papa reuneşte zisemenea mare armată. El este în chip firesc linat spre Franţa, îl iubeşte pe Bearnez ca fiul şi favoritul său. În multe discuţii şi împreări Papa a dezvăluit puţina sa bunăvoinţă i de interesele Majestăţii Voastre şi puţina satisfacţie în faţa măreţiei statelor voastre, e un florentin… Veneţienii înarmaţi şi alţi îţi care nu ne iubesc, toată această lume s-ar 3 a întoarce împotriva statului milanez… înde se doreşte, ca în general în Italia, să fie niţi spaniolii. La toate acestea nu există un leac în afară de mulţi soldaţi, bani şilitate. Iată ce încredinţez marii prudenţe a istăţii Voastre” 7?

124

1

Pacea de la Vervins

Dar acest război care se prelungeşte, cui îi foloseşte? în exclusivitate şi categoric puterilor protestante, marinei lor dezlănţuite de-a lungul spaţiului oceanic… Provinciile Unite înfloresc din însăşi sărăcia Provinciilor sudice, rămase catolice. Ele se hrănesc din ruina Anversului, totală odată cu ocuparea gurilor de vărsare ale Escaut-ului de către Statele Generale, şi în pofida recuceririi oraşului de către Alessandro arnese. Toate aceste nenorociri au fost necesare pentru ca Amsterdamul să se dezvolte. În ace-aşi timp, Londra şi Bristol prind şi ele avânt: aci toate împrejurările sunt favorabile tinerelor uteri nordice. Spania le rămâne deschisă, în ciuda încercărilor de blocadă continentală; Mediterana este forţată; Atlanticul este ocupat, cucerit; Oceanul Indian este atins înainte de sfârşitul secolului, în 1595. Acestea sunt marile evenimente de la sfârşitul secolului faţă de care numeroasele incidente ale războiului hispano-francez rămân doar simple amănunte. În timp ce francezii şi spaniolii îşi dispută oraşe, fortăreţe, muşuroaie de pământ, olandezii şi englezii cuceresc lumea…

Este ceea ce, încă din 1595, pare să înţeleagă politica

pontificală. Ea îi propune lui Filip al II-lea medierea sa şi acţionează pentru o pace franco-spaniolă. Clement al VIII-lea a stimulat lucrurile cu atât mai viguros în acest sens cu cât Roma, Biserica, lumea catolică se neliniştesc din pricina acestui război purtat între creştini fideli Romei. Începând cu Sixt al V-lea, Papalitatea lucrase pentru salvarea Franţei catolice, jucase în cele din urmă cartea independenţei franceze şi jucând-o, se alăturase cauzei lui Henric de Bearn, iertat după doi ani de la abjurarea din 1593.

Sprijinind acţiunea Romei, libera sau numai pe jumătate libera7S Italie acţiona în acelaşi

25 sens, cu excepţia Savoiardului căruia patima şi

I

lăcomia faţă de pământurile franceze îi luau minţile. Or această Italie, fericită să se desprindă de jugul spaniol, era bogată, activă. Cea dintâi, Veneţia dăduse cărţile pe faţă, primindu-l încă din 1590, pe ambasadorul lui Henric de Bearn; marele duce al Toscanei finanţa politica lui Henric al IV-lea ale cărui datorii au atins foarte repede o cifră ridicată de scuzi în bunuri imobiliare 79. Creditorul şi-a luat, de altfel, garanţii, a ocupat castelul If şi insulele Pomegues, aproape de Marsilia. Căsătoria cu Maria de Medici câţiva ani mai târziu, s-a încheiat, din alte câteva motive dar datorită acestei restanţe.

În orice caz, în septembrie 1597, după recucerirea Amiens-ului, Henric al IV-lea trecea drept învingător. Ameninţa el cumva serios Ţările-de-Jos? Urmărea el să înainteze chiar până acolo? Este o altă problemă. Dar dacă ar fi dorit această politică de cutezanţă sau oricare altă expediţie îndreptată spre Bresse ori împotriva ducelui de Savoia, ar fi avut nevoie, pentru a le susţine cu succes de ajutorul indispensabil al aliaţilor săi. Or aceştia nu doreau ca el să triumfe într-o manieră hotărâtoare nici în Ţările-de-Jos, nici pe drumurile Italiei. Ceea ce doreau ei era continuarea unui război care, imobilizând Spania în vaste operaţiuni continentale, le lăsa lor câştigul îndepărtatelor

expediţii maritime. Este foarte posibil, cum gândea lumile Bourgeois80, ca în acest moment decisiv, Henric al IV-lea să se fi simţit părăsit de aliaţii săi, sau cel puţin insuficient susţinut; şi, totodată, înclinat mai curând către o pace atât de necesară, având în vedere starea regatului său.

Dar nu era ea la fel de necesară şi Spaniei? Bancruta recentă din 1596 îi imobilizase imensa maşinărie. Simţindu-şi sfârşitul aproape, Filip al II-lea năzuia cu atât mai mult să pună în fruntea Ţărilor-de-Jos pe fiica sa apropiată, Clara Isabella Eugenia, însoţitoarea sa de predilecţie în ultimii ani atât de trişti ai vieţii sale, lectora, secretara şi confidenta sa, bucuria sa secretă… Proiectul său era s-o căsătorească cu 126

arhiducele Albert, numit chiar în 1595 în primejdioasa funcţie de guvernator al Ţărilor-de-Jos. Să-şi rostuiască fiica – el simţea urgenţa unei hotărâri în această privinţă în măsura în care în anturajul fiului său, viitorul Filip al III-lea, începeau să apară influenţe noi, ostile soluţiei pe care o purta în suflet. Arhiducele, scrie istoricul Mathieu Paris, „ardea de dorinţa căsătoriei”. Să fi avut acest fapt importanţa lui printre celelalte motive care, mari sau mărunte, au condus la pacea de la Vervins? Istovire, nevoia unui răgaz. Şi poate, de asemenea, calculul Spaniei, unul dintre acele calcule pentru care diplomaţia sa a făcut concesii atât de des, din necesitate şi din capriciu. Nu cumva diplomaţia lui Filip al II-lea a încercat să obţină repede, fie şi la un preţ costisitor, pacea dinspre partea franceză pentru a-i înfrunta mai iute pe cei doi adversari, Anglia şi Provinciile Unite? în orice caz, lordul Cecil s-a deplasat pe lângă Henric al IV-lea pentru a-l împiedica *in extremis* să încheie un acord cu Spania. Să nu uităm că în momentul acela o armadă spaniolă se îndrepta către insula britanică. Să nu uităm nici că prima grijă a arhiducelui Albert după încheierea păcii cu Franţa a fost să-şi întoarcă forţele imediat către nord. Nu este exclus ca asemenea calcule să fi intervenit în hotărârea spaniolă.

Dar pentru a înţelege succesiunea evenimentelor,

trebuie să privim mai ales spre Roma, spre acea Romă pe care avântul Contrareformei, prosperitatea monetară a Italiei, epuizarea adversarilor din Occident au înălţat-o atât de mult la sfârşitul secolului. Am avut dovada acestei bruşte creşteri a puterii în modul expeditiv prin care papa Clement al VIII-lea a rezolvat atunci în folosul său mica dar dificila problemă a Ferrarei. Papa şi-a adjudecat acest oraş – unul dintre marile porturi ale Italiei, un oraş plin de viaţă ocupând o poziţie-cheie pe tabla de şah italiană – iluat în mijlocul unui mare ţinut – fără ca Franţa sau Spania şi nici chiar Veneţia să fi avut timpul sau îndrăzneala să se amestece în afacere 8 l.

Importanţa crescândă a Romei venea, de asemenea, şi din faptul că ea avea soluţiile sale, politica sa dictate mai puţin de calculele câtorva minţi lucide, cât de împrejurările şi vocile unanime ale Gatolicităţii. Ceea ce se impunea prin intermediul Romei era o voinţă, o evoluţie profundă a acestei Catolicităţi care când se îndârjeşte împotriva obstacolului protestant din nord, când se întoarce către obstacolul turcesc din est. În 1580, Roma urmărise mişcarea generală şi acceptase cu entuziasm înlocuirea războiului împotriva musulmanilor cu celălalt război, împotriva ereziei protestante. La sfârşitul secolului, ciclul anti-protestant se închidea şi cea mai bună dovadă în acest sens este că Roma încerca atunci să reorganizeze războiul sfânt în direcţia Orientului, contra turcilor.

Secolul al XVI-lea se termină, secolul al XVII-lea debutează, în ceea ce priveşte Catolicitatea, sub semnul cruciadei. Începând din 1593, războiul împotriva turcilor a redevenit o realitate în estul Europei, în Ungaria şi în apele Mediteranei. Fără să se transforme vreodată în conflict generalizat, timp de treisprezece ani el avea să exercite, până la pacea din 1606, o ameninţare constantă. În 1599 la marginea Franţei, ducele de Mercoeur părăsea Bretagne pentru războiul din Ungaria. Aventura sa are o valoare de simbol: mii şi mii de credincioşi visau atunci să taie în bucăţi un Imperiu turcesc pe care mulţi îl

considerau pe punctul de a se descompune. Nunţiul Ţărilor-de-Jos, Frangipani, scria lui Aldobrandini în septembrie 159782: „Dacă numai un sfert din luptătorii din Flandra ar merge împotriva turcilor…” Este dorinţa care începea să fie formulată de mulţi catolici şi, de altfel, de mulţi necatolici: se cunoaşte proiectul anti-turcesc al lui La Noue datând din 1587…

Pacea de la Vervins, semnată la 2 mai, a fost ratificată de regele Franţei la 5 iunie 1598S3. Ea îi înapoia lui Henric al IV-lea Regatul aşa

128

cum U delimitase pacea de la bGateau-Oambrbsâs din 1559. Pacea atrăgea după sine deci o serie de abandonuri imediate din partea spaniolilor. Ei trebuiau, mai ales, să-şi evacueze poziţiile din Bretagne şi să renunţe la cuceririle pe frontiera din nord, inclusiv la Calais a cărui restituire avea totuşi o oarecare importanţă. În mare, pacea părea favorabilă Franţei. Bellievre, viitorul cancelar al lui Henric al IV-lea, spunea exage-rând „că era pacea cea mai avantajoasă pe care Franţa o încheiase de cinci sute de ani”. Cuvinte oficiale, dar nu întru totul inexacte. Dacă pacea de la Vervins nu consemna nicio cucerire exterioară, ea salva, într-o manieră hotărâtoare, integritatea regatului. Ea avea avantajul de a aduce Franţei liniştea de care avea o nevoie absolută, liniştea, adică posibilitatea de a vindeca rănile unei ţări trădată ani de zile străinătăţii şi care se ridicase cu prea multă orbire, cu prea multă patimă împotriva ei înşişi. Fără îndoială, conjunctura, în scădere după 1595, a avut contribuţia sa la această răsturnare84.

BJH

U

NOTE

1. Paul MORET, *Histoire de Toulon*, 1943, p. 81 – 82.

2. Maurice WILKINSON, *The last phase of the League în Profetice*, London, 1909, p. 1.

3. *Muerte del rey de Francia*, Simancas E° 597.

4. Charles DUFAYARD, *Le Connctable de Lesdiguieres*.

Paris, 1962.

5. Moare la 15 august 1595, E. LAVISSE, op. cit., vol.

6, 1, p. 399.

6. Despre d'Épernon, Leo MOUTON, *Le duc et le Boi*.

Paris, 1924.

7. D. Pedro de Acuña către Filip al II-lea, Rosas, 19

septembrie 1590, Simancas E° 167, f° 218. Timpul neprielnic a împiedicat dărâmarea fortului Briscon.

Notă a lui D. Martin de Guzmán, după opinia piloţilor coastei. Galerele nu trebuie să se întoarcă în acest scop, din pricina timpului rău care durează de la două la trei luni *y entrar en el golfo de Narbona y costearle es mucho peor*. Marchizul de Torilla (Andrea Doria) către M.»., Palamós, 28 septembrie

1590, Simancas E° ml67, *f* 223, indică dificultăţile pentru blocarea Languedocului pe timp rău. Ace

1.

laşi către acelaşi, *ibidem*, f 221, despre greutatea de a atinge fortul Briscon.

8. Consilierii din Barcelona către Filip al II-lea, 17

Iulie 1588, Simancas E° 336, f° 157. Lista del dinero y mercadurias que han tornado Ios de Moş. de Envila a cathalanes cuyo valor passa de 30 U escudos

(1588), Simancas E° (fără f°), Manrique? către Montmorency, 26 aprilie 1588, Simancas E° 336, f° 152.

9. Notă spaniolă, 8 mai 1599, A.N., K 1708.

10. Spaniolii capturează o barcă încărcată cu arme la castelul din Livorno, Andrea Doria către Filip al

II-lea, Rosas, 13 august 1590, Simancas E° 167, f°

219.

11. A.N., K 1708.

12. Mai 1590, A.N., K 1708.

13. Joyeuse către D. Martin de Cuztnân, Narbonne, 12

Iunie 1590, A.N., K 1708.

14. Joyeuse către M.S. 22 iunie 1590, Simancas E° 167, f° 154.

15. Joyeuse către D. Martin de Idiâquez, Narbonne. 10 iulie 1590, A.N., K 1449, notă identică la D. J. de Idiaquez.

16. Joyeuse către Kitip al II-lea, Narbonne, 10 iulie 15 yO, A.N., K 1449.

17. Don Pedro de Acuña către Filip al II-lea, Rosas, 1”. august 1590, Simancas E° 167, f° 220.

18. Pedro de Ysunţa f: ăl, re rege, Perpignan, 13 august 1590, A.N., K 1708.

19. D.J. de Cardona către Filip al II-lea, Madrid, 80 august 1580, Simancas E° 167, f° 189.

20. E. LAVISSE, op. cit., vol. 6, 1, p. 353. Vezi SAMA-ZEUILH, Calherine *de Bourbon*, regente *de Beam*.

1868. Antonio Pérez şi prietenii săi au recrutat trupe în Bearn… Antonio *Pérez* y *olros* caballeros *que benieron*. *a bearne hazen hazer esta gente en* favor *de los Aragóneses*… *, Notă, Simancas E° 169.

21. B, LAVISSR, op. cit., vol. 6, 1, p. 352.

22. Dendaldeguy, trimis de Villars, către Regele Catolic. Brionnez, 4 noiembrie 1592, *copie*, A.N., K 1588.

23. *Ibidem*…

24. Diego de lbarra către Filip al II-lea, Paris, 15 februarie 1593, A.N., K 1588; întreaga Ligă se clatină atunci, vezi scrisoarea marchizului de Villars către Filip al II-lea, Auch (?), 5 februarie 1593, A.N. K 1588.

25. Ducele de Joyeuse a murit în ianuarie 1592. Noul duce (fiul sau fratele său?) Ange care, pentru a intra în posesia succesiunii, părăseşte rasa Capucinilor a avut o întrevedere cu Montmorency la Mas d’Azille şi la d’Olonzac. Armistiţiul semnat atunci pentru 10.

ridice

— Antonio Pérez şi alţi cavaleri care au venit în Berii şi, ice oameni în favoarea' Aragomilui (lb. spam. – N. În).

un an nu va fi respectat până la capăt. Ducele de Joyeu-se retras la Toulouse relua aici lupta împotriva lui Henric al IV-lea (Joyeuse către Filip al II-lea, Toulouse, 10 martie 1593, A.N., K 1588). El a rămas în slujba Spaniei.

Victor L. BOURRILLY şi Raorul BUSQUET „făstoire *de Provence*, Paris, 1944; p. 92. *Ibidem*.

8 mai 1590, A.K., K 1708.

L. BOURRILLY şi R. BUSQUET, op. cit., p. 91, R. BUSQUET, *Histoire de Marseille*, Paris 1945, p. 224 şi următoarele.

V. L. BOURILLY ŞI R. BUSQUET, op. cit., p. 92 – 93. *Ibidem*, p. 93.

Don Crear d'Avalos către Filip al II-lea, Aix, 4 martie 1592, Simancas E° 169, f° 103. Acelaşi către D.J. de Idiâquez, Antibes, 7 august 1592, Simancas E* 169, f° 45.

Don Jiisepe de Acufia către D. D° de Ibarra, 13

bi 5 i AN K 5

27 28 29

30.

31.

32.

33.34

35

36 37 38

p p".

ILLY şi Raoul BUSQUET, *op*.

septembrie 1592, copie, A.N., K 1588. Yiclor L. BOURRILLY *cil*., p. 93.

E. LAVISSE, op. cit., vol. 6, 1, p. 384. Leo MOUTON, op. cit., p. 40.

39 40

A.N., K 1596, nr. 21 şi 22, citate de Lep MOUTON, op. cit., 42 şi notă, 43. Cererile „catolicilor" din Provence,

8 decembrie 1594, A.N., K 1596. Deliberare a Consiliului de Stat, 1 februarie 1595, A.N., K 1596.

Acordi di Mone de Pernone cu IVĂ – acestatea Sa, copie în limba franceză, Saint-Maximin, 10 noiembrie 1595, A.N., K 1597, vezi Leo MOUTON, op. cit., p. 44, nota 2. Acordul cu Savoia, cel mai târziu în august 1595 (Disciffrati del Duca de Pernone, Saint-Tropez, 11 decembrie 1595, A.N., K 1597). Vezi documentul fără dată din A.E. Esp. 237, f° 152. Starea oraşelor care recunosc autoritatea Monseniorului ducele d'Épernon, A.N., K 1596 (de asemenea, indicarea „oraşelor" pe care el le posedă în Dauphin6, Touraine, Angoumois, Saintongek Acelaşi document în limba spaniolă, *Lista de las villas de Provenza*... A.E., Esp. 237, f° 152. Memoriu în legătură cu ceea ce se află. sub autoritate Domnului d'Épernon, fără dată, A.N., K 1508.

41. Charles de Savigny, sieur de Rosne; despre rolul său la Fontaine Française, T.A. d'AUBIGNÉ, *op. cât.*, vol. 9, p. 55 şi următoarele.

42.12 septembrie 1594, copie, A.N., K 1596. Este o necesitate pentru Henric al IV-lea să meargă la Lyon.

Nuevas generales que han venido de Paris ori 26
de noviembrie (1594, A.N., K 1599).

43. E. LAVISSE, op. cit., vol. 6, 1, p. 401.

44. *Ibidem*, p. 405; Leo Mouton, op. cit., p. 47.

45. Un MOUTON, o/), *cât.*, p. 47.

46. *Ibidem*, p. 47 – 48.

47. Étienne BERNARD, Discours *ve ritable* de *la prise* et reduction *de Marseille*, Paris şi Marseille, 1596.

48. *Un* document fără dată (A.N., IC 708) menţionează cereri marsilieze de a scoate grân fie din Oran, fin din Sicilia. Oraşul mai solicită să fie eliberat de cele două galere ale lui d'JÂpernon care îi supravegheau din larg.

49. R. BUSQUET, op. cit., p. 226 şi următoarele.

50. *Ibidem*, *p*. 231.

51. Nuevas de Provenza, 1594, Simunens K° 341.

52. *Ibidem*.

53. ’10.000 de salme de gnu obţinute în Sicilia în 159, J

A.N., K 1589.

54. Louis d’Aix, Charles de Casauix, Jelian Tassy către

Filip al If-lea Marsilia, 16 noiembrie 1595, A.N.

K 1597. Această scrisoare fusese precedată de o scrisoare de recomandare a lui Andrea Doria către

Filip al II-lea, Genova, 13 noiembrie 1595, A.N.

K 13 83.

55. A.N., K 1597, *B* 83.

56. R. BUSQUET, op. cit., p. 240. Şi, mai ales, acordul pregătit cu Spania, pregătit cu mult timp înainte, vezi mai sus nota 53. Şi cardinalul Albert către Filip al II-lea, Marsilia, 7 septembrie 1595, A.N. K 1597.

57. Fără dată, A.N., K 1597.

58. *Ibidem*.

59. Antonio de Quinones către Filip al J I-lea, Marsilia.

1 ianuarie 1596, A.N., K 1597; c’arlos Doria către

Filip al 1 l-ea, Marsilia *1* ianuarie 1596, *ibidem*.

60. *Puntos de Io de Marsella*, A.N., K 1597.

61. *I.oş diputados de Marsella* către Don Juan de Idiâquez, Barcelona, 12 februarie 1595, Simancas E°

343, f° 92 (rezumat de cancelarie).

62. R. BUSQUET, op. cit., p. 245.

63. *Ibidem*.

64. BL LAVISSE, op. cit., vol. 6, 1, p. 264; *ibidem*, p, 342

şi următoarele, despre renaşterea comerţului.

65. Fără dată, către 1595, Simancas E° 343.

66. Fără dată, A.N., K 1597, B 83.

67. A.N., K 1596.

68. Referinţă, nota 65.

69. În textul de prorogare a armistiţiului, 3 iulie 1596.

A.N., K 1599, se preciza că fiecare parte poate percepe, impozitele în regiunile pe care le stăpânea.

Banii trebuiau să fie trimişi, în caz contrar Mercoeur va negocia M° de Ledesma către Filip al If-lea.

20 ianuarie 1598, A.N., K 1601. Mercoeur către Filip al II-lea, Nantes, 24 mărie 1598, A.N., 1602, îi anunţă pacea sa cu Henne al IV-lea şi cere să fie folosit în

Ungaria.

132

76

70.

71.72.

73.

74.75.

Filip al II-lea către ducele de Albuquerque, Madrid, *iO* iulie 1595, Simancas E" 175, f° 290. Notă către Domnul conte de Fuentes, 12 martie 1595, A.N., K 1595, A.N., K 1599. *Declaration des causes qui ont meu la royne d'Angle-terre a declarer la guerre au roi/ d'F.spagne*, Claudt: de Monstr ceil, 1596, A.N., K 1599. Mendo de Ledesma către Filip al II-lea, Nantes, 25 iunie 1597, A.N., K 1600. E. LAVISSE, op. cit., vol. 6, I, p. 410. Încă din februarie (Relazione summaria del danaro che şi presuppone mânca nello stato di Milano di Milano, 12 februarie 1597, Simancas E° 1283). Despre mişcările de trupe, Filip al II-lea către conetabilul Castiliei. Madrid, 7 aprilie 1597, Simancas E° 1284 f° 126. Acelaşi către acelaşi, 2 mai 1597, *ibidem*, f° 125. Conetabilul către Filip al II-lea, Milano, 12 mai 1597, *ibidem*, f° 86.

Despre sprijinul adus Savoiardului; Filip al II-lea către conetabilul Castiliei, San Lorenzo, 28 aprilie 1597, Simancas E° 1284 f° 116; conetabilul către rege, Milano, 12 mai 1597 f° 83; acelaşi către acelaşi, 23 iulie, f° 55; regele către conetabil, 8 august 1597, f° 122.

Velasco către Filip al II-lea, Milano, 16 noiembrie 1597; Simancas E° 1283, f°2. Despre afacerea Fer-rarei, scrisoarea sa din 4 noiembrie (f°5) şi E° 1283 fără f°) 5

noiembrie 1597, Relación de las prevenciones que S. Să… Despre elveţieni, scrisorile lui Filip al II-lea din 31 iulie (E° 1284, f° 123) şi a conetabilului din 23 iulie (E° 1285, f° 55) din 7 noiembrie (*ibidem*, *t° i*). Despre Amiens, scrisoarea sa din 25 octombrie 1597 (E° 1283). Adaug transferurile de de trupe din 1597 din Italia în Spania, mai ales un *tercio* de napolitani de sub comanda lui D. Cesar de Eboli care soseşte la bordul navelor ragusane la 7 august la Alicante. D. Jorge Piscinaf?) către Filip al II-lea, Alicante, 8 august 1597, *ibidem* (6 corăbii ragusane). Mai târziu aceste corăbii *„allevan el tercio de Cesar de Eboli”* * sunt trimise la Ferrol (prinţul Doria către Filip al II-lea, Cádiz, 21 august 1597, Simancas E° 179), Despre sosirea unui convoi (2 nave venite din Spania la Calais, 40 de nave anunţate cu 4.000 de spanioli conduşi de D. Sancho de Leyva, şi, probabil, cu bani): Frangipani către Aldrobrandino, Bruxelles, 27 februarie 1598, *Coresp.*, vol. 2, p. 298 – 299.

Vezi, încă din 1593, interesantele remarci ale lui William Roger către „Burley” şi către Essex (aproape de Louviers, 1 mai 1593, A.N., K 1589) sau, mai

N. tr.)

care transportă regimentul lui Cesar de Ebuli (lb. spân. – ales, la ajutoarele în bani ale Italiei către Olanda şi Henric al IV-lea, J.B. de Tassis către Filip al II-lea, Landrecios, 26 ianuarie 1593, A.N., K 1587, Adnotarea lui Pilip al II-lea.

79. R. GALLUZZI op. cit., vol. 5, p. 302, Berthold ZELLER, Henri *IV* el *Marie* de *Medicis*, Paris. 1877, p. 17.

80. În legătură cu lucrarea mea manuscris;! (1922) *La*

Paix de Vervins, redactată sub îndrumarea sa.

81. Despre afacerea Ferrarei; 1° de Mendoza către Filip al II-lea Veneţia, 3 ianuarie 1598, A.N., K 1676

(excomunicarea lui D. Cesare). Lo platicado y resuelto en materia de Ferrara en consejo de Estado… 7

Ianuarie 1598, când Cesare d'Este se supune, Simancas E° 1283, 1° de Mendoza către Filip al II-lea, Veneţia 10 ianuarie 1598, A.N., K 1676. Aceordi fatti tra la Santa Seda Apostolica e D. Cesare d'Este.

13 ianuarie 1598, *ibidem*, 1° de Mendoza către Filip al II-lea, Veneţia, 24 ianuarie 1598, A.N., K 1676:

acelaşi către acelaşi, 31 ianuarie, *ibidem*.

82.25 septembrie 1597, *Cor*. -*esp*., vol. 2, p. 229.

83. Despre ratificarea păcii de la Vervins de către regele

Franţei la 5 iunie 1597, A.N., K 1602.

84. Problema, schiţată în linii mari de Pierre CHAUNU.

„Sur le front de l'histoire des prix au XVI-e siècle:

de la mercuriale de Paris au port d'Anvers", în

Annales E.S.C., 1961.

79.

3. RĂZBOIUL

NU VA AVEA LOG PE MARE

Războaiele locale pe care tocmai le-a enumerat capitolul trecut, unele în vestul, altele în estul Mediteranei nu sunt legate între ele. Desigur, de la distanţă ele se interferează dar totuşi fără să se unească. Motivul? Marea care le separă rămâne statornic neutră refuzându-şi serviciile unui război general pe care numai ea l-ar putea organiza şi răspândi.

Există totuşi conflicte pe mare, din 1589 până la sfârşitul secolului şi chiar şi după aceea, dar este vorba despre obişnuitele războaie mediteraneene din timp de „pace", adică expediţiile corsare, aceste războaie între indivizi, anarhice şi minore, adesea cu o rază foarte scurtă şi care nu] pun în joc decât forţe modeste. Faptul trebuie reţinut cu atât mai mult cu cât începând din 1591, în special în 1593, 1595 şi 1601, au existat încercări de mari războaie maritime asupra cărora este important să facem lumină. A marca slaba lor influenţă şi eşecul lor, înseamnă, în definitiv, a lua măsura unei epoci noi.

Alarma falsă din 1591

Încă din 1589 şi de la convorbirile de pace turco persane începând din 1590, mai ales, şi după semnarea acestei păci, atenţia Turciei s-a întors din plin către Occident. Am vorbit la timpul potrivit despre mica expediţie maritimă a lui Hassan Veneziano îndreptată spre Tripoli. Această expediţie cu scop limitat, marca începuturile unei noi activităţi maritime a turcilor în Mediterana.

Dar în lungul interval de linişte, inacţiunea dezorganizase înseşi structurile marinei turceşti.

135 structuri şi fundamente care nu se puteau reconstrui decât lent şi imperfect. Lipseau marinarii calificaţi; la fel şi lucrătorii specializaţi la Arsenal şi nu mai existau nici măcar suficiente trupe de infanterie, indispensabile pentru marină \ De la ultima expediţie a lui Euldj Ali către Alger, din 1581, zece ani fuseseră îndeajuns pentru a distruge totul. Efortul de reconstrucţie era cu atât mai dificil, cu cât lipseau banii şi cu cât pirateria creştină devastase intens mările Arhipelagului din care forţa turcească se întreţinea de mult timp.

Nu este deci surprinzător că expediţia spre

Tripoli, în 1599, limitată strict la scopurile sale de pedepsire, nu a reînsufleţit războiul hispanoturc. Nici spaniolii nici turcii nu doreau să găsească un pretext de conflict. Când galerele lui

Hassan, după ce plecaseră din Modon, se îndreptaseră către Africa, contrar tuturor tradiţiilor, ele nu atinseseră în trecere nici ţărmul Neapolelui nici pe cel al Siciliei. De altfel, prezenţa în aceşti ani la Constantinopol a unui agent spaniol, Juan de Segni, despre care arhivele păstrează destule scrisori, din nefericire pline mai ales de plângeri personale decât de explicaţii asupra obiectului misiunii sale, această prezenţă, deci, ne îngăduie să presupunem că armistiţiul s-a putut menţine într-o formă mai mult sau mai puţin oficială până în 1593. În orice caz, zadarnice au fost eforturile şi cererile repetate ale

agenţilor englezi şi francezi2, şi zadarnic a încercat Europa antispaniolă să reanime pe mare un război musulman împotriva puternicei Spânii. În 1591, agentul englez, sprijinit de Hassan Paşa, „generalul mării” îi explica

Padişahului că Filip al II-lea îşi retrăsese flotele din Italia şi cea mai mare parte din garnizoanele sale obişnuite pentru a îngroşa trupele angajate în Franţa. El susţinea că, în aceste condiţii, ar fi uşor pentru Turcia să cucerească teritorii întinse. 136

Erau tentative inutile, dar ele au trezit ecouri, ţinând seama că o serie întreagă de proiecte turceşti, făcute public cu o voce foarte ridicată, discursuri destinate, evident, lumii din afară, păreau să promită agenţilor englezi sau francezi mai curând succesul decât eşecul. Mii de zvonuri au reînceput să străbată lumea mediteraneană, foarte contradictorii, hrănite, desigur, în parte, de amintirea formidabilă pe care o lăsaseră în mintea mediteraneenilor impunătoarele flote turceşti ale trecutului. Se zicea că trei sute de galere ar pleca la primăvară împotriva Apuliei şi a ţărmului roman; ele ar ierna apoi la Toulon şi ar înainta până în Granada unde moriscii (aceasta era la fel de fals ca şi restul) deja se răsculaseră. Poate, dacă erau mai modeste, s-ar mulţumi cu Veneţia ori cu Malta ai cărei cavaleri iar capturaseră un galion încărcat cu pelerini îndreptându-se spre Mecca3. Unii veneţieni se gândeau la Candia unde, spuneau ei, corsarii creştini mergând în Levant găseau atâtea ajutoare şi complicităţi 4. Să adăugăm, în pofida eforturilor autorităţilor veneţiene…

Juan de Segni, desigur mai bine informat, scrie din Constantinopol că aici, într-adevăr, se vorbeşte despre proiecte mari, dar nu pentru acest an 5. Turcii au făcut promisiuni scrise rege-hii Franţei şi reginei Angliei, dar ele nu-i angajează decât pentru primăvara anului 15926. Toate preparativele par a fi făcute pentru un termen îndepărtat. Astfel sultanul pregăteşte – numai pregăteşte – o serie de

măsuri fiscale: contribuţii „voluntare” ale paşalelor şi sangiacurilor, impuneri asupra evreilor şi alte taxe ale căror amănunte, trecând prin deformările occidentale, sunt dificil de identificat7.

De fapt, încă de la jumătatea lui iunie încetează să se mai vorbească despre o mare armadă 137 pentru la primăvară 8. Mica flotă prevăzută va

O oo ieşi oare în larg? 9 E îndoielnic. Da, va ieşi, dar va merge numai în Egipt şi în Africa de nord, poate în Provence 10. Ea abia va putea aduna cu greutate cel mult 40 până la 60 de galere şi în stare proastă, aşa afirmă la Veneţia un oarecare Peroto în faţa lui PYancisco de Vera J1. La începutul lui mai lumea este mai optimistă. S-a aflat că turcii, deşi timpul este avansat, nu se grăbesc deloc să-şi pregătească galerele şi nu par să aibă dorinţa de a fi gata pentru anul următor 12. Vor ieşi cel mult douăzeci de corăbii pentru paza Arhipelagului, adică pentru securitatea legăturilor maritime turceşti ia.

Numai că, anunţă aceeaşi notă, în continuare circulă zvonuri în legătură cu 300 de galere turceşti la care 200 de vase engleze ar fi dispuse să se alăture *u*. Şi acest zvon se întâlneşte cu alte câteva. Arsenalul din Constantinopol şi-a reînceput activitatea şi a adus din Arhipelag *maestranza*; aceasta la începutul lui martie 1591 15. În aprilie, turcii au comandat cantităţi enorme de in şi de cânepă în Transilvania. Pentru ce dacă nu pentru velatura şi parâmele viitoarei armade? 1S În iunie o nouă animaţie a arsenalului. În Marea Neagră a început construirea de galere. Sunt reparate cele vechi. La Constantinopol, sosesc încărcături cu vele 1? Nu-i nimic de temut în prezent. Dar pentru viitor? Deşi turcii n-au făcut nicio expediţie importantă în 1591 (câteva galere de gardă, doar au ieşit şi se semnalează la 15 iunie, reîntoarcerea a 6 galere cu echipajele extenuate, *consumidas de hambre* *, revenind dintr-o călătorie în Africa de nord ls, nelinişte creşte în lumea creştină. Mecatti 1B povesteşte că la Veneţia, în acest an 1591 s-a trăit cu spaima de turci. Este adevărat,

cel puţin, că Veneţia a pregătit galere şi că a trimis trupe în Gândia 20.

* istovite de foamete (lb. spân. – N.tr.) 138

Aceste alarme sunt explicabile. Turcia fiind eliberată de războiul împotriva Persiei, trebuia să se ţină seama de posibilităţile sale de intervenţie. Cu atât mai mult cu cât pare să existe şi o politică turcească de bluff şi şantaj pentru a obliga Creştinătatea să ia contramăsuri şi să rămână încordată. Poate pentru a grăbi venirea unui agent spaniol, însărcinat să negocieze un nou armistiţiu şi aducând pentru paşale măcar suinele de bani care însoţeau de obicei tratativele. Anul 1591 este o dată de scadenţă şi de reînnoire a armistiţiului cu Spania. Indicam mai înainte prezenţa la Constantinopol a lui Juan de Segni, din Minorca, informator, spion şi reprezentant totodată 21. O scrisoare a lui Francisco de Vera22 semnalează prezenţa unui alt agent spaniol, Galeazzo Bernon (cel puţin aşa îl numeşte un text spaniol). Or, acest personaj, *que* avisa *y sirve* en *Constantinopla* îi arată ambasadorului spaniol că în cazul în care ar reîncepe, după cum se vorbeşte, războiul cu Persia, ar fi inutil să fie trimis la Constantinopol Juan Estefano de Ferrari „a cărui venire a fost cunoscută în Turcia”. Oare acest Estefano nu este, aproape sigur, agentul pentru reînnoirea armistiţiului? În scrisoarea lui Giovanni Casteline!? un alt agent al Spaniei, italian acesta, se găsesc, de asemenea câteva cuvinte care privesc această problemă obscură. „Sinan (Paşa) întreabă, explică el *„4*, ce se întâmplă cu spaniolul care nu soseşte? S-a împlinit cu prisosinţă timpul ca el să vină cu bani” 2S. Chestiunea armistiţiului turco-spaniol continua deci să facă obiectul discuţiilor şi trimiterilor de agenţi diplomatici. Dar a fost el oare semnat sau nu în 1591 pentru cei trei ani obişnuiţi? N-am putea afirma.

În orice caz, primăvara lui 1592 a fost calmă. Filip al II-lea într-o scrisoare din 28 noiembrie 1591 dăduse totuşi contelui de Miranda, viceregele Neapolelui, ordinul să fie gata pentru

* care informează şi slujeşte la Constantinopol (lb. ’9 spân. – N.tr.).

sprijinirea Maltei în caz de nevoie. Această nevoie nu se va prezenta, replicase viceregele 2C. Într-adevăr, în acel an nu au existat decât una sau două ieşiri a câtorva galere turceşti sub ordinele lui Cigalaa7. În octombrie, noul General al Mării se afla la Valona *m*, dar având în vedere perioada înaintată a anului, el nu venea aici decât pentru a strânge obişnuitele daruri. Din prudenţă, Miranda a dat totuşi ordin să se adune 10 galere la Messina. Această cifră singură e suficientă pentru a stabili, în lipsa informaţiilor precise, că forţele lui Cigala nu însemnau mare lucru. De altfel, timpul rău împiedicând galerele creştine să părăsească imediat Neapolele pentru Sicilia, ele au avut timp să afle despre plecarea lui Cigala către Constantinopol şi să primească anularea ordinului care le fusese dat29. Ce concluzii să tragem din aceste amănunte lipsite de importanţă? Că dacă ar fi existat un acord oficial în 1591, Filip al II-lea s-ar fi dispensat de ordinul său categoric – în privinţa Maltei şi contele Miranda de hotărârea sa de a trimite galere la Messina. Cu atât mai mult cu cât niciunul nici altul nu vorbesc în această privinţă despre un acord ci despre mai multă sau mai puţina încredere care i s-ar putea atribui. Faptul sigur este însă ca jocul negocierilor nu fusese întrerupt la Constantinopol. Francisco de Vera pare să fi ţinut între degetele sale câteva dintre firele obscurei afaceri a acelui Lippomano 30, spion al Spaniei probabil, şi care, arestat de veneţieni la Constantinopol în 1591, a preferat să se sinucidă pe drumul de întoarcere. Neclarităţile acestei afaceri nu ne ajută să înţelegem mai bine realităţile negocierii în capitala turcească.

Vom presupune că un posibil eşec al acestor tratative a putut fi la originea avertismentului care va fi, în 1593, devastarea ţărmurilor Calabriei de către flota turcă. Sicilia şi Neapole, prevenite la timp, îşi luaseră la momentul necesar obişnuitele lor măsuri de securitate. Dar, după un

atac simulat împotriva Siciliei, circa o sută de corăbii turceşti apăreau brusc în faţa Messinei la Fossa

San Giovatmi, prădau Reggio şi 14 sate din împrejurimi31, apoi, fără să facă alte pagube în lungul litoralului presărat cu fortificaţii de apărare, mergeau din nou la Valona. Se instituia astfel un război ascuns care nu se va mai opri sau aproape nu se va mai opri niciodată, un fel de degenerescentă a războiului adevărat între armadele turcă şi spaniolă. La o dată pe care n-o putem fixa cu exactitate, poate în 159532, galerele Siciliei şi Neapolelui s-au răzbunat strălucit, devastând Patras şi, mai cu seamă, participând din plin la expediţiile corsare din rient. Alonso de Contreras, la bordul galerelor acelui de Maqueda, a slujit în aceste operaţiuni fructuoase de jaf din care întorcându-se într-o zi îi revine, pentru partea sa simplă de soldat plătit cu trei scuzi, „o pălărie plină ochi de reali” 33. Este un război mărunt, puţin perceptibil în mulţimea faptelor sale diverse, aflat uneori în legătură (dinspre pârlea otomană) cu emigraţii morisci şi, mai ales, cu neliniştita Galabrie pe care ştirile o descriu cu nave suspecte în apele ei care merg în timpul nopţii de-a lungul ţărmurilor cu felinarele aprinse 34. Dar acest război mărunt nu înseamnă război adevărat.

În 1594, a avut loc o ieşire a flotei lui Cigala35: ea a părăsit Constantinopolul cel mai târziu în iulie. La 22 august, sosea la Puerto Figueredo în la anunţarea apropierii turcilor, în regatul Siciliei37 atunci lipsită de apărare, s-a dezlănţuit panica. La 9 septembrie, într-adevăr, la Neapole era încă aşteptată sosirea galerelor prinţului Doria38. Dacă alarma s-ar fi extins, ea ar fi prins apărarea spaniolă pe picior greşit. Dar la jumătatea lui septembrie, lucrurile se liniştiseră suficient pentru a fi retrase din satele de pe ţărmurile Siciliei miliţia de pază şi pentru a nu le mai lăsa decât protecţia gărzii obişnuite, *gente* ordinaria39. Flota turcească despre care se spunea că este puternică de 90, 100, chiar 120 de galere s-a întors carând la Constantininopol4 o. La 8 octombrie, cei 2.500

de napolilani.

CD

= CM

j

67 – Filip al II-lea la lucru, 20 ianuarie 1569

4”.

I

Pe marginea unei scrisori adresate de el ducelui de Aâcala, viceregele Neapolelui, Madrid, 20 ianuarie 1569, Simancas E” 1D57, r 105, două remarti; (*en las golt. ras que ci C/omendador/ MJay/or os avisare*; 2. *y seva bien que heigais tener secreto Io de Cran/u [da porq/ne/ no llegasse a Constantinopla la nueva y hiziese dar priesa al armada y puedese decir Qfue-l /e/stas galeras vienen a llevar al archi duc/ne/*. Traduc nota a doua: „va fi nimerit să ţinefi secretă afacerea din Granada pentru ca vestea să nu sosească la Constantinopol şi să nu grăbească ieşirea armadei /turceşti/ în larg”. Granada s-a revoltat încă din noaptea Crăciunului a anului 1569. Bar vestea circulă deja pe străzile Neapolflui când scrisoarea regelui ajunge aco Lo.

lucru, 23 octombrie 1S76

*B t – t***<*r*<*e* +?, „*s*, „– *tg*p

suia u iosc micşorată considerabil în clişeul nost”.

despre care se menţionează aici va fi asasinat la ăi martie 1577. Acest text a fost publicat în facsimil de către J.M. GUARDIA În ediţia sa din Antonio Pérez, *Cart de geuvemer*, Paris 1887, pagina LIV.

Înrolaţi pentru armata din Lombardia şi care fuseseră reţinuţi până atunci, porneau spre nord. În 1595, aceleaşi false alarme. Armada turcă se află la 31 iulie la Modon, postul său de pândă şi de aşteptare41. Imediat, Italia intră în alarmă. Spaniolii plănuiesc să concentreze galerele la Messina 42, dar informaţii secrete pe care viitorul le va confirma anunţă că turcii nu vor ieşi *de sus maresi3*. Flota spaniolă, fără a se mai sinchisi, se ocupa deci, ca de obicei, de transporturile sale către vest, în timp ce baletul turcesc continuă să nu fie decât un joc de

umbre44.

Giovanni Andrea Doria nu vrea să lupte împotriva armadei turce: *augusl-septerul>de 1596*

1596 a fost, după cum ştim, anul marii crize turceşti pe câmpurile de luptă din Ungaria, anul durei bătălii de la Keresztes. Turcii, în acest an, şi-au luat totuşi poziţiile obişnuite de apărare pe coastele Greciei, cu atât mai mult cu cât ei trebuiau să se apere nu numai împotriva Occidentului creştin ci şi contra ţinutului albanez care clocotea poate ca odinioară, în cursul unui secol ce nu-i rezervase perioade calme 45. Albania părea gata să se răscoale. La Roma, la Florenţa se plănuieşte încercarea unei debarcări acolo. Dar Veneţia este prea implicată în acest eventual conflict, aproape de frontierele sale; ea este prea dornică să rămână neutră pentru a se amesteca în aventură sau pentru a-i îngădui să se dezvolte. În acest timp, spaniolii sunt hărţuiţi de Papalitate care ar vrea să-l vadă măsurându-se cu flota turcă48. Altă dată, în 1572, Roma nu reuşise să adauge războiului maritim, un război continental împotriva turcilor. În 1596, ea se izbeşte de imposibilitatea adăugării unui

* din mările lor (lb. spân. – N.tr.).

44

război maritim la războiul continental din Ungaria. Solicitat să intervină, în vara anului 1596, Giovanni Andrea Doria se baricadează în spatele instrucţiunilor sale. Presat, el face un raport către Filip al II-lea, dar în termeni care mărturisesc suficient că el este deja lămurit în legătură cu intenţiile suveranului său: „În ultima zi alunii trecute am scris Majestăţii Voastre. Adaug acum că la 2 ale acestei luni au sosit galerele Mare-lui-Duce şi cele ale Sfinţiei Sale. Primele au venit cu pretenţiile care se pot vedea din copiile scrisorilor Marelui Duce pe care mi le-au adus. Nu ştiu ce va decide prezidentul regatului Siciliei, pe care l-am informat imediat. Sanctitatea Sa pretinde ca să plec în căutarea armadei inamice şi să lupt cu ea, dar cum aceasta are o mare superioritate în ceea ce priveşte numărul

galerelor şi cum în afară de trupele pe care le transportă, ea poate îmbarca în lungul coastelor sale câţi luptători va dori, nu mi s-a părut potrivit să mă supun în această chestiune. Pe de altă parte pretinde că trebuie să debarc trupe în Albania, ţinând seama de complicităţile pe care le are în această regiune. I-am răspuns că nu aveam ordine din partea Majestăţii Voastre în această privinţă în afară de cel de a păzi, cu galerele, ţărmurile Creştinătăţii" 47…

Şi de fapt, Giovanni Andrea Doria s-a mulţumit să lanseze câteva escadre de galere în Levant pentru a abate atenţia duşmanului. Apoi a aşteptat în linişte evenimentele la Messina. La 13 august48 îl anunţa pe Filip al II-lea că „dacă nu era necesar să se înfrunte cu inamicul", el s-ar îndrepta cu toată flota spre Spania, ceea ce a şi făcut, cu ceva întârziere, în septembrie 49. Galerele turceşti soseau în aceeaşi lună la Nava-rin, în stare proastă, cum afirma papa. Ele n-au depăşit portul de escală şi s-au reîntors la 4$ primele semne ale iernii 51.

1597 – 1600

Creştinătatea a avut din nou câteva temeri la începutul lui 1597 la anunţarea apropiatei ieşiri a 35 până la 40 de galere turceşti 52. Măcar de data asta informaţia a fost aproape confirmată, dar poate din întâmplare pentru că alte informaţii – optimiste – anunţaseră că nu va ieşi nicio flotă 53. La începutul lui august se ştia că o flotă părăsise deja Constantinopolul, o flotă redusă, destinată să acţioneze împotriva galerelor din Malta ale căror raiduri în Orient „au trezit pe cine dormea", scrie ambasadorul spaniol din Veneţia 54. Este evident că la vremea respectivă spaniolii ar fi preferat de departe somnul turcilor. Chiar şi puţin numeroasă, această flotă putea fi mobilă şi eficace în felul unei flotile de corsari, şi să facă tot atâtea pagube ba şi mai multe decât o armadă veritabilă. Se află apoi în curând că ea era compusă din 30 de galere şi 4 galioane sub ordinele lui Mami Paşa şi că ea părăsise Constantinopolul la 2 iulie. Scopul său: să lupte împotriva corsarilor ponantini, dar, şi, eventual, să facă

piraterie pe contul său. Astfel, războiul marilor state tinde către simpla piraterie. Im go de Mendoza începe să se întrebe dacă nu cumva inerţia spaniolă, spiritul său de non-rezistenţă îi împing pe turci să se înarmeze ss.

Totuşi, flota lui Mami Paşa nu egala, desigur, veritabilele flote de corsari ale algerienilor şi nu fusese pregătită cum trebuie la plecare. Căci în ciuda intenţiilor sale iniţiale, ea s-a reîntors rapid în portul său, nu fără a fi fost destul de zdruncinată în timpul călătoriei de întoarcere 56.

1598: nimic de semnalat, ceea ce, la urma urmelor este de mirare pentru că şi de data asta flota turcească ieşise în larg57. La 26 iulie ea plecase din Constantinopol sub comanda lui

Cigala5 s. După ce depăşise cele Şapte Turnuri, fusese stânjenită de lipsa hranei şi a banilor, dar îşi continuase apoi drumul în pofida ciumei care, se spunea, se declarase la bord 59. În total, ea număra

45 de galere, mai bine echipate decât cele din H

anul precedent, ceea ce, de altfel, nu însemna decât un mai bine relativ. Cigala a sosit la Zante în septembrie, dar nu a făcut nicio expediţie împotriva Creştinătăţii, galerele sale fiind, desigur, prea obosite61 pentru a se aventura în operaţiuni de oarecare durată. Aşadar şi în 1598 o ieşire inutilă a flotei turceşti şi iarăşi războiul refuza să se declare. Şi până una alta la Constantinopol continuau tentativele de armistiţiu, negociate pentru Spania, de astă dată, de evreii din capitala turcă62.

În 1599, acelaşi calm. În 1600, Cigala iese cu 19 galere care, sosite la Şapte Turnuri, nu mai sunt, în curând, decât 10. Cele 9 galere dezechipate servesc la întărirea personalului şi a velaturii celorlalte63. În Occident, liniştea este completă. În Spania se plănuieşte chiar trimiterea galerelor în Flandra pentru a răspunde cererilor arhiducelui Albert64.

Alarmă falsă sau ocazie pierdută în 1601?

În consecinţă, este uimitor să vedem Spania începând în anul următor preparative militare. Oare războiul lui Henric al IV-lea împotriva Savoiei, în legătură cu Saluzzos 65 sau proiectele ostile faţă de Toscana au readus atenţia Spaniei către lumea mediteraneană? Ori necesitatea de a menţine deschis drumul de la Barcelona la Genova sau simplul fapt că, eliberată de războiul cu Franţa, Peninsula are mai multe forţe de cheltuit în Marea Interioară? în orice caz, asistăm, în 1601, la o desfăşurare neobişnuită de forţe spaniole în Mediterana. Întreaga Italie, la ordinele Madridului, este pusă pe picior de război66. Veneţia67 este cu atât mai neliniştită de situaţie cu cât teritoriul său este străbătut de soldaţi germani, fără autorizaţie, pentru a se aduna la Milano care este plin de trupe. Veneţia, şi ea la rândul ei, se înarmează, lucru firese M.

Contele de Fuentes îi dă toate asigurările, ceea ce nu este mai puţin firesc şi, desigur, ineficient. Aceste înarmări, aceste mişcări de trupe şi de nave au dezlănţuit imediat de-a lungul Italiei, prea irascibilă, prea atentă faţă de ceea ce-i putea ameninţa liniştea, o criză generală. Nu-i aşa că renegatul marsiliez Bartolomeo Coreysi69, trimis al lui Ibrahim Paşa70 şi care în aprilie trece prin Veneţia îndreptându-se spre Florenţa şi Livorno, călătoreşte spre Franţa şi Anglia cu proiecte vaste?

În ceea ce-l priveşte, Henric al IV-lea nu crede că de aici poate rezulta un război. „Contele de Fuentes, scrie el Domnului de Villiers71, dacă ar tulbura Italia, l-ar avea împotriva sa pe Papă „fără de care zisul Rege şi-ar face cu dificultate treburile”. De altfel, Filip al III-lea nu are nevoie de o asemenea agitaţie. „Într-adevăr, mai scria Henric al IV-lea lui Villiers la 16 mai 1601 72, n-am socotit niciodată că spaniolii ar vrea să facă război în Italia sau în altă parte, având cum au ei mâinile legate de cel din Ţările-de-Jos, care este destul de greu pentru ei şi nefiind de loc mai bine înavuţiţi cu bani decât ceilalţi”. La această dată, de altfel, temerile italienilor se potoliseră. Veneţia îşi elibera soldaţii73 şi criza era virtual încheiată când Filip al III-lea

„jura”, în sfârşit, la 27 mai pacea de la Vervins? 4.

Dar această criză centrată mai întâi pe Italia avea să se deplaseze brusc spre mare în timpul verii. Ştirile din Constantinopol, informându-ne, de astă dată, nu atât asupra Orientului cât asupra Occidentului, semnalau la jumătatea lunii iunie pregătirea unei puternice flote spaniole, spre cea mai mare derută a lui Cigala care nu putea deloc să adune, în faţa primejdiei, decât 30 sau 50 de galere cu ajutorul corsarilor? 5. În Franţa, lumea era la curent cu această concentrare a flotei spaniole: „Armata de mare care se pregăteşte la Genova, scria Henric al IV-lea la 25 iunie76, ameninţă imperiul turcilor şi stârneşte invidia în împrejurimi, dar sper că ea va face mai mult zgomot decât rău, ca şi celelalte acţiuni 148

ale amintitului conte de Fuentes”. Turcii au luat câteva măsuri de prevedere, împingând vreo treizeci de galere până în insula Tenedos77, la ieşirea din Dardanele. Regele Franţei nu lua în serios ieşirea armadei turce: „Sunt de părere, scria el la 15 iulie, că vâlva va fi mai mare decât efectul” 78.

Cât despre armada creştină, ea părea mai ameninţătoare, dar fiecare se întreba încotro îşi va îndrepta loviturile, deşi Veneţia pretindea a şti că ea va merge în Albania pentru a cuceri aici Castelnuovo79. La 5 august, prinţul Giovanni Andrea Doria părăsea Trapani cu navele sale 80. La Constantinopol, unde pericolul se exagera, situaţia măcar o dată în mod curios se inversa. Se vorbea despre o armadă creştină de 90 de galere şi 40 de galioane 81. Şi Cigala, sosit la Nava-rin, se ţinea cu prudenţă închis în port cu cele 40 de galere ale sale82. Totuşi, nu era vorba nicidecum despre un nou Lepanto. Trapani, punctul de plecare al lui Doria, indica prin el însuşi că Spania nu se preocupa de Levant, ci de Africa de nord. În realitate, flota spaniolă se pregătise de drum împotriva Algerului. Se spera în cucerirea prin surprindere83 a marelui port nord-african, dar, încă o dată, timpul avea să destrame toate iluziile. Lipsa de îndrăzneală

a comandantului contribuind şi ea, armada a trebuit să-şi schimbe direcţia. Încă de la 14 septembrie, ambasadorul francez 84 în Spania anunţa eşecul flotei: „se zvoneşte că ar fi survenit o furtună care a copleşit-o la patru leghe de locul unde dorea să debarce şi care i-a risipit şi i-a sfărâmat într-o asemenea măsură galerele încât spaniolii au fost siliţi să renunţe la planurile lor. Să fie oare aceasta o ocazie ratată ce trebuie adăugată pe lista deja lungă a ocaziilor ratate de Creştinătate împotriva Algerului înainte de 1830? Aşa cel puţin se considera la Roma, unde ducele de Sessa descria cum Sanctitatea Sa îşi „arătase durerea pentru nenorocirea întâmplată amintitei armade" 85. Sfântul Părinte se gândea, 149 mai ales, că diversiunea către Africa împiedicase o intervenţie utilă în Levant… Astfel, la începutul secolului al XVII-lea, regăsim în chip curios, eternele dispute între spanioli, preocupaţi de Africa şi italieni, atenţi la Orient.

Să remarcăm că această expediţie – şi prin asta este ea semnificativă pentru momentul mediteranean – dacă ar fi reuşit, nu s-ar fi ajuns decât la un simplu război local. Flota spaniolă n-ar fi întâlnit flota turcească. Războiul major al escadrelor, al galerelor întărite şi al galioanelor nu a reuşit să pună din nou stăpânire pe mare. Dincolo de circumstanţe, de oameni, de calcule, de proiecte un curent general – puternic şi ostil – se opune costisitoarei lor reveniri în actualitate. În felul său, declinul războiului major este un semn prevestitor al însuşi declinului Mediteranei care, cu siguranţă, se precizează şi devine vizibil încă din ultimii ani ai secolului al XVI-lea.

Moartea lui Filip al II-lea, 13 septembrie 1598 m în relatarea evenimentelor de pe scena mediteraneană nu am semnalat la locul său un eveniment totuşi senzaţional care a străbătut marea şi lumea întreagă: moartea lui Filip al II-lea, survenită la 13 septembrie 1598, la Escorial, la capătul unei domnii care a părut adversarilor săi interminabilă.

Este o omisiune? Dar dispariţia Regelui Prudent a

însemnat oare o transformare radicală a politicii spaniole? Faţă de Orient aceasta (tentativa bătrânului Doria împotriva Algerului, în 1601, nu va schimba nimic din caracterul ei) va rămâne prudentă până la exces, puţin dornică de un conflict deschis cu turcii87. Agenţii spanioli vor continua intrigile lor la Constantinopol pentru a negocia aici o pace imposibilă şi pentru *a*. se strădui cu folos să evite loviturile... Când se va vorbi despre război, acesta nu va fi decât împotriva nord-africanilor, război limitat după cum se vede. Nu a existat o schimbare decisivă nici a Spaniei însăşi. Continuă să acţioneze numai forţele sale de mult timp active. Am mai spus-o în legătură cu ceea ce am numit reacţia seniorială din timpul noii domnii. Totul înseamnă continuitate, chiar şi, în ciuda tărăgănării în realizarea ei, reîntoarcerea la pacea care se impune după eforturile dezordonate, dar puternice, ale ultimilor ani ai domniei lui Filip al II-lea. Pacea de la Vervins din 1598 este opera regelui defunct. Pacea cu englezii va întârzia 6 ani (1604), iar pacea cu Provinciile Unite, mai mult de 11 ani (1609), dar şi una şi alta sunt produse de mişcarea anterioară.

Nimic nu este mai revelator din enigmatica figură a lui Filip al II-lea decât admirabila sa moarte, povestită adesea şi atât de patetic, încât eziţi să-i reiei amănuntele emoţionante. A fost desigur moartea unui rege şi a unui creştin deosebit de încrezător în virtutea puterilor mediatoare ale Bisericii.

La primele atacuri dureroase ale bolii, în iunie, el se dusese, în pofida sfaturilor medicilor, la Escorial pentru a muri acolo. A luptat totuşi împotriva afecţiunii septicemice care avea să-l doboare după 53 de zile de boală şi de suferinţă. Această moarte nu se află nicidecum sub semnul orgoliului, această divinitate a secolului reformat 88. Regele nu vine la Escorial pentru a muri, aici, solitar. El vine acolo unde se află ai săi, morţii care îl aşteaptă, şi vine însoţit de fiul său, viitorul Filip al III-lea, de fiica sa, infanta, care peste puţin timp va pleca spre Flandra, de

Granzii bisericii şi de Granzii mireni care-i vor fi aproape în timpul suferinţei sale. Este o moarte cât se poate de publică, de socială, cât se poate, am spune, de ceremonioasă, în cel mai bun sens al cuvântului. Nu Orgoliul, nu Singurătatea şi nici Imaginaţia cum s-a zis, ci aparatul familial, armata Sfinţilor, valul rugăciunilor înconjoară ultimele sale clipe într-o procesiune ordonată 1S1 care, în sine, este o frumoasă operă de artă.

Acest om despre care s-a spus atâta că viaţa sa a constat în a diferenţia temporalul de divin, pe care duşmanii săi l-au ponegrit fără ruşine, prin cele mai absurde calomnii, pe care admiratorii l-au aureolat cam prea repede, se află în linia dreaptă a celei mai pure vieţi religioase, aşa cum trebuie ea înţeleasă, poate chiar în atmosfera revoluţiei carmelite…

Dar suveranul, forţa istoriei, pentru care numele său a fost legătura şi chezaşul? Cum îl copleşeşte ea pe individul solitar şi discret care a fost Filip al II-lea! Ca istorici, îl abordăm greşit: ambasadori fiind, el ne-ar primi cu cea mai rafinată politeţe, ne-ar asculta, ne-ar răspunde cu o voce înceată, adesea de neînţeles, şi nu ne-ar vorbi niciodată despre sine. Timp de trei zile, în vecinătatea morţii, el şi-a mărturisit păcatele vieţii sale. Dar cine ar putea imagina cu precizie aceste păcate, evaluate la tribunalul conştiinţei sale, mai mult sau mai puţin dreaptă în evaluările sale, mai mult sau mai puţin rătăcită în labirinturile unei vieţi îndelungate? Acolo se situează una dintre marile probleme ale vieţii sale, suprafaţa de taină care trebuie îngăduită adevărului din portretul său. Sau, mai curând, din portretele sale. Care om nu se schimbă în cursul vieţii? Iar a lui a fost lungă, frământată, de la portretul lui Tiţian care ni-l prezintă prinţ la 20 de ani până la teribilul şi emoţionantul tablou al lui Pantoja de la Cruz care ne restituie, la sfârşitul domniei, umbra a ceea ce fusese…

Omul pe care noi îl putem înţelege este suveranul făcându-şi meseria de rege în centrul, la răspântia ştirilor

necurmate care ţes în faţa lui, cu firele lor înnodate şi încâlcite pânza lumii şi a Imperiului său; este cititorul de la masa sa de lucru, adnotând rapoartele cu un scris rapid, monarhul izolat de oameni, distant, meditativ, legat prin ceea ce i se raportează cu istoria vie care se grăbeşte spre el dinspre toate orizonturile lumii. La drept vorbind, el este suma tuturor slăbiciunilor, tuturor forţelor Imperiului său, omul bilanţurilor. Secunzii săi, ducele de Alba, mai 152

târziu Farnese în Ţările-de-Jos, Don Juan în Mediterana nu văd decât un sector, sectorul lor personal din enorma aventură. Este diferenţa care-l separă pe dirijor de executanţii săi…

Nu este un om cu idei măreţe. Misiunea proprie el o vede într-o interminabilă succesiune de amănunte. Nu există printre notele sale una care să nu reprezinte un mic fapt precis, un ordin, o remarcă sau chiar corectarea unei greşeli de ortografie ori de geografie. Niciodată de sub pana sa nu apar idei generale sau planuri mari. Nu cred că înţelesul cuvântului *Mediterana* i-ar fi cutreierat vreodată spiritul cu conţinutul pe care i-l acordăm noi, că i-ar fi trezit obişnuitele noastre imagini de lumină şi apă albastră şi nici că ar fi desemnat pentru el un lot precis de probleme importante sau cadrul unei politici concepute cu claritate. Din educaţia prinţilor nu făcea parte şi cunoaşterea unei veritabile geografii. Toate acestea sunt motive suficiente pentru ca lunga agonie terminată în septembrie 1598 să nu fie un mare eveniment al istoriei mediteraneene, pentru a marca din nou distanţa de la istoria biografică la istoria structurilor şi, mai ales, la aceea a spaţiilor…

NOTE

1. J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 124.

2. Notă spaniolă din 5 ianuarie 1591, A.N., K 1675.

Cred că pot fi lăsate în umbră numeroasele amănunte în legătură cu aceste intervenţii. (J. W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 629 şi următoarele).

3. Vezi nota precedentă.

4. J. de Segni de Menorca către Filip al II-lea, Constantinopol, 7 ianuarie 1591, A.N., K 1675.

5.7 ianuarie, 19 ianuarie 1591, *ibidem*: din Constantinopol, 19 ianuarie 1591, *ibidem*. Sultanul către regele

Franţei, scrisoare interceptată, copie italiană, ianuarie

1591, *ibidem*; Sultanul către regina Angliei, *ibidem*.

6. Vezi nota precedentă.

7. Notă din Levant transmisă prin ambasadorul Veneţiei, A.N., K 1675.

8. Notă din Constantinopol. 16 februarie 1591, A.N.

K 1675.

1.

9. F» de Vera către M.S. Veneţia, 2 martie 1591, A.N., K 1675.

10. Acelaşi către acelaşi, Veneţia, 16 martie 1591, *ibidem*;

notă din Constantinopol, 16 martie 1591, transmisă prin ambasadorul imperial, *ibidem*.

11. FOT de Vera către M.S., Veneţia, 30 martie 1591.

A.N., K 1675.

12. Acelaşi către acelaşi, Veneţia, 4 mai 1591, A.N., K 1675.

13.11 mai, *ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. Constantinopol, 2 martie 1591, A.N., K 1675.

16. Pe° de Vera către Filip al II-lea, Veneţia, 17 aprilie

1591, A.N., K 1675.

17. Constantinopol, 12 iunie 1591, *ibidem*.

18. Constantinopol, 15 iunie 1591, *ibidem*.

19. Op. cit., *vo*\. 2, p. 785.

20. J.W. ZINKEISEN, op. cit., vol. 3, p. 623.

21. Vezi notele 4 şi 5.

22. Veneţia, 8 iunie 1591, A.N., K 1675.

23. Scrisoarea sa deja citată, vezi nota 18. Numele

său.

Castelie, cu ligatură pe i, potrivit lecturii mele, care n-a putut fi verificată.

24. Urmez aici nu textul din Constantinopol, ci rezumatul de cancelarie, de pe spatele scrisorii.

25... *Duc venga con dineros*.

26. Neapole, 15 februarie 1592, Simancas E°1 093, f° 8.

27. Miranda către Filip al II-lea, Neypole, 8 septembrie

1592, *ibidem* f° 79.

28. Acelaşi către acelaşi, Neapole, 25 octombrie 1592, *ibidem*, f° 91.

29. Acelaşi către acelaşi, Neapole, 16 noiembrie 1562, *ibidem*, f° 93.

30. *Fco* de Vera către Filip al II-lea, Veneţia, 29 iunie

1591, A.N., K 1675.

31. Pietro GIANNONE, Istoria *civile* del *Regno di Napoli*, La Haye, 1753, vol. 4, p. 283, 1593, şi nu

1595, cum indică A. BALLESTEROS Y BARETTA, op. cit., vezi mai jos nota 44.

32. Vezi mai jos, nota 44.

33. *Les aventures du căpitan A. de Contreras*, traducere şi ediţie de Jacques BOULENGER, op. cit., p. 14.

34.21 septembrie 1599, *Archivio storico italiano*, *t. IX*, p. 406.

35. Fco de Vera către Filip al II-lea, Veneţia, 6 august

1594, Simancas E° 1345, şi 20 august, *ibidem*.

36. Carlo d'Avalos către Filip al II-lea, Otranto, 25

august 1594, Simancas E° 1 094, f° 89.

37. Olivares către Filip al II-lea, Otranto, 8 septembrie.

1594, Simancas E° 1133. Atunci trebuie plasate incendiul din Reggio şi jefuirea câtorva nave în largul

Messinei, Carlo Cigala către contele de Olivares.

Chios, 3 noiembrie 1594, Simancas E° 1155 şi indi

28.

caţii retrospective, 15 ianuarie 1597, Simancas E° 1223, G. MBCATŢI, op. cit., vol. 2, p. 789 – 790.

38. Miranda către Filip al II-lea, Neapole, 9 septembrie

1594, Simancas E° 1094, f° 99.

39. Olivares către Filip al II-lea, Palermo, 15 septembrie

1594, Simancas E° 1158.

40. Miranda către Filip al II-lea, Neapole, 11 octombrie

1594, Simancas E° 1094, f° 110.

41. Fco de Vera către Filip al Il-le. i, Veneţia, 19 august

1595, Simancas E° 1094, f° 181.

42. Miranda către Filip al II-lea, Neapole 19 august

1595, Simancas E° 1094, f° 181.

43. Acelaşi către acelaşi, Neapole, 24 august 1595, Simancas E° 1C94, f° 170.

44. Semnalez afirmaţiile lui A. BALLESTEROS Y BA-RKTTA, op. cit., vol. 4, 1, p. 169, despre jefuirea şi masacrul din Reggio întreprins de Cigala în 1595, şi Cele din Patras, ca represalii, de către spanioli, despre care n-am găsit nicio menţiune în documentele pe care le-am consultat. Această afirmaţie fiind făcută fără dovezi, nu pot să mă pronunţ în privinţa ei. Vezi nota 37.

45. V. LAMANSKY, op. cit., p. 493 – 500.

46. Care tocmai sosise la Navarin, Olivares către Filip al II-lea, Neapole, 24 septembrie 1596, Simancas

E° 1094, f° 258.

47. *G.A.* Doria către Filip al II-lea, Messina, 8 august

1596, Simancas E° 1346.

48. Acelaşi către acelaşi, Messina, 13 august 1596, *ibidem*.

49. Olivares către M.S. Neapole, 24 septembrie 1596.

Simancas E° 1094, f° 258.

50. *Ibidem*.

51. Íñigo de Mendoza către M.S., Veneţia 7

decembrie
1596, A.N., K 1676.
52. Acelaşi către acelaşi, Veneţia 5 aprilie 1597, A.N. K 1676.
53. Acelaşi către acelaşi, Veneţia 14 iunie şi 5 iulie 1597, *ibidem*.
54. Acelaşi către acelaşi, Veneţia, 2 îngust 1597, *ibidem*.
55.9 august 1597, *ibidem*.
56.18 octombrie 1597, *ibidem*.
57. Scrisori din 14 februarie 1598, 14 aprilie, 4 iulie, 18
Iulie, 8 august despre mişcările l'ii Cigala.
58. Veneţia, 29 august 1598, *ibidem*.
59. Scrisori din 12 septembrie 1598, *ibidem*.
60.30 septembrie 1598, *ibidem*.
61. Maqueda către Filip al II-lea, Messina, 28 septembrie
1598, Simancas E° 1158.
62. J. von HAMMER, op. cit., vol. 7, p. 362 şi nota 2.
63. Íñigo de Mendoza către Filip al III-lea, Veneţia.
19 august 1600, A.N., K 1677.
64. Arhiducele Albert către Juan Carillo, Bruxelles.
14 septembrie 1600, *Affaires des Pays-Bas*, t. 6, p. 33.
48.
Henric al IV-lea către Rochepot, Grenoble, 26 septembrie 1600, *Lettres inediles du roi Henri IV a M. de Villiers*, p. p. Eugene HALPHEN, Paris, 1857, p. 46.
65. Henric al IV-lea către Villiers, 27 februarie, 1601, *ibidem*, p. 12 – 13.
66. J. Ba de Tassis către Filip al III-lea, Paris, 5 martie 1601, A.N., K 1677.
67. F°° de Vera către M.S., Veneţia, 31 martie 1601, *ibidem*.
68. Acelaşi către contele de Fuentes, Veneţia, 14 aprilie
1601, *ibidem*.

69. Sau Coresi, Fc0 de Vera către Filip al III-lea, Veneţia.
21 aprilie 1601, *ibidem*; va pleca din Veneţia la
2 mai (acelaşi către acelaşi, 5 mai, *ibidem*).
70. Acelaşi către acelaşi, 14 aprilie, 1601, *ibidem*.
71.24 aprilie 1601, *Lettres inedites du roi Henri IV a M. de Villiers*, p. 19.
72. *Ibidem*, p. 29.
73. Pe° de Vera către Filip al III-lea, Veneţia, 5 mai 1601, A.N., K 1677.
74. Henric al IV-lea către Villiers, 16 mai 1601, *Lettres...*
du roi Henri IV... p. 26.
75. Constantinopol, 17 şi 18 iunie, 1601, A.N., K 1677.
76. Către Villiers, *Lettres... du roi Henri IV...* p. 36.
77. Constantinopol, 2 şi 3 iulie 1601, A.N., K 1677.
78. Către Rochepot, *Lettres... du roi Henri IV...* p. 98.
79. Pe° de Vera către Filip al III-lea, Veneţia 28 mai 1601, A.N., K 1677, Henric al IV-lea către Villiers.
3 septembrie 1601, *Lettres...* p. 44 – 45.
80. Sessa către Filip al III-lea, Roma, 17 august 1601. A.N., K 1630.
81. Constantinopol, 26 şi 27 august 1601, A.N., K 1677.
82. Constantinopol, 8 şi 9 septembrie 1601. *ibidem*.
83. A. d'AUBIGNÉ, op. cit., vol. 9, p. 401 şi următoarele.
84. Henric al IV-lea către Villiers, Fontainebleau.
27 septembrie 1601, *Lettres...* p. 48.
85. Sessa către Filip al III-lea, Roma 6 octombrie 1601.
A.N., K 1630.
86. Sursa narativă cea mai amănunţită este lucrarea lui
P. de SEPULVEDA, *Succesos del Beinado de Felipe*
II, p. p. J. ZARCO, *Ciudad de Dios*, p. CXI-CXIX.

Historia de varios succesos y de las cosaş, Madrid, 1924.

Printre relatările istoricilor contemporani, Jean CASSOU, *Im vie de Philippe* II, Paris, 1929, p. 219 şi următoarele; Louis BERTRAND, Philippe *II ăl Escorial*, Paris, 1929, cap. 7 „Comment meurl un roi", p. 228 şi următoarele.

1!

87. Prezenţa lui Juan de Segni de Mendoza la Constantinopol ne mai este semnalată printr-una dintre scrisorile lui Filip al II-lea, 3 noiembrie 1597, A.N.

K 1676. În preajma războiului de Treizeci de Ani – tentativă a imperialilor de a scuti definitiv Spania de această misiune sau, mai exact, de aceste ameninţări, acţiune în legătură cu baronul Mollart. În 1623 negociere în mâinile lui Giovanni Battista Montalbano în legătură cu proiectul unei păci veşnice cu turcii şi cu o abatere a mirodeniilor prin Orientul Apropiat, cu ajutorul chiar al polonezilor. Vezi H.j WĂT-JEN, *Die Niederländer*... p. 67 – 69.

88. Jean CASSOU, op. cit., p. 228.

87.

CONCLUZIE

Se împlinesc în curând 20 de ani de când această carte circulă, este discutată, folosită, criticată (foarte puţin), lăudată (prea adesea). Am avut, în orice caz, prilejul de nenumărate ori să-i completez explicaţiile, să-i apăr punctele de vedere, să v-fiectez asupra părţilor discutate, să-i îndrept erorile. Am recitit-o de curând cu seriozitate pentru a o aduce la zi şi am remaniat-o substanţial. Dar este evident că o carte există în afara autorului ei, că ea are viaţa sa personală. Este posibil s-o îmbunătăţeşti, s-o supraîncarci cu note şi amănunte, cu hărţi şi ilustraţii, dar nu să o schimbi radical. La Veneţia, adeseori, o navă cumpărată din afara oraşului era revizuită aici, completată de dulgheri iscusiţi; ea rămânea totuşi aceeaşi navă, ieşită fie de pe şantierele Dalmaţiei, fie de pe

cele ale Olandei şi totdeauna uşor de recunoscut de la prima ochire.

În pofida muncii prelungite de corectare, cititorii acestei cărţi în prima sa ediţie o vor recunoaşte fără greutate. Concluzia, mesajul, semnificaţi-le sale rămân aceleaşi ca odinioară. Ea se prezintă, în legătură cu aceşti ani ambigui ai începutului lumii moderne şi străbătând imensa scenă a lumii mediteraneene ca o valorificare a unui număr extrem de mare de documente noi. În plus, ea este un fel de eseu de istorie generală, scris în conformitate cu trei registre succesive sau, „trei paliere", aş prefera să spun trei temporalităţi diferite, ţelul fiind înţelegerea, în intervalele lor cele mai mari, a tuturor timpurilor diverse ale trecutului, de a sugera coexistenţa, interferenţele, contradicţiile, densitatea lor variată. Istoria potrivit dorinţelor mele, ar trebui să se cânte, să fie ascultată pe mai multe voci, cu acest inconvenient de netăgăduit că prea adesea vocile se acoperă unele pe altele. Nu totdeauna există una care să se impună ca solistă şi care să respingă acompaniamentele în depărtare. Cum am putea înţelege atunci, în sincronismul unei singure clipe şi ca printr-un mediu transparent aceste istorii diferite pe care le suprapune realitatea? Am încercat s-o sugerez reluând adesea, de la o parte la alta a acestei cărţi, anumite cuvinte, anumite explicaţii – tot atâtea teme, melodii familiare, comune celor trei părţi. Dar dificultatea constă în faptul că nu există două sau trei temporalităţi, ci zeci, fiecare implicând o istorie particulară. Numai suma lor prinsă în fascicolul ştiinţelor umaniste (acestea în serviciul retrospectiv al disciplinei noastre) constituie istoria globală a cărei imagine rămâne atât de greu de întregit, în plenitudinea sa.

I

Nimeni nu mi-a reproşat anexarea, ia începutul acestei cărţi de istorie, a unui foarte întins eseu geografic, conceput parcă în afara timpului, şi ale cărui imagini şi realităţi nu încetează să se niveleze de la prima până la

ultima pagină a acestei vaste lucrări. Mediterana, cu pustiul ei creator, cu uimitoarea libertate a drumurilor sale de apă, (cu *liberul* său *schimb*, cum spune Ernest Labrousse), cu pământurile sale diverse şi asemănătoare, cu oraşele ei născute din agitaţie, cu colectivităţile sale umane complementă9 tare, cu ostilităţile sale congenitale reprezintă o operă reluată fără încetare de oameni, dar pornind de la un plan obligatoriu, de o natură puţin generoasă, adesea sălbatică şi care-şi impune adversităţile şi constrângerile de foarte lungă durată. Orice civilizaţie înseamnă construcţie, dificultate, tensiune. Cele ale lumii mediteraneene au luptat împotriva a mii de obstacole, deseori vizibile, au folosit un material uman uneori frust, s-au ciocnit la nesfârşit, orbeşte, de masele enorme ale continentelor care strâng de jur-împrejur Marea Interioară, s-au izbit, de asemenea, de imensităţile Oceanelor Indian şi Atlantic… Am căutat deci – potrivit limitelor şi urzelii unei anumite observaţii geografice – localizări, permanenţe, imobilităţi, repetiţii, „regularităţi" ale lumii mediteraneene, desigur, nu *toate* structurile sau regularităţile monotone ale vieţii străvechi a oamenilor, ci numai pe cele mai importante şi care afectează viaţa cotidiană. Aceste regularităţi reprezintă planul de referinţă, elementul privilegiat al lucrării noastre, cele mai vii dintre imaginile sale; albumul se poate completa cu uşurinţă. Ele se regăsesc, ca şi cum ar fi veşnice în viaţa de astăzi, din întâmplare, într-o călătorie sau într-o carte a lui Gabriel d'Audisio, Jean Giono, Garlo Levi, Lawrence Durrell, André Cliamson… Tuturor scriitorilor din Occident care, într-o zi sau alta, au întâlnit Marea Interioară, aceasta li s-a oferit ca o problemă de istorie mai ales „de lungă durată". La fel ca Audisio, ca Durrell mă gândesc că însăşi Antichitatea poate fi regăsită pe ţărmurile mediteraneene de astăzi. La Rodos, în Cipru „observaţi pescarii care bat cărţile în taverna afumată *La Dragon* şi vă veţi putea face o idee despre cum a fost adevăratul Ulise". De asemenea, mă gândesc, împreună cu Carlo Levi

că satul uitat care este adevăratul subiect al frumosului său roman *Cristos s-a oprit la Eboli* se cufundă în noaptea timpurilor. Eboli (de la care Ruy Gomez şi-a luat titlul princiar) se află pe ţărm, aproape de Salerno, acolo unde drumul părăseşte marea pentru a intra direct în munte. 160

Cristos (adică civilizaţia, omenia, dulceaţa vieţii) nu şi-a putut continua drumul său către ţinuturile muntoase din Lucania, până în satul Gagliano, „deasupra râpelor de argilă albă", pe crestele versanţilor fără ierburi şi fără copaci. Acolo sărmanii *cafoni* sunt, ca totdeauna, exploataţi sistematic de noii privilegiaţi ai zilelor noastre, farmacistul, doctorul, învăţătorul, toţi personaje pe care ţăranul le evită, de care se teme cu care umblă pe ocolite… Vendetele, tâlhăriile, asprimile, uneltele primitive sunt aici în mediul lor natural. Un emigrat poate reveni din America într-un sat aproape uitat de lume, purtător de mii de noutăţi străine, de unelte minunate: el nu va schimba nimic din acest univers arhaic, claustrat. Nu sunt convins că fără privirea geografică (a călătorului sau a romancierului) am putea înţelege adevăratele contururi, realităţile opresive ale acestei înfăţişări profunde a lumii mediteraneene.

II

Cel de-al doilea demers al nostru – descifrarea destinului colectiv al lumii mediteraneene în secolul al XVI-lea, descifrarea istoriei sale „sociale", în sensul bun al cuvântului – trebuie de la început şi până la formularea concluziilor, să se izbească de problema insidioasă şi fără ieşire a deteriorării vieţii sale materiale, de acele numeroase decadenţe în lanţ ale Turciei, Islamului, Italiei, de întâietatea iberică, pentru a ne exprima în limbajul istoricilor de odinioară – sau de întreruperile şi opririle sectoarelor motorii (finanţe publice, investiţii, industrii, navigaţie) pentru a vorbi limbajul economiştilor de astăzi. Unii istorici hrăniţi sau nu cu gândirea germană – cel mai recent fiind poate Eric Weber *, discipol al lui Othmar

Spann şi al şcolii sale universaliste – au susţinut cu convingere că a existat 161 un [proces de decadenţă în sine al cărui exemplu perfect îl oferea deja destinul lumii romane. Între alte reguli, orice prăbuşire (*Verfall*) ar fi, pentru Eric Weber, compensată în altă parte de o ascensiune simultană (*Aufstieg*) ca şi cum nimic nu s-ar pierde în viaţa comună a popoarelor. Am putea vorbi, de asemenea, despre tezele la fel de rigide ale lui Toynbee sau Spengler. Am luptat împotriva acestor concepţii prea simpliste şi a marilor explicaţii pe care le implică. Într-adevăr, în care dintre aceste scheme am putea înscrie cu uşurinţă exemplul destinului mediteranean? Fără îndoială, nu există *un* model al declinului. Pentru fiecare caz particular, modelul trebuie să fie reconstruit pornindu-se de la structurile sale de bază.

Oricare ar fi conţinutul care se dă acestui cuvânt imprecis, *declin*, lumea mediteraneană nu a constituit prada uşoară şi resemnată a unui vast proces regresiv, ireversibil şi, mai ales, precoce. Spuneam, în 1949, că declinul nu părea vizibil în 1620. Astăzi aş spune cu uşurinţă, *fără a fi întru totul sigur*, nu înainte de 1650. În orice caz, cele mai frumoase trei cărţi despre destinul ţinuturilor mediteraneene, apărute în cursul ultimilor zece ani, cartea lui René Bae-hrel în legătură cu Provence, cea a lui Emma-nuel Le Roy Ladurie referitoare la Languedoc şi cea a lui Pierre Vilar despre Catalonia nu mă vor contrazice. Am impresia că dacă am voi să reconstruim noua panoramă a lumii mediteraneene după marea ruptură care marchează sfârşitul întâietăţii sale, ar trebui să alegem o dată târzie, 1650 sau chiar 1680.

Ar trebui de asemenea, treptat, pe măsură ce investigaţiile locale vor permite mai multă rigoare, să continuăm acele încercări de calculare, acele evaluări şi cercetări de modele în voia cărora m-am lăsat apropiindu-mă astfel, mai mult decât mărturisesc aceste tentative foarte imperfecte, de gândirea economiştilor preocupaţi de problemele dezvoltării şi ale contabilităţii naţionale (în

Franţa, François Perroux, Jean Fourastie, Jean Marczewski). A le urma, înseamnă 162

a regăsi imediat o certitudine, şi anume că lumea mediteraneană din secolul al XVI-lea este, mai ales, un univers de ţărani, de muncitori agricoli, de proprietari funciari; că secerişurile şi recoltele reprezintă lucrul cel mai important, restul fiind o suprastructură, fructul unei acumulări, unei abateri abuzive către oraşe. Ţăranii mai întâi, grâul mai întâi, adică hrana oamenilor, numărul oamenilor – iată regula tăcută a destinului acestei epoci. Fie pe termen scurt, fie pe termen lung, viaţa agricolă este determinantă. Va susţine ea oare greutatea crescută a numărului oamenilor, luxul oraşelor, atât de strălucitor încât nu-l mai zărim decât pe el? Aceasta este problema crucială a fiecărei zile, a fiecărui secol. Restul, prin comparaţie, este aproape derizoriu.

În Italia, de exemplu, odată cu sfârşitul secolului al XVI-lea se operează o investiţie enormă în beneficiul câmpiilor. Ezit să văd în asta semnul unei decăderi prococe. Mult mai curând este o reacţie sănătoasă: astfel Am fi păstrat un echilibru preţios în Italia; echilibru material, se înţelege, căci din punct de vedere social, marea proprietate, atât de puternică, impune pretutindeni gravele sale perturbări şi constrângeri pe termen lung. Aceeaşi situaţie există şi în Castilia 2. Istoricii afirmă astăzi că aici s-a menţinut un echilibru material până la jumătatea secolului al XVII-lea. Iată o realitate care modifică observaţiile noastre anterioare. Crezusem că scurta şi violenta criză a anilor 1580 rezulta din simpla orientare a imperiului spaniol către Portugalia şi Atlantic. Era o explicaţie „nobilă”. Felipe Ruiz Martin3 a demonstrat recent că ea nu este decât procesul declanşat, înainte de orice, de marea criză cerealieră a ţărilor iberice odată cu anii ’80 ai secolului, aşadar, în mare, „o criză a vechiului regim”, potrivit schemei lui Ernest Labrousse.

Într-un cuvânt, chiar şi pentru istoria conjuncturală a crizelor ar trebui să spunem adesea: structură, istorie

lentă mai întâi. Totul trebuie să fie comparat cu acest plan transparent esenţi al, izbânzile oraşelor (care în 1949 m-au orbit: civilizaţia mai întâi!), dar şi istoria conjuncturală, promptă să ofere explicaţii, ca şi cum ea ar deplasa totul în aceste procese uneori foarte scurte, ca şi cum ea însăşi n-ar fi, la rândul său, determinată. În fapt, trebuie construită treptat, pornind de la aceste procese şi de la aceste imobilităţi cu care viaţa se confruntă neîntrerupt, o nouă istorie economică. Nu ceea ce face mai multă vâlvă este cel mai important, asta ştie fiecare.

În orice caz, măreţia vieţii mediteraneene nu ia sfârşit odată cu inversarea tendinţei seculare, în 1590, sau odată cu lovitura de secure a crizei scurte dintre 1619 şi 1621. Nu cred, de asemenea, până la o documentare mai amplă, nici într-un decalaj catastrofal al conjuncturilor „clasice" între nordul şi sudul european şi care, dacă exista, ar fi fost simultan groparul prosperităţii mediteraneene şi constructorul supremaţiei nordicilor. Este o explicaţie dublă, de două ori expeditivă. Pretind dovezi pentru ea.

Această separare dintre procesele lente şi cele rapide, între structură şi conjunctură rămâne în miezul unei dezbateri care este departe de a fi încheiată. Trebuie să clasezi aceste evoluţii unele în raport cu celelalte, fără a fi sigur dinainte că unele le-au determinat pe altele sau invers. A le identifica, a le clasa, a le confrunta – iată primele griji, primele sarcini. Din nefericire, nu se pune încă problema să urmărim oscilaţiile globale ale „veniturilor naţionale" din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, şi e păcat. Dar încă de pe acum putem discuta despre conjuncturile urbane, aşa cum au făcut Gilles Gaster 4, Garlo Gipolla şi Giuseppe Aleati5, primul, referindu-se la Toulouse, ultimii, la Pavia. Oraşele înregistrează în viaţa lor complexă o conjunctură mai adevărată, cel puţin la fel de adevărată ca şi curbele obişnuite ale preţurilor şi salariilor.

În cele din urnă, problema constă în a pune de acord

cronologii contradictorii. În consecinţă, cum evoluează, în funcţie de timpul. economic senin sau mohorât statele şi civilizaţiile, aceste 164

mari personaje, pretenţioase şi voluntare? Am pus problema în legătură cu statele: vremurile grele le-ar favoriza un progres relativ. Pentru civilizaţii, lucrurile se petrec oare la fel? Strălucirea lor apare adesea în contratimp. Abia în toamna şi chiar în iarna vieţii statelor-oraşe (la Veneţia şi la Bologna) înfloreşte o ultimă Renaştere italiană. Abia în toamna vastelor imperii ale mării, cel al Istanbulului, al Romei şi al Madridului, se desfăşoară puternicele civilizaţii imperiale. La sfârşitul secolului al XVI-lea, la începutul secolului al XVII-lea, aceste umbre strălucite plutesc acolo unde, la mijlocul secolului, trăiseră marile corpuri politice.

III

La scara acestor probleme, rolul evenimentelor şi al indivizilor se micşorează. Problemă de perspectivă. Dar este corectă perspectiva noastră? În ceea ce priveşte evenimentele, „cortegiul lor oficial căruia noi îi acordăm primul loc modifică foarte puţin peisajele şi aproape deloc structura fundamentală a omului”. Astfel gândeşte un romancier de astăzi, îndrăgostit de lumea mediteraneană, Lawrence Durrell. Da, dar cum m-au întrebat unii istorici şi filosofi: ce devine omul în acest joc, ce devin rolul, libertatea omului? Şi de altfel, îmi obiecta un filosof, François Bastide, dacă orice istorie înseamnă desfăşurare, lucrare, nu s-ar putea, de asemenea, vorbi despre o tendinţă seculară pe care ar reprezenta-o „evenimentul”? Desigur, dar pe urma lui Paul Lacombe şi François Simiand, ceea ce am înlăturat din acest ocean al vieţii istorice, sub numele de „evenimente” reprezintă evenimentele *scurte* şi patetice, „faptele notabile” ale istoriei tradiţionale, ele mai ales.

Totuşi, nu susţin că această pulbere sclipitoare este fără valoare sau că reconstrucţia istorică a ansamblului nu poate pleca de la această

165 micro-istorie; micro-sociologia, pe care ne-o sugerează, cred că pe nedrept, nu are, de altfel, o faimă prea rea. Este adevărat că ea înseamnă repetiţie, în timp ce micro-istoria evenimentelor ar fi singularitate, excepţie; într-adevăr, este vorba despre o defilare de „sociodrame”. Dar Benedetto Croce a susţinut, nu fără dreptate, că în orice eveniment – să zicem asasinarea lui Henric al IV-lea în 1610, sau, pentru a veni mai categoric în întâmpinarea perioadei noastre, ajungerea la putere a guvernului Jules Ferry în 1883-se poate sesiza ansamblul istoriei oamenilor. Aceasta este echivalentul portativului din muzică pe care explodează aceste note neobişnuite.

Acestea fiind zise, mărturisesc că nu sunt prea tentat, nefiind filosof, să discut amănunţit asupra atâtor întrebări care mi s-au pus şi mi s-ar mai putea pune, în legătură cu influenţa evenimentelor sau cu libertatea oamenilor. Ar trebui să se înţeleagă cuvântul libertate, încărcat de sensuri multiple, niciodată întru totul acelaşi în cursul secolelor – şi să deosebim, cel puţin, libertatea grupurilor de libertatea indivizilor. Ce înseamnă, în 1966, libertatea grupului Franţa? Ce însemna, exact în 1571, libertatea Spaniei, luată în bloc, adică posibilităţile sale de acţiune sau libertatea lui Filip al II-lea, sau libertatea lui Don Juan de Austria, pierdut în mijlocul mării cu navele, aliaţii şi soldaţii săi? Fiecare dintre aceste libertăţi îmi pare o insulă strâmtă, aproape o închisoare…

A constata îngustimea acestor limite înseamnă a nega rolul individului în istorie? Nicidecum. Tocmai pentru că aveţi posibilitatea să alegeţi doar între două sau trei lovituri continuă să se pună problema: veţi fi sau nu capabil să le daţi? să le daţi eficace sau nu? să înţelegeţi sau nu care sunt acele lovituri, şi numai acelea, care sunt la îndemâna dumneavoastră? Voi încheia, paradoxal, că marele om de acţiune este cel care evaluează cu precizie aria strâmtă a posibilităţilor sale, cel care alege să se limiteze la ea şi să profite chiar şi de greutatea inevitabilului pentru a o adăuga înaintării sale. Orice efort

Împotriva curentului profund al istoriei – care nu este totdeauna cel mai vizibil – este condamnat cu anticipaţie.

Astfel, aflându-mă în faţa unui om, sunt mereu ispitit să-l văd închis într-un destin pe care el nu şi-l făureşte aproape deloc, într-un peisaj care schiţează în urmă şi înaintea sa perspectivele infinite ale unei „durate lungi”. În explicaţia istorică, potrivit vederilor mele bune sau rele, totdeauna timpul lung sfârşeşte prin a triumfa. Contestatar al unei mulţimi de evenimente, al tuturor acelora pe care nu ajunge să le antreneze în propriul său curent şi pe care le îndepărtează necruţător, el limitează, desigur, libertatea oamenilor şi chiar partea ce revine hazardului. Eu sunt „structuralist” prin fire, puţin atras de eveniment şi doar pe jumătate de conjunctură, această grupare de evenimente de acelaşi semn. Dar „structuralismul” istoricului nu are nimic de-a face cu inventarul de probleme care frământă, sub acelaşi nume, celelalte ştiinţe umaniste.6 El nu-l orientează doar către abstracţia matematică a raporturilor care se exprimă în funcţii ci către înseşi sursele vieţii în ceea ce au ele mai concret, mai cotidian, mai indestructibil, mai anonim omenesc.

26 iunie 1965

NOTE

1. *Beilrăge zum Problem des Wirtschaftverfau. es*, 1934.

2. Lucrare în curs.

3. Felipe RUIZ MARTIN, în: Anales *de Economia*, *segunda epoca*, iulie-septembrie 1964, p. 605 – 606.

4. Op. cit., p. 382 şi următoarele.

5. „Îl trend economico nello stato di Milano durante i secoli XVI e XVII. Îl caso di Pavia”, în: *Bolletiino della Società Pavese di Storia Patria*, 1950.

6. Vezi Jean VIET, Ies *méthodes structuralistes dans les sciences sociales*, 1965 1.

1.

ANEXE

SURSELE

1.

— *Sursele manuscrise*

Sursele prezentei cărţi sunt înainte de toate manuscrise. Abundenta literatură a subiectului nu a fost utilizată decât după cercetări în arhive pentru completări, coordonarea rezultatelor şi indispensabilele verificări.

Totuşi nici pe departe cercetările noastre, cele vechi şi cele noi, n-au epuizat enormul material inedit al arhivelor. Putea fi altfel pentru un subiect atât de vast?

Dacă am despuiat aproape complet bogăţia de date din depozitele pariziene (şi mai ales, preţioasa serie K din Arhivele Naţionale ale Franţei, serie revenită astăzi în Spania), dacă am parcurs aproape tot ce se putea procura din seriile politice din Simancas (ale cărei resurse sunt imense), dacă am făcut cercetări ample în t marile depozite ale Italiei, dacă am reuşit să captez preţioasa sursă de informaţii a Arhivelor Ragusei, nu-i mai puţin adevărat că investigaţiile mele au fost, de la un depozit la altul, mai mult sau mai puţin norocoase. Ele n-au triumfal în faţa incredibilei risipiri din Arhivele Veneţiei, nici a mărimii neobişnuite a arhivelor notariale la Marsilia, în Spania sau în Italia, nici în faţa 169 supraabundenţei documentelor la Genova sau la

Florenţa, la Torino sau, iarăşi, la Modena, Nea-pole, Palermo…

Dacă s-ar trece pe hartă depozitele pe care le-am putut atinge, s-ar remarca un mare gol către sud şi către est, gol care reprezintă marea necunoscută a tuturor lucrărilor despre lumea mediteraneană din secolul al XVI-lea. Există, într-adevăr, bogate, magnifice arhive turceşti care interesează, fără îndoială, jumătate din domeniul lumii mediteraneene. Numai că aceste arhive aşteaptă să fie rânduite şi rămân greu accesibile, în sectorul pe care-l cuprind ele, neavând încotro, a trebuit să recurgem la literatura istorică, la călători, arhive şi lucrări balcanice, dar mai ales la izvoarele noastre occidentale. Istoria

ţinuturilor turceşti şi ale celor aflate sub influenţă turcească a fost astfel văzută din afară, spionată, pe măsură ce ea era consemnată la Constantinopol şi aiurea, în ştirile din Levant care formează serii de arhive atât de lungi în Italia şi în Spania. Dar cunoaştem bine, din experienţă, cel puţin, în cazul Franţei, deosebirea care poate exista dintre o istorie văzută din afară (de exemplu din acele *Relazioni* ale ambasadorilor veneţieni pe care cărţile noastre le-au banalizat prin folosire) şi istoria aceleiaşi Franţe, luminată dinăuntru. Există deci o imensă lacună în informaţia istorică privitoare la ţinuturile turceşti. Pentru această carte, ea constituie o slăbiciune plină de consecinţe şi un motiv în plus de a cere istoricilor turci, balcanici, sirieni, egipteni, nord-africani să lucreze pentru a umple aceste goluri, să ne ajute în această sarcină care nu poate fi decât colectivă şi de largă respiraţie. Unele progrese evidente au fost deja realizate de Omer Lutfi Barkan şi de elevii săi, de Robert Mantran, Glisa Elesovic, Bistra A. Cvetkova, Vera P. Mutafcieva, L. Fekete şi Gy Kâldy-Nagy, aceşti ultimi doi istorici maghiari coautori ai admirabilelor *Rechnungsbiicher tiirkischer Finanzstellen în Buda*, 1550 – 1580, 1962.

Despre arhivele turceşti, în sens larg, informaţii vechi există în *Histoire el Historiens*, Paris, 1930, sub semnătura lui J. Deny; de acelaşi

17”.

specialist – „À-propos du fonds arabo-turc des Arch. du Gouv. Gen. de l’Algérie”, *Revue Afri-caine*, 1921, p. 375 – 378. Despre arhivele turceşti în general, P. Vittele, *Les archives de Turquie*, *Byz.*, t. XII, 1938, p. 691 – 699 şi un ghid al arhivelor în limba turcă: *Topkapî*, *Sarayi Muzesi Archivi Kilavuzu*, Istanbul. Despre arhivele egiptene, vezi J. Deny, *Sommaires des archives turques du Caire*, 1930.

Privitor la ansamblul acestor probleme – J. Sauvaget, *Introduction a L’histoire de l’Orient musulman*, 1943, ajută la întocmirea bilanţului.

ABREVIERI PENTRU DESEMNAREA DEPOZITELOR

1. A.C. Arhive Comunale
2. A. Dep. Arhive departamentale
3. A. d. S. Archivio di Stato
4. A.E. Affaires Étrangeres, Paris
5. A.H.N. Archivo Histórico Nacionál, Madrid
6. A.N.K. Archives Nationales, Paris, seria K.
7. B.M. British Museum, Londra.
8. B.N. Biblioteca Naţională: F (Florenţa).
M (Madrid), fără altă indicaţie (Paris).
9. G.G.A. Ex-Guvernatorul General al Algeriei.
10. P.R.O. Public Record Office, Londra.
11. Sâni. Simancas.
12. Sim. E° Simancas, seria Estado.

Îi – ARHIVELE SPANIOLE 1. Archivo General de Simancas

Trebuie să substituim vechiului ghid al lui Mariano Alcocer Martínez, *Archivo General de şi*-M *mâncas*, *Gura del investigador*, Valladolid 1923, lucrarea recentă a lui Angel Piaza, *Gula del investigador*, 1961. Există, de asemenea, o serie de cataloage speciale, datorate odinioară activităţii magnifice a arhivistului Juli în Paz. Aceste cataloage sunt analize de documente care, cel puţin, dau titluri detaliate; le-am folosit uneori ca pe nişte izvoare veritabile. Dintre cataloagele lui Juli în Paz, citătm: *Diverses de Castilia*, p. p. *Revista de Archivos*, *Bibliolecas y Museos*, 1909; *Negociaciones con Alemania* p. p. *Kaiserliche Aka-demie der Wissenschaften*, Viena; *Negociaciones con Francia*, p. p. *Junta para ampliación de es-tudios* (aduce în discuţie vechea serie K din Arhivele Naţionale ale Franţei care acum, din 1943, se găsesc din nou la Simancas); *Negociaciones de Flandes*, *Holanda y Bruselas*, 1506 – 1795, Paris, Champion, 1912; *Patronato Real*, 1912, *Revista de Archivos*, *Bibliotecas y Museos*, 1912. Exceptând *Diverses de Castilia*, există reeditări ale acestor cataloage preţioase (1942 – 1946). De arhivistul Angel Piaza, *Consejo y Juntas de hacienda* (1404 – 1707); de arhivistul G. Oritz de Montalban, *Negociaciones de*

Roma (1381 – 1700), 1936; de actualul director din Simancas, Ricardo Magdaleno, *Napoles*, 1942; *Inglaterra*, 1947; *8 l-cilia*, 1951; de C. Álvarez Teran, *Guerra y Marina* (epoca lui Carol Quintul), 1949.

Cercetările mele la Simancas au fost completate prin despuierea ulterioară a numeroase mi-crofotografii. Totuşi, în acest depozit de arhive rămâne de explorat un enorm material documentar, mai ales în ceea ce priveşte documentele financiare, economice şi administrative. În timpul primelor mele cercetări nu am putut ajunge decât la câteva pachete, relative la exportul de lână către Italia şi am regretat în mod deosebit că nu am putut regăsi documentele referitoare la comerţul cu piper. Nici astăzi aceste documente nu sunt toate orânduite, dată fiind abundenţa lor, şi va trebui timp pentru ca ele să fie.

În timpul ultimelor mele şederi la Simancas

(1951 şi 1954) am consultat din plin aceste serii importante (vezi lista, nr. 12). 172

LISTA PACHETELOR DESPUIATE

1. *Corona de Castilia* Correspondencia (1558 1597), legajos 137 – 139.

2. *Corona de Aragón* Correspondencia (1559 1597), legajos 326 – 343.

3. *Costas de Africa y Levante*, serie nu pl ea în ordine, 1559 – 1594, legajos 485 – 492.

4. Negociaciones *de Ndpoles* (1558 – 1595), legajos 1049 – 1094.

5. *Negociaciones de Sicilia* (1559 – 1598), legajos 1124 – 1158.

6. *Negociaciones de Milăn* (1559 şi 1597 – 1598). 3 legajos, 1210 (1559), 1283 – 1285 (1597 1598).

7. Negociaciones de *Venecia* (1559 – 1596), legajos 1323 – 1346.

(De notat că o mare parte din corespondenţa Veneţiei se găsea altă dată la Paris).

8. *Negociaciones con Genova* (1559 – 1565) legajos

1323 – 1346.

9. *Negociaciones de Toscana*, foarte incompletă, legajos 1446 – 1450.

10. *Napoles Secretarias Provinciales* (1560 – 1599), legajos 1 – 8. (Documente în parte publicate de Mariano Alcocer), legajo 80 (1588 – 1599)

compus din decrete originale.

11. *Contaduria de rentas*. Saca de lanas, 1573

1613.

12. Consejo y *Juntas de Hacienda*; *Contaduria*

Mayor de Cuentas (Primera epoca – Segunda epoca); *Expedientes de Hacienda*.

2, Archivo Histórico Nacionál din Madrid

Mi-a fost imposibil să consult *Confederacidn entre Felipe* II *y Ios Turcos* (*Gura*, p. 40); nu există, puse în ordine, decât documente din secolul al XVII-lea.

Cercetările mele s-au limitat la documentele inchizitoriale sau cel puţin, la ceea ce rămâne din aceste imense arhive. Inchiziţia din Barcelona (libro 1); Valencia (libro 1); Calahorra şi Logroño degajo 2220); din Canare degajos 2363 – 2365); din Córdoba degajo 2392); din Granada (2602 – 2604); din Llerena degajo 2700); din Murcia degajo 2796); din Sevilla degajo 2492); din Valladolid degajo 3189).

3. Biblioteca Naţională din Madrid (Secţia manuscrise)

Fonduri foarte disparate. Contribuţia lor totală este modestă. Semnalez că Sánchez Alonso în clasicele sale *Fuentes de la Historia española e hispano-americană*, Madrid, în 8°, 1927, a dat lista numerică a acestor documente risipite. În ce mă1 priveşte, am lăsat deoparte prea numeroasele copii de documente (mai ales cele datorate lui Antonio Pérez), publicate sau comentate de multe ori. Au fost utilizate:

— Memorial que un soldado dio al Rey Felipe II

porque en el Consejo no querian hacer mercedes a Ios que se havia perdido en los Gelves y fuerte de la Goleta

(fără dată). G. 52, 1750.

— Instruccidn de Felipe II para el secretario de estado Gonzalo Pérez, fără dată, G. 159

988, f° 12.

— Memorial que se dio a Ios teologos de parte de S.M. sobre differencias con Paulo IV.

1556, KK 66 V 10819 22.

— Carta de Pio V a Felipe II sobre Ios males de la Cristiandad y danos que el Turco hacia în Alemania, Roma, 8 iulie 1556, G. 52, 1750.

— Relación del succeso de la jornada del Rio de Tituan que D. Álvaro de Bazan, Căpitan

General de las galeras de S.M. hizo por su mandado la qual se hizo en la maniera sigurente

(1565), G. 52, 1750 p. p. Cât, într-o manieră deconcertantă în *Mission biblio gr aphique cu Espagne*.

Paris, 1891.

174

— Carta de Felipe II al principe de Melito sobre las prevenciones que deben hacerse para la defensa de Cataluña, 20 martie 1570, 476.

— Capitulos de la liga entre S. Santidad Pio

V, el Rey catolico y la Señoria de Venecia contre el Turco 1571, *ibidem*.

— Las causas que movieron el Sr. D. Juan de

Austria para dar la batalla de Lepanto, 1571, *ibidem*.

— Advertencias que Felipe II hizo al Sr. Covarrubias cuando le eligio Presidente [del Consejo 1572 (Copie din secolul al XVIII-lea), 140

11261 *b*.

— Carta de D. Juan de Austria a D. Juan de

Zuniga embajador de Felipe II en Roma sobre La Paz entre Turcos y Venecianos y sobre Ios aprestos militares hechos en Italia para înin a Corfu contra Ios Turcos, Messina, aprilie (1573), KK.

39, 10454, f» 1080.

— D. Juan de Zuniga către D. Juan de Austria.

Roma 7 aprilie 1573, *ibidem*, f 1070.

— Instrucción al Cardenal Granvela sobre Ios particulares que el legado ha tratado de la juridicidn del Reyno de Napoles (în limba italiană), copie din secolul al XVII-lea, 8870.

— Reprezentación hecha al Señor Felipe II
por el licenciado Bustos de Nelegas en el ano
1574 (despre înstrăinarea bunurilor bisericii), copie din secolul al XVIII-lea, 3705.

— Correspondencia de D. Juan de Gurrea, gobernador de Aragón con S.M. el Rey Felipe II
(decembrie 1561-septembrie 1566), copie din secolul al XVI-lea, V 12.

— Instrucción de Felipe II al Consejo Supremo de Italia 1579, E 17, 988, f 150.

4. Academia de la Historia (Secţia de Manuscrise)

Lista care urmează corespunde excerptării făcute pentru mine de Miguel Bordonau, numai pentru
175 documentele referindu-se la Alger, la forturi şi la
Africa de nord. Referinţele sunt luate din catalogul lui Rodríguez Vila.

Relacibn del estado de la Ciudad de Argel en
MO *A*\ *A*!
1600 por Fr. Antonio de Castaneda – 111 (f° 21 v°).
fierberia siglo XVI, (11 – 4 – 4 – 8).

Instrucción original dada por Felipe II a D. Juan de Austria sobre Ios fuertes de Berberia y socorro de Venecianos, ano 1575, *ibidern*.

Carta del conde de Alcaudete a S.M., ano 1599. *Ibidem*.

Relacibn de Fr. Jerónimo Gracia de la Madre de Dios sobre cosaş de Berberia, ano 1602. *Ibidem*.

Carta de Joanetin Mostară al Duque de Medina Sidonia, con noticias de Fez, ano 1605. *Ibidem*.

Carta original del Duque de Medina Sidonia a Felipe III con noticia de la muerte del Jarife, ario 1603. *Ibidem* (f° 42 v.).

Relación del estado de la Ciudad de Berberia (sic) escrita en italiano, ano 1607 con 2 planos. *Ibidem* (f° 45).

Sobre asuntos de Africa en tiempos del Empe-rador, anos 1529 – 1535. A. 44 (f° 55).

Cartas y documentos sobre la conquista de Oran par Cisneros. Letra del siglo XVII 11 – 2 – 1 – 11 (f° 65 v.).

Documentos y cartas dirigidas o emanaţias de Felipe II, 12 – 25 – 5 = C-96.

Papeles originales sobre gobierno de Oran. A. 1632 – 1651, 12 – 5 – 1 – K. 63 – 66 – 65, 3 volumenes (f° 102 v.).

Sobre Oran, Berberia, Larache... comiencos del siglo XVII. 11 – 4 – 4 = 8. Instrucción a Don Juan de Austria sobre cosaş de Argel, ano 1573 U-4 – 4 (fo'! 72 v.).

Relación de las dos entradas hechas en 1613

por el Duque de Osuna en Berberia y Levante, *ibidem* (f° 176 v.). Aviso sobre Argel, ano 1560.

Colleccibn Velázquez, tomo 75 (f° 242 v.). 176

5. Alte depozite din Spania, folosite".

sau recunoscute

A. Gommunales din Valladolid. A. Comm. din Málaga, Tarragona (Archivo diocesano), Barcelona, Valencia (informaţii de la Earl J. Hamilton), Cartagena, Burgos, Medina del Campo (Azilul Simon Ruiz). Acest din urmă depozit, care deţine corespondenţa lui Simon Ruiz, se găseşte în prezent într-o ordine admirabilă la Archivo Provincial din Valladolid.

II.

— ARHIVELE FRANCEZE

PARIS

Arhive naţionale.

— Pentru seria K, urmez ordinea catalogului Paz (în aproximativă ordine cronologică). Toate aceste documente sunt la ora actuală la Simancas, sub aceleaşi cote. Arhivele naţionale din Paris posedă un microfilm complet al lor, uşor de consultat.

K 1643.

R 1447 – 1448 – 1449 – 1450 – 1451 – 1426.

K 1487 – 1488 – 1489 – 1490 – 1491 – 1492.

R 1493 – 1603; K 1689 – 1707 – 1629 – 1708.

R 1692. Corespondenţa marchizului de Villa-franca, viceregele Neapolelui, 1534 – 1536; R1633; R 1672 – 1679; Corespondenţă din Veneţia, R 1630 – 1631; Corespondenţă din Roma, 1592 – 1601.

Măruntele documente ale misiunii Tiran AB XIX 596. Nu am făcut decât să parcurg puţin bogatele arhive ale Marinei pentru Mediterana din secolul al XVI-lea. A 2, A 5 IV, V, VI, B 4 I, B 6 I, 77, B 7, 204, 205, 473, 520, B 8 2 – 7, D 2, 39, 50, 51, 52, 53, 55.

Biblioteca Naţională – Extrema împrăştiere a documentelor ne-ar permite să lungim la nesfârşit lista izvoarelor noastre.

Trei fonduri: fondul francez, prescurtat F. Fr, fondurile spaniole (F. Esp.), fondul italian (F. Ital.).

Fondul francez: Am citit scrisorile autografe ale ambasadorilor francezi în Spania, Sébastien de l'Aubespine, 1559 – 1562 şi Saint-Gouard, 1572 – 1580. Pentru Sébastien de l'Aubespine, A.E. oferă, sub numerele Esp. 347 şi Esp. 348 o copie a acestei importante corespondenţe, făcută de M. Hovyn de Tranchere de pe originalele de la Biblioteca imperială din Sankt-Petersbourg.

M-am interesat (în vederea unei eventuale publicări) să regăsesc la B.N. scrisorile şi documentele oficiale ale lui Sébastien de l'Aubespine, abate de Basse-Fontaine, apoi episcop de Li-moges; lista lor este destul de lungă. Piese diverse 4398 (f° 133); 4400 (f° 330; 15877, 15901, 16013, 20787. Semnalăm în trecere o ambasadă în Brandenburg 3121. Pentru misiunile sale în Spania: 3880, f° 294; 3899, f° 82; 3951, f° 26; 4737, f° 91; 10753, 15587, 16013, 16121, 16958, 17830, 20991, 23406, 23517; ambasadă în Elveţia, 20991, 23227, 23609, cifru diplomatic, n.a. 8431; 2937 (37), 3114 (102), 3121, 3130 (52 şi 88), 3136 (10), 3158 (51, 54, 59, 76), 3159, 3174 (90), 3185 (102), 3189 (19), 3192, 3196 (26), 3216 (27), 3219 (2, 117), 3224 (82),

3226 (27), 3249 (73, 92), 3320 (96), 3323 (76, 119), 3337 (144), 3345 (55, 70), 3390 (15), 3899 (11), 3902 (88), 4639, 4641, 6611, 6614, 6616, 6617, 6618, 6619, 6620, 6621, 6626, 15542, 15553, 15556, 15557, 15559, 15784, 15875, 15876, 15902, 15903, 15904, 16016, 16017, 16019, 16023.

Pentru corespondenţa lui Saint-Gouard, 16104 – 16108.

Cercetări complementare în ceea ce priveşte:

a) Corespondenţa diplomatică a Franţei cu

Roma, 17987, extrase din diverse tratative ale ambasadorilor la Roma (1557 – 1626).

3492 – 3498. Scrisori ale D. de Bethune, ambasador la Roma.

b) Am încercat să completez materialele publicate de Charrière în privinţa corespondenţelor cu Turcia şi Veneţia, cu riscul, adesea de a cădea 178

din nou peste scrisori pe care le-a reprodus şi el. Am fost determinat astfel să citesc 16142, f0 7 – 8, 32 şi 32 v°, 34, 43 – 44 v°, 48 – 49, 58, 60 – 61 şi scrisorile lui Germigny, 16143 scrisori ale lui Paul de Foix, 16080 şi ale lui du Ferrier, 16081.

Am citit, de asemenea, corespondenţa episcopului de Dax în cursul dramaticei sale misiuni din 1571 – 1573 (16170).

c) Am folosit o serie de documente de valoare medie precum 6121 fos 2 – 15, despre Constantinopol, Dupuy, II, 376, despre Claude du Bourg, 16141 f° «226 – 272 v°. Advis donne au Roi Tres Chrétien par Raymond Merigon de Marseille pour la conqueste du royaume d'Alger *na* 12240. Documente oficiale şi corespondenţă relativă la Bastionul Franţei, se referă puţin la secolul al XVI-lea şi din acest punct de vedere, nu au pentru studiul nostru importanţa lucrării lui Giraud după documentele familiei Lenche. Am tras folos din două contracte ale lui Filip al II-lea cu negustori genovezi, mai 1558, f°* 476 şi 476 v° 478 – 479.

2. *Fondul spaniol*: documentele sunt inventariate, de regulă, cu exactitate de către A. Morel

Fatio în catalogul multiplicat al Secţiunii. Este un fond foarte pestriţ. Sub formă de copii, se găsesc aici un număr important de note, relatări, scrisori ale ducelui de Alba... Piesa cea mai importantă a acestei colecţii disparate este lungul discurs asupra afacerilor napolitane (Esp. 127)

care este greu de datat cu precizie şi a cărui origine îmi scapă.

3. Fondul *italian*: mai bogat chiar decât cel spaniol, dar încărcat de copii, de documente dificil de situat din punct de vedere cronologic şi din care multe au fost publicate sau utilizate.

Au fost citite manuscrisele 221, 340 (Cipru, 1570).

427, 428 (Corfu, 1578), 687, 772, 790 (despre conducerea Neapolelui de către D. Pietro de

Toledo, 1220, 1431, 2108.

Ministerul Afacerilor Externe.

— Există din 1932 un inventar perfect de copii şi documente autentice ale fondului spaniol, Juli în Paz, *C. de doc*.

espaholes existentes en el Archivo del Ministerio de Negocios Extranjeros de Paris, Madrid, 1932. Aceste documente alcătuiesc o serie de registre groase. Cotele noastre prescurtate sunt A.E. Esp. (Aff. Etr. Espagne). Au fost utilizate registrele următoare: 138, 216 – 219, 222 – 224, 227 – 229, 231 – 238, 261, 264 (f5 51, 60, 70, 120), 307.

Am semnalat deja registrele Esp. 347 şi 348 care conţin copia scrisorilor episcopului de Li-moges.

Am citit, de asemenea, volumele Veneţia, 46, 47 şi 48 ale corespondenţei lui Herault de Maisse, ambasador al Franţei la Veneţia 1589 – 1594, copii ale căror originale le posedă B.N. din Paris.

MARSILIA

Arhive ale Casei de Comerţ.

— Câteva scrisori de la sfârşitul secolului al XVI-lea, foarte puţin numeroase şi cărora nu li s-au dat cote speciale: de exemplu a lui Coquerel, consul din Alexandria, către consulii din Marsilia, Alexandria, 29 noiembrie 1599, orig; Louis Beau, consul la Alep, către consulii Marsiliei, Alep, 1 septembrie 1600, orig. etc…

Arhive Comunale – Deliberările Consiliului Oraşului din 1559 până în 1591, BB 40-BB 52 (registre).

O serie de documente în curs de clasare din preţioasa serie HH şi mai ales pachetele 243, Mesajele Regale ale lui Carol al IX-lea autorizând nobilii să facă negoţ fără să-şi piardă nobleţea; 272, dreptul terţului; dreptul de ancorare în Antibes 1577 – 1732, 273, Arles, 1590 – 1786; 284, scrisori ale lui Henric al III-lea autorizând exportul de linuri; 307, comerţ cu Anglia, 1592 – 1778; 346 *bis* scrisoare a „Regelui" Marocului cerând numirea unui consul; 350, Tunis, corespondenţă diversă; 351, dreptul de 2% la Constantinopol, 1576 – 1610; 367, capturări de nave sau de încărcături; 465, mişcarea portului, intrare de mărfuri, 1577. Trebuie să adaug la 180

această listă o serie de scrisori din Alep, din Tripoli, din Siria şi din Alexandrette care se vor găsi citate cu datele lor (partea a II-a, capitolul III) dar ale căror cote, când am lucrat la Marsilia, nu fuseseră încă fixate şi pe care le desemnez sub numele provizoriu de fondul Ferrenc.

Arhive departamentale din Bouches-du-Rhône.

— Trei documente preţioase:

1. Primele arhive ale Consulatului din Alger asupra cărora R. Busquet a atras atenţia cercetătorilor;

2. Registru conţinând declararea mărfurilor care ieşeau din Marsilia pentru a fi exportate în interiorul regatului în anul 1543. Amiralitatea din

Marsilia, IX B 198 *ter*. Documentul cuprinde în fapt trei liste: a) din 15 ianuarie 1543 la 21 mai

1543, lista „mărfurilor din Marsilia pentru a fi.

transportate în regat", pe scurt, exporturile Marsiliei în Franţa pe calea uscatului, f°I la f° XLV;

b) din 15 ianuarie 1543 la 28 mai 1543, extras; al mărfurilor aduse la Marsilia pe uscat sau pe mare, provenind din regat (f° XLVI până la *i0* LXXVI); c) din 16 ianuarie 1543 la 18 mai 1543 „exporturi ale Marsiliei către străinătate pe mare „f° LXXVIII până la f° LXXXIX v°.

3. Înregistrarea certificatelor de coborâre a mărfurilor (debarcate de pe nave, din 1609 până în 1645), registru nenumerotat, Amiralitatea din Marsilia, B IX 14.

ALGER

Arhivele Ex-Guvernatorului General al Algeriei deţineau o interesantă colecţie de documente spaniole, clipii şi originale, provenite de la misiunea Tiran din 1841 până în 1844. Catalogul, în care există unele greşeli grosolane, a fost întocmit de Jacqueton.

Fondul a fost parcurs în întregime de mine, ’81 chiar şi pentru perioada din afara subiectului cărţii, prilej de a releva anumite greşeli de atribuire din catalog şi omisiunile traducerilor libere ale lui E. de La Primaudaie, *Doc. inedits sur l’histoire de Coccupation espagnole en Afrique 1506 – 1564*, Alger, 1866, 324 p. care, de altfel, nu a publicat nicio cincime din documentele algeriene.

Alte arhive utilizate.

— Besançon, Arh. depart. din Doubs; Toulon, Arhive comunale; Cassis. Arhive comunale; Orange, Arhive comunale; Perpignan, Arhive departamentale din P. – Orientali; Rouen, Biblioteca Municipală, Arhive departamentale, Arhive comunale, Aix, Bibi. Mejanes.

III-ARHIVELE DIN ITALIA

GENOVA

Archivio di Stato.

— Patru serii importante: 1. Corespondenţa cu Spania: 1559 – 1590, de la pachetul 2.2411 (care cuprinde numai câteva documente ale agentului Angelo Lercaro pentru anul 1559) la pachetul 8.2417; mai târziu, aceste despuieri au fost continuate până la pachetul 38.2247

corespondenţă până în anul 1647; 2. Corespondenţa secretă cu Constantinopolul, de un interes deosebit, din 1553 până în 1565, cuprinzând două pachete 1.2169 şi 2.2170. Aceste două serii aparţin fondului de *Lettere Miniştri* şi se desemnează sub rubricile *Lettere Miniştri Spagna* şi *Lettere Miniştri Constantinopoli*; 3. Seria bogată şi de-cepţionantă din *Lettere Consoli*: Messina 1529 – 1609 (nr. 2634), Neapole 1510 – 1610 (nr. 2635), Palermo 1506 – 1601 (nr. 2647), Trapani 1575 – 1632 (nr. 2651), Civitavechia 1563 (nr. 2665), Alghero 1510 – 1608 (nr. 2668), Cagliari 1519 – 1601 (nr. 2668), Alicante 1559 – 1652 (nr. 2670), Barcelona 1522 – 1620 (nr. 2670), Iviza 1512 – 1576 (nr. 2674), Mallorca 1573 – 1600 (nr. 2674), Sevilla 1512 – 1609 (nr. 2674), Pisa 1540 – 1619 (nr. 2699), Veneţia 1547 – 1601 (nr. 2704), Londra 182

33

Începând din 1651 (nr. 2628), Amsterdam 1563 – 1620 (nr. 2567), în fapt documentele din secolul al XV-lea privesc Anversul; 4. Importanta serie de documente referitoare la *Magistrato del Ris-catto degli Schiavi* (atti 659) pentru ultimii ani ai secolului.

În afara acestor serii, am consultat *Letterc Miniştri, înghilţerra* filza 1.2273 (1556 – 1558); *Diverserum Corsicae*, filza 125 şi mai ales *am inventariat* enormele registre *Venuta terrae* (1526 – 1797), *Caratorum occidentis* (1536 – 1793), *Caratorum Orientis* (1571 – 1797), *Caratorum veterum* (1423 – 1584) care schiţează cu o mare precizie mişcarea enormului port genovez pentru ultimii treizeci de ani ai secolului şi ulterior. Am avut norocul să găsesc, în octombrie 1964, un registru de asigurări maritime.

Archivio Civico.

— Sunt păstrate la Palazzo Rosso documentele privind în special oraşul Genova, activitatea meşteşugurilor sale (despre *Arte della Lâna* începând din 1620), deplasarea bărcilor în jurul capului Corse, în secolul al XVII-lea, aducând la Genova lemnul insulei. Se găseşte

de asemenea un pachet uimitor de documente referitoare la activitatea bărcilor marsilieze: *Consolato francese presso la Repubblica – Atti relativi 1594 – 1597*, nr. 332. Consulatul francez, rămas fără succesori între 1594 – 1597, va fi luat în grijă, curios, de Genova şi administrat de ea; este de departe, din câte cunosc, cel mai important document despre comerţul marsiliez în Mediterana occidentală. Numeroase documente se referă la comerţul marsiliez cu Spania: proprietarii de bărci întreabă dacă le este sau nu îngăduit să meargă în Spania, dacă este sau nu război cu ea? De aici urmează iscodirea proprietarilor de nave revenind din Sardinia sau din Spania care dovedeşte până la ce punct Mediterana occidentală forfoteşte de bărci marsilieze.

VENEŢIA

La *Archivio di Stato*, au fost utilizate următoarele pachete de documente: – » → din 1546 A B G D

până în 1564 (arhivele bailului). Senato Secreta Dispacci Napoli. Cinque Savii alia Mercanzia. *Buste* 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 26, 27. Relazioni Col-legio Secreta 31, 38, 78. Capi del Cons? dei Dieci, Lettere di ambasciatori, Napoli, 58. Lettere ai Capi del cons? dei Dieci. Spălato 281. Lettere commerciali XII *ter*, enormă culegere amestecată de scrisori comerciale de la sfârşitul secolului scrise din Veneţia, Pera, Alep şi din Tripoli (Siria). *Archivio generale di Venezia*, Veneţia, 1873, în 8° dă liniile generale de organizare ale depozitului. O lovitură norocoasă în *A chino Notările*, încorporată de altminteri la *Archivio di Stato*, mi-a îngăduit să descopăr, între hârtiile notarului Andrea de Catti, 3361 (iulie 1590) un act stabilind existenţa unei companii de 12 asigurători maritimi.

De la prima ediţie a acestei cărţi, am petrecut luni întregi la Veneţia parcurgând, pentru perioada 1450 – 1650 cea mai mare parte a documentelor din seriile Senato Mar, Senato Terra, Senato Zecea, Cinque Savii alia Mercanzia, plus corespondenţa completă a ambasadorilor veneţieni în Spania până în 1620 şi, în sfârşit, preţioasele

Annali di Venezia care reprezintă, urmând documentele oficiale, o cronică a evenimentelor oraşului şi ale lumii şi care continuă, într-un cuvânt, acele *Diarii* ale lui Sanudo. Prospecţiuni făcute în actele din Archivio Notările şi de la Quarantia Criminale.

La Veneţia, am despuiat, de asemenea, fondurile Marciana şi Museo Correr (fondurile Dona delle Rose şi Cicogna). 184

FLORENŢA

Archivio di Stato. – întregul meu studiu s-a bazat pe fondul Mediceo. Am despuiat seria de *filze* ale corespondenţei cu Spania între anii 1559 şi 1581, de la nr. 4896 până la nr. 4913, am inclus (de exemplu un pachet nr. 4897 *bis*) şi am împins investigaţiile până în 1590 folosind importantul rezumat manuscris al seriei. În afara acestei lungi serii au fost cercetate următoarele *filze*: 1829, 2077, 2079, 2080, 2840, 2862, 2972, 4185, 4221, 4279, 4322. Pachetele 2077, 2079, 2080 corespund acelor *portate* din Livorno din care expunerea noastră a făcut numeroase împrumuturi. Printre Mise. Medici, pachetul 123 nu a furnizat nimic util, în pachetul 124 (f° 44) o interdicţie, datată 1589, a împăratului către supuşii săi de a face negoţ cu englezii. Din 1949 am lucrat din nou cu fondul Mediceo şi mai ales cu documentele depuse la Arhivă.

Biblioteca Nazionale.

— Fondul Capponi, de o bogăţie extremă, a fost achiziţionat de Bibliotecă în jurul anului 1935. El cuprinde colecţia registrelor comerciale ale acestei puternice familii. Doar pentru perioada noastră sunt în cauză registrele 12 – 99, 107 – 109, 112 – 129, această din urmă serie conţinând registre de companii diverse. E vorba, în ele, despre o întreagă lume. Aceste registre mari, prin greutatea şi dimensiunile lor, nu facilitează deloc cercetarea. Numai fotografierea lor ar permite depăşirea dificultăţilor de mânuire. Nu am consultat decât registrul nr. 41, *Libro grande debitori e creditori di Luigi e Alessandro Capponi, Mariotto Meretti e compagni di Pisa 1571*

– *1587*. Este un registru minunat, cu indicarea preţurilor, schimburilor, asigurărilor maritime, afretărilor, o privire generală asupra unei activităţi comerciale dispersate cum sunt toate în această epocă.

Fondul Capponi comportă o serie de documente politice, economice şi istorice foarte variate şi

35 asupra cărora nu a fost posibil să proiectăm decât

I

O trecere în revistă. S-ar umple un volum întreg cu enumerarea titlurilor acestor documente despre familia Medici, Republica Florenţei, Spania, Polonia, China, Turcia şi marile evenimente din secolul al XVI-lea. Citătm: o cronică a Florenţei de la 1001 la 1723 (*Codice* C CXXX, vol. 2); despre Flandra şi Filip al II-lea în 1578 (XXXIX, p. 360 – 375); despre Sicilia în 1546 (LXXXII, nr. 18), în 1572 (XV, p. 62 – 112), de la 1600 la 1630 (CLXXXIX, p. 148 – 196); despre vâslaşii de pe galere la Veneţia (XI, p. 153 – 157), despre abuzul de schimburi, 1596 (XLIII, p. 274 – 287); despre Lucea în 1583 (II, p. 357 – 366); despre Transilvania în 1595 (XLV, p, 423 – 428); despre Genova, către

1575 (LXXXI, XVIII, II); o relatare veneţiană din 1538 asupra Ciprului (XIII, 266 – 293);

relatarea lui D. Filippo Pernisten, ambasador imperial pe lângă Marele Cneaz al Moscovei.

(XIV, p. 232 – 253); descrierea navelor portugheze venite la Villefranche (XXXIX, p. 61 – 67);

discurs al ambasadorului Sultanului la Dieta de la Frankfurt, 27 noiembrie 1562, (XV, p. 274

277); despre contractul alaunului între Papa şi Cosimo de Medici, 16 iunie 1552 (caseta 7 *a*, nr. XVIII); Scrisoare a lui Tommaso Scierly către Ruggiero Goodluke, negustor englez la

Livorno, Neapole, 14 iulie 1606 (LXXXI, nr. 23

bis); despre Spania lui Filip al II-lea (XI);

despre curtea lui Filip al II-lea, 1564 (LXXXII).

1576 (LXXXI, nr. 9 *bis*); 1577, (LXXXII, nr. 3); despre

Antonio Pérez şi Escovedo (XV, p. 262 – 269); despre contractul minelor de fier din insula Elba, 1577 (casetta 8 *a*, nr. 11) relatare despre insulă, (CLIX); moartea lui Vicenzo

Serzelli (1578), unul dintre cei mai celebri bandiţi ai timpului (CLXI, CCLVI, CCXXXVII);

despre Toscana în timpul lui Ferdinand I (CCL.

CXXIV); despre creştinii noi din Portugalia către 1535 (XXXVI); despre Portugalia în

1571 (XXV, p. 109 – 127); despre operaţiunile militare dintre 1570 şi 1573, (CCXV, CLXXVII);

dar făcut de Selim lui Don Juan după Lepanto 186

187

(XL, p. 41 – 44); despre Famagusta (LXXXI1); despre pacea turco-veneţiană, justificarea Seniorieişi despre proiectele lui D. Juan; despre disputa lui Marcantonio Colonna şi a lui G.A. Doria în 1570; despre cucerirea proiectată a Portugaliei, 25 mai 1579 (XV, p. 1 – 61); despre veniturile Neapolelui, 1618 (CCLVIII); despre veniturile lui Carol Quintul (XI, p. 216 – 220); despre comerţul Anconei (XXI, p. 257 – 298); despre schimburile şi monedele (casetta 10 a, nr. XVI) din Milano (XV); despre opoziţia Sfântului Scaun 3 a cedarea Imperiului către Ferdinand (LIX); despre cauzele războiului din Ungaria (LIX, p. 436 – 439); despre războiul turco persan 1577 – 1579 (LXXXII, nr. 7); Cipriano Săraci-melli îl roagă pe Filip al II-lea să abandoneze războiul în contra Franţei şi să se întoarcă împotriva turcilor (LVIII, p. 106 – 151).

Laurentiana.

— Aici, există, de asemenea, un depozit foarte amestecat, bogat mai ales în colecţii istorice constituite în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea despre Toscana, Neapole, Candia, Valtelina, de scrisori autografe ale lui Alessandro Farnese (1518 – 1585), ashb. 1691, un opuscul inedit despre cambii de (Giovanni) Silii, *Practicadi Cambi*, 1611, asjb, 647, o relatare despre Egipt şi Marea Roşie. *La retentione delle galee grosse della Illustrissima Signoria*

de Venecia în Alessandria con le navigazioni delv armata de Turco dai Mar Rosso neW India nel anno MD XXXV f/, 37, f° Ashb 1484 – 1508 (Relatione d'Allessandria con la navigatione del Turco dai Mar Rosso nell'India, 1536, ashb. 1408), o *Libro de Mercatanzia* din secolul al XVI-lea (ashb. 1894); un tratat de navigaţie din secolul al XVII-lea, *ibidem*, 1660; o călătorie în Palestina în secolul al XVI-lea, 1654; cărţi şi documente despre Portugalia secolului al XVII-lea, 1291.

Arhive de familie: *Guicciardini-Corsi-Salviati*.

— Am datorat amabilităţii şi generozităţii marchizului Guicciardini posibilitatea de a lucra un moment în preţioasele arhive ale familiei sale. Registre comerciale 1, 7, 8, 9 – 15, 22 – 25 (de la 1560 la 1563), 26 (libro di Magazino de Messina

1551 – 1552), 27 – 32 (1552 – 1571); II, 33 – 48 (1542 – 1559); IV, 60 – 64 (1565 – 1572); V, 65 – 67 (1582 – 1585); VI, 68 – 71, (1579 – 1590); VII, 72 – 102 (1587 – 1641); VIII, 103 – 130 (1582 – 1585); IX, 131 – 135 (1588 – 1591); X, 136 – 155 (1590 – 1602); XI, 156 – 166 (15... 1617); XII, 167 – 172 (1589 – 1608); XIII, 173 – 202 (1592 – 1597). La fel ca registrele familiei Capponi, şi acestea cuprind o lume, mai mult de 200 de registre groase pentru perioada noastră. Supraabundenţa materialului în legătură cu preţurile, transporturile, cumpărările, şi revinderile pe credit, despre negoţul mătăsii, al griului sicilian, al piperului şi mirodeniilor. Aceste documente au fost transferate de atunci la Archivio di Stato din Florenţa.

ROMA

Archivio di Slato.

— Două investigaţii prevăzute n-au fost întreprinse; una nesigură, *Annona e Graseia*, 1595 – 1847 (Busta 2557), cealaltă foarte preţioasă se referă la *portate* din Civita Vecchia, dar interesul ei este redus pentru noi din pricină că listele păstrate datează, aproape toate, din prima jumătate a secolului.

NEAPOLE

Archivio di Stato – Am studiat în *Carte Far-nesiane* corespondenţele agenţilor Margaretei de Parma şi ai ducelui de Parma începând din 1559, în seria Spagna, de la fascicola 1 la fasci-cola VII şi am copiat integral lista exporturilor din portul Bari în 1572. Dipendenze della Som-maria, fascio 417, fascicolo 1°. Cea mai importantă sursă de verificări, de la primele cercetări, au constituit-o documentele Sommariei din care A. Silvestri a întocmit pentru noi un catalog amănunţit, ceea ce a permis luarea a numeroase fotografii. Aceste documente sunt de un interes 188

capital pentru istoria Neapolelui şi a Mării Interioare.

...

Archivio municipale.

— Dispunem de catalogul detaliat al lui Bartolomeo Capasso, *Catalogo ragionato dei libri*, *regiştri*, *scritture asistenţi nella sezione antica o primă serie del archivio municipale di Napoli*, 1387 – 1808, Neapole, tomul I, 1877, tomul II, 1899 – remarcabil prin notiţele sale asupra instituţiilor, dar viaţa industrială şi comercială a oraşului, în schimb, abia se întrezăreşte de ici, de colo. Importante documente în legătură cu aprovizionarea cu grâne şi ulei a enormului oraş, *Acq*uişti *degrani*, 1540 – 1587, N 514; 1558, N 515; 1590 – 1803, N 516; *Acquisto e transporto degrani*, 1600, N 518; 1591 – 1617, N 532; 1594, N 533.

PALERMO

În timpul trecerii mele, în august 1932, *Archivio di Stato* şi *Archivio Communale*, având porţile închise, mi-a fost permis să lucrez câteva zile în prima şi să contemplu marile registre ale celeilalte. Toate străduinţele mele s-au îndreptat către bogata Biblioteca Communale unde am consultat: descrieri ale oraşului Palermo, Qq E 56 şi Qq E 31 (aceasta din urmă din secolul al XVII-lea, de Auria Vicenzo); Successi di Palermo de Palmerino, Qq D 84; lettere reali al zicere di Sicilia dai 1560 al 1590, 3 Qq E 34; riscurs asupra Siciliei, Qq F 221, Qq C 52, Qq F 80, Qq D 186, 3 Qq C 19, f° 212 (şi în limba spaniolă Qq 190)

(1592), Relazione del Conte di Olivares (avertimenti lasciati dai Conte Olivares 1595), Qq 116, memoriu asupra guvernatorului insulei Qq F 29; scrisori ale regelui şi viceregelui Siciliei, 1556 – 1563, Qq C 35; scrisori diverse 1560 – 1596, 3 Qq E 34; scrisoare a ducelui de Albuquerque, iulie 1570, 3 Qq C 45, nr. 25; Qq H 113 (nr. 15, nr. 17) şi Qq F 231; 3 Qq C 36, nr. 22; 3 Qq E 11, Camilliani, *Descrizione delict, marine*, Qq F 101; *Ilinerario...* Qq C 47;

Pugnatore, *Istoria di Trapani*, Qq F 61, Despre comerţul Siciliei, 2 Qq E 66, nr. 1; despre comerţul cu grâne în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, Qq D 74; scrisoare a ducelui de Feria despre grâu (1603), 2 Qq C 96, nr. 18; memoriu despre evreii sicilieni, de Antonio Mongitore, Qq F 222, f° 213; deputaţi del Regno, 1564 – 1603, 3 Qq B 69, f° 339. Despre comerţul insulei Malta, Qq F 110, f° 295; despre variaţiile cursului monedelor de argint în Silcilia din 1513 până în 1617, Qq F 113, f° 22; ordonanţe ale ducelui de Medina Celi, 1565, Copie, Qq F 113, fos 32 – 40; despre grecii veniţi din Albania în Sicilia, memoriu de Antonio Mongitore, Qq E 32, f°81; notiţă biografică despre Covarrubias, Qq G 24, nr. 43; memoriu din secolul al XVIII-lea despre valoarea monedei castiliene, Qq F 26, f° 87; despre populaţia siciliana din 1501 până în 1715, memoriu de Antonio Mongitore, Qq H 120; despre bandiţii din Sicilia (secolul al XVII-lea) Qq E 89, nr. 1; despre perioadele de foamete şi, în special, despre foametea din 1591 la Palermo, Qq H 14 *bis*, f° 144. Carta al Rey nuestro Señor de Filiberto virrey de Sicilia sobre traer carne de Berveria, 10 aprilie 1624, Qq D 56, nr. 21, f° 259.

Alte depozite de arhive, recunoscute sau utilizate.

— Torino, Pisa, Ancona, Milano, Livorno, Cagliari, Messina. În treacăt: Mantova (Archivio di Stato) şi Modena (Archivio di Stato).

IV. ARHIVELE VATICANULUI

La Arhivele Vaticanului, ajutat de publicaţiile lui

Hinojosa şi mai ales ale lui P. Luciano Serrano, *Correspondancia diplomatica entre Es-paha y la Santa Sede durante el Pontificado de S. Pio V*, 1566 – 1572, mi-am limitat cercetările la studierea corespondenţei Nunţilor în Spania, din 1573 până în 1580, corespondenţă în care, de altfel, există lacune (Spagna 7 – 27). Munca mea a fost facilitată de sfaturile Monseniorului 190

Tisserand şi de serviciile pe care mi le-a acordat Monseniorul Mercati: în special un lot de admirabile fotografii.

V. – ARHIVELE RAGUSEI

Arhivele Ragusei sunt de departe, pentru motivele pe care le-am expus adesea, cele mai preţioase dintre toate pentru cunoaşterea lumii mediteraneene. Aici, ca şi în alte părţi documentele politice se prezintă în rânduri compacte, constituite mai cu seamă de scrisorile Rectorilor şi ale consilierilor lor adresate ambasadorilor şi agenţilor ragusani şi de scrisorile pe care aceştia le trimit ca răspuns. Această masă de documente constituie două serii, Scrisorile din Ponant şi Scrisorile din Levant (LP şi LL, acestea din urmă desemnate exact sub titlul general de *Leltere e commissioni di Levanle*. Am excerptat din scrisorile din Ponant LP1 (1566) – Lp 7 (1593); din seria LL, numai registrul LL 38 care corespunde anului 1593. Cei care n-ar cunoaşte aceste documente ragusane decât prin lucrarea referitoare la Francesco Gondola, ambasador al Republicii lui San Biagio la Roma în anul bătăliei de la Lepanto, lucrare datorată contelui L. Voinovich *Depeschen des Francesco Gondola, Gesandten der Republik Ragusa bei, Pias V. und Gregor XIII*, Wien, 1909, şi-ar forma o idee puţin exactă despre maniera obişnuită de a negocia a Republicii, asociaţie de negustori şi, totodată, colectivitate politică. Agenţii ragusani rămân negustori cărora li se comandă grâu, postavuri, catifele, cupru, *carisee*, potrivit împrejurărilor şi necesităţilor. Nu există deci nimic în aceste corespondenţe din obişnuitul ton al veneţienilor, din discursurile lor generale asupra oamenilor şi a

conducătorilor ci doar mărunţişuri utile şi banale.

De altfel, interesul Arhivelor Ragusei în asta 91 constă. Ele oferă, cui ar avea răbdarea şi timpul să parcurgă voluminoasele *Acta Consiliorum*, prilejul să surprindă în acţiune un oraş medieval salvat într-un chip ciudat. Ele oferă, de asemenea, conservate în vederea înregistrării sau a dezbaterilor în justiţie, documente extraordinare:

poliţe, însemnări, asigurări maritime, reglementări de participare, întemeieri de societăţi, succesiuni, angajări de servitori… Aceste documente se repartizează în trei serii: *Diversa deForis*.

Diversa di Cancellaria, *Diversa Notariae*. Pe ultimele două nu le-am abordat decât în treacăt.

Diversa di Cancellaria, registrele 132 – 145, din

1545 până în 1557. *Diversa Notariae*, registrul 110.

1548 – 1551. Am intrat în schimb adânc în seria

Diversa de Foris pentru perioada care, în mare, duce de la 1580 până la 1600 (documentele repartizându-se cronologic într-un mod destul de disparat între foarte groasele registre ale seriei.

Lectura mea s-a întins de la numărul I la numărul XVI. Alte prospectări: *Libro dogana*, nr. 10.

1575 – 1576, XXI, 7, 3 şi mai ales XXXI, 7, 4

despre importurile de lână spaniolă, de o descifrare sau, mai curând, de o înţelegere destul de anevoioasă. Am luat o copie integrală. În sfârşit, o achiziţie recentă, 1935, nr. 44, *Quadernuccio dove* s-a a *da notare le robe che vanno o venghono alia giornata*, *cossi d'amici comme le nostre*, 20

decembrie 1590 – 2 aprilie 1591, aruncă o lumină interesantă asupra negustorilor şi tranzitărilor ragusani orientaţi către drumurile balcanice.

Am vorbit despre meritele lui M. Trubelka, arhivist din Ragusa unde am lucrat în iarna anului 1935, şi despre prietenia mea recunoscătoare faţă de el. Dar interdicţia pe care mi-a impus-o de a fotografia a însutit dificultăţile

cercetării mele. Întâmplarea care este o zână bună mi-a procurat filmul complet al seriilor

Lettere di Ponente, *Diversa di Cancellaria*, *Noii e Sicună* care este astăzi conservat la Centre

Historique (secţia a Vi-a), 54, rue de Varenne.

Paris VIE. Am derulat această suită interminabilă de imagini preţioase în compania lui

Alberti Tenenţi. 192

VI-ARHIVELE EUROPENE

DIN AFARA LUMII MEDITERANEENE

ŞI A FRANŢEI

Nu am făcut altceva decât o recunoaştere, şi încă de departe, în Arhivele germane, austriece şi poloneze. Proiectul meu era să completez numeroasele lucrări aflate la dispoziţia noastră prin sondaje în depozitele de arhivă pentru a verifica evoluţia curentelor comerciale în direcţia lumii mediteraneene, şi în special pe calea uscatului, să refac, într-un cuvânt, şi pentru alte oraşe ceea ce D-ra von Ranke a stabilit într-un mod remarcabil pentru Köln. În Renania, există puţine documente: la Aix-la-Chapelle documentele au dispărut în incendiul coraşului din 1665, la Worms, la fel, în distrugerile din 1689, la Spire, documentele au fost reluate în lucrările lui Hans Siegel şi ele sunt puţin importante. N-am avut nicio informaţie despre izvoarele documentare din Koblenz, Mayenza şi mai ales din Frankfurt-pe-Main a cărui ascensiune în ultimele decenii ale secolului ridică o problemă atât de importantă. În Germania de nord, nimic la Stuttgart sau la München. În schimb Nürnberg oferă surse de documentare însemnate şi la fel Augsburg. Ar fi fost interesant, să evidenţiem mai bine, după Strieder şi Ver Hees, rolul negustorilor germani în direcţia Lyonului şi a Marsiliei. Nu ştiu nimic despre Ulm. Dimpotrivă, mai la est, Leipzig, Dresda oferă surse concrete de documentare. Iarmaroacele din Frankfurt pe Oder au fost frecventate până în 1600 de negustori francezi şi Italieni. Comerţul cu sudul se baza pe vinurile, mătăsurile şi, de asemenea, pe

Boysalz, sarea de Spania, zisă din Biscaya (Boy = Biscaya) şi care, fără îndoială, venea prin Hamburg. Negoţul cu Boysalz era un privilegiu imperial aşa încât împăratul avea la Frankfurt – pe Oder un *Boyfactor*. Două documente privitoare la acest negoţ sunt conservate la Stadtarchiv din Frankfurt-pe-Oder şi datează din 1574 şi din 1597. La Breslau, comerţul în linie dreaptă către Italia nu pare să fi depăşit anul 1450. Dincolo de această dată aproximativă, el ar fi fost deviat către vest, în beneficiul oraşelor din Boemia şi Austria, potrivit teoriilor lui H. Wendt.

Cel mai important depozit de arhive din această Europă centrală, orientată către lumea mediteraneană, se află la Viena, pe atunci mai mult centru politic decât metropolă economică, dar, din raţiuni politice sau dinastice, admirabil centru de recepţie a ştirilor. Nici cărţile, nici publicaţiile nu au epuizat enormele bogăţii de la Haus, Hof-und Staats Archiv, corespondenţa sa cu Roma, cu Malta, Faszikel 1 [1518 (sic) 1620], Ragusa, f° 1 (1538 – 1708), Genova, f° 1 (1527 – 1710), Italia (Kleine Staatene), Faszikel 7 (Neapel 1498 – 1599), Sicilia, I, 1530 – 1612: Hetrusca I (1482 – 1620), Lusitana I (1513 – 1702). Fără a mai socoti seria *Kriegsakten* (Fasz. 21 – 33, pentru perioada 1559 – 1581) ... împrejurările nu mi-au permis să întreprindă această călătorie, această auscultare necesară a lumii mediteraneene la o mare distanţă, spre nord, în interiorul continentului. N-am rezumat în rândurile precedente decât un proiect de lucru. Adaug că o cercetare raţională n-ar trebui să lase în umbră oraşele Danzig (Gdańsk), Lübeck, Hamburg şi Bremen în legăturile lor maritime şi *terestre* cu Marea Interioară. În acest bilanţ, arhivele din Anvers şi cele ale porturilor engleze (chiar mai importante decât fondul spaniol de la British Museum, Catalog de P. Gayangol), arhivele Ţărilor-de-Jos şi ale ţărilor scandinave nu se află în afara curiozităţii noastre, şi nici arhivele Poloniei, într-atât este de adevărat că întreagă profunzime a Europei se găseşte asociată la viaţa şi la luminile lumii mediteraneene. După 1949 am

fost scurt timp la Viena; am lucrat câteva zile la Anvers, Danzig, Varşovia şi la Cracovia. Am zăbovit îndelung şi cu folos la Londra (British Museum şi Record Office). La Geneva, graţie unor microfilme importante am epuizat Colecţia Édouard Fabre (Arhivele Casei 194

de Altamira) conservate la Bibioteca Publică şi Universitară (*cf*. *Inventaire*... publicate de Leopold Michel în Bulletin *Hispanique*, 1914).

2. Sursele cartografice înţelegem prin surse cartografice hărţile, schiţele, planurile, şi descrierile ţărmurilor şi drumurilor. Două mari secţiuni, sursele actuale şi sursele vechi.

A. - *Surse actuale*.

— Pentru enumerarea hărţilor actuale, cititorul se va raporta la volumele din *Geogr*. *Universelle*, *t*. VII, 1 şi 2; t. VIII, t. XI. Pentru lista hărţilor Spaniei, am utilizat indicaţiile precise din Revue *de geographie du*

Sud-Ouest et des Pyrenees, 1932. De semnalat, în legătură cu transhumanta, marea hartă sintetică a lui EUI Ivliiller, *Die Herdenwanderungen im Mittelmeergebiet*, *Peterm*, *Mitteilungen*, in8°.

1938. Despre Atlasul maghrebin, încercările cartografice ale lui J. Dresch, de o mare originalitate în ceea ce priveşte reprezentarea faptelor umane.

Două hărţi comode, fără mare valoare ştiinţifică, mi-au îngăduit unele verificări: Harta Asiei Mici (Turcia, Siria, Transiordania, Palestina, Irak, Egiptul de Jos) la scara 1: 1.500.000, ed. a 2-a, Girard şi Barrere; şi Mittelmeer, la scara: 1: 5.000.000, München Îro-Verlag, 1940. Am utilizat din plin magnifica serie de *Instructions Nautiques* ale Serviciului hidrogafic al marinei franceze, nr. 405 (Spania N şi V); 356 (Africav) 345 (Spania S şi E); 360 (Franţa, sud, Algeria Tunisia); 368 (Italia W); 408 (Adriatica); 348 şi 349 (Mediterana orientală); 357 (Marea Neagră şi Marea de Azov).

B.

— Surse *vechi*. – *a*) Bibliothèque Nationale de Paris.

Departamentul Hărţi şi Planuri.

Ce B 1425 Portulan *italo-catalan* (secolul al XVI-lea)

Mediterana, cu excepţia ţărmurilor Siriei, ţărmurilor Scoţiei până în insulele Canare.

(Foarte deteriorat, decorat cu pavilioane spaniole, portugheze, cu animale ilustrând Africa).

Ce AA 640 *Hartă portugheză atribuită cartografilor Reinel*. Recto: Mediterana. Verso: Atlanticul. (Foarte bogat decorată: nave împodobite cu crucea portugheză, blazoane, desene de oraşe, turnul Babel, Ierusalimul, presărat de turnuri).

Ce B 1132 Hartă *de* Gaspar *Viegas*, 1534.

Mediterana occidentală, Atlanticul.

(Decor: Roza vânturilor). Ce B 1134 Hartă *de* Gaspar *Viegas*, 1534.

Mediterana orientală. Ce G 5097 *Mediterana*, *Marea Roşie*, *Marea Neagră*, 1534?

Atlanticul din Scoţia până în Bosfor.

(Decorată cu munţi verzi în formă de catedrale).

Ce AA 567 *Arhipelagul* (din Bosfor până în sudul Cretei). Linia ţărmurilor foarte stilizată, în formă de dantelură (atribuită lui Viegas).

Ce C 5096 *Atribuită printr-o notă pe verso lui Viegas*, 1534.

Mediterana occidentală, Atlanticul (de la Taranto până în Azore).

Ce D 7898 *Atribuită, printr-o notă pe verso, lui Viegas*, 1534. Grecia, partea Arhipelagului.

Ce C 5086 *Colecţie de opt portulane anonime* Portugheze, considerate printr-o notă adăugată cu creionul drept copiile cărţii lui Diego Homen, aflată la British Museum. Filanr. 4: Mediterana, Europa occidentală, Insulele Azore.

197

Ce DD 2007 3 foi, lucrare italiană din secolul al XVI-lea într-o legătură de piele.

Fila nr. 1: Marea Egee.

Fila nr. 2: Marea Mediterană.

(Foarte frumoasă punere în pagină, cu figuri de suverani, palmieri, desene convenţionale de oraşe, vederi din Marsilia şi Veneţia mai amănunţite.) Ce ÎI 14 410 *Atlas de genovezul Battista Agnese*

(1543), 12 foi.

Fila nr. 6: Mediterana, în trei părţi.

Ce ÎI 14 441 *Idem*, format mai mare. Ce G 5 084 Carte *de* Vesconto *di Maggiola*.

Genova, 1547.

Mediterana, Alexandria-Gibraltar. Ce AA 626 Andreas *Homem*: Universa ac

Navigabilis tolius terrarum orbis descriptio, Anvers 1559.

10 file.

Fila nr. 4: Mediterana, Arabia.

Caspica. Ce DD 2003 Atlas *de* Diego *Homem*, 1559.

Fila nr. 2; Lumea mediteraneană occidentală.

Fila nr. 3: Mediterana.

Fila nr. 4: Lumea mediteraneană orientală.

Fila nr. 6: Adriatica.

Fila nr. 7: Grecia, Arhipelagul.

(Decorat foarte frumos: desene de munţi, drapele, vedere din

Genova, etc. Ce D 4497 Portulan de cretanul Georgio Sideri dicto Calapodo, 1566.

Mediterana. le DD 2006 *Atlas de Diego Hemem* (Veneţia.

1574), 7 file.

Fila nr. 2: Mediterana occidentală.

Fila nr. 3: Italia, sudul Adriaticii.

Mediterana centrală.

Fila nr. 4: Adriatica.

Fila nr. 5: Mediterana orientală.
Fila nr. 6: Arhipelagul.
Fila nr. 7: Marea Neagră.
(Foarte diferite faţă de DD 2003:
ornamentaţie foarte sobră: Roze
de vânt).

Ce DD 602 *Atlas de Joan Martines* (Messina.
1589), 7 file.
Fila nr. 6: Sicilia, Calabria occi
dentală
Fila nr. 7: Lumea mediteraneană.
(Desene de oraşe, animale afri
cane, fluviu imaginar legând Marea
Neagră de Rin şi Ron).

Ce B 1133 *Portulan* de *Bartolomeo Olives*
(Messina, 1584) – Europa, lumea
mediteraneană.
(Literă foarte frumoasă, mentio
nează Regina Saba, Prete Jani
de las Indias).

Ce AA 570 *Portulande Mateus Prunes*, Mal

111 lorca 1586.
Mediterana, ţărmurile Europei ºC
cidentale, Africa până la Gambia.
(împodobit cu profiluri ale suve
ranilor, aflaţi sub cortul lor, de
la regele din Fez până la Marele
II Han al Tătarilor avându-şi reşe
dinţa în N.E. Mării Negre, nume
roase bestiarii africane, desene
11 ale Marsiliei, Genovei, Veneţiei).
Ce C 5094 *Mateus Prunes*, 1588.
Mediterana de la Alexandria în
Maroc, ţărmurile Portugaliei.
1 (Foarte simplu, împodobit cu.ro
zele vânturilor).
Ce G 2342 *Carta Navigatoria, de Joan Oliva*
(Messina 1598?)
Mediterana, imagini din Barce
Iona (Marsilia, Veneţia, Genova
celelalte porturi reprezentate, 1$

199

Într-o manieră convenţională, palmieri, lei, elefanţi).

Ce G 5095 *Portulan de Vintius Demetrei Vol-cius Rachuseiis* (în terra Libuani, 1598)

Mediterana. Foarte elaborat pentru Dalmaţia

Fe FI 14 409 Atlas anonim portughez zis *„al ducesei de Berry”* (sfârşitul secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea). 20 de hărţi legate F 3: Spania şi ţărmurile occidentale din Algeria, Maroc, Africa occidentală.

Ce DD 2012

D 20

D 08

C D 20

e D 09

Portulan anonim, *secolul al XVI-lea* 2 foi; Mediterana, Marea Egee. (Împodobit cu rozele vânturilor, cu desenul triplului calvar al Iudeei, fluvii imaginare). *Portulan portughez*, *sfârşitul secolului al XVI-le* &

1. Mediterana într-o legătură.

2. Marea Egee.

(împodobit cu panaşuri şi eşarfe). *Portulan anonim franco-italian secolul* al *XVI-lea* 4 foi lipite, 2 şi 2 pe verso. Mediterana, Arhipelagul, Mediterana occidentală. (Cuprinde imagini sfinte lipite pe hartă).

Ce C 5085

Ce C 5100 Ce C 5083

Portulan anonim, secolul *al XVI-lea* Mediterana.

(împodobit cu o figură de călugăr decupată şi lipită pe Spania). *Portulan italian*, *secolul al XVI-lea* Mediterana.

Portulan anonim, *secolul al XVI-lea* (Desen foarte fin).

Ce C 2341 *Portulan genocez*, *secolul al XVI-lea*.

Indică Tripoli în mâinile spaniolilor.

(Frumos decor de blazoane, pavilioane; pe harta Spaniei, un rege expune stema spaniolă). Ce DD 2010 *Portulan anonim*. Mediterana.

2 foi lipite una de alta pe verso. Ce D 7887 *Portulan al Arhipelagului*.

Mici panorame de oraşe, desenul Troiei.

Ce C 5093 *Portulan de Franciscus Oliva*. Messina, 1603. Mediterana.

(Foarte împodobit, desene ale Marsiliei, Genovei, Veneţiei; războinici, drapele, etc.

N.B.

— Există un portulan *Ce D 7889* de Salvador Oliva a cărui dată exactă (1635) a fost răzuită şi transformată în 1535.

b) – Archivo general de Simancas. O serie de planuri şi hărţi:

1. Costas tocantes a Argel y Bujia, 1602, E°

1951, a, 769 m.

2. Planul unui fort trimis de un soldat sclav în Africa de nord (poate în Sousse?) 22 martie

1576, O, 490 m/ O, 461 m, Planos, Carpeta.

II, f° 48

3. Diseno del Golfo de Arzeo în cerneală şi culori, 28 decembrie 1574, O, 490 m/O, 424 m, *ibidem*, f° 102.

4. Plan al Algerului către 1603, O, 425 m/O, 301 m.

Carpeta, II, f° 53.

5. Plan al castelului imperial din Bougie, 1548.

O, 418 m/O, 309 m Carpeta, II, f° 61 – 62.

6. Planuri ale fortificaţiilor din Bougie, *ibidem*, f° 166 (O, 392 m / O, 284 m), f° 168 (O, 514 m/

O, 362 m), 9 ianuarie 1543.

7. Planuri ale fortăreţei Mers-el-Kébir (Oran.

20 decembrie 1574), *ibidem*, fos 98 şi 99.

1, 174 m/O, 432 m – O, 580 m/O, 423 m.

1.

8.

14 fir „tsiva-Pretinde mentala s-a mărit considerabil.

Numai pentru Spania, acel *Indice IIistorico Español*, întocmit de J. Vicens Vives dă măsura progresului cunoştinţelor noastre. Nu putea fi vorba, în plus, nici de a da doar lista lecturilor noastre. Nici ea n-ar încăpea uşor în locul pe care prezentul volum îl rezervă bibliografiei.

Pentru a o scurta ne-am limitat la marile publicaţii de documente (prima secţiune, A) la cărţile şi studiile care au servit la însăşi organizarea acestei cărţi, stâlpi şi contraforţi af arhitecturii sale, (secţiunea a II-a, B), la lista alfabetică a cărţilor citate în notele sau în textul cărţii de faţă (secţiunea a III-a, c).

A. – MARILE PUBLICAŢII DOCUMENTARE

Marile colecţii.

— Fiecare ţară, legată direct sau indirect cu lumea mediteraneană, posedă marile sale colecţii documentare pentru secolul al XVI-lea.

Cea mai remarcabilă prin amploarea şi concizia inteligentă a editării sale este *Calendar of State Papers*.

Monumentala *Colección de documentos ineditos pare la historia de Espaha* (prescurtată, *CODOIN*), 112 vol. in8° a fost cea mai bogată dintre sursele noastre tipărite. Din 1930 – 1931, posedăm, graţie lui Julian Paz, un magnific catalog al colecţiei în 2 volume: *Catalogo de la colección*... t. 1, Madrid 1930, 720, p. in8°; t. 2, Madrid 1931, 870 p. În & °, cu indice de persoane, topografic şi analitic. Conţinutul colecţiei este analizat sistematic în preţiosul manual bibliografic al lui R. Sánchez Alonso, *Fuentes de la historia española e hispano-americană*, care trebuie consultat în ediţia a 2-a din 1927 sau în a 3-a, din 1946. Italia oferă, la rândul ei, nu mai puţin monumentala colecţie a lui Alberi, *Relazioni degli ambasciatori ceneti al senato*. Ea a fost atât de des plagiată de istorici, într-o asemenea măsură difuzată prin toate relatările despre secolul al 202

XVIea, încât am avea tendinţa să fim nedrepţi faţă de bogăţiile sale reale. Totuşi nu este periculos să-i credem cu ochii închişi pe aceşti veneţieni care au fost consideraţi a

se număra printre cei mai buni, dacă nu cei mai buni cunoscători de oameni ai secolului? Fie că trec drept *dispacci*, aceste *relazioni* sunt discursuri cu defectele şi slăbiciunile genului şi, adesea, plagieri din oratorii dinainte... Trebuie să trecem repede peste aceste critici, însă nu trebuie să le uităm. Să ne plângem, însă, fără restricţii, de colecţia prost numerotată după părerea noastră, şi lipsită de un indice convenabil. Unul dintre acestea este, cel puţin în ceea ce priveşte istoria economică a Italiei, cartea succintă a lui A. Pino Brânca, *La vita economică degli staţi* nei secoli *XVI*, *XVII*, *XVIII*, *secondo le relazioni degli ambasdatori veneti*, Catania, 1938, inl6, 515 p.

La Collection de documents inedits sur l'histoire de France este reprezentată de partea Mediteranei de la 1550 la 1600, de importante volume şi mai înainte de toate de impresionanta publicaţie a lui E. Charrière, *Negociations de la France dans le Levant*, Paris, 1840 – 1860, 4 vol. in4°; de lucrarea nu mai puţin clasică a lui A. Desjar-dins, *Negociations diplomatiques de la France avec la Toscane*, Paris, 1859 – 1886, 6 vol. in4, de *Papiers d'Etat du cardinal Granvelle*, Paris, 1842 – 1852, 9 vol. in4°, folositoare, se ştie, în toate problemele, la fel ca şi *Lettres de Catherine de Medicis*, Paris, 1880 – 1895, 10 vol. in4°, editate de H. de la Ferrière.

Din Belgia – din Ţările-de-Jos care, până la urmă, tot atât cât şi lui Filip al II-lea, rămân fidele bisericii romane – vin publicaţiile lui L.S. Gachard, *Correspondance de Philippe* II *sur les affaires des Pays-Bas* (până la 1577), 1848 – 1879, 5 vol. in4°; *Correspondance de Marguerite d'Autriche avec Philippe* II (*1559 – 1565*), 3 vol. in4°, 1867 – 1881, (există o continuare recentă a lui J.S. Theissen) – în sfârşit de Edmond 203 Poullet şi Charles Piot în 12 volume in4°, *Cor*

896

SS

2?

g
20 S
spanio Li ja fiilor cu
1608)
1608) *TIT de POLT – onde pânda Mo mim*
1627
ş
xelles 1923, publicate de Lonchay şi Cuvellier, gr. in4°, şi *Correspondance d'Ottavio Mirto Frangipani, premier nonce de Flandre (1596 – 1606)*, 2 vol. publicate (1596 – 1598), I, 1924, de L. Van der Essen II, 1912, de Armand Louant.

Abia în Franţa publicările au fost, şi de departe, cele mai abundente şi mai importante, concomitent din cauza calităţii, a numărului de publicaţii şi a valorii pentru Mediterana a poziţiei geografice a Franţei. Se poate susţine, fără şovinism, că aceşti ambasadori, ecleziaşti, apoi militari, pe care Franţa îi deleagă în exterior, sunt prompţi în a înţelege şi în a se informa, îndrăzneţi, judicioşi... Un Fourquevaux în Spania, care nu este, cu siguranţă, unul dintre cei mai strălucitori, este un informator la înălţimea colegilor şi rivalilor săi din Italia... Printre publicaţiile care trebuie reţinute sunt: Alexandre Teulet, *Relations politiques de la France et de VEspagne avec recosse au XVIe siècle*, 5 vol. in8°, Paris, 1862 (acoperă perioada 1515 – 1588) lucrare orientată spre marele nord, nu este decât parţial folositoare studiului nostru; la fel *Correspondance politique de MM. de Castillon et de Maril-lac, ambassadeurs de France en Angleterre (1537 – 1542)*, Paris, 1885, publicată de Jean Kaulel; *Correspondance politique avOdet de Selve*, ambasa dor al Franţei în Anglia (1546 – 1549) publicată de Germain Lefevre-Pontalis, Paris, 1888; *Ambassades de MM. de Noailles en Angleterre*, publicată de abatele Vertot, 1763, 5 voi, *Correspondance de la Mothe Fénelon, ambassadeur de France en Angleterre de 1568 a 157*5, 7 vol., Paris şi Londra, 1838 – 1840 (sub direcţia lui Charles

Puzton Cooper; *Mission de Jean de Thumery, sieur de Boissise*, 1598 – 1602 (în Anglia), publicată de P. Laffleur de Kermaignant, Paris 1886 (au furnizat mai mult amănunte despre politica generală). Mai direct referitoare la subiectul nostru *Jean-Nicot, ambassadeur de France en Portugal au XVIe siècle. Să correspondance diplomatique inedite*, publicată de Edmond Fal-gairolle, Paris, 1897, şi în centrul acestui subiect, 206

Correspondance de Babou de la Bourdaisiere, évêque *d'Angoulême, depuis cardinal, ambassadeur de France a Rome*, publicată de Henry şi Loriquet, Paris, 1859. *Dominique du Gabre, tresorier des armées a <Ferrare (1552 – 155 i), ambassadeur de Erance a Venise (1555 – 1557)*; *correspondance politique*, Paris, 1905, publicată de A. Vitalis; *VĂmbassade en Espagne de Jean Ebrard, seigneur de Saint-Sulpice*, publicată de E. Cabie, Albi, 1903; *Dépêches de M. de Fourquevaux, ambassadeur du roi Charles IV en Espagne, 1565 – 157*2, 3 vol., Paris, 1896 – 1904, publicate de C. Douais şi *Les Lettres de Charles IX a M. de Fourquevaux, 1565 – 1572*, Paris, 1891, publicate de acelaşi autor. Aceste două publicaţii sunt excelente ca şi cea intitulată *Dépêches diplomatiques de M. de Longlee*, rezident francez în Spania, 1582 – 1590, publicate de Albert Mousset, Paris 1912. Voi adăuga două scurte publicaţii, *Lettres inedites du roi Henri IV* a *Monsieur de Villiers, ambassadeur a Venise*, 1601, publicate de Eugene Halphen, Paris, 1887; *Lettres a M. de Sillery, ambassadeur a Rome* de la 1 aprilie la 27 iunie 1601, 1866, publicate de Eugene Halphen şi *Les Lettres de Henri IV au comte de la Rochepot, ambassadeur en Espagne, 1600 – 1601*, publicate de Laffleur de Kermaingant, Paris, 1889. Ele sunt suficiente pentru a ne introduce într-un climat francez nou – acela al domniei lui Henric al IV-lea – pe care studiul nostru îl va aborda doar în treacăt. Citătm, ca să încheiem acest bilanţ al trudei franceze, *Correspondance du Cardinal François de Tournon*, Paris, 1946, publicată de Michel François la îmbinarea dintre istoria politică şi cea

diplomatică şi care, prin părţile a 4-a, a 5-a şi a 6-a, interesează direct epoca şi munca noastră. Nu am putut să încorporez în textul capitolelor I (prima parte) şi I (partea a treia), toate referinţele necesare din această frumoasă publicaţie: p. 318, 15 mai 1556, stare deplorabilă a moravurilor şi ignoranţei clerului corsican; p. 277 – 281: încheierea armisti-207 ţiului cu Iuliu al III-lea, 29 aprilie 1552, la care

Carol Quintul aderă la 15 mai seara, eliberată de forţele franceze angajate la Parma şi explică declanşarea afacerii de la Siena, la 26 iulie 1552; Francezi şi reprezentanţi ai Imperialilor sunt atunci în căutarea unor cuceriri eficiente de poziţii pe tabla de şah italiană: „Reuşita acţiunii din Siena a crescut în mod deosebit prestigiul regelui în Italia, iar papa şi Senioria din Veneţia, mai ales, se bucură în chip aparte", scrisoare a cardinalului, august 1552, p. 281. Nu este o are tot o chestiune de prestigiu aceea care hotărăşte expediţia din Corsica, în 1553? Michel François reia, în legătură cu această operaţiune „inoportună" (289, nota 1) explicaţia dată în memoriul său: *Albisse del Bene, surintendant des finances françaises en Italie, 1551 – 1556* (*B. de VEC. des Chartes*, 1933), punând în lumină rolul cardinalului de Ferrara, căruia îi va avansa banii necesari în expediţia din propria-i avere. Inoportună? Multe amănunte, şi note, despre problema din Siena, care ne permit să înţelegem politica nepoţilor lui Paul al IV-lea, şi despre atmosfera din Roma, în timpul „nesăbuit" al lui Paul al IV-lea. Reţin, dincolo de 1559, uimirea schimbătoare a cardinalului din Tournon, sau, mai curând, mărturia sa despre miraculoasa schimbare a climatului francez. O altă epocă începe. Să se observe scrisoarea vehementă a cardinalului către rege, la 14 iunie 1559 (p. 398) Împotriva „ploşniţăriei" ereticilor în Franţa, cuvânt pe care el îl reia în aceeaşi zi (p. 398) în scrisoarea sa către conetabil, sau în acea scrisoare „colaboraţionistă" către Filip al II-lea, la 31 ianuarie 1561, p. 426 – 427. În sfârşit, p. 373, o excelentă remarcă despre

Veneţia, la 17 septembrie 1558, şi despre politica sa de *bilancia*; veneţienii vor pacea „din teama că învingătorul i-ar covârşi”. După 1949, singura publicaţie importantă, încă la începuturile sale, se referă la *Acta Nun-tiaturae Gallicae*, editate de Universitatea Gregoriană şi de Scoală franceză din Roma. Au apărut: *Correspondance des nonces en France Carpi* et *Ferrerio* (*1535 – 1540*), publicată de 208

J. Lestocquoy, 1961; *Girolamo Ragazzoni*, *kve-que de Bergame*, *nonce en France*. *Correspondance de să nonciature*, 1538 – 1586, publicată de Pierre Biet, 1962.

Documente la limita istoriei diplomatice. Indicaţiile care preced mărturisesc enormul efort realizat pe planul istoriei diplomatice. Pe alte planuri, rezultatele sunt departe de a fi la fel de strălucite. Apreciabile în ceea ce priveşte istoria politică sau biografia marilor personaje, ele sunt încă lipsite de importanţă în ceea ce priveşte viaţa economică, socială, culturală sau istoria tehnicilor.

1° Pentru Portugalia, trebuie menţionată totuşi *Historia tragico-maritima*, de Bernardo Gomes de Brito, prima ediţie, Lisboa, 2 vol., 1735 – 1736, ediţia a II-a, 1904 – 1909, 12 vol. (B.N., 8 Z 18.199 (40), cu toate că ele interesează mai ales Atlanticul şi Oceanul Indian. Dar oceanele comandă viaţa Mării Interioare.

2° Pentru Spania, vechea şi preţioasa ediţie a *Nueva Recopilación de las leyes*; colecţiei *Actas de las Cortés de Castilia*, *1563 – 162*3, 39 vol., Madrid, 1861 – 1915, să-i adăugăm spre completare, înainte de 1563, tomul V din *Cortés de los antiguos reinos de Leon y Castilia*; colecţia pe care am folosit-o puţin *Libros raros 6 curiosos*, t. XIX, *Tres relaciónes historicas* (Gibraltar, Ios Gelves, Alcázarquivir, 1540, 1560, 1570), Madrid, 1889; *Cartas y avisos dirigidos a D.J. de Zuniga*, *virrey de Ndpoles en 1581*, Madrid, 1 889; Cele două volume de scrisori inedite ale lui Gachard, *Retrăite et mort de Charles-Quint au monastere de Yusle*, 2 vol. in8°, Bruxelles, 1854 – 1855, relevă aproape precedentul recensământ; la fel, tot de

Gachard, acele *Lettres de Philippe* II *a ses filles les infantes Isabelle et Catherine, écrites pendant son voyage au Portugal, 1581 – 1583*, Paris, 1884, materie excelentă cu pledări în favoarea regelui Prudent.

Am împrumutat mult din cele două publicaţii 209 de istorie regională, una relativ la Aragón, Carlos

WBBS.

Riba y García, *El consejo supremo de Aragón en el reinado de Felipe* II, Madrid, 1914, publicată după bogatul fond spaniol de la *British Museum*, şi din tomurile II şi III ale lucrării clasice aparţinând lui Fidel de Sagarminaga, *El gobierno y regimen forai del sehorio de Viscaya*, reeditată de Dario de Areitio, t. II, 1577 – 1589, Bilbao, 1932, t. III, 1590 – 1596, Bilbao, 1934.

Am folosit, de asemenea, dezlânata şi întinsa locumente polies economic *politicas y* 3, *fabricas y* ladrid, 1745.

camdată:

a 400 de ani

L927), a unei îsacrate domrramele, greu at să nu fie, *rumentos hisde Valladolid*, icţia are, sub *ol*, aceeaşi va

e: t. I despre

), t. Îl despre

XV-488 *f*".

Herrera Oria;

930, publicată tut afla nimic *lugal*; *Expediiscos*, etc. Lui

rden de Malta

Turcos y *Ber*

44, 448 p. in4°.

cercetările deşi II-lea privind

8) sunt păstrate

r datorat *păriniciones historicooaha*, *hechas por*

5; o privire de 2

ol Quintul aderă la 15 mai seara, eliberată forţele franceze angajate la Parma şi explică lansarea afacerii de la Siena, la 26 iulie 2; Francezi şi reprezentanţi ai

Imperialilor sunt noi în căutarea unor cuceriri eficiente de poi pe tabla de şah italiană: „Reuşita acţiunii Siena a crescut în mod deosebit prestigiul ălui în Italia, iar papa şi Senioria din Veneţia, i ales, se bucură în chip aparte”, scrisoare a iinalului, august 1552, p. 281. Nu este o are

O chestiune de prestigiu aceea care hotărăşte lediţia din Corsica, în 1553? Michel François i, în legătură cu această operaţiune „inoporă” (289, nota 1) explicaţia dată în memoriul

Albisse del Bene, *surintendant des finances* icaises *en Italie*, *155*1 – 1556 (*B*. de *VEC*.

Charles, 1933), punând în lumină rolul cardi-ilui de Ferrara, căruia îi va avansa banii esari în expediţia din propria-i avere. Înotună? Multe amănunte, şi note, despre prona din Siena, care ne permit să înţelegem tica nepoţilor lui Paul al IV-lea, şi despre osfera din Roma, în timpul „nesăbuit” al Paul al IV-lea. Reţin, dincolo de 1559, uimi-schimbătoare a cardinalului din Tournon, mai curând, mărturia sa despre miraculoasa mbare a climatului francez. O altă epocă spe. Să se observe scrisoarea vehementă a finalului către rege, la 14 iunie 1559 (p. 398) otriva „ploşniţăriei” ereticilor în Franţa, ni pe care el îl reia în aceeaşi zi (p. 398) în ioarea sa către conetabil, sau în acea scri-e „colaboraţionistă” către Filip al II-lea.

1 ianuarie 1561, p. 426 – 427. În sfârşit, p. 373, celentă remarcă despre Veneţia, la 17 septemansamblu, Ortega Ribio, *Relaciónes topograficas de Espaha*. *Lo mas interesante de ellas escogido*... Madrid, 1918. În sfjrşit, două publicaţii parţiale pentru dioceza Cuenca şi pentru provincia Gua-dalajara: *Relaciónes topograficas de Espaha*. *Relaciónes de pueblos que pertenecen hoy à la provincia de Guadalajara*, publicate de Juan Cătălina García şi Manuel Pérez Villamil, Madrid, 1905 – 1915, 7 vol. (t. XLI-XLVII din Memorial, Historico español). Acest document preţios se găseşte la biblioteca de la Sorbona, *Relaciónes de pueblos de la diocesis de Cuenca*, *hechas por orden de Felipe* II, publicate de părintele J. Sarco Cuevas, Cuenca,

1925, 2 volume. De semnalat remarcabilele publicaţii ale lui Carmelo Vinas şi Ramón Paz, *Relaciónes de los pueblos de Espanaorde-nadas por Felipe* II *Provincia de Madrid*, 2 vol., 1949; *Provincia de Toledo*, 3 vol. 1951 – 1963; Noel Salomon, *La campagne de Nouvelle Castille à la fin du XVI-e siècle d'après Ies Relaciónes topograficas*, 1964, fixează problema.

3. În Africa de nord, semnalăm vasta *Collection des Sources inedites de l'histoire du Maroc*, orientată către Oceanul Atlantic şi abia atingând anul

1550; în privinţa forturilor spaniole de la marginea Mediteranei, publicaţia deja citată a lui

Primaudaie se opreşte la 1564; publicarea arhivelor Consulatului francez din Tunis de către

Pierre Granchamp, *La France en Tunisie à la fin du XVI* siècle*, 1582 – 1600, Tunis, 1920, este cea mai importantă dintre contribuţiilenord-afric ane la istoria lumii mediteraneene; tomul VI

(1551 – 1575) din *Histoire d'Oran* de Generalul

Didier, Oran, 1929, nu poate fi utilizat decât de cine cunoaşte deja sursele publicate de autor.

4. Din enorma masă de publicaţii referitoare la Italia, vom evidenţia: Marco Formentini, *Rivista storica della dominazione spagnola sul ducato di Milano colla publicazione di 500 e piu* documenti ufficiali *inediţi*, Milan, o 1872: Vladimir

Lamansky, *Secrets d'Etat de Venise, documents extraits, notices et études*, Saint-Petersbourg, 1884, este o culegere de un interes excepţional; la fel.

3.

5.

wrf-l

Un

5 i rep

Irea unor ««pe-ta acţiuni le şah italia

rescut în? d Jria din Veneţia, a iar papa şi Sem0" J, scrisoare a «cură în chip aparte, be olare ugust 1552, P.

Mie-Ue hotărăşte le de prestigiu grea p

Corsica, în peraţiune „mopor

ură cu aceasta oper mernonul la 1) explicaţia daw «ances

1

Italie, 1933), rolul e avansa inQ. proferrara, căruia U expediţia din S amănunte a

? i.

poţilor Pdii Roma ăiQUlt al din a scrisorile! cele coLecţii

1599, 1600 stă ediţie)

te economice u Prioritate *h-S* Pentru

Coură, există Interesante nauer, 212

rP" „l II reia în ac *şi* ai t;"; e *de Lanciano*, 1962; Felipe Ruiz Martin, *Lettres marchandes échangees entre Florence et Medina del Campo*, 1965; Édouard Baratier, *La demo-graphie provensale du XIII*E *au* XVI*e siècle*, 1961; Leopold Chatenay, *Vie de Charles Esprin-chard*, *Rabelais*, *et journal de ses voyages au XVIe siècle*, 1957; Xavier A. Flores, *Le „peso politico de todo el mundo" d'Anthony Shirley*, 1963.

Adaug acestor cărţi lucrarea monumentală a lui Modesto Ulloa, istoric cubanez, *La hacienda real de Castilia en el reinado de Felipe* II, Roma, 1963.

B.

— LUCRĂRILE ESENŢIALE

1. *Pentru orientarea generală a cărţii*. – în frunte se află lucrării lui Henri Pirenne, *Les Villes du*

Mov – net et Charlemagne. Paginile bovit cel mai mult sunt cele at Mediteranei Vidal de la *cipes deGeographie humaine*, wtonne, 1922. mediteranean, m-am bazat, icrarea clasică a lui Alfred *neergebiet*, pe care după şi am recitit-o în ediţiaistă şi o a patra ediţie, ei această carte drept documentară. Datorez 1 a lui Charles Parain, *mes* et *leurs travaux*, imentale a lui Maxi-*its* de *la geographie* – 1952 şi lucrării lui *le de la Méditerranée*, în sprijinul acestei curând, de mediu, le opera completă a

elenist, călător.

I Alfred Jarde, geografice, opera

Sion. 214

Evoc, mai ales, întreaga operă a lui fâmile-Felix Gautier, pe care critica actuală o combate în amănuntele sale, în timp ce problema este, poate, de a-i continua elanul general. Am în vedere din această operă în special: *Siècles obscura du Maghreb*, 1927 (devenită, în forma sa ultimă, *Le passe de VAfrique du Nord*, 1952), *Moeurs et Coutumes des Musulmans*, ediţia a 2-a, 1959 şi acea scurtă şi simplă profesiune de credinţă, *Le cadre géographique de l'histoire en Algerie*, *Histoire et Historiens de VAlgerie*, 1931, p. 17 – 35. Voi cita, de asemenea, articolul remarcabil al lui Alfred Hettner, „Der Islam und die orientalische Kultur", în *Geogr. Zeitung*, de la care am împrumutat mult ca şi de la întreaga şcoală geografică germană (Bibliogr. În comodul manual al lui Hugo Hassinger, *Geographische Grundlagen der Geschichte*, Freiburg-am-Breisgau, 1931, ediţia a 2-a, 1953.

3. *Istoria structurilor*.

— Neexistând nimic în imensul domeniu al *istoriei structurale* sau *structuraliste* am fost nevoit să construiesc mult şi să risc prin mine însumi şi cu atât mai mult m-am sprijinit pe câteva lucrări ale unor deschizători de drumuri; lucrarea, pe atunci inedită, a lui Pietro Sardella, *Nouvelles et Speculations a Venise*, 1948, (după *Diarii*, de Sanudo) ale cărui manuscris şi ziare interesante le-am citit; marea lucrare postumă a lui Julius Belloch, *Bevölkerungsgeschichte Italiens*, 3 voi; monumentalul studiu al preţurilor în Spania al lui Earl J. Hamilton, *American Treasure and the Price Revolution in Spain*, *1501 – 155*0, 1934; studiul original al lui Frederic C. Lane, *Veneţian Ships and Shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore, 1934, traducere franceză 1965; mereu foarte utila lucrare a lui Richard Ehrenberg, *Das Zeitalter der Fugger*, Jena, 1922, 2 vol. despre care A.-E. Sayous a vorbit prea de rău pentru ca să-l ascultăm cu seriozitate; pe cartea lui Ernest

Schaffer, *Der konige. spân. oberste Indienerat*, t. 1, 1936; cercetările din *Annales* consacrate rangurilor nobiliare; teza monu-215 mentală a lui Marcel Bataillon *jărasme et ves*l

*fă & zsss***.**

m

6. Paul Herre, *Weltgeschichte am Mittelmeer*.

Leipzig, 1930, remarcabile ilustraţii, text excelent al unui istoric al politicii, specialist al secolului al XVI-lea.

7. Ulrich von Hassel, *Das Drama des Mittelmeers*, Berlin, 1940, 176 p. inl6° dezvoltă o temă, iniţial, captivantă, aceea a aventurii lui Pyrrhus, încearcă, într-un cuvânt să explice marea prin istoria importantei sale articulaţii mediane, dar nu-şi respectă promisiunile; în ansamblu, sumară, greşită, mediocră.

8. Philipp Hiltebrandt, *Der Kampf ums Mittelmeer*, 1940, cu hărţi foarte proaste, este cartea unui ziarist (corespondent la Roma al ziarului

Köln. Zeitung), vioaie, cu unele greşeli, adesea interesantă.

9. Emil Ludwig, La *Méditerranée, destinees d'une mer*, traducere din germană. Editată de

Maison Française, New York, 1943, 2 vol. este o carte decepţionantă, emfatică, cu câteva pagini admirabile, cu multe enormităţi.

10. Felice Vir>" i, Uunită *mediterranea*, ediţia a 2-a, 194 cpeditivă cu o perspectivă istor—".

1 Ă A CĂRŢILOR

La richesse de la Hollire des freresbarberousse; 1939 *smundi regis Polaniae* – 1957, 15 vol.

T

f

— *Tori veneti durante*

5 vol.

dolid, 1930, *Castillos y Forţalems doi antigo Beino de Granada*, Tanger, 1941-Aleaţi, Giuseppe, *La popolazione* di *Pavia durante îi dominio spagnolo*, Milano,

1957. Alemân, Mateo, *De la vida del picaro Guzmkn de Aflarăche*, Milano, 1615 vol. Allen, W.B.D., *Problems of Turkish Power in the Sixteenih Century*, London 1963. *Almanacco di economia di Toscana delvanno 1791*, Firenze.

1791. Almeida, Fortunato de *Historia de Portugal*, Coimbra.

1926 – 1929, 3. voi. Almeida d'Eşa, Vincente, *Normas economicos* na *colonizacão portuguesa*, Lisboa, 1921. Amadei, Federigo, // *Fioreuo delle croniche di Mantova*.

Mari to va 1741. Amari, Michele, *Storia dei Musulmani di Sicilia*, Firenze.

1864 – 1868, 3 vol. Ammann, Hektor, *Schaffhauser Wirtschaft im Mittelalter*.

Thayngen, 1949.

t Ancei, J., *Peuples et Nations des Balkans*, Paris, 1926. Andrada, F. de *O primeiro cerco que os Turcos puzerão na forţaleza de Dio, nas partes de India*, Coimbra, 1589. % & Angelescu, I.N., *Histoire économique des Roumains*.

Genève, I. 1919.

Anquez, Leonce, *Henri IV et VAllemagne*, Paris, 1887. Aramon, G. (d, Vezi. Chesneau, Jean.). Arantegui y Sanz, José, *Apuntos historicos sobre la artilleria española en los siglos XIV y XV*, Madrid, 1887. Arbos, Philippe, *L'Auvergne*, Paris, 1932. Arco y Fortuno, Ricardo (del). *La ideea del imperio en la politica y la literatura españolas*, Madrid, 1944. Argenti, Philip P., Chius *vincta*; *or*, *The occupalion of*

Chios by the Turks (*1566*) *and their administration of the island* (*1566 – 1912*) *described în contemporary reports and official despatches*, Cambridge, 1941. Armstrong, H. C, *Grey Wolf*, *Mu-stafa Kemal*: *an intimate study of a dictator*, London 1933: trad franc:

Mustapha Kemal, Paris, 1933. iKJ, Pau, *Geographie des Pyrenees françaises*, Paris.

1943.

Arrigo, A., *Ricerche sul regime dei littorali nel*

Mediterraneo.

Roma, 1936.

Arsandaux, H. vezi Rivet, P. et Arsandaux, H. Arvieux. Chevalier d., *Mémoires du Chevalier D'Arvieux*.

Paris, 1735, 6 vol. Ashauer, H. et Hollister, J.S., *Ostpyrenäen und Balearen*.

Berlin, 1934, coli. „Beitrage zur Geologie der westlichen Mediterrangebiete", nr. 11. *Aspetti e cause della decadenza eco*nomică *veneziana nel secolo XVII*, Venezia – Roma 1961. Assezat, J., vezi Du Fail, Noel.

$*?

Asso, Ignacio de *Historia de la economia politica de Aragón*, Zaragoza, 1798 (reed. din 1947). Atkinson, D., *Les nouveaux horizons de la Renaissance française*, Paris, 1935.

A tu del convegno per la conservazione e difesa delle lagune e della città di Venezia (Istituto Veneto), Venezia, 1960. Aubenas, Roger, *Charles de franchise et actes d'hahitation*.

Gannes, 1943. Aubespine, Sébastien de 1, *Negociations... relatives au regne de François* II, p.p. L. Paris, Paris, 1841. Aubign6 Theodore Agrippa d, Histoire *Universelle*, ed. pentru Sociale" de l'histoire de France de baronul Alphonse de Ruble, Paris, 1886 – 1897, 9 vol. Aubin, G. et Kunze, A. *Leinenerzeugung und Leinenab-satz nu o stlichen Mitteldeulschland zur Zeit der Zunft-kaufe*. Ein *Beilrag zur* industriellen *Kolonisation des deutschen Ostens*, Stuttgart, 1940. Audisio, Gabriel, I: *Jeunesse* de *la Méditerranée*; îi

Le se de la mer, Paris, 1935 – 1936, 2. voi. Aurigemma, S., vezi Bosio, Giacomo. Autori, Jean d, *Chroniques*, Paris, 1834 – 1835, 4 t. În 2

voi.

Auzanet Jean, *La vie de Camões*, Paris, 1942. Avenel, Georges d, *Histoire économique de la propriile, des salaires, des denrees et de tous les prix en general depuis Van 1200 jusqu'a Van 1800*, Paris, 1894 – 1898, 1.

Pierre d, vezi Davityi Pierre. o, Lucio de Vezi Luci) de Azevedo, J. Albert, *Les voţiageurs en France depuis la Renals-usqu'à la Révolution*, Paris, 1885. Ttrnest, *Les origines de la monnaie considerees de vue économique et historique*, Paris, 1897. Lega, A., vezi Alberti, T. cola, *La filosofia di Giordano Bruno*, Firen-*una croissance*: *Ia Basse-Provence rurale siècle – 17H9*). Paris, 1961, 2 vol.

k, es. *Afrique ambigue*, Paris, 1957.

SN ti. Francesco, *Practica della marcatura*.

1766, 4 vol.

ta, A., *Historia de España*, *y su influ-ia Universal*, Barcelona, 1918 – 1940.

London, 1791 – 1793, 9 vol. *de-moeraphie provensale du XIII* – is, 1961.

— *Ia universale*, Torino, 1930, vol. 5.

că *ation du bassin houiller d'Alais*

EC„nes, 1898.

& \ily, Barth-lemy.

tf &ezia 1551.220

V!

A

Barţoli, Daniele, *Degli uomini e* de *falii della Compagnia di Oesii*, Torino, 1847. Baruzi, Jean, *Problèmes* d'histoire *des religious*, Paris.

1935 (25 februarie 1936). Baschiera, Luigi, vezi Paruta, Andrea. Bataillon, Marcel, *Erasme et VEspagne*, Paris, 1937. Batiffol, Louis, *La vie intime d'une reine de France au*

XVII siècle, Paris, 1931, 2 vol. Baudrillart, Mgr Alfred, *Philippe V et la cour de France*.

Paris, 1S90 – 1901, 4 vol. Bauer, Clemens, *Vnternehmung und Unternekmungsformen im Spătmittelalter und in der beginnenden Neuzeit*, lena, 1936. Baulant, Micheline, *Lettres de n gociants marseillais*; *Ies frères Hermite (1570 – 1612)*, Paris, 1953. Baumann, Emile, *L'armeau d'or des grands Mystiques*.

Paris, 1924. Beatis, A. de *Die Reise des Kardinals*

Luigi d'Aragona durch Deutschland, die *Hiederlande*, Frankreich *und*

Oberitalien, *1517 – 1518*, pp. L. Pastor, Freiburg im Brisgau, 1905; tradus în limba franceză de Madeleine Havard de la Montagne sub titlul *Voyage du Cardinal d'Aragon (1517 – 1518)*. Paris, 1913. Beaujour, Baron Louis Auguste Frederic de *Tableau du Commerce de la Grèce*, *forme d'après une année moyenne depuis 1787 jusq*u' *en 1797*. Paris, 1800, 2 vol. Bechtel, Heinrich, *Wirtschaftsgeschichte Deutschlands*.

Von der Vorzeit bis zum Ende des Mittelalters; *îi vom Beginn des 16. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*. München, 1951 – 1952, 2 vol. *Beiträge* zur *Geologie* der *westlichen Mediterrangebiete*, hrsg. im Auftrag der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen von Hans Stille, Berlin, 1927 – 1939.

19 vol. Belda y Pérez de Nueros, Fr. *Felipe secundo*, Madrid, f.d.

(1927).

— Bellay, Martin et Guillaume du, vezi Bourrilly, V.L. et

Vindry, F. Bellettini, Athos, *La popolazione di Bologna del secolo*

XV alv unificazione italiana, Bologna, 1961. Beloch, Karl Julius, Bevölkerungsgeschichte *Italiens*.

Berlin, 1937 – 1961, 3 vol. Belon, Pierre, *Les observations de plusieurs singularitez et choses memorables trouvées en Grèce*, *Asie*, *Judee*.

gypte, Arabie *et autres pays estranges*, Paris, 1553.

Below, G. A'on, *Vber historische Periodisierungen mit besonderem Blick auf die Grenze zwischen Mittelalter und Neuzeit*, Berlin, 1925.

Beltrami, Daniele, *Storia della popolazione di Venezia dalia fine del secolo XVI alia caduta della Bepubblica*, Padova, 1954. *Forze di lavoro e proprietă fondiaria nelle campagne venele dei secoli XVII e XVIII*, Venezia Roma, 1961.

Îi…”

Benedetti, B., *Intorno* alle *relazioni* commerciali *della*.

Bepubblica di Venezia e di Norimberga, Venezia, 1864. Beneyto Pe>ez, Juan, *Los medios de cultura y la centralización bajo Felipe* II, Madrid, 1927. Benichou, Paul, *Fiomances judeo españoles de Marruecos*.

Buenos Aires, 1946. Benjamin de Tudela, *Voyage du celebre Benjamin, autour du monde, commence Van MCLXXIII*, trad. franc, de

Pierre Bergeron, La Haye, 1735. Bermassar, B., *Valladolid au XVIe siècle*, teză în curs de publicare.

Benndorf Werner, *Das Mittelmeerbuch*, Leipzig, 1940. Benoît, Fernand, La *Provence et le Comtat-Venaissin*.

Paris, 1949. Bérard, Victor, *La Turquie et Vhellenisme contemporani*.

Paris, 1893.

Les navigations d’Ulysse; II *Penelope et les Barons des des*, Paris, 1928. Beraud-Villars, Jean, *L’Empire du Ga A. Un lâtat soudanais aux XV* el XVIe siècles*, Paris, 1942. Berchet G., *La Bepubblica di Venezia e la Persia*, Torino.

1865. Bercken, Eric von der, *Die Gemălde des Jacopo Tintoretto*.

1942. Bergier, Jean-François, *Les foires de Genève et V economie internaţionale de la Benaissance*, Paris, 1963. Bermúdez de Pedraza, Francisco, *Historia eclesiâstica de*

Granada, Grenade, 1637.

Bernaldo de Quiros, G. *Los reyes y la colonización interior de España desde el siglo XVI al XIX*, Madrid.

1929. Bernard Étienne, *Discours ve ritable de la reduction de la viile de Marseille*, Paris et Marseille, 1596. Bernardo, L., *Viaggio a Constantinopoli*, Venezia, 1887. Bertoqui, P., Vezi Deffonfaine, Pierre, Jean-Brunhes-Delamarre Mariei, Benoqui, P. rertrand, Louis, *Sainte Therese*, Paris, 1927.

Philippe II *a VEscorial*, Paris, 1929. tin, Ludwig, *Der*

deutsche Seehandel im Miltelmeer – iet bis zu den Napoleonischen Kriegen, Neumiinster.

ni, Lodovico, Della *storia economico-civile di*, Napoli 1841. *Della storia delle finanze del Begno oii*, Napoli 1839.

Înry, *Le Saint-Siege et la Suede durant la seconde XVIe siècle*, Paris, 1906.

Der Tod des Don Carlos, Wien, Leipzig, 1918.

v *wdenz Maximilians* II. *Familienkorrespon*
Ş*P* 1916 – 1921, 2 vol. *Maximilian* II., *der*
ser, Hellerau – Dresda, 1929.
1\ ol. III: şi Tiichle, Hennann, *Kirchen*
v – 13, Păderborn, 1951 – 1956, 3 vol. 2.
k
trad. *În.*: *Histoire de l glise*, Mulhouse, 1962 – 1964.
3 vol.

Bilanci generali, seria seconda, Venezia 1912. Billioud, Joseph şi Collier, Jacques-Raymond, *Histoire du Commerce de Marseille*, t. III, Paris, 1951. Binet, R.P. Étienne, *Essay des merveilles de natare et des plus nobles artifices*, 13 e ed., Paris, 1657. Birot, Pierre şi Dresch, Jean, La *Méditerranée et le*

Moyen-Orient, Paris, 1953 – 1956, 2 vol. Bisschop, Eric de *Au delă des horizons lointains*; *I*:

Kaimiloa. D'Honolulu *a* Cannes *par* VAustralie *el le Cap a bord d'une double pirogue polynesienne*, Paris.

1939.

Ifc-Blache, Jules, *L'Homme et la Montagne*, Paris, 1934. Blanchard, Raoul, *Geographie de l'Europe*, Paris, 1936. Blanchet LEon, *Campanella*, Paris, 1920. Bloch Marc, *Les caracteres originaux de l'histoire rurale française*, Paris, 1931.

La Société feodale, Paris, 1940. Blok, P.J. *Relazioni veneziane*, Haga, 1909. Bodin, Jean, *Les six livres de la République*, Paris, 1583.

La Response de Jean Bodin a M. de Malestroict, 1568, p.p. Henri Hauser, Paris, 1932. Bog, I., *Die bäuerliche Wirtschaft im Zeitalter des Dreissigjährigen*

Krieges. Die *Bewegungsvorg & nge in der*
Kriegswirtschaft nach *den* Quellen *des Klosterverwalteramtes Heilsbronn*, Coburg, 1952. Bonnaffă, Edmond, *Les Arts et les moeurs d'autrefois*.
Voyages et voyageurs de la Renaissance, Paris, 1895. Bono, Salvatore, / *corsari barbareschi*, Torino, 1964. Boppe, Lon, *Journal et Correspondance de Gedoyn „le*
Turc", *consul de France a Alep*, Paris, 1909. Borderie, Bertrand de la vezi la Borderie, Bertrand de Borel, Jean, Genes *sous* Napoleon!" (*1805 – 1814*), ed. a 2-a Paris-Neuchitel, 1929. Borlandi, Franco, *Per la storia della popolazione della*
Corsica, Milano, 1942. Bory de Saint-Vincent, J.B., *Guide du voyageur en Espagne*, Paris, 1823, 2 vol. Bosio, Giacomo, / *cavalieri gerosolimitani a Tripoli negii anni 1530 – 1551*, p.p. Ş. Aurigemma, Intra, 1937. Botero, Giovanni, *Belationi universali*, Brescia, 1599. Bouche, Honorf*, *La Chorographie ou descriptioii de Provence*, Aix-en-Provence, 1664, 2 vol. Boue, Ami, *La Turquie d'Europe*, Paris, 1840, 4 vol. Boulenger, Jacques, Vezi Contreras, Alonso de Bourcart, Jacques, *Nouvelles observations sur la structure des Dinarides adriatiques*, Madrid, 1929. Bourgeois, Emile, *Manuel historique de politique étrangere*, Paris, 1892 – 1926, 4 vol. Bourget, Paul, *Sensations d'Italie*, Paris, 1891. j2, Bourgoing, Baron Jean-François, Nouveau *voyage en*
Espagne, Paris, 1788, 3 vol.
Bourrilly, V.L. et Busquet, R., *Histoire de la Provence*.
Paris, 1944. Bourrilly, V.L., et Vindry, E. *Mémoires de Martin et*
Guillaume du Bellay, publ. *de către* „Società del Histoire de France", Paris, 1908 – 1909, 4 vol. Bowles, William, *Introduction* a *L'histoire naturelle et à la geographie physique de VEspagne*, trad. din spaniolă de vicontele de Flavigny, Paris, 1776. Boxer, C.R., *The great Ship from Amacon. Annals of*
Macao and the old Japan Trade, 1565 – 1640, Lisiioa.

1959. Bozzo, S.V., *Corrispondenza particulare di Carlo di Aragóna… con S.M. el re Filippo* II (Documenti per service alla storia di Sicilia, seria I, vol. II), Palermo.

1879. Bradi, Comte Joseph M. de *Mémoire sur* la Ce/vse, Orlesans.

1819.

Bradi, Lorenzi de *La Corse inconnue*, Paris, 1927. Bragadino, A. vezi Ştefani, Fr. Braganza Pereira, A.B. de *Os* Portugueses *em Din*.

Bassora, 1938. Brantâme, Pierre de Bourdeilles, abbe et seigneur de.

Oeuvres complètes, ed. Mţirimee, Paris, 1858 – 1895.

13 vol. Brătianu, G. *Études byzantines d'histoire économique et sociale*, Paris, 1938. Bratli, Charles, *Philippe* II, *roi d'Espagne. Étude sur să vie et son caractere*, Paris, 1912. Braudel, Fernand, *La* Méditerranée *et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe* II, ed. I, Paris, 1949.

Capitalisme et *civilisation materielle*, *XV-XVIII*".

siècles. Braudel F. şi Romano, R., *Navires et marchandises a*

Ventre e du port de Livourne, *1547, 1611*, Paris, 1951-Brâunlich, Erich, Zwei *tilrkische* Weltkarten *aus dem*

Zeitalter der grossen Entdeckungen, Leipzig, 1937. Bremond, Gal Ed., *Yemen et Saoudia*, Paris, 1937.

Berberes el Arabes. Paris, 1942. Bremond d'Ars, Guy de *Le pere de Mme de Rambouillet*.

Jean de Vivonne, să vie et ses ambassades preş de Philippe

Îl *et à la cour de Rome*, Paris, 1884.

Irâsard, M., *Les foires de Lyon aux XVE el XVI siècles*, Paris, 1914.

holz Berthold, *Lateinische Palăographie*, ed. a *2-a*, nehen 1912.:

François Savary, seigneur de *Relation des voya – tant en Grèce, Terre Saincte et Aegypte, cu'aux – de Tunis et Arger*, Paris, 1628.

1, *Laurent le Magnifique*, Paris, 1937. *Michel*

1939.: [se *Geschichle der i*; *slamischen Völker und*.

ve, „«i, 193*9.2V*

Brosses, Prăsident Charles de *Lettres familieres écrites*

„D'Italie en 1739 et 1740. Paris, 1858, 2 vol. Bruckner, A., *Geschichte der russischen Literatur*, Leipzig.

1905, ed. a 2-a 1909. Jvi Ula? W „De *Firma della Faille en de internaţionale hanael van Vlaamse firma'*se în *de 16"* ee*utv,* Bruxelles, l.) 59. Brun, A, Tt*echerch.es h*istoriques su*r Vi*ntroduction du *Franţa is dans les provinces d*u *Midi,* Paris, 1923. llnnu'tli, Mario, Vezi Vitale Eligio şi Brunetti Mario. Urunhes, J.B., F.*tude de ge ographie humaine, L'irrigation,* se*s conditions géographiques,* se*s modes e*l *so*n *organisatwn dans l*a *peninsule Iberique e*t *l'Afrique d*u *Nord.*

Paris, 1902. Vezi şi Deffontaines, Pierre, Jean-Brunhes-Delamarre, Mariei, Bertoquy, P., Bnmner O „Ne*ue Wege de*r *So*zialgeschichte. Vo*rträge un*d. Au*fa Alze,* GOU – ingen, 1955. BriiMSchvig, Robert, La *Berberie orientale so*us *Ies Hafsides,* de*a origines* à la *fin d*u *X*V *siècle,* Paris, 1940.

2 vol.

Iâubnoff, Serge von, *Geologie von Europa*, Berlin, 1926 – 1930, 2. voi.

Buchan, John, *Oliver Cromuell*, London, 1934. Bugnon, Didier, Belation *exacte* concernant *les carăvanes ou cortege des marchands d'Asie*, Nancy, 1707. Bulion, Eloy, *Un colaborador de los Beyes Catolicos*: *el doctor Palacios Rubios y sus obras*, Madrid, 1927... Burckhard, J. *Geschichte* der *Renaissance* în *Italien*.

SUittgart, 1867: ed. a 6-a, Esslingen, 1920. Busbec, Baron Augier Ghislain de *Leitres du Baron de*

Busbec, p.p. l'abbé de Foy, Paris, 1748, 3 vol. Busch-Zaniner, R., *Agrarverfassung*, Gesellschafl *und*

Siedlungin Sudosteuropa. *Unterbes*. *Berücksichtigung der*

Turkenzeit, Loipzig. 1938.

Albanien. Neues *Land* im *Imperium*, Leipzig, 1939. Busquet, Raoul, *Histoire de Marseille*, Paris, 1945.

Vezi şi Bourrilly, V. şi Busquet, R. Gable, Edmond, *Ambassade en Espagne de Jean Ebrard*, *seigneur de Saint-Sulpice*, *de 1562 a 1565*, Albi, 1903. Cabrera de Cordova L., *Belaciones de las cosaş succedidas en la Corte de España desde 1599 hasta 1614*, Madrid.

1857.

Felipe segundo, *Bey de España*, Madrid, 1876, 4 vol. Cognetţa, Feanco, *Bandits d'Orgosolo*, trad. din italiană.

Inchiesta su Orgosolo, de Michel Turloţte, Paris, 1963. *Calendar of State Papers*, *Colonial Series*, *East Indies*.

China and Japan, London, 1862 – 189—, 5 vol. *Calendar of State* Papers *and* Manuscripts *relating to*

English Affairs asişting in the archives and collections of Venice and in other libraries of Northern Italy, London, 1864 – 1947, 38 vol. Galvete de Estrella, Juan Christoval, *El felicissimo viaje del... Principe don Felipe*, Anvers, 1552.

Canipana, C, *La vita del catholico... Filipo* II, Vicenză.

1605 – 1609, 3 vol. Canaye, Philippe, sieur de Fresae, *Le voyage du Levant*.

1573, p.p. Henri Hauser, Paris, 1897. Cano, Thomă, *Arte para fabricar... naos de guerra y merchante*. Sevilla, 1611. Capasso, B., *Catalogo ragionato dell'Archivio municipale di Napoli*, Napoli, 1876. Capasso, C, *Paolo III*, Messina, 1924, 2 vol. Capmany y de Montpalau, A. de *Memorias historicas sobre la Marina*, *Comercio y Artes de la* Antigua *Ciudad de Barcelona*, Madrid, 1779 – 1792, 4 vol. Cappelletti Giuseppe, *Storia della Repubblica di Venezia dai suo principia al suo fine*. Venezia, 1850 – 1855.

13 vol. Caracciolo Ferrante, / *comentarii* delle *guerre fatte co Turchi da D. Giovanni d'Austria dopo che venne în*

Italia, Firenze, 1581.

Carande, Ramón, *Carlos V y sus banqueros*, Madrid,

1949. Carcopino, Jérôme, *Le Maroc antique*, Paris, 1943. Cardauss, Ludwig, *Von Nizza bis Crepy, Europäische Politik în den Jahren 1534 – 1544*, Roma, 1923. Carmoly, istiacin, *La France israelite, galerie des hommes et des faits dignes de mémoire*, Paris-Leipzig, 1855. Caro Baroja, Julio, *Los Moriscos del Beino de Granada*.

Madrid, 1957. Los Judios en la España moderna y contemporânea, Madrid, 1961. *La sociedad criptojudia en la Corte de Felipe IV* (discurs de recepţie la Academia de Historia), Madrid, 1963. Carri5, J.M., Vezi Formentin, Eugene. Carrera Pujal, Jaime, *Historia politica y econămica de*

Catalana, Barcelona, 1946, 4 vol. Carreras y Candi, Franceschi, *Geografia general de Cataluñya*, „Barcelona f.d. 1913 – 1918, 6 vol. *Cartas y avisos dirijidos aD.J. de Zuniqa, virrey deNapoles en 1581*, Madrid, 1887, vol. XVIII din Coleccibn de libros españoles raros o curiosos. Carus-Wilson, Cleanora, Medieval *Mecham Venturers*.

London, 1594.

Casă, Giovanni della, vezi Della Casă, Giovanni. Casanova, Abbe S.B., *Histoire de Vfiglise corse*, Ajaccio.

1931, 2 vol. Cassou Jean, *La vie de Philippe* II, Paris, 1929.

Les conquistadors, Paris, 1941.

Castaneda-Alcover, Vicente, vezi Porcar Moise Juan. Caster, Gilles, *Le commerce du pastel et de Ve picerie a*

Toulouse de 1450 environ a 1561, Toulouse, 1962. Castro, N. de *Vida del soldado español Miguel de Castro*.

Madrid-Buenos Aires, 1949, Casti, Enrico, *L'Aquila degli Abruzzi ed îi pontificala di Celestin*a' *V*, L'Aquila, 1894.

— *>t*, Édouard, *Mission bibliographique en Espagne*, Paris, S91.

Cătălina García, Juan şi Prez Villamil, Manuel, *Relaciónes topogrăficas de España*.

Relaciónes de pueblos qae partenecen hoy à la provincia de Guadalajara, Madrid, 1905 – 1915, 7 vol. (t.

XLI – XLVII din „Memorial Historico Español”).

Caterina de Medicis, vezi La Ferrière, Comte Hector de.

Cavaiues, Henri, La vie pastorale et agricole das Ies Pyrinees des Gaves, de l’Adour et des Nestes, Bordeaux, 1931.

Caza de Luruela, Miguel, *Restauración de la Antigua abun-dancia de España*, Napoli-Madrid, 1713.

Cecchetti, B., *Informazione di Giovanni dalv Olmo console veneto în Lisbona sul commercio dei Veneziani în Portogallo e sui mezzi per ristorario, 1584, 18 maggio*, per nozze Thienesa, Schio, Venezia, 1869.

Celli Angelo, *The History of Malaria in the Roman Campagna from ancient times*, London, 1933.

Cellini, Benvenuto, *Vita di Benvenuto Qellini scritta da lui medesimo*, trad. franceză, Paris, 1922, 2 vpl.

Cervantes, Miguel, Novelas Exemplares, p.p. Francisco Rodríguez Marin, trad. franceză, Paris, 1949.

Chabod, Federico, *Per la storia religioasa dello stato di Milano*, Bologna, 1938.

Champion, Maurice, *Les inondations en France depuis le VIe siècle jusqu’a nos jours*, Paris, 1858 – 1864, 6 vol.

Champion, Pierre. *Paris sous les derniers Valois, au temps des guerres de religion, Fin du regne de Henri* II. *Régence de Catherine de Medicis. Charles IX*. Paris, 1938.

Chardin, Jean, *Journal du Voyage en Perse et autres lieux de l’Orient*, Amsterdam, 1735, 4 vol.

Charles IX, vezi Douais, Celestin.

Charles Quint, Vezi Lanz Carl.

Charles-Quirit et son temps, Paris, 1959. (Colloques internationaux du C.N.R.S., Sciences humaines, Paris, 30 septembre-3 octobre 1958.)

Charliat, P.J. *Trois siècles d’economie maritime française*, Paris, 1931.

Charrière, Ernest, *Negociations de la France dans le Levant*, „Collection de documents ine dits sur l’histoire de

France" seria I, Paris, 1840 – 1860, 4 vol.

Chastenet, Jacques, *Godol, prince de la paix*, Paris, 1943.

Chateaubriand, François-René de *Itineraire de Paris* a *Jerusalem*, Paris, 1831.

Chatenay, Lopold, *Vie de Jacques Esprinchard, rochelais, et Journal de ses voyages au XVIe siècle*, Paris, 1957.

Chaunu, Pierre, *Les Philippines et le Pacifique des Ibe-riques (XVI-e, XVIT*, XVIII6 *siècles), Introduction methodologique et indices d'actwite*, Paris, 1960. *L'Amérique et les Ameriques*, Paris, 1964.

Chaunu, Pierre et Huguette, *Sepiile et VAtlantique de 1601* a *1650*, Paris, 1955 – 1960, 12 vol.

„Chavier, Antonio, Fu*eros del reyno de Navarra,* Pampelune, „" 1686.

ho

Chesneau, Jean, *Le voyage de Monsieur* a*-Aramoh ambassadeur pour le roy en Levant*, Paris, 1887. Ghevalier, François, *La formation des grands domaines au Mexique. Terre et société aux XVIe-XVIIe siècles*, Paris, 1952. Cicogna, vezi Tiepolo, Lorenzo. Cirillo, Bernardino, *Anuali della cină dell'Aquua*, Roma.

1570. Cochenhausen, Friedrich von, Die *Verteidigung Mitteleuropas*, Jena, 1940. Cock, Henriqiie, *Helación del viaje hecho por Felipe II*

en 1585 a Zaragoza, Madrid, 1876. Codogno, O., *Nuovo itinerario delle Poşte per tutto il mondo...* Milano, 1608.

Coindreau, Roger, *Les corsaires de Sale*, Paris, 1948. *Colección de documentos ineditos para la historia de España*

(G.O.D.O.I.N.), Madrid, 1842 – 1896), 112 vol. Colette, *La naissance du jour*, Paris, 1942. Collier, Jacques-Raymond, vezi Billioud Joseph şi Collier, Colmenares, Diego de *Historia de la insigne Ciudad de*

Segovia, ed. a 2-a. Madrid, 1640. Colonna, Marco Antonio, vezi Voinovitch, L. Comines, Philippe de *Mimoires*

de Messire Philippe de

Comines. – ou *Von trouve l'histoire des rois de France*

Louis XI et Charles VIII. Ediţie nouă Godefroy, adăugită de M. l'abbă Lenglet du Fresnay, London şi

Paris, 1747. Gonestaggio, Jerónimo, *Dell'unione del regno di Portugallo alia corona di Castiglia*, Genova 1585. *Congres* internaţional *des* Sciences *Historiques* (*XIe*).

Rapports, Stockholm, 21 – 28 aouţ 1960, Göteborg.

Stockholm, Uppsala, Almqvist şi Wiksell, 1960, 5 vol. Coniglio, G., // *Viceregno din Napoli nel secolo XVII*.

Roma, 1955. Contarini, Giampietro. Historia *delle cose successe dai princip io della guerra mossa da S elini ottomano a' Veneţiani*, 1572. Contreras Alonso de *Aventures du. capitaine Alonso de*

Contreras (*1582 – 1633*), trad. Şi p.p. Jacques Boulenger, Paris, 1933. Coornaert, iniile, Un *centre industriei d'autrefois*. *La draperie-sayetterie* d'Hondschoote (XIVe-XVIIIe siècles), Paris, 1930.

Les Français et le commerce internaţional a Anvers, *fin du XV-XVF siècle*, Paris, 1961, 2 vol.

Corazzini, G.O., vezi Lapini, Agostino. Cordova, L., vezi Gabrera de Cordova, L. Cornaro, L., *Trattato di acque*, Padova, 1560. Corridore, P., *Storia* documentata *della popolasione di Sardegna*, Torino, 1902.

Corsano. A., 77 *pensiero di Giordano Bruno nel suo svolgimento storico*, Firenze, 1954. Corsini, O., *Bagionamento istorico sopra la Val di Chiana*.

Firenze, 1742. Corte Real, J., *Successo de segudo cerco de Din*, Lisboa.

1574. *Cortés de los antiguos reinos de Leon y de Castilia*, Madrid.

1861 – 1903, 8 vol. Cortese, Nino, *Feudi e feudatari napoletani della prima metă del Cinquecento*, Napoli, 1931. Cosse-Brissac, Philipe de vezi *Sources inedites*... Costa, Joaquín, *Colectivismo agrario en España*, Madrid.

1898. Crescentio, Bartolomeo, Nautica *mediteranea*,

Roma.

1607. Croce, Benedetto, *Storia del Begno di Napoli*, ed. a 3-a.

Bari, 1944. Curmac (J.), Histoire de Pe pieux des origines à la Re>olution, Toulouse, 1946.

Cunningham, W., *The Growth of English Industry and Commerce*, ed. a 5-a, Cambridge, 1910 – 1912, 3

voi. Cupis, G. de *Le vicende dell'agricoltura e della pastorizia nell'agro romano e VAnnona di Borna*, Roma, 1911. Cuvelier, J. şi Jadin, J., *Uancien Congo d'après les archives romaines*, *1518 – 1140*, Bruxelles, 1954. trivijil, Jovan, La *Peninsule balkanique*, Paris, 1918. dall'Olmo, vezi Cecchetti, B. Da Mosto, Andrea, *L'archivio di Stato di Venezia*, Roma.

1937 – 1940, 2 vol.

Dan, P. *Histoire de Barbarie et de ses corsaires*, Paris, ed. a 2-a, 1649. Danvila, Manuel, *El poder* civil *en España*, Madrid.

1885.

Dauzat, Aibert, *Le village et le paysan de France*, Paris, 1941.

Davis, James C, *The Decline of th* & *Veneţian Nobility as a* Buling *Class*, Baltimore, 1962. Davity, Pierre, *Les Estats*, *empires et principautes du monde*, Paris, 1617. Debien, Gabriel, *En Ha*ut-*Poitou*, *defricheurs au travail*.

XV-XVIP *siècles*, „Cahiers des Annales", Paris.

1952.

Decker, H., *Barockplastik în den Alpenlandern*, Wien, 1943.

Decrue de Stoutz, Francis, *Anne*, *duc de Montmorency*, *connetable et pair de France sous les rois Henri* II, *François* II *et Charles IX*, Paris, 1889. Deffonteines, Pierre, Jean-Brunhes Delamarre, Mariei.

Bertoqui, P. *Problèmes de Geographie humaine*, Paris.

1939.

D. Elbrfick, Hans, *Geschichte der Kriegskunst im*

Bahmett der politischen Geschichte, Berlin, 1900 – 1920, 4 vol. *Weligeschichte*. Vorlesungen *gehalten* an *der Universităt*, Berlin 1896/1920, Berlin, 1923 – 1928, 5 vol. Deledda, Grazia, *La via delmale*, Roma, 1896.

11 Dio dei viventi, Roma, 1922.

De Leva, Giuseppe, *Storia documentata dilarlo V*, Veneţia, 1863 – 1894, 5 vol.

Vezi şi Pătura, P.

Della Casă, Giovanni, Galateo, Florenţa, 1561. Della Rovere, Antonio, La *crisi* monetăria *siciliana* (*1531 – 1802*), p.p. Carmelo Trasselli, Paiermo, 1964. Della Torre, Raffaele, Tractatus *de cambiis*, Genova.

164 – 1. Delmas de Grammont, Henri, vezi Grammont, Henri

Delmas de de Luigi, Giuseppe. // *M'editerraneo nella politica europea*.

Napoli, 1925. Delumeau Jean, *Vie économique et sociale de Borne dans la seconde moitié du-XVI siècle*, Paris, 1957 – 1959.

2 vol.

L'alun de Borne, *XVe-XIXe siècle*, Paris, 1963. Denuce, J., *L'Afrique au X VIe siècle et le commerce anversois*, Anvers, 1937. Dermigny, L., *La Chine et VOccident*, *le commerce a Canton au* XV*IIe siècle*, *1719 – 1833*, Paris, 1964, 4 vol. Descamps, Paul, *Le Portugal*. *La vie sociale actuelle*, Paris

1935. Desdevises du Dezert, Georges, Don *Carlos d'Aragon*, *prince de Viane*, *e tude sur l'Espagne du Nord au XVe siècle*, Paris, 1889. Desjardins, ALel, *Negociations diplomatiques de la France avec la Toscane*, „Gollection de documents indits sur l'histoire de France", Paris, 1859 – 1886, 6 vol. Despaux, Albert, *Les de-valuations monetaires dans l'histoire*, Paris, 1936. Despois, Jean, *La Tunisie orientale*. *Sahel el Basse Steppe*.

Paris, 1940. Didier, G6 ne>al L., *Histoire d'Oran*. *Perioade de 1501 a*

1550, Oran, 1927. Didier, L., vezi Mondoucet C. de

Diehl, Charles şi Marţais, Georges, *Histoire du Moyen Age*; III; *Le Monde oriental*, Paris, 1936, în: *Histoire Generale*, publicată sub îndrumarea lui Gustave Glotz. Dietz, A., *Frankfurter Handelsgeschichte*, Frankfurt, 1910 – 1925, 4 vol.

Di Giovanni, Giovanni, *L'ebraismo della Sicilia*, Paiermo, 1748.

Dieulafoy, Jane, *Isabelle la grande reine de Castille (1451 1504)*, Paris, 1320.

Dion. Roger, *Histoire de la vigne et du vin en France des origines au XIXe siècle*, Paris, 1959.230

Di Tocco, Vittorio, *Ideali d'independenza în Italia durante la preponderanza spagnuola*, Messina, 1926. Doehaerd, Ren-e, *Études anversoises. Documents sur le commerce internaţional a Anvers (1488 – 1514)*, Paris.

1962 – 1963, 3 vol. Doehaerd, Ren<Se şi Kerremans, Charles, Les *relations commerciales entre Genes, la Belgique et VOutremont d'après les archives notariales génoises des XIII" et XIV siècles*.

Bruxelles-Roma, 1941 – 1953, 3 vol. Dollinger, I.J.J. von, *Dokumente zur Geschichte Karis V*.

Philipps, II, *und ihrer Zeit. Aus spanischen Archiven*.

Ratisbonne, 1862. Domínguez Ortiz, Antonio, *La sociedad española en el siglo XVII*, t. *l*, Madrid, 1963. Dona, Leonardo, vezi Vitale, Eligio şi Brunetti, Mario. Doren, Alfred, Italienische *Wirtschaftsgeschichte*, *t*. I.

(singurul apărut), lena, 1934; trad. În italiană de Gino

Luzzatto sub titlul: *Storia economica delvltalia nel medioevo*, Padova, 1936. Dotez, Leon, vezi Maurand, Jérôme. Dorini, Umb., *L'isola di Scio offerta a Cosimo de Medici*.

Firenze, 1912. Dornic, Franjois, *L'industrie textile dans le Mâine et ses debouche's internationaux, 1650 – 1815*, Paris, 1955. Douais, Celestin, *Dépêches de M. de Fourquevaux, ambassadeur du roi Charles IX en Espagne, 1565 – 1572*, col.

„Socielc1 d'Histoire diplomatique", Paris, 1896 – 1904.

3 vol. *Lettres de Charles IX a M. de Fourquevaux*.

1566 – 1572, aceeaşi co). Paris, 1897. Dozy, Reinhart Pieter Anne, *Histoire des Musulmans d'Espagne însqu'à la conquête de VAndalousie par les*

Almoravides (711 – 1110), Leyde, 1861, 4 vol. Dragonetti de Torres, A., *La lega dilepanto nelcarteggio diplomatico inedito di Don Luis de Torres*, Torino, 1921. Dresch, J., vezi Birot, P. şi Dresch, J. Drouot, Henri, *Mayenne et la Bourgogne (1587 – 1596), contribution* a *L'histoire des provinces françaises pendant la Ligue*, Paris, 1937, 2 vol. Du Fail, Noe J, *Oeuvres facetieuses*, p. p. J. Assizat, Paris.

1875, 2 vo). Dufayard, Charles, *Le conne table de Lesdiguieres*, Paris.

1892.

Du Gabre, Dominique, vezi Vitalis, A. Dumont, Jean, *Corps universel diplomatique du droit des gens, contenant un recueil des traitez d'alliance, de pair, de treves... depuis le regne de Charlemangne jusqu'a present*, Amsterdam, 1726 – 1731, 8 vol. Duro, C, vezi Fernandez Duro, Cesareo. Du Vair, Guillaume, *Becueil des harangues et trăite*; Paris.

1606.

Eberhardt, Isabelle, *Notes de Boutes*: *Maroc, Alge de*.

Tunisie, Paris, 1908. Ebrard (Jean), vezi Cabjv, Edmond.

Eck, Otlo, *Seerăuberei im Mtttelmeer, Dunkie Blätter fur europäischer Geschirhte*, München, 1940, ed. a 2-a 1943.

Egidi, Pietro, *F.mmnnaele Filiberto, 1559 – 1580*, Torinq.

1928...

Ehrenberg, Richard, *Das Zeit*: *Iter der Fugeer. Geldkapital undCrediti >erkehr im 16...1 ahrhunderl*,

Frank un, 1896;

ed. a 3-a 1922, 2 vol.

Einaudi Luigi, vezi Mair stroiet (sieur de). Eisemnann, Louis, ve?! Miliokov, P. Seignobos, Charles şi Eisemnann Louin Elie de la Primaudaiy F., *Documents inedits sur l'histoire de* Voccupation *espagnole* era *Afrique* (*1506 – 1574*).

AIRer, 1875. Emmanuel, I. S, Histoire *de* Vândustrie *des* tissus *des*

Israelites de *Salonique*, Lausanne, 1935…

Encyclop Mk de Vidam, Paris-Leyde, 1913 – 1934, 4 vol., completalo în 1934. Epstein, K., vezi Staden, H. von Eskenasi, Eli, vezi Habanel, Aser. şi Eskenasi, Eli. Espejo de Hinojosa, Cristóbal şi Paz y Espeso, Juli în

Las antiguas ferias de Medina del Campo, Valladolid, 1912. Essad Bey, Mohammed, *Allah est grand*! Paris, 1937. Essen, Leon van der, *Alexandre Farnese, prince de Parme*.

Gouverneur general des Pays-Bas, 1545 – 159? Bruxelles.

1933 – 1934, 5 vol. Essen, Leon van der et Louant Armand, vezi Frangipani.

Ottavio Mirto. Estienne, C, *La guide des chemins de France, revue el augumeniie*, Paris, 1552. Estrangin, Jean-Julien, *IZtudes archéologiqu.es, historiques el statistiqu.es sur Arles*, Aix-en-Provence, 1838. Eydoux, Henri-Paul, *L'homme et le Sahara*, Paris, 1943. Fagniez, Gustave, *L'économie sociale de la France sous*

Henri IV, 1589 – 1610, Paris, 1897. Fail, Noel du, vezi Du Fail, NOSL.

Falgairolle, Edmond, *Une expedition française a Vile de Madere en 1566*, Paris, 1895.

Falke, Johannes, *Die Geschichte des deutschen Handels „*Leipzig, 1859 – 1860, 2 vol. Fanfani Amintere, *Storia economica.* Da*lia crisi dell'Impero romano* ăl *principio del secolo XVIII,* ed. a 3-a.

Milano 1948. Fanfani, Pietro, *Saggi di un commento alia Cronica del*

Compagni; *I*: *La descrizione di Firenze*, îi *I Priori*.

Firenze, 1877. Febvre, Lucien, *Philippe* II *et la Franche-Comte, la crise de 1567, ses origines et ses conséquences*, Paris, 1911.

— *Le probleme de Vincroyance au XVP siècle*: *La religion de Rabelais*, Paris, ed. a 2-a, 1947... *Pour une Histoire a pari entiere*... Paris, 1963.

— Febvre, Lucien şi Martin, Henri, *L'apparition du livre*.

Paris, 1957.

232

Feraud Laurent-Charles, *Annales lripolitain.es*, Paris, 1927. Fernández, Jesus, vezi García Fernández, Jesus. Fernandez Duro, Cesareo, Armada *española* desde *la union de Castilia y de Aragón*, Madrid, 1895 – 1903, 9 vol. Filippini, A.P., *Istoria di Corsica*, ed. a 2-a Pisa. 1827 – 1831, 5 vol. Fisher, Oodfrey, *Barbary Legend*. *War*. *Trade, and Piracy în North Africa*, *1415 – 1830*, Oxford, 1957. Flachat, Jean-Claude, Observations *sur* le *commerce et sur les arts d'une pârtie de l'Europe*, *de l'Asie*, *de VAfrique el des îndes Orientales*, Lyon, 1766, 2 vol. Flores, Xavier A., *Le „Peso politico de toto el mundo"*.

d'Anthony Sherley ou un aventurier anglais au service de l'Espagne, Paris, 1963. Floristan Şamanes, Alfredo, *La Bibera tudelana de Navara*.

Zaragoza, 1951. Foglietta, Überto, *De sacro foedere în Selimum*, Genova.

1587. Fordham, Herbert, *Les guides routiers*. *Itineraires etcartes routieres* de *V Europe*, Lille, 1926.

Les routes de France, Paris, 1929. Formentini Marco, *La Dominazione spagnuola în I.ombardia*, Milano, 1881. Forneron, Henri, *Histoire de Philippe* II, Paris, 1881 – 1882, 4 vol.

Forster, Williara, vezi Sanderson, John. Forfi U., *Storia* della *tehnica italiana*, Firenze, 1940. Foscarini, J.,

vezi Ştefani, Fr. Fossombroni, V., *Memorie idraulico-storiche sopra la Val di*

Ckiana, Firenze, 1789. Foucault, Michel, *L'histoire de la folie a l'age classique*.

Paris, 1961. Fouquéray, P. II., *Histoire de la Compagnie de Jesus en*

France des *origines à la* suppression (*1528 – 1752*).

Paris, 1910 – 1925, 5 vol. Fourastie, Jean, *Prix de cente et prix de revient*, seria a

13-a Paris, f. d. [1964).

Foy, Abbe de vezi Busbec, Baron Augier Ghislain de Franc, Julien, *La colonisation de la Mitidja*, Paris, 1928. François, Michel, *Albisse del Bene, surintendant des finqnces françaises en Italie, 155 la 1556*... Bibliothequede 1 lăcole des Chartes", Paris, 1933.

Correspondance du *cardinal* François *de Tournon*.

1521 – 1562, Paris, 1946.

Le cardinal François de Tournon, homme d'Etal, diplomate, me ce ne et humaniste, 1489 – 1562, „Bibliothèque des

Écoles françaises d'Athenes et de Rome", Paris, 1951, fose. 173.

Frangipani, Ottavio Mirto, Correspondance *d'Oftavio*

Mirto Frangipani, premier nonce de Flandre (*1596 – 1606*) 233 I, Roma, 1924, p.p. L. von der Essen: 11 – 111 (1 – 2).

P-ţi. Armand Louant, 1932 şi 1942.

P

J

3

Franklin, Alfred, *Dictionnaâre historique des aris, mâiiers et professions exerces dans Paris depuis le XIIIe siècle*, Paris, 1906.

La vie privee d'autrefois: *arts et me tiers, modes, moeurs, usages des Parisiens, du XIIE au XVIII6 siècle*, Paris, 1887 – 1902, 27 voi; XIII: *Le cate, le ikt, le chocolat*, 1893: XV et XVI: Les magasins de nouveautes,

1894 – 1895.

Franz, G., *Der Dreissigjährige Krieg und das deutsche Volk. Untersuchungen zur Bevölkerungs-und Agrar-geschichte*, lena, 1940.

Fremerey, Gustav, *Guicciardinis finanzpolitische Anschau-ungen*, Stuttgart, 1931.

Freyre, Gilberto, *Introducão a historia da sociedade patriar-cal no Brasil*; I: *Cisa grande y semala*, Rio de Janeiro, ed. a 5-a, 1946, 2 vol.II *Sobrados e mucambos*, ed. a 2-a, Rio de Janeiro, 1951, 3 vol.

Frianoro, Rafaele, vezi Nobili, Giacinto.

Fried, Ferdinand, *Wandlungen der Weliwirtschaft*, München, 1950; trad. fr. a primei ediţii apărută sub titlul *Wende der Weltu'irtschaft*, Leipzig, 1939: *Le tournant de l'économie mondiale*, Paris, 1942.

Friederici, Georg, *Der Charakter der Entdeckung und Eroberung Amerikas durch die Europăer*, Stuttgart, 1925 – 1936, 3 vol.

Frobenius, Leo, *Histoire de la civilisation africaine*, trad. din limba germană de Dr. H. Back şi D. Ermont, Paris, 1936.

Frodin, J., *Zentraleuropas Alpwirtschah*, Oslo, 1940 – 1941, 2 vol.

Formentin, Eugene, *Voyage en Égypte* (1869), p. p., T.M. Carr<5, Paris, 1935.

Fuchs, R., *Der Bancho Publica zu Nürnberg*, Berlin, 1955.

Fuentes Martiânez, M., *Despoblación y* repoblaci în *de*

España (*1482 – 1920*), Madrid, 1929. Fueter Eduard, Geschichte *des* europäischen *Staatensystems* von *1492 – 1559*, München, 1919. Fugger, vezi Klarwill V. von Gabre, Dominiqua du, vezi Vitalis, A.

Gachard, L.P., *Correspondance de Philippe* II *sur les affaires* des *Pays Bas* (jusqu'en *1577*), Bruxelles.

1848 – 1879, 5 vol.

Betraite et mort de Charles Quint au monastere de

Yuste.

Bruxelles, 1854 – 1855, 3 vol.

Don Carlos *et* Philippe II, Bruxelles, 1863, 2 vol.

Correspondance de Marguerite d'Aulriche avec Philippe

II (*1559 – 1565*), Bruxelles, 1867 – 1881, 3 vol.

Lettres de Philippe II o *ses filles, les infantes Isabelle et*

Catherine, écrites *pendant* son *voyage* au *Portugal*.

1581 – 1583, Paris, 1884. Gachard, L.P. et Piot, Ch., *Collection des voyages des souverains des Pays – Bas*, Bruxelles, 1876 – 1882, 4 vol. 234

235

Gaffarel, P., *Histoire du Brésil français au XVIe siècle*.

Paris, 1878. Galanţi, G.M., *Descrizione geografica e politica delle Duc*

Sicilie, Napoli, 1788, 4 tomuri în 2 vol. Gallardo y Victor, Manuel, *Memoria escrita sobre el rescate de Cervantes*, Cadix, 1896. Galluzzi, R., *Istoria del granducato di Toscana sotto îi governo della Casa Medici*, Firenze, 1781, 5 vol. Gamir Sandoval, A., *Organización de la defensa de la costa del Reino de Granada desde su reconquista hasta finales del siglo XVI*, Granada, 1947. Gândithon, René, Politique *économique* de *Louis XI*.

Paris, 1941. Ganier, Germaine, *La politique du connetable Anne de*

Montmorency, Le Havre, f.d. (1957). Ganivet García, Angel, *Obras completaşi I*: *Grabada la*

Bella, *Idearium español*, Madrid, 1943. García, Juan, vezi Cătălina García, Juan el Pârez Villamil.

Manuel. García de Quevedo y Cancelldn, Eloy, *Ordenanzas del*

Consulado de Burgos de 1538, Burgos", 1905. García Fernandez, Jesus, *Aspectuos del paisaje agrario de*

Castilia la *vieja*, Valladolid, 1963. García Mercadal, G., *Viajes de extrangeros por España y Portugal*; /: *Viaje del noble bohemio Leon de Bosmithal de Blalina por*

España y Portugal hecho del ano 1465

a 1467, Madrid, 1952. García y García, Luis, *Una embajada de los reyes catolicos a Egipto*, Valladolid, 1947. Gassot, Jacques, *Le discours du voyage de Venise a Constantinople*, Paris, 1606. Gautier, dr. Armand, *Valimentat ion et les regimes chez*

L'homme sain *et* chez *le malade*, Paris, 1940. Gautier, Fjmile Felix, *L'islamisation de l'Afrique du Nord*.

Les siècles obscurs du Maghreb, Paris, 1927.

Un siècle *de colonisation*, Paris, 1930.

Mxurs et coulumes des Musulmans, Paris, 1931.

Gensoric, roi des Vandales, Paris, 1932.

Le passe de VAfrique du Nord, Paris, 1937. Gautier, Thâophile, Voyage *en Espagne*, Paris, ediţiile din 1845 şi 1879. Gavy de Mendonşa, Agostinho, *Historia de famoso cerco que o xarife pos a forţaleza de Mazagão no ano de 1562*.

Lisboa, 1607.

Gedoyn „le Turc", vezi Boppe, Leon. Gelzer, H., *Geislliches und Weltlisches aus dem tiirhischgriechischen Orient*, Leipzig, 1900. Gentil da Silva, J., *Strategie des affaires a Lisbonne entre*

1595 et 1607, Paris, 1956. *Geographie Universelle*, publicata, sub conducerea lui

P. Vidal de la Blache et L. Gallois, Paris, 1927, XV

tomuri în 23 vol.

George, P., *I.* a *răgion du Bas-Bhone, étude de geographie regionale*, Paris, 1935.

Gerlach, R., *Dalmatinisches Tagebuch*, Darmstadt, 1940. Gerometta, B., / *forestieri a Venezia*, Venezia, 1858. Ce>ay, Anton von, *Vrkunden und Aktenstilcke zur Geschichte der* Verhăltnisse *zwischen Osterreich, Ungam und der Prorte im 16. und 17 Jahrhundert*, Wien, 1840 – 1842, 9 vol. Giannone, Pietro, Istoria *civile* del *flegno* di *Napoli*.

Haga, 1753, 4 vol. Gillet, Louis, *Dante*, Paris, 1941. Gioffre, Domenico, *Genova e Madera nel T decennio del*

secolo XVI, în „Studi Colombiani”, t. III, Genova, 1951.

Genes et les foires de change: *de Lyon a Besançon*, Paris.

1960. Girard, Albert, *La rivalité commerciale et maritime entre*

Se ville et Cadix jusqu’à la fin du XVIIe siècle, Paris.

1932.

Giraud, Paul, Les *orieines de l’Empire nord-africaine*, Marseille, 1937. Giustiniani, Girolamo, *La description et l’histoire de Vile de Scios* (f.l.), 1506 (în loc de 16061? Glamann, K., *Dutch-Asiatic Trade*, *1620 – 1740*, Haga.

1958. Goldschidt, L., *Universalgeschichte* des *Handelsrechts*.

Stuttgart; 1891. *Galeta*. *Warhafftige eygentliche Beschreibung wie der Tiirch die… Vestung Goleta… belăgert…* Nürnberg, 1574. Gollut, L., *I-es* Mémoires *historiques* de *la république sequanoise*, Dole, 1592. Gomes de Brito, Bernardo, Historia *tragico-maritima*.

Lisboa, ed. a 2-a, 1904 – 1909, 2 t. În 3 vol. Gomez Moreno, Manuel, vezi Hurtado de Mendoza, Diego. Gondola, Francesco, vezi Voinovith, L. González, Tomás, *Censo de la poblaci în de las provincias y partidos de la Corona de Castilia en ci siglo XVI*, Madrid.

1829. Gonzáles Palencia, Angel, *Gonzalo Pérez secretario deFelipe*

II, Madrid, 1946, 2 vol. Gooss, Roderioh, *Die Siebenburger Sachsen in der Planung deutscher Sudostpolitik*. *Von der Einwanderung bis zum*

Ende des Thronstreites *zaischen König Ferdinand I*, *und* König *Johann Zápolya* (*1538*), Wien, 1940. Gosselin, E.-H., Documents *authentiques et inedits pour servir a L’histoire de la marine normande et du commerce rouennais pendant les XVIe et XVII siècles*, Rouen.

1876. Gotz, Wilhelm, Historische *Geographie*. Beispiele *und*

Grundlinien, Leipzig, 1904. Goubert, Pierre, *Beauvais et le Beawaisis de 1600 a 1730*.

Paris, 1960, 2 voi… Gounon-Loubens, J., *Essais sur Tadministration* de *la*
Castille au XVIe siècle, Paris, 1860.
236
a
Gourou, Pierre, *La Terre et l'homme en Extrăme-Orient*, Paris, 1940…; …
Gothein, A., *Geniza*, en cours de publication.
Grammont, Henri Delmas de *Belations entre la France et la Pegence d'Alger au XVII siècle*, Alger, 1879 – 1885, 4 vol.
Grandehamp, Pierre, *La France en Tunisie à la fin du*
XVIe siècle (*1582 – 1600*), Tunis, 1920. Granvelle, Cardinal de *Papiers d'Etat du cardinal Granvelle*, *publies sous la direction de Ch. Weiss*, „Collection de documents ine dits sur l'histoire de France", Paris.
1841 – 1852, 9 vol.
Correspondance du cardinal Granvelle, 1566 – 1586, p.p. Edmond Poullet et Charles Piot, Bruxelles, 1877 – 1896, 12 vol.
Grataroli, G., *De regimine iter agentium*, *vei equitum*, vei *peditum*, *vei mari vei curru seu rheda*, Bale, 1561.
Graziani, A., *Economişti del Cinque e Seicento*, Bari, 1913.
Grekov, B. et Iakoubovski, *A.*, *La Borde d'Or*, trad. din limba rusă de François Thuret, Paris, 1939.
Grenard, Fernand, *Grandeur et décadence de l'Asie*, Paris, 1939;
Grevin, Emmanuel, *Djerba*, *l'ale heureuse*, *et le Sud Tunisie*, Paris, 1937.
Griziotti Kretschmann, Jenny, // *problema* del *trend secolare* nelle *fluttuazioni* dei *prezzi*, Torino, 1935
Grober, G., *Grundriss der romanischen Philologie*, Strasburg.
1888 – 1902, 3 voi; ed. a 2-a, vol. I: 1904 – 1906.
Grottanelli, Lorenzo, *La Maremma toscana*: *studi storici ed economici*, Sienna, 1873 – 1876, 2 vol. Grousset,

René\ L'empire *des steppes*, Paris, 1939. Gsell, *S.*, Marcais, G., Yver, G., *Histoire d'Algérie*.

Paris, 1927.

Guardia, G.M., vezi Părez, Antonio. Guarnieri, Giuseppe Gino, *Un'a udace impresa marittima di Ferdinando* dei *Medici*, con *documenti e glossario indo-caraibico*, Pisa. 1928.

Cavalieri di Santo Stefano. *Contributo alla storia della marina* militare *italiana*, 1562 – 1859, Pisa, 1928.

Guneau, Louis, *L'organisation du travail a Neveres aur*

XVIIE et *XVIII*e siècles (*1660 – 1790*), Paris, 1919.

Guevara, A. de *lâpistres dorees*, *moralles et familieres*, traduse din spaniolă în franceză de domnul de Guterry.

Lyon, 1558 – 1560.

Guglielmotti, Alberto, *La guerra dei piraţi e la marina pontificia dai 1500 al 1560*, Firenze, 1876, 2 vol. Guicciardini, Francesco, La *historia d'Italia*, Venezia, 1568.

Diario del viaggio în Spagna, Firenze, 1932. Guijo, G.M. de Diario *de Gregorio Martin de Guijo*.

1648 – 1664, p.p. M. R. de Terreros, México, 1953. Guillaume de Vaudoncourt, Fre deric Fiancois, *Memoirs of the Ionian Islands*, London, 1816.

Guillon, Pierre, *Lei trepieds du Ptoion*, Paris, 1943. Günther, A., *Die Alpentăndische Gesellschafl als sozialer und politischer*, *wirtschafilicker und* kultureller *Lebenskreis*, Jena, 1930. Ha Gohen, Joseph, *Emek Habakha*, *la Vallée des Pleurs*.

Chronique des souffrances d'Israel dans să dispersion jusqu'a 1575 el Continuation de la Vallée des Pleurs, p.p. Julien See, Paris, 1881. Haebler, Konrad, *Die wirtschaftliche Blute Spaniens im 16*.

Jahrhundert und ihr Verfall, Berlin, 1888.

Geschichte Spaniens unter den Babsburgen, *t*. I. (singurul apărut);

Geschichte Spaniens unter der Begierung Karis I. (*V*).

Gotha, 1907. Haedo, P. Diego de *Topographia e historia general de*

Argel şi *Epitome de los Beyes de Argel*, Valladolid.

1612, 1 vol. Hagedorn, B., *Die Entivicklung der wichtigsten Schiffstypen bis* ins *19. Jahrhundert*, Berlin, 1914. Hahn, W., *Die Verpflegung K" constantinopels durch staatliche*

Zwangswirtschaft, nach turkischen Urkunden aus dem 16.

Jahrhundert, Stuttgart, 1926. Hakluyt, R., *The principal navigations, voyages, traffiques and discoveries of the english nation*, London.

1599 – 1600, 3 vol. Halperin Donghi, Ţulio, *Un conflicto nacionál: Moriscos y Cristianos viejos en Valencia*, Buenos Aires, 1955. Halphen, E., vezi Henri IV. Hamilton, Earl J., *El florecimiento del capitalismo y olros ensayos de historia economică*, Madrid, 1948.

American Treasure and the Price Revolution in Spain.

1501 – 1650, Cambridge, Mass, 1934. Hammen y Leon, Lorenzo Vander, vezi Vander Hammen y Ledn, Lorenzo. Hammer-Purgstall, J. von, *Histoire de l'Empire ottoman depuis son origine jusqu'a nos jours*, din limba germană de J.J. Hellert, Paris, 1835 – 1848, 18 vol. Hâpke, Rudolf, *Niederlăndische Akten und Urkunden zur*

Geschichte der Hanse und zur deutschen Seegeschichte, t. 1

(singurul apărut): 1531 – 1557, Mâinehen şi Leip în, 1913. Harris, John, *Navigantium atque itinerantium bibliotheca, or a complet collection of voyages and travds*, London.

1705, 2 vol. Hartlaub, F., *Don Juan d'Austria und die Schlacht bei*

Lepanto, Berlin, 1940.

Hassel, U. von, *Dos Drama des Mittelmeers*, Berlin, 1940. Hauser, Henri, *La preponderance espagnole (1550 – 1560)*.

ed. a 2-a, Paris, 1940.

Hausser, Henri şi Renaudet, Augustin, *Les de-buts de Vage moderne, la Benaissance et la fleforme*, ed. a 3-a, 1946, t. VIII din *l'histoire ginerale* publicată sub conducerea lui Louis Halpen şi Philippe Sagnac.

238

Hayward (F.), *Histoire de la Maison de Savoie*, Paris.

1941 – 1943, 2 vol. Heckscher, E.F., Der Merkantilisrrms, Jena, 1932.

2 vol. trad. În limba spaniolă: *La epoca mercantilista*.

México, 1943.

Heeringa, K., *Bronnen tot de geschiedenis van den Levant-schen handel*, Haga, 1910 – 1917, 2 vol.

Heers, Jacques, *Genes au XV siècle. Activité économique et problèmes sociaux*, Paris, 1961.

Hefele, Charles-Joseph, *Le cardinal Ximenes et Ve glise d'Espagne à la fin du XVI" et au debut du XVII siècle*, trad. din germană de domnul abate A. Sisson şi domnul abate A. Crampon, Paris, Lyon, 1856.

Hefele, Charles-Joseph şi Hergen Roether, cardinal J., *Histoire des Conciles d'après des documents originaux*, trad. În franceză de Dom H. Leclercq şi continuată până în zilele noastre; t. IX: Partea întâi, *Concile de Trente* de P. Richard, Paris, 1930.

Hefele, Hermann, *Geschichte und Gestalt. Sechs Essays*, Leipzig, 1940.

Helwig, Werner, Braconiers de le mer en Grèce, trad. din germană – *Raubfischer în Hellas*, de Maurice R6 mon, Leipzig, 1942.

Hennig, Riohard, *Terrae incognitaie. Eine Zusammen-stellung und kritische Bewertung der wichtigsten vor-columbischen Entdeckungsreisen an Hand der dariiber vorliegenden Originalberichte*, Leyde, 1936 – 1939, 4 voi; ed. a 2-a: 1944 – 1956, 4 vol.

Henri IV, *Lettres inedites a M. de Sillery, ambassadeur a Rome, du 1" avrilau 27 juin 1601*, p.p. Eugene Halphen, Paris, 1866. *Lettres inedites a M. de Villiers, ambassadeur a Venise*, p.p. Eugene Halphen,

Paris, 1885 – 1887.
3 vol.
Lettres au comte de la Rochepot, ambassadeur en Espagne
(*1600 – 1601*), p.p. P. Laffleur de Kermaingant, Paris.
1889. Hentzner, Paul, *Itinerarium Germanicae, Gallicae, Italicae*.
Nürnberg, 1612. Herder, Johann Gottfried von, *Ideea zur Geschichte der*
Menschheit, Eiga şi Leipzig 1784 – 1791, 4 voi; trad. fr.:
Philosophie de l'histoire de Vhumanité, de Emile Tandel.
Paris, 1874, 3 vol.
Hering, Ernst, *Die Fugger*, Leipzig, 1940. He>itier, Jean, Ceaherine *de Medicis*, Paris, 1940. Herre, Pazi, Europäische *Politik im cyprischen Krieg*
(*1570 – 1574*), mit *Vorgeschichte* und *Vorverhandlungen*, Leipzig, 1902.
Papsttum und *Papstwahl* im *Zeitaher* Philipps II.
Leipzig, 1907.
Weltgeschichte am Mittelmeer, Leipzig, 1930. Herrera, Gabriel Alonso de *Libro de Agricultura*, Alcalá.
1539, ed. de 1598.
Herrera Oria, Enrique, *La Armada Invencible*, colecţia „Archivo Historico Español", Madrid, 1929.
Herrera y Tordesillas, Antonio de *Primera* (*tercera*) *parte de la Historia general del mundo*, Madrid, 1601 – 1612, 3 vol.
Heyd, W., *Histoire du Commerce du Levant au Moyen Âge*, trad. Şi p.p. Furcy-Raynaud, Leipzig, 1885 – 1886, 2 vol.
Hiltebrandt, Philipp, *Der Kampf ums Mittelmeer*, Stutt-gart, 1940.
Hinojosa, Ricardo de *Los despachos de la diplomacia ponti-ficia* en *España*, Madrid, 1896.
Hirth, Friedrich G.A.J., *Chinesische Studien*, t. I

(singurul apărut München, 1890.

Hispanic studies în honour of J. Gonzales Llubera, p.p. Frank Pierce, Oxford, 1959.

Histoire et Historiens de VAlgerie, Paris, 1931.

Historiadores de Indias, colecţie condusă de Manuel Serrano y Sanz, Madrid, 1909, 2 voi; îi „Guerra de Quito" de Pedro de Creza de Leon, „Jornada de Managua y Dorado" de Toribio de Ortiguera... Descripcibn del Perii Tucuman, Rio de la Plata et Chile" de Fr. Reginaldo de Lizarraga, în Nueva Biblioteca de autores españoles dirigida por Marcelino Menendez y Pelavo, vol. XIV şi XV.

Hoffner, Joseph, *Wirtschaftseihik und Monopole im 15. und 16. Jahrhundert*, Jena, 1941.

Holland, Henry, *Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia, ele., during the years 1812 and 1813*, London, 1815.

Holleaux, Maurice, *Rome, la Grèce et les monarchies hel-le nistiques au IIIe siècle au. J. — C*, (*273 – 205*), Paris, 1921.

Hollister, J.S., vezi Ashauer, H. şi Hollister, J. S.

Hommage a Lucien Febvre. Eventail de l'histoire vivante, Paris, 1953, 2 vol.

Hopf, Cari, vezi Musachi, Giovanni.

Hoszowski, St., *Les prix a Lwów (XVIe-XVIIe siècles)*, trad. din limba polonă, Paris, 1954.

Howe, Sonia E., *Les grands navigateurs à la recherche des epices*, trad. din limba engleză de generalul Fillonneau, Paris, 1939.

Howe, W., *The Mining guild of New Spain and its Tribunal General, 1770 – 1821*, Cambridge, 1949.

Hugo, Victor, William *Shakespeare*, Paris, 1882.

Hurlimann, Martin, *GHechenland mit Rhodos und Zypern*, Zürich, 1938.

Hurtado de Mendoza, Diego, *De la guerra de Granada, comentarius*, p.p. Manuel Gomez Moreno, Madrid, 1948.

Huvelin, P., *Essai historique sur le droit des marches*

et des foires, Paris, 1897.

Huxley, Aldous, *Tour du monde a „un sceptique*, trad. din limba engleză de Fernande Daunac, Paris, 1932.2

Jaftoubowsiu, A., vezf Greftov, B. şi Iakoubowski, A. Ibn Iyâs, *Journal d'un bourgeois du Caire*, *Histoire des*

Marulouks, trad. Şi adnotat de Gaston Wiet, Paris.

1955 – 1960, 2 vol.

Ibn Verga, Salomon, *Liber Schevet Jehuda*, pp. de M. Wiener, Hanovra, 1855 – 1856, 2 vol. Illescas, Gonzalo de *Historia pontifical y catolică*, Salamanca, 1573. Imbart de la Tour, Pierre, *Les origines de la Reforme*, ed. a 2-a, Me. un, 1944 – 1945, 2 vol. Imbert, Gaston-Paul, *Des mouvements de longue duree*

Kondratieff, Aix en-Provence, 1959. *Indice de la colecuion de documentos de Fernández de Navarrete que poşte el Maseo Naval*, Madrid, 1946. *Instructions Nautiques* du *service hydrographique* de *la*

Marine française, mai ales n°* 357, 360 şi 368, Paris.

1932 et 1934. Iorga, N., *Geschichte* des *osmanischen Beiches*, Gotha.

1908 – 1913, 5 vol.

V *Points de vue sur l'histoire du commerce de l'Orient au y moyen âge*, Paris, 1924. – *Ospiti romeni în Venezia*, Bucureşti, 1932. Jacobeit, Wolfgang, Schafhaltung *und Schäfer în Zenâraleuropa bis zum Deginn des 20. Jahrhunderis*, Berlin.

1961.

Jadin, J., vezi Cuvelier, J. şi Jadin, J. Jâger, Fritz, *Afrika*, ed. a 3-a, Leipzig, 1928. Jal A. *Glossaire nautique*, Paris, 1848. Janacek, J., *Histoire du Commerce de Prague avani la bataille de la Montagne Blanche* (în limba cehă), Praga.

1955. Janssen, Johannes, *Geschichle des deutschen Volkes*, *seit dem Ausgang des Mittelalters*, Freiburg im Breisgau.

1878 – 1894, 8 vol. Jarde, Auguste, Les *cereales* dans *VAniiquite;! La production*... Bibliothèque des Écoles

françaises d’Athenes et de Rome”, Paris, 1925.

Jean-Brunhes-Delamarre, Mariei, vezi Deffontaines, Pierre, Bertoquy, P. Jelavich, C. şi B., *The Balkans în Transition*: *essay on the development of Balkan life and politics since the eighteenth century*, p.p. C. et B. Jelavich, Berkeley.

1963. Jirelek, Constantin, *Die Bomanen în den Slădten Dalmatiens während des Mittelalters*, Wien, 1901 – 1904, 3 vol. Joly, Barthélemy, Voyage *en Espagne*, *1603 – 1604*.

P-ţi. L. Barrau-Dihigo, Paris, 1909. Joly, Henry, *La Corse française au XVIe siècle*, Lyon.

1942. Jones, W.H.S., *Malaria*, *a Neglected Factor in the history of Greece and Rome*, Cambridge, 1907. Jonge, Johannes Cornelis de *Nederland en Veneţie*, Haga.

1852.

Juchereau de Saint-Denys, Antoane, *Histoire de l’empire otloman depuis 1792 jusqu’en 1844*, Paris, 1844, 4 vol. Julien, Charles-Andre, Histoire *de* VAfrique *du Nord*.

Paris, 1931. Julien de la Graviere, Vice-amiral J.B.E., Les *chevaliers de Malte et la marine de Philippe* II, Paris, 1887, 2 vol. Justinian, Jărosme, vezi Giustinâani, Girolamo. Kellenbenz, Hermann, Sephardim *an der unteren Elbe*.

Ihre ivirtschaftliche *und* politische *Bedeuntung vom Ende de 16*. *bis zum Beginn des 18*. *Jahrhunderts*, Wiesbaden, 1958. Kerhuel, Marje, Les *mouvements* de *longue* duree *des prix*, Rennes, 1935. Kermaingant, P. Laffleur de vezi Henri IV; vezi, de asemenea, Laffleur de Kermaingant, Pierre-Paul. Kernkamp, J.H., *De handel op den vijand*, *1572 – 1609*.

Utrecht, 1931 – 1934, 2 vol. Kerremans, Charles, vezi Doehaerd, Ren-e şi Kerremans.

Charles. Kirchner, Walther, *The rise of the* Baltic *Question*.

Newark 1954. Klarwill, Victor von, *The Fugger News-Letters*, London.

1924 – 1926, 2 vol. Klaveren, Jacob van, Europäische

Wirtschaftsgeschichte

Spaniens im 16. und 17. Jahrhundert, Stuttgart, 1960. Klein, Julius, *The Mesta*; *A Study în Spanish Economic*

History, *1273 – 1836*, Cambridge, 1920. Koch, Matthias, *Quellen zur Geschichte des Jaisers Maximilian* II, Leipzig, 1857 – 1861, 2 vol.

Konetzke, R., *Geschichte* des *spanischen* und *portugie-sischen Volkes*, Leipzig, 1939.

Kretschmann, Jenny, vezi Griziotti Kretschmann, Jenny.

Kretschmayr, H., *Geschichte von Venedig*, Gotha şi Stuttgart, 1905 – 1934, 3 vol.

Kroker, B., *Handelsgeschichte der Stadt Leipzig*, Leipzig.

1925. Kronn und Aussbunde aller Wegweiser, Köln, 1597

(anonim). Kulischer, Josef, Allgemeine *Wirtschaftsgeschichte des*

Mittelalters und *der Neuzeit*, München, 1928 – 1929.

2 vol. al doilea tiraj, 1958. Kunze, A. vezi Aubin, G. şi Kunze, A. Laborde, *c'e* Alexandre-Louis de *Itineraire descriptif de l'Espagne*, Paris, 1827 – 1830, 6 vol. La Borderie (Bertrand de), *Le Discours du voyage de Constantinople*, Lyon, 1542. La Boullaye Le Gouz, François, *Les voyages et observations du sieur de La Boullaye de Gouz oii sont dicrites les religions*, gouvernements *et situations des Estats et royaumes d'Italie*, *Grece*, *Natolie*, *Syrie*, *Palestine*, j

Karamenie, *Kaldee*, *Assyrie*, *Grand Mogol*, *Bijapour*.

243

Îndes orientales des Portugais, *Arabie*, *Égypte*, *Hollande*.

Grande-Bretagne, *Irlande*, *Dannemark*, *Pologne*, *isles el autres lieux d'Europe*, *Asie el Afrique*... Paris, 1653. La Bruyère, René, *Le drame du Pacifique*, Paris, 1943. *La Civiltà veneziana del Rinascimento*, Fondatione Giorgio

Cini, Venezia, 1958. Lacoste, L., *Mise en valeur de VAlgerie*. *La colonisation maritime en Alger le*, Paris. 1931. La Ferriere-Percy, Comte Hector de *Lettres de Catherine de Medicis (1533 – 1587)*, „Gollection de Documents inâdits sur l'Histoire de France", Paris, 1880 – 1909.

10 vol., Index, Paris, 1943, 1 vol. Laffleur de Kermaingant, Pierre-Paul, *Mission de Jean de Thumenj, sieur de* Boissise (*1598 – 1602*), Paris

1886.

Vezi de asemenea *Iţenri IV*. La Jonquiere, V *teA*. de *Histoire de l'empire ottoman depuis*

Ies origines jusqu'a nos jours, Paris, 1914, 2 voi; în:

Histoire Universelle de Victor Duruy. La Lauziere (J. F. Noble de), vezi NOLlo de la Lauziere. Lamansky, Vladimir, *Secrets d'Etat de Venise, documents, extraits, notices et études*, 1884. La Marmora. Alberţo Ferrero de *Voyage en Sardaigne ou description statistique, physique et politique de celle* de ed. a 2-a. Paris şi Torino, 1839 – 1857, 4 vol. Landry, Adolphe, *Trăite de demographie*, Paris, 1945. Lane, Frederic C, *Veneţian Ships and Shipbuilders of the*

Renaissance, Baltimore, 1934.

Andrea Barbarigo, Merchant *of Venice*, 1418 – 1449.

Baltimore 1944. Lanz, Karl, *Correspondenz des Kaisers Karl V. Aus dem kgl. Archii> und der „Bibliolheque de Bourgogne" zu*

Brussel, Leipzig, 1844 – 1846, 3 vol. Lanza del Vas! o, *La baronne de Carins*, Paris, 1946. Lapeyre, Henri, *Vne familie de marchands, Ies Ruiz; contribution a Fetude du nommerce entre la France et l'Espagne au temps de Philippe* II, Paris, 1955.

Geographie de VEspagne morisque, Paris, 1960. Lapini, Agostino, *Diario fiorenlino di Agostino Lapini dai*

252 al 1596, p.p. G. O. Corazzini, Firenze, 1900. La Primaudaie, vezi J5 lie de la Primaudaie, F. La Roncière, Charles de *Histoire de la marine française*.

Paris, 1899 – 1932, 6 vol. Larruga, Eugenio,

Memorias politicos y economicas sobre Ios firulos, comercio, fdbricas y minas de España, Madrid.

1745 – 1792, 45 vol.

La Torre y Badillo, M. *Bepresentación de los autos sacra-mentales en el periodo de su mayor florecimiento*, Madrid.

1912.

Lattes, E., *La Liberia delle banche a Venezia*, Milano, 1869. Laval, François Pyrard de vezi Pyrard de Laval, François. Lavedan, Pierre, *Histoire de l'An*, Paris, 1949 – 1950, 2 vol.

ÎS;

Lavisse, Ernest, *Histoire de France depuis les origines jusgu'*à *la révolution*, Paris, 1903 – 1911, 9 tomuri în

18 vol. Lebel, Roland, *Le Maroc et les écrivains anglais aux XVI"*.

XVII", *et XVIII siècles*, Paris, 1927. Leca, Philippe, *Guide bleu de la Corse*, Paris, 1935. Leclercq, Dom H., vezi Hefele, Charles-Joseph et Hergen

Roether cardinal J. Leclerccf, Jules, *De Mogador a Biskra*; *Maroc et Algerie*.

Paris, 1881.

Le Danois, iSdouard, *L'Atlantique, histoire et vie d'un i ocean*, Paris, 1938. * Lefaivre, Albert, *Les Magyars pendant la domination ottomane en Hongrie, 1526 – 1722*, Paris, 1902. Lefebvre, Georges, *La grande Peur de 1789*, Paris, s.d.

(1957). Lefebvre, Th., *Les modes de vie dans les Pyrenies atlantiques*, Paris, 1933. Lefebvre des Noettes, *Cât, L'attelage, Le Cheval de selle a travers les âges. Contribution a L'histoire de Vesclavoge*.

Paris, 1931.

Lefevre-Pontalis, Germain, vezi Selve, Odet de Le Glay, dr. André, *Ne gociations diplomatiqu.es entre la*

France et L'Autriche durant les trente premiers arme es du XVI" sitele, „Collection de documents inâdits sur

l’histoire de France”, Paris, 1845, 2 vol. Le Lannou, Maurice, *Pătres et paysans de la Sardaigne*.

Paris, 1941.

Lenglet du Fresnay, M. l’abbé\ vezi Comines, Ph. de Lon l’Africain, *De l’Afrique, contenant la description de ce pays el la navigation des anciens capitaines portugais aux îndes Orientales et Occidentales*, trad. de Jean Temporal.

Paris, 1830, 4 vol. Le Roy, Loys, *De Vexcellence du gouvernement royal avec exhortalion aux François de perseverer en iceluy*, Paris.

1575. Le Roy LaJurie Emmanuel, *Les paysans de Languedoc*.

2 vol., Paris, 1966. Leti, Gregorio, *Viţa del Catolico re Filippo II monarea delle Spagne*, Coligny, 1679, 2 vol., trad. În limba franceză de J.-G. de Chevrieres sub titlul: *La vie de Philippe*

II, *roi d’Espagne*, Amsterdam, 1734. Lescarbot, Marc, *Histoire de la Nouvelle France*, Paris.

1611. Levi, Garlo, *Le Christ $ est arrete a Eboli*, trad. din limba italiană de Jeanne Modigliani, Paris, 1948. L’Herba, G. da, *Itinerario delle poşte per diverse parţi del mondo*, Venezia, 1564. L’Hermite de Soliers (Jeanbaptiste, zis Tristan) *La*

Toscane francoise, Paris, 1661. Lilley, S., *Men, Machines and History*; *a. short history of tools and machines în relation to socialprogress*, London.

1948.

244

Lisicar, V., *Lopud. Historiâki i savremeni prikaz*, Dubrovnik, 1931. Livet. Roger, *Habitat rural el structures agraires en Basse*

Provence, Gap. 1962. Livi, Giovanni, *La Corsica e Cosimo de Medici*, Firenze-Roma, 1885. Livi, R., La schiavitù domestica noi tempi di mezzo e noi moderni, Padova, 1928.

Lizárraga, Fr. Reginaldo de vezi *Historiadores de Indias*. Lonchay, Henri şi Cuvelier, Josepb, *Correspondance*

de la cour d'Espagne sur les affaires des Pays-Bas, 1598 – 1621.

Bruxelles, 1923. Longle e, Pierre de Să fiisson de *Depeches diplomaliques de M. de Longlee, re sident de France en Espagne, 1581*

1590, p.p. A. Mousseţ, Paris, 1912. Lopez, Roberto S., *Studi sul Veconomia genovese noi medio evo*, Torino, 1936. Lorfz, Joseph, *Die Beformation in Deutschland*, <5 d. a 2-a.

Freiburg-im-Brisgau, 1941, 2 vol. *Los Españoles pintados por* şi *mismos* (lucrare colectivă).

Madrid, 1843. Lot, Ferdinand, *Les ineasions barbares et le peuplement de*

l'Europe, introduclion a l'intelligence des derniers traites de paix, Paris, 1937.

Louant, Armand, vezi Frangipani, Ottavio Mirlo. Loyal Serviteur, *La tres joyeuşe et tres plaisante Histoire composee par le Loi/al Serviteur des faits, gestes, triomphes du bon checalier Bayart*, p.p. J. C. Buchon, colecţia

„Le Pantheon îittoraire", Paris, 1836. Lozach, J., *Le delta du Nil, étude de geographie humaine*, Cairo, 1935. Lubimenko, Inna, Les *relatinns commerciales et politiques de l'Angleterre avec la Bussie avânt Pierre le Grand*.

Paris, 1933.

Luccari, *G.*, Annali di Rausa, Venezia, 1605. Lucchesi, E., / *monaci bened Htini vallombrosani în Lombardia*, Firenze, 1938. Lucio de Azevedo, J., *Historia dos Christăos novos portugueses*, Lisboa, 1921. Luetid, J, *O pomorstvu Dubrovaâke Bepublike u XVIII*.

stoljecu, Dubrovnik, 1959.

Lusignano, Stefano, Chorografia *et* brève *historia universale deW isola de Cipro*, Bologna, 1573; trad. În limba franceză, Paris, 1580. Luzac, Elie de vezi Accarias de Serionne, Jacques.

Luzzatto, G., *Storia economica* delveta *moderna* e *contemporanea*, Padova, 1932.

Storia economica di Venezia dall'*XI al XVI secolo*,

1961.

Macaulay Trevelyan, G., vezi Trevelyan, G. Macaulay.

Madariaga, S. de *Spain and the Jeivs*, London, 1946.

15 Maffişe, Pere Jean-Pierre, *Histoire des îndes*, Lyon, 1603

Magalhaes Godinho, Vitorino, *Ifistoria economică e social da expansă o portuguessa*, t. I, Lisboa, 1947.

Os *de-scobrimientos e a economia mondial*, Lisboa, 1963.

Les finances de PEtat portugais des îndes orientales au

XVP et au *debut du XVIIe siècle*, teză dactilografiată, Paris, 1958.

L'économie de l'Empire portugais au *XV"* et *XVI**

siècles. *L'or et le poivre*. *JRoute de Guinee et route du poivre*, în curs de apariţie.

Maisons et villages de France, lucrare colectivă, Paris.

1924. Mal, *S.*, *Vskocke seobe i slovenske pokrajine*, Ljubljana.

1924. Mâle, Emile, *L'art religieux après le Concile de Trente*.

Étude sur V iconographie de la *fin* du *XVID siècle*, *du XVIIe siècle*, du *XVIIIe siècle*. *Italie*, *France*.

Espagne, *Flandres*, Paris, 1932. Malestroict, sieur de *Paradoxes inedils du Sieur de Malestroict touchant les monnoyes*, p. p. Luigi Einaudi, Torino.

1937.

Malraux, Andri? *La lutte avec VAnge*, Geneva, 1945. Malynes, Gerard, *A treatise of the Canker of England's*

Commonwealih, London, 1601. Mandich, Giulio, *Le pacte de ricorsa et le marche italien des changes au XVIIe siècle*, Paris, 1953. Manfroni, C., *Storia della marina italiana*, Roma, 1897. Mankov, A.G., *Le mouvement des prix dans Vitat russe du XVIe siècle*, trad. În limba franceză, Paris, 1957. Mans, Raphael du, vezi Raphael du Mans. Mantran, Robert, Istanbul *dans* la *seconde* moitié

du

XVII siècle, Paris, 1962. Maranon, Gregorio, *Antonio Pérez*, ed. a 2-a, Madrid.

1948, 2 vol.

Marca, P. de *Histoire de Beam*, Paris 1640. Margais, Georges, vezi Diehl, Charles et Marcais, Georges, precum şi Gsell, S., Marcais, Georges, Yver, G. Marciani, Corrado, *Lettres de change aut foires de Lanciano au XVIe siècle*, Paris, 1962. Marcucci, Ettore, vezi Sasseti, F. Marguerite d'Autriche, vezi Gachard, L.-P. Mariana, Juan, *Slorice de rebus Hispanioe*, *libri 25*; t. I al continuării lui Manuel José de Medrano, Madrid, 1741.

Marliani, Giovanni Barlolomeo, *Topographia antiquoe Romoe*, Lyon, 1534.

Martianez, M., vezi Fuentes Martianez, M.

Martin, Alfred von, *Sociologia del Benacimiento*, México, 1946.

Martin (Henri-Jean) vezi Febvre, Lucien et Martin (Henri-Jean).

Martínez, Mariano, vezi Alepcer Martínez, Mariane.

Martínez de Azcoitia, Herrero, *La Población Palentina* en los *siglos XVI y XVII*, Palencia, 1961. Martínez Ferrando (J. E.), *Privilegios otorgados por el emperador* Carlos *V*... Barcelona, 1943. Marx, Karl, *Contribution à la critique de l'économie poli-tique*, trad. a ediţiei a 2-a germane de J. Molitor, Paris, 1954.

Mas-Latrie, Jacques-M. – J.-L., *Traites de paix et de commerce*... Paris, 1866, 2 vol. Massieu, abW Gauillaume, *Histoire de la Poe sie française avec une defense de la Poe sie*, Paris, 1739. Massignon, Louis, *Annuaire du monde musulman*, Paris.

1955.

Masson, Paul, *Histoire du commerce français dans le Levant au XVIIe siècle*, Paris, 1896.

Histoire du commerce français dans le Levant au XVIII siècle*, Paris, 1911.

Les Compagnies du Corail, Paris, 1928. Maull, Otto,

Geographie der Kullurlandschaft, Berlin et
Leipzig, 1932.
Maunier, René et Giffard, A., *Faculté de droit de Paris*.
Salle de travail d'ethnologie juridique. *Conferences 1929*
1930. *Sociologie et Droit romain*, Paris, 1930.
Maurand, Jérôme, *Itineraire de Jérôme Maurand d'Antibes* a *Constantinople* (*1544*), p.p. Leon Dotez, Paris.
1901.
Maurei, Paul, *Histoire de Toulon*, Ţoulon, 1943. Mauro, F., *Le Portugal et l'Atlantique en XVIIe siècle*.
1570 – 1670, Paris, 1960.
Mayer-Lowenschwerdt, Erwin, *Der Aufenthalt der Erzher-zoge Rudolf und Ernst în Spanien, 1564 – 1571*, Wien, 1927.
Mayerne, Theodore Turquet de *Sommuire description de la France, Allemagne, Italie, Espagne, avec la guide des chemins et postes*, Rouen, 1615. Mazzei, J., *Politica doganale differenziale e clausola della nazione piu favorita*, Firenze, 1930. Mecatti, G.M., *Storia cronologica della città di Firenze*.
Firenze, 1755, 2 vol.
Mdicis, Catherine de vezi La Ferrière, comte Hector de Medina, Pedro de *Libro de grandezas y cosaş memorables de España*, Alcalá de Henares, 1595. Medrano, Josde, vezi Mariana. Meester, B. de *Le Saint-Siege et les troubles des Pays-Bas*.
1566 – 1579, Louvain, 1934.
Meilink-Roelofsz, M.A.P. *Aslan Trade and European Influence in the Indonesian Archipelago behneen 1500 and about 1630*, Haga, 1962.
Meinecke, F., *Die Idee der Staatstrăon in der neueren*
Geschicht, München, 1924. *Meister der Politik*, ad. de Brich Marcks et Karl Alexander v. Müller, ed. a 2-a, Stuttgart, 1923 – 1924.

3 vol.

Melanges en Vhonnew de Marcel Balaillon, Paris, 1962. *Melanges Luzzallo, Studi in onore di Gino Luzzatto*, Milano.

1950, 4 vol. Melis, Federigo, *Aspetti della vita eco*nomică *medievale*.

Siena-Firenze, 1962. Mellerio, Joseph, *Les Mellerio, leur origine el leur histoire*.

Paris, 1895. Mendez de Vasconcelos, Luis, „Diâlogos de sitio de Lisboa”.

1608, în: Antonio Sergio, Antologia dos Economistas

Pertugueses, Lisboa, 1924. Mendonţa, vezi Gavy de Mendonşa. Mendoza, Diego de vezi Hurtado de Mendoza. Mendoza y Bovadilla, cardinal Francisco, *Tizon de la nobleza española*, Barcelona, 1880. Menendez Pidal, Gonzalo, Los *caminos* en *la historia de España*, Madrid, 1951. Menéndez Pidal, Ramón, Ideea *imperial* de *Carlos V*.

Madrid, 1940. Mentz, Georg, *Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation, der Gegenreformation und des Dreissigjährigen*

Krieges, 1493 – 1648, Tübingen, 1913. Mercadal, G. García, vezi Garda Mercadal, *G*. Mercier, Ernest, *Histoire de VAfrique septentrionale* (*Berberie*), *depuis les temps les plus recules jusqu’à la conquête français* (*1830*), Paris, 1888 – 1891, 3 vol. Merimie, Henri, *L’art dramatique a Valencia depuis les origines jusqu’au commencement du XVII-e sieele*, Toulouse, 1913. Merle, L., *La metairie et l’evolution agraire de la Gâtine poitevine de la fin du Moyen Âge à la Révolution*, Paris.

1958. Merner, Paul-Gerhardt, *Das Nomadentum* im *nordu-estlichen Afriha*, Stuttgart, 1937. Meroni, Ubaldo, 7 *Libri delle uscite* delle *monele della*

Zecea di Genova dai 1589 al 1640, Mantova, 1957. Merriman, R.B., *The rise of the Spanish Empire in the*

Old World and in the New, New York, 1918 – 1934.

4 vol. Mesnard, Pierre, *L’essor de la philosophie politique au XVI-e sieele*, Paris, 1936. Meyer, Arnold O.,

England und die katholische *Kirche unter Elizabeth und den Stuarts*, t. I (singurul apărut):

England und *die* katholische *Kirche* unter *Elizabeth*.

Roma, 1911. Michel, Francisque, *Histoire des races maudites de la France et de l'Espagne*, Paris, 1847. Michel, Paul-Henri, *Giordano Bruno, philosophe et poete*.

Paris, 1952 (extras din „Collège philosophique": *Ordre, desordre, lumière*).

La cosmologie de Giordano Bruno, Paris, 1962.

Michelete, Jules, *Histoire de France, t. VII*: *La Renals-sance*. Paris, 1855.

248

149

Mignet, F. – Auguste-A., Charles *Quint*, son *abdication, son sejour et sa mort au monastere de Yuste*, Paris, 1868. Milano, Attilio, *Storia degli ebrei în Italia*, Torino, 1963. Milioukov, P., Seignobos, Charles et Eisemnann, Louis.

Histoire de Russie, Paris, 1932 – 1939, 2 vol. Milojevic, Borivoje, *Litoral el lles dinariques dans le royaume de Yaugoslavie* (Mémoires de la Société de Geographie, *vol. II*), Belgrad, 1933. Minguijon, 8., *Historia del derecho espauol*, Barcelona.

1933. Mira. Giuseppe, Aspetti *dell'economia comasca all'inizio dell'età moderna*, Como, 1939. Moheau, *Recherch.es* et *considerations* sur *la population de la France*, Paris, 1778. Monchicourt, Charles, Vexpedition *espagnole* de *1560*

contre Vile de Djerba, Paris, 1913. Mondoucet, C. de *Lettres et negocialions de Claude de Mondoucet resident de France aux Pays-Ras (1571 – 1571)*, p.p. L. Uidier, Paris, 1891 – 1892, 2 vol. Monod, Th., *L'hippopotame et le philosophe*, Paris, 1943. Montagne, R., *Les Berberes et le Makhzen dans le Sud du Maroc*, Paris, 1930. Montaigne, Michel Eyquem de Journal *de voyage en*

Italie, ed. Pilon, Paris, 1932. Montanari, Geminiano, La *zecea* în *Consulta di Slato*.

d. A. Graziani, Bari, 1913.

Montchrestien, Antoine de *l'économie politique patronale*, traicte *d'oeconomie politique*, p.p. Th. Funck-Brentano, Paris, 1889. Monteil, Amans Alexis, Histoire *des Français*, Paris.

1828 – 1844, 10 vol. Morales. A. de *Las antiguedades de las ciudades de España*.

Madrid, 1792

Morand, Paul, *listris et Irene*, Paris, 1931. Moraz6, Charles, Introduction *a* L'histoire *économique*.

Paris, 1943. Morel-Fatio, Alfred, *UEspagne au XVI"* et *au XVII0*

siècle, Heilbronn, 1878.

Études sur *VEspagne*, seria 1 ed. a 2-a: *L'Espagne en France*, Paris, 1895.

IStudes sur VEspagne, seria a 4-a, Paris, 1925.

Ambrosio de Salazar et l'étude de Vespagnol en France sous Louis XIII, Paris, 1900. Moscardo, L., *Historia di Verona*, Verona, 1668. Mousset, A., vezi Longlee, P. de Seguson de Mouton, Lr-o, *Le Duc et le roi d'Épernon*, *Henri IV*.

Louis XIII, Paris, 1924. Müller, Georg, Die *Tilrkenherrschaft* în *Siebenburgen*.

Verfassungsrechtliches Verhăltnis *Siebenbilrgens zur Prorte*, *1541 – 1688*, Hermanstadt – Sibiu, 1923. Müller, Johannes, *Zacharias Geizkofler*, *1560 – 1617*, *des Heiligen Römischen Reiches-Pfennigmeister und oberter*

Proviantmeister im *Königreich Ungam*, Baden, 1938.

1

Müller, K.O., *Welhandelsbrăuche* (*1480 – 1540*), Stuttgart.

1934: al doilea tiraj, Wiesbaden, 1962. Musachi, Giovanni, *Historia genealogica della Casa Musachi*, p.p. Carl Ilopf, în *Chroniques greco-romaines inedites ou peu connues*, Berlin, 1873. Nadal, G. et Giralt, E., *La population catalane de 1553*

a 1717, Paris, 1960.

Nalividn, K., *Histoire du Chanat de Khokand*, Paris, 1889. Naude1, W., *Die Gelreidehandelspolitik der europaischen*

Staaten vom 13. bis zum 18. Jahrhundert, Berlin, 1896. Navagero, Andrea, // *viagio fatto în Spaggna*, Venezia, 1563. Nef, John *U., The rise of the British Coal Industry*.

London, 1932, Nelson, John Charles, *Benaissance Theory of Love, the*

Context of Giordano Bruno's, Eroici furori", New York.

1958. Niccolini, Fausto, *Aspetti della* vita *italo-spagnuola nel*

Cinque e Seicento, Napoli, 1934. Nicot, Jean, *Jean Nicot, ambassadeur de France au Portugal au XVI-e siècle. Să correspondance inedite*, p.p.

E. Falgairolle, Paris, 1897. Nicolay, Nicolas de *Navigations, peregrinations et voyages faicts en la Tarquie*, An vers, 1576.

Description generale de la viile de Lyon et des anciennes provinces du Lyonnais et du Beaujolais, Lyon, 1889.

2 vol.

Nielsen, A., *Dânische Wirtschaftsgeschichte*, Jena, 1933. Niemier, G., *Siedlungsgeographische* Vnlersuchungen *în*

Niederandalusien, Hainhurg, 1935. Nistor, J., *Handel* und *Wandel in der Moldau, bis zum*

Ende des 16. Jahrhunderts, Cernăuţi, 1912. Noailles, MM. de vezi Vertot *inhb*-Aubert de). Noberasco, F., vezi Scovazzi, J (alo şi Noberasco, F. Nobili, Ciancinto, zis şi Rafaele Frianoro, // *vagabonda*.

Venezia, 1627. IVoble de Lalauziere. J.-F., *Abrege chronologique de l'histoire d'Arles*, Arles, 1808. *Nueva Becopilación de las leyes de Espatia*, Madrid, 1772 – 1775, 3 vol. *Nuntialurberichte aus Deutscland nebst*

erganzenden Aktenstucken, I. Abt, 1533 – 1559, Gotha, 1892 – 1912.

12 voi; 2. Abt., 1560 – 1572, Wien, 1897 – 1939, 6 vol.

3. *Abt*, 1572 – 1585, Berlin, 1892 – 1909, 5 voi; (4. *Abt*.)

1585 (1584 – 1590 (1592), Padeborn, 1895 – 1919, 3 t.

În 5 vol. Obermann, Karl, vezi *Probleme der Okonomie und Polilik în den Beziehungen zwischen Ost und West*. Oexmelin, Alexandre O., Histoire *des* aventuriers *flibustiers*... Trtivoux, 1775, 2 vol. Olague, L., *La decadencia española*, Madrid, 1950 – 1951.

4 vol.

250

Oncken, Wilhelm, *Allgemeine Geschichte în îi înzelerslellungen*, Berlin, 1878 – 1892 (1893), 43 vol. Ortega y Gasset, José, España *invertebrada*, Madrid, 1934.

Papeles sobre Velázquez y Goya, Madrid, 1950. Ortega y Rubio, Juan, *Historia de Valladolid*, Valladolid.

1881, 2 vol.

Relaciónes topogrăficas de los Pueblos de España, Madrid.

1918. Palatini, Leop., *L'Abruzzo nelle Storia documentata di*

Carlo V di Giuseppe de Leva, Aquíla, 1896. Palencia, vezi González Palencia, Angel. PaWologue, M., *Un grand realiste*, *Cavour*, Paris, 1926. Parain, Charles, *La Méditerranée*: *les hommes* et *leurs travaux*, Paris, 1936. Pardessus, J.-M., *Collection des lois maritimes amérieures au XVIII-e siècle*, Paris, 1828 – 1845, 6 vol. Pare, Ambroise, *Oeuvres*, ed. a 5-a, Paris, 1598. Parenti, G., *Prime ricerche sulla rivoluzione dei prezzi în*

Firenze, Firenze, 1939. Paris, L., vezi Aubespine, Săbastien de 1. Pariset, G., *L'État et les églises en Prusse sous Frederic-Guillaume I-er*, Paris, 1897. Parpal y Marques, C, *La isla de Menorca en tiempo de*

Felipe II, Barcelona, 1913.

Paruta, Andrea, *Relazione di A.P. console per la Republica* Veneta *în Alessandria prezentata nelvecc. mo*

Collegio ai 16 dicembre 1609... a cura di Luigi Raschiera, per nozze Arbib-Levi, Venezia, 1883. Paruta, Paolo, *Historia cinetiana*, Venezia, 1605.

La legazione di Roma (1592 – 1595), p. p. Giuseppe de

Leva, Venezia, 1887, 3 vol. Pastor, Ludwig von, *Geschichte der Păpsle seit dem Ausgang des Mitlelartes*, a 3-a şi a 4-a ed., Freiburg-im-Brisgau.

1901 – 1933, 16 voi; trad. În limba franceză: *Histoire des Papes*, de Furcy-Raynaud, 1888 – 1934, 16 vol. Paz Espeso, Juli în *Catdlogo de la Colección de documentos ineditos (C.O.D.O.I.N.)*, Madrid, 1930, 2 vol. vezi de asemenea Espejo de Hinojosa, Cristóbal y Paz Espeso.

Juli în Pdelaborde, P., *Le climat du bassin parisien, essai d'une méthode rationnelle de climatologie physique*, Paris, 1957. Pegolotti, vezi Balducci Pegolotti. Pellegrini, Amedeo, Relazioni *inedite* di *ambasciatori lucchesi alia corle di Roma, sec. XVI-X VII*, Roma, 1901. Pellissier de Raynaud, E., *Me moires historiques et géographiques sur VAlgerie*, Paris, 1844.

Pereyra, Garlos, Historia *de la* America *española*.

Madrid, 1924 – 1926, 8 vol. Pérez, Antonio, *L'art de gouverner*, p.p. J. M. Guardia.

Paris, 1867.

Pe>ez, Damião, *Historia de Portugal*, Barcelona, 1926 – 1933, 8 vol.

„Pérez, Juan Beneyto, vezi Beneyto Pérez, Juan.

de Messa, D., vezi Medina, Pedra de Pérez Villamil, Manuel, vozi Cătălina García, Juan el

Pérez Villamil, Manuel.

Peri, Domenico, *ÎI negociante*, Genova, 1638. Perret, Jacques, *Siris*, Paris, 1941. Petit, Édouard, *André Doria, un amiral condottiere au*

XVI-e siècle, 1466 – 1560, Paris, 1887. Petrocchi, Massimo, La *rivoluzione* cittadina *messinese del 1674*,

Firenze, 1954. Peyeff, Christo, Agrarverfassung *und* Agrarpolilik *în*

Bulgarien, Chartotenburg, 1926.

Pfandl, L., *Imiroducción al siglo de oro*, Barcelona, 1927. *Geschichte der spanischen Nationallileralur în ihrer Bluiitezeil*, Freiburg-im-Brisgau, 1928. Johanna die Wahnsinnige. *Ihr Leben*, *ihre Zeit*, *ihre Schuld*, Freiburg-im-Brisgau, 1930; tradus în franceză de R. de Liederkerke sub titlul: *Jeanne la Foile*, Bruxelles, 1938. *Philipp* II. *Gemălde eines Lebens und einer Zeit* München. 1938; trad. fr.: *Philippe* II, Paris, 1942.

Philipp, Werner, *Ivan Peresvelov und seine Schriften zur Erneuerung des Moshauer B. Eiches*, Königsberg, 1935. Philippson, Alfred, *Das Mitlelmeergebiet*, *seine geographische und kulturelle Eigenart*, Leipzig, 1904; 4-e bd. 1922. Philippson, Martin, *Ein Ministerium unler Philipp* II. *Kardinal Granvella am spanischen Hofe* (*1579 – 1586*), Berlin, 1895. Pieri, Piero, *La crisi militare italiana nel Binascimenlo*.

Napoli, 1934.

Pierling, Paul, *Borne et Moscou*, *1547 – 1579*, Paris, 1883. *Un* nonce *du Pape en Moscovie*, *preliminaires de la treve*, *de 1582*, Paris, 1884. Piffer Canabrava, Alice, *O commercio portugues no Rio da Plata*, *1580 – 1640*, São Paulo, 1944. Piganiol, A., *Histoire de Borne*, Paris, 1939. Pino Brânca, A., *La vita economică degli Staţi ilaliani* nei secoli *XVI*, *XVII*, *XVIII secondo* le *relazioni degli ambasciatori veneti*, Gatania, 1928. Piot, Charles, vezi Granvelle, ca şi Gachard, L.-P. şi

Piot (Charles).

Pirenne, Henri, *Les villes du Moyen Âge*, Bruxelles, 1927. *Histoire* de *Belgique*, Bruxelles, 1900 – 1932, 7 vol. Pirenne, Jacques, Les grands courants de l'histoire universelle, Neuchitel, 1948 – 1953, 3 vol. Planhol, Xavier de *De la plaine pamphylienne aux lacs pisidans*. Nomadisme *et* vie *paysanne*, Paris, 1958. Plantet, Eugene, *Les Consuls de France a Alger avânt la conquête*, Paris,

1930.

Platter, Felix, *Mémoires de Felix Platter*, traduse şi adnotate de Édouard Fick, Geneva, 1866.

Platter, Felix, Felix *et* Thomas *Platter* a *Monipellier*.

Montpellier. 1892.2

ÎS3

Platzhoff, W., *Geschickte des europăâschen Slaatensystems*

1559 – 1660, München, 1928. Plesner, J., *L'e migration de la campagne à la ville libre de*

Florence au XIII-e siècle, Copenhaga, 1934. Pohihausen, H., *Bas Wanderhirtentum und seine Vorstiifen*.

Braunsehweig, 1954. Poirson, A.-S.-J.

— C, *Histoire de regne de Henri IV*.

Paris, 1865 – 1866, 4 vol. Poliakov, Léon, *Histoire de l'antisemitisme*; I: *Du Christ aux Juifs de Cour*, Paris, 1955; II *De Mahomel aux*

Marranes, Paris, 1961.

Les „banchieri" juifs et le Saint-Siege, du XIII-e au

XVIII-e siècle, Paris, 1965. Poni, Carlo, *Gli aratri e l'économia agraria nel Bolognese dai XVIIal XIX secolo*, Bologna, 1963. Porcar, Moist-s Juan, *Cosaş evengudes en la ciutal y regne de Valencia*. *Dietario de Moises Juan Porcar*, *1589*

1629, p.p. Vicente Castaneda Aloover, Madrid, 1934. Porchnev, Boris, *Les soulevemenis populaires en France de*

1623 a 1648, Paris, 1963, trad. franceză. Porreno, Baltasar, Dichos *y* hechos *del* seitor *rey don*

Philipe segundo el prudente... Cuenca, 1621. Pose, Alfred, *La monnaie et ses institutions*, Paris, 1942.

2 vol.

Poullet, Edmond şi Piot, Charles, vezi Granvelle, cardinal. Pouqueville, F.-G.

— II. – L., Voyage *de la Grèce*, Paris.

1820 – 1821, 5 vol. Presotto, Danilo, *„Venala Terra" e „Venuta Mare" nel*

biennio 1605 – 1606, teză dactilografiată la

Facultatea de Economie şi Comerţ din Genova, 1963. Prestage, K., *The* l'ortugucse *Pioneers*, London, 1933. Prévost, abb-A.-F., *Histoire générale des voyages*, Paris.

1746, 20 vol.

Primeira Visitacão de Santo Officio as parles de Brasil pelo Licenciado 1 leilor Furtado de Mendoca... deputatio de Santo Officio; /: *Confissoes de Bahia*, 1591 – 1592, São Paulo, 1922; II *Denunciacoes de Bahia*, *159*2 – *1593*, São Paulo, 1925; III: *Denunciacoes de Pernam-buco*, *1593 – 1595*, São Paulo, 1929.

Probleme der Ohonomie und Poliţii; *în den Beziehungen swischen Oslund Westeuropa vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwan*, p.p. Karl Obermann, Berlin, 1960.

Ptasnik, S., *Gli Italiani a Cracovia dai XVI-o secolo al XVIII-o*, Roma, 1909.

Puig y Cadafalch, J., *Uarchilectura romanica a Cataluñya* (en collaboration), Barcelona, 1909 – 1918, 3 vol. *Le premier art roman*, Paris, 1928.

I'ngliese, S., *Condizioni economiche a finanziarie della Lombardia nella prima melă del secolo XVIII*, Torino, 1924.

Putzger, F, W., *Historischer Schulallas*, ed. a 75 a; A. Hansel, Berlin şi Hanovra, 1938.

Vicente Castaneda Alcover, Madrid, d9§4. Porchnev, Boris, Les *soulevements populaires en Flahtie de 1623 a 1648*, Paris, 1963, trad. franceză. Porrefio, Baltasar, Dichos *y hechos del señor rey don*

Philipe segundo el prudente... Cuenca, 1621. Pose, Alfred, *La monnale et ses institutions*, Paris, 1942.

2 vol.

Poullet Edmond şi Piot, Charles, vezi Granvelle, cardinal. Pouqueville (F.-G.-H.-L.), *Voyage de la Grèce*, Paris.

1820 – 1821, 5 vol. Presotto Danilo, *„Venuta Terra" e „Venuta Mara" nel biennio 1605 – 1606*, teză dactilografiată la Facultatea de Economie şi Comerţ, din

Genova, 1963. Prestage (E.), *The Porţuguese Pioneers*, London, 1933. Prbrost, abbă A.-F., *Histoire générale des voyages*, Paris.

1746, 20 vol. Primeira Visitagao de Santo Ofificio as partes de Brasil pelo Licenciado Heitor Furtado de Mendocsa... deputatio de Santo Officio; I: Confissoes de Bahia.

1591 – 1592, São Paulo, 1922; II Denunciacoes de

Bahia, 1592 – 1593, São Paulo, 1925; III: Denunciacoes de Pernambuco, 1593 – 1595, Şao Paolo, 1929. *Probleme der Okonomie und Politik în den Beziehungen swischen Ost und Westeuropa vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, p.p. Karl Obermann, Berlin, 1960. Ptasnik S., *Gli Italiani a Cracovia dai XVI-o secolo al*

XVIII-o, Roma, 1909. Puig y Cadafalch J., *L'architectura romanica a Cataluñyw*

(en collaboration), Barcelona, 1909 – 1918, 3 voi...

Le premier art roman, Paris, 1928. Pugliese S., *Condizioni* economiche *e* finanziarie *della*

Lombardia nella prima meta del secolo XVIII, Torino.

1924. Putzger F.W., *Historischer Schulatlas*, ed. a 73-a A. Hansel".

Berlin şi Hanovra, 1938. Pyrard de la val, François, Voyage... contenant să navigation aux îndes orientales... 3-e bd., Paris, 1619. Quadt, M., Delicioe Gallioe sive itinerarium per universam Gallaim, Frankfurt, 1603. Quarti (Guido Antonio), La *battaglia* di *Lapanto noi canti popolari dell'epoca*, Milano, 1930. Queiros Vegoso (José Maria de), *Dom Sebastião, 1554*

1578, ed. 2-a Lisboa, 1935.

Quelin, *Guide en Orient, itineraire scientifique, artistique et pittoresque*, Paris, 1846.

Quevedo y Vellegas (Francisco Gomez), „Isla des Ios Monopantos", în: *Obras satiricas y festivas*, Madrid, 1558, t. II, Madrid, 1639.

Quinet (Edgar), *Mes vacances en Espagne*, Paris, 4-e

<5 d., 1881.

Les Revolutions *d'Italie*, Paris, 1848 – 1851, 2 vol. Quiqueran de Beaujeu (P.), *La Provence louee*, Lyon, 1614.

Rabelais (François), *Gargantua*, ed. „Les Belles Lettres".

Paris, 1955. *Le Quart Livre du noble Pantagruel*, în

„Oeuvres de Rabelais, ad. Garnier, Paris, 1962, 2 vol.

Rachfahl (F.), *Le registre de Franciscus Liscaldius „tresorier general de l'armée espagnole aux Pays-Bas de*

1567 a 1576, Bruxelles, 1902.

Raffy (Adam), *M'enn Giurdano Bruno ein Tagebuch gefuhn hătte*, Budapesta, 1956.

Rahola (Federico) *Economistas españoles de Jos siglos XVI y XVII*, Barcelona, '1885.

Ramei (François de), *Les Vallees des Papes d'Avignon*, Dijon, 1954.

Ranke (Leopold von) *Die Osmanen und die spanische Monarchie im 10. und 17. Jahrhundert, 4. Aufl. des Werkes „Fiirslen und Völker von Sudeuropa"*, Leipzig, 1877, 2 voi; trad. fr.: *Histoire des Osmanlis et de la monarchie espagnole pendant les XVI e et XVIl-e siècles*, Paris, 1839.

Raphael du Mans, *Eslat de la Perse en 1660...* p.p. Ch. Shefer, Paris, 1890.

Rău, Virginia, *Subsidios para o esludo das feiras medie-vais portuguesas*, Lisboa, 1943.

Raveau, Paul, *L'agriculture el les classes paysannes. La transformation de la propriile dans le Ila*ut-*Poitou. au XVI-e siècle*, Paris, 1926.

Raynaud, E. Pellissier de vezi Pellissier de Raynaud, E.

Razzi, Serafino, *La storia di Raugia*, Lucea, 1595.

Rebora, Giovanni, *Prime ricerche sulla „Gabella Carătorum sexaginta Maris"*, teză dactilografiată la Facultatea de Economie şi Comerţ din Genova. 1963.

Recherches et Materialix pour servir a une Histoire de la domination française aur XIII-e, XIV-e et XV-e siècles dans les provinces demembrees de l'empire grec à la suite

de la quatrième croisade, p.p. J.A.G. Buchon. „Pantheon littéraire”, Paris, 1840, vol. III, 2 t. en i voi.

Recopilación de las leyes destos reynos hecha por mandado del Rey, Alcalá de Hnares, 1581, 3 vol. *o' A*

Recoly, Raymond, *Ombre et soleil d'Espagne*, Paris, 1934.

Recueils de la Société Jean Bodin; *V*: *La foire*, Bruxelles, 1953; VII: *Le viile*, Bruxelles, 1955, 3 vol.

Renaudet, Augustin, *Machiavel*, Paris, 1942. *L'Italie et la* Renaissance *Ualienne* (*curs profesat la Sorbonna*), Paris, 1937, Vezi de asemenea Hauser, Henri şi Renaudet, Augustin.

Reparaz, Gonzalo de *Geografia y politica*, Barcelona, 1929.

Reparaz, Gonzalo de (fiul celui dinainte), *La epoca* de los *grandes descubrimientos españoles y portugueses*, Buenos Aires, 1931.

...Ketaua, Luis de Fernández, *Cisneros y zu siglo*. Madrid.

2 SS 1929 – 1930.

Reumont, Alfred von, *Geschichte Toscana's seit dem Ende des* florentinischen *Freistaates*, Gotha, 1876 – 1877.

2 vol. Reznik, J., *Le duc Joseph de Naxos*, *contribution à l'histoire juive du XVI-e siècle*, Paris, 1936. Riba y García, Carlos, *El consejo supremo de Aragón en el reinado de Felipe* II, Valencia, 191. Ribbe, Charles de *La Provence au point de vue des bois*, *des torrent*» *et des inondations avânt et après 1789*, Paris.

1857. Ribier, Guillaume, Lettres *et* mémoires *d'estat*, Paris.

1666, 2 vol. Ricard, Samuel, *Trăite general du commerce*, ed. a 2-a.

Amsterdam, 1706. Richard, P., vezi Hefele, Charles-Joseph şi Hergen Roether (cardinal J). Rilke, R.M., *Lettres a un jeune poete*, trad. franceză.

Paris, 1937. Rivet, P. et Arsandaux, H., *La metallurgie en Amérique precolombienne*, Paris, 1946.

Riza Seifi, Ali. *Dorghut Re'is*, ed. a 2-a, Constantinopol.
1910 (ediţie în alfabet turco-latin, 1932). Rochechouart, L.-V.
— Lt de *Souvenires sur la Révolution, l'Empire et la Restauration*, Paris, 1889. Rodocanachi, Emmanuel-ţi., *La reforme en Italie*, Paris.
1920.
Rodríguez, Domingos, *Arie de Cozinha*, Lisboa, 1652. Rodríguez, Marin, Francisco, El *ingenioso hidalgo Don Ouijote de la Mancha*, Madrid, 1916.
Roger, Noelle, *En Asie Mineure*: *la Turquie du Ghazi*, Paris, 1930.
Rohricht, R., *Deutsche* Pilgerreisen *nach* dem *Heiligen Lande*, *ed. nouă*. Innsbruck, 1900. Romanin, Samuele, *Storia documentata di Venezia*, Venezia, 1853 – 1861, 10 vol.
Romano, Bartolomeo, Vezi Crescentio, Bartolomeo. Romano, Ruggiero, *Commerce et prix du ble a Marseille, au XVIII-e siècle*, Paris, 1956. Romano, Ruggiero, Spooner, Frank, C, Tucci, Ugo.
Le prix a Udine, în curs de apariţie. Romier, Lucien, *Les origines politiques* des *guerres de religion*, Paris, 1913 – 1914, 2 vol.
La conjuration d'Amboise, Paris, 1923.
Catholiques et huguenots à la cour de Charles IX, Paris
1924.
Le royaume de Catherine de Medicis, ed. a 3-a, Paris.
1925, 2 vol. Rossi, E., *ÎI dominio degli Spagnuoli e dei Cavalieri di Malta a Tripoli* (1530 – 1551)", Intra, 1937. Roth, Cecil, *The House of Naşi*: I. Doña *Gracia*, Philadelphia, 1948; II. *The Duke of Naxos*, Philadelphia.
1948.
256
Roth „Tohann Ferdinand, *Gesohichte des*

nurnbergischen

Handels, Leipzig, 1800 – 1802, 4 vol. Roupnel, Gaston, *Le vieux Garain*, ed. a 7-a, Paris, 1939.

Histoire et destin, Paris, 1943.

La viile et la campagne au XVII-e siècle. Stude sur les populations du pays dijonnais, ed. a 2-a, Paris, 1955. Rousseau, baron Alphonse, *Annales Tunisiennes*, Alger.

1864. Roveli, Giuseppe, *Storia di Como*, Milano, 1789 – 1803.

3 vol.

Rowlands, R., *The Post of the World*, Londra, 1576. Rubio Ortega, Vezi Ortega y Rubio, Juan. Ruble, Alphonse de *Le traité du Cateau-Cambresie (2 et*

3 avril 1559), Paris, 1889, Vezi, de asemenea Aubignă.

Thodore Agrippa d'. Rubys, Claude, *Histoire veritable de la viile de Lyon*, Lyon.

1604. Ruiz Martin, F., *Lettres marchandes échangees entre Florence et Medina del Campo*, Paris, 1965.

Les ajuns espagnols, indice de la conjoncture économique d l'Europe au XVI-e siècle, în curs de apariţie.

El siglo de los Genoveses en *Castilia (1528 – 1627)*;

capitalismo cosmopolita *y* capitalismos *nacionales*, în curs de apariţie. Rumeu de Armaş, Antonio, *Piraterias y ataques navales contra las islas Canarias*, Madrid, 1947, 6 vol. Rybarski, R., *Handel i polityka handlowa Polski w XVI*

stuleciu, Pozdan, 1928 – 1929, 2 voi, en 1. Sachau, Eduard, *Am Euphrat und Tigris, Reisenotizen aus dem Winter, 1897 – 189*$, Leipzig, 1900.

Saco de Gibraltar, în: *Tres relaciónes historicas*, „Collección de libros raros 6 curiosos", Madrid, 1889. Sagarminaga, Fidel de *El gobierno y regimen forai del señorio de Viscaya*, reed. de Dario de Areitio, Bilbao.

1934, 3 vol. Saint-Denys, Antoine Juchereau de vezi Juchereau de

Saint-Denys, Antoine. Saint-Sulpice, vezi Cabie, E. Sakâzov, Ivan, Bulgarische *Wirtschaftsgeschichte*, Berlin şi

Leipzig, 1928.

Salazar, J. de *Politica Española*, Logrofio, 1617. Salazar, Pedro de *Hispania victrix*, Medina del Campo.

1570. Salomon, Noal, *La campagne en Nouvelle-Castille à la fin du XVI e siicle d'après les „*Relaciónes *Topogrdficas"*, Paris, 1964. Salva, Jaime, *La Orden de Malta y las acciones españolas contra Turcos y Berberiscos en los siglos XVI y XVII*.

Madrid, 1944.

Salvestrini, Virgilio, *Bibliografia di Giordano Bruno*, 1581 – 1950, 2-e ed. a 2-a postumă, p.p. Luigi Firpo, Firenze, 1958.

Salzman, L.F., *English Trade in die Middic Ages*, Oxford.

1931.

Salamanes, Floristan, vezi Floristan Şamanes, Alfredo. Samazeuilh, Jean-François, *Catherine de Bourbon, regente du Beran*... Paris, 1863. Sánchez Alonso, Benito, *Fuentes de la historia espafwla e hispano-americană, bd*. a 3-a, Madrid, 1946. Sanderson, John, *The Travels of John Sanderson in the*

Levant (*1584 – 1602*), p.p. William Forsler, London.

1931.

Sandoval, A., Vezi Gamir Sandoval, A. Sansovino, Francesco,Dell' *historia*. universale *dell'origine et imperio de Turchi*, Venezia, 1564. Sanudo, Marin, *Diarii*, Venezia, 1879 – 1903, 58 vol. Sapori, Armando, *Studi di Storia economica medievale*.

Firenze, 1946, 2 vol. Saraiva, Antonio José, L'inquisition *ci* la *legende des*

Marranes, în curs de apariţie. Sardella, P., *Nouvelles et speculations* a *Venise*, Paris.

1948. Sassetti, F., *Leltere edite e inedite di Filippo Sassetti*, p.p. Ettore Marcucci, Firenze, 1855. Sauermann, George, Hispanioe *Consolaţio*, Louvâin.

1520. Sauvaget, J., *Introduction a L'histoire de* l'Orient *musulman*.

Paris, 1943.

Alep. Essai *sur le développement* d'une *grande viile syrienne des origines au milieu du XIX-e siècle*, Paris.

1941.

Savary, François, vezi Breves, François Savary, sieur de Savary des Bruslons, Jacquos, *Diclionnaire universel de commerce*, *d'histoire naturelle et des arts el meliers*, Copenhaga, 1759 – 1765, 5 vol. Sayous, A.-E., *Le commerce des Européens a Tunis depuis le XII-e siècle jusqu'à la fin du XVI-e*, Paris, 1929. Soarron, P., *Le Roman comique*, Paris, 1651, ed. Garnier.

Paris, 1939. Schifer, Ernst, Beiträge *zur* Geschichle *des spanischen*

Protestantismus und der Inquisilion im *16. Jahrhundert*, Giiterslol), 1902, 3 t. În 2 vol. Sclialk, Carlo, *Bapporii commerciali tra Venezia e Vienna*.

Venezia, 1912. Scharten, Thâodora, *Les voyages et se jours de Michelel en Italie*, *amities ilaliennes*, Paris, 1934. Schefer, *C.h.*, vezi Rapha-l du Mans.

Sohiediauski, G., *Tee*, *Kaffee*, *Schokolade*, ihr *Eintrilt* in die *europäische Gesellschaft*, München, 1961. Schmidhauser, Julius, *Der Kampf um das geistige Beich-Bau* und *Schicksai der Unhersität*, Hamburg, 1933. Schnapper, Bernard, *Les renles au XVI-e siècle*. *Histoire a „un instrument de credit*. Paris, 1957. Schnurer, Gustav, *Katholische Kirche und Kultur in der*

Barockzeit, Paderborn, 1937.

*

Schoffler, Herbert, *Alendiand und Altes Testament*. *Untersuchund zur Kullurmorphologie Eurofjas*, *insbe-sondere Englands*, ed. a 2-a Frankfurt-am-Main 1941.

Schulte, Aloys, *Geschichte des mitlelallerlichen Handels und Verkehrs znischen Westdeutschland und italien mit Ausscluss von Venedig*, Leipzig, 1900, 2 vol.

Die Fugger în Roma (1495 – 1523}, *mit Studien zur Geschichte des Kirchlichen Finanzu'esens Jener Zeii*, Leipzig, 1904, 2 t. În 1 vol.

Geschichte der grossen Revenshurger Handelagesellschaft, 13/16 – 15W, Stutgwrt şi Berlin, 1923, 3 vol.

Schumacher, Rupert von, *Dea Reiches Hofzaun. Geschi-chle der deutschen Militărgrenze im Sildosten*, Darmstadt, 1940.

Scfcumpeler – loseph, *History of Economic Analysis*, London, 1954. Trad. italiană: *Sloria delvanalisi economică*, Torino, 1959.3 vol.

Schweigger, Salomon, *Ein neue Reissbeschreibung auss Teutschland nach Konslanlinopel und Jerusalem*, ed. a 4-a, Nürnberg, 1639.

Sshweinfurth, G., *Im Herzen von Afrika, Reisen und Entdeckungen im centralen Ăqualorial-Afrika während der Jahre 1868 bis 1871*, Leipzig, 1874, 2 vol.

Sclafert, Th., *Cultures en Ilaute-Provencedeboisements et păturages au Moyen Âge*, Paris, 1959.

Scovazzi, Halo şi Noberasco, F... *Storia di Savona*, Savona, 1926 – 1928, 3 vol.

Sre, Henri, *Esquisse d'une histoire du re gime agraire en Europe aux XVIIIE et XIX-e siècles*, Paris, 1921.

Sie, Julien, Vezi Ha Cohen, Joseph.

Segarizzi, A., *Relazioni degli Ambasciatori Veneli al Senato*, *l*. III (*1 – 2*): Firenze, Bari, 1916.

Segni, B., *Slorie fiorentine... dalvanno 1527 al 1555*, Augsburg, 1723.

Stfgusson de Longlee, P. de vezi Longlie, P. de Sgus-son de.

Seidlitz, W. von, *Diskordanz und Orogenese der Gebirge am Mittelmeer*, Berlin, 1931.

Seignobos, Charles, vezi Milioukov, P., Seignobos, Charles *şi* Eisemnann Louis.

Sella, Domonico, *Commerci e industrie a Venezia nel secolo XVII*, Venezia – Roma, 196.1.

Selve, Odet de *Correspondance polilique...* p.p. Germaio Lefevre-Pontalis, Paris, 1888.

Sens et usage du terme structure dans les sciences humaines et sociales, lucrare colectivă, Paris-Haga, 1962.

Sepulveda, P. de *Succesos del reinado de Felipe* II, p.p. J. Zarco Cuova în *I/istoria de varios succesos*... Madrid, 1922.

Sercey, comte Fplix-E. de *fine ambasade extraordinaire*.

La Perse en 1839 – 1840, Paris, 1928. jţ Pereni, Emilio, *Storia del paesaggio agrario italiano*, Bari.

„O x.

Serra, Antonio, *Brève traltato delle cause che possono far abundare* îi *regni a „oro argento... con applicalione al*

Begno di Napoli, Napoli, 1613. Serrano, Luciano, *Correspondencia diplomatica enire España 1/ la Santa Sede duranle el Pontificado de Pio V*.

Madrid, 1914, 4 vol.

La Liga de Lepanto, Madrid, 1918 – 1919, 2 vol. Serres, OJivier de *Le Théâtre d'agriculture*, Lyon, 1675. *Le Théâtre d'agriculture et mesnage des champs* (pages choisies), Paris, 1941. Servitr, Jean, Les *portes de Vanilie, rites et symboles*:

PAlgerie dans la Tiradition mediterraneenne, Paris, 1962. Sestini, dom, *Confrontodella ricchezza deipaesi*... Firenzo.

1793. Sicroff, Albert-A., *Les controcerses des status de „purete de sang" en Espagne du XV-e au XVII-e siècle*, Paris.

1960. Siegl ned, Anort, *Vue generale de la Méditerranée*, Paris.

1943.

Signot, Jacques, *La division du monde*, Paris, 1539. Simiand, François-l – Ch., c'ours *d'economie polilique*.

Paris, 1930 şi 1932, 3 vol.

Le şalăire, V evolution sociale et la monnaie, Paris, 1932.

3 vol.

Becherches anciennes *et* nouvelles *sur* le *mouvement general des prix du XVI-e au XIXe siècle*, Paris, 1932.

Les fluctuations économiques a longue perioade et la crise mondiale, Paris, 1932. Simon, Wilhelm, *Die Sierra Morena der Vrovinz Sevilla*.

Frankfurt, 1942, trad. spân.: *La Sierra Morena de la provincia, de Sevilla en los tiempos postvariscios*, Madrid.

1944. Simonsen, Roberto, *Historia economică de Brasil, 1500*

1820, São Paulo, 1937. Simonsfeld, H., *Der Fondaco dei Tedeschi und die deutsch-venetiamschen Handelsheziehungen*, Stuttgart, 1887.

2 vol. Singer, Cliarles ş.a., *A History of Technology*, Oxford.

1954 – 1958.5 vol.

Sion, Jnles, *La France mediterraneenne*, Paris, 193». Siri, Mario, *La svalulazione della moneda e îi bilancio dei Begno di Sicilia nella seconda metă dei XVI-o secolo*, Melfi, 1921.

Soetbeer, Adol; *Luteraturnacha eis tiber Geld-und Mânz-wesen*, P. Erlin, 1892.

Sombart, Werner, Krieg *und Kapitalismus*, Miinohen, 1913.

Der moderne Kapitalismus, München, 1921 – 1928, 3 *tân* 6 vol.

Die Juden und dos Wirtschaftsleben, Müncheil, 1922. *Vom Menschen*. Versuch *einer* geisiifissenschaftluhen *g*.

Anthropologie, Berlin, 1938. z

Sorre, Maximillien-l., Les *Pyrenees medilerraniennes* Paris, 1913.

Méditerranée. *Peninsules mediterraneennes*, Paris, 1934, 1934, 2, vol. II. VIJ din *Geographie Jlnuerselle*) *Les fondements biologiques de la* geographie *humaine*, Paris, 1943.

Sottas, J., *Les messageries maritimes a Venise aur, XIV e et XV-e sucles*, Paris, 1938.

Sources inedites de l'histoire du Maroc, p.p. Philippe

de Coss-Brissac, seria a 2-a: Dynastie, filalienne, Archi-ves *et* BIM – iotheques de France, *L.* V, Paris, 1953. Souza, A.S. de *Historia de Portugal*, Barcelona, 1929. Soveral, Visconde de *Apontamentos sobre relacoes politicos a commerciaes de Portugal corn a* Republica *di Veneza*, Lisboa, 1893.

Spenie, Jean-Sdouard, *Le pensie* allemande *de Luiher* a *Nietzsche*, Paris, 1934.

Spezia Je, *O. C, Storia militare di Taranto*, Bari, 1930. Spooner, Franic, C, *L'économie mondiale et les frappes monetaires en France*, 1493 – 1680, Paris, 1956.

Vezi de asemenea Piamano, Ruggiero, Sponer, Frank C, Tucci, Ugo.

Sprenger, Aloys, Die *Post-und* Reiserouten *dee*; *Orient*, Leipzig, li 64.

Staden, H. von, Aufzeichnungen über den *Moskauer Staat*, p.p. F. Epstein, Hamburg, 1930. Stâhlin, Karl, Geschichte *Russlands* von *den Anfängen bis zur Gegenvart*, Stuttgart, Berlin et Leipzig, 1923 1939, 4. t. În 5 vol.

Stasiak, Ştefan, *Les îndes portugaises à la fin du XVI-e siècle* d'a *preş la Relation du voyage fait a Goa en 1546 par Christophe Pawlo>vski, genlilhomme polonais*, Lvov, 1926 – 1928, 3 fasc.

Ştefani, Fr., *Părere intorno al trăttato fra Unise e Spagna sul traffico del pepe e delte spezierie delle Indie Orientali, di A. Bragadino e J. Foscarini*, ed. per nozze Gorrer-Fornasari, Venezia, 1870.

Stella, C. de *Poşte per diverse parţi* del *mondo*, Lyon, I 1572.

Stendhal. *Promenades dans Rome*, Paris, 1858, 2 vol.

L'abbésse de *Castro*. Paris, 1931. Stembeck, Alfred, *Histoire des flibustiers et des boucaniers*, Paris, 1931.

Mi, *r oyage du Levant*, Bruxe

Stone, Lawrence, *An Elizăbethan*: *Sir Horatio Palavi-cino*, Oxford, 1956.

otoria di Milano, p.p. la Fondazione treceani degli Alfieri: *L'etă della Riforma cattolica*, *1554 – 1630*, MIJ – ano, 1957.

51 Stf-hev. Lytton, *Elizabeth and Essex*, ed. a 2-a London.

Stochove, Chevalier Vincent, *Voyage du Levant*, Bruxelles, 1650.

Stone, Lawrence *J*

Stubenrauch, Wolfgang, *Kulturgeographie des Deli Orman*.

StuYfgart, 1933. Suărez, Die-o, *Historia del maestre ultimo que fue de Montesa*... Madrid, 1889. Sully, Maximilien de Bethune, duc de *Mimoires*, nouv.

ed., Paris, 1822, 6 vol. Susta, Josef, *Die rdmisehe Curie und dans Konzil von*

Trient unter Pius IV, Wien, 1904 – 1914, 4 vol. Sze Wu, J., *fitat et Nation*, Paris, 1945. Taine, Hyppolite A., *Voyage aux Pyrenees*, ed. a 2-a.

Paris, 1858.

La philosophie de l'art, ed. a 20-a Paris, 1926. Tamaro, Attilio, *L'A driatico, golfo d'Italia*, Milano, 1915. Tassini, Giuseppe, Curiostila *veneziane*, Venezia, 1887. Tavernier, Jean-Baptiste, *Les six voyages qu'il a faits en Turquie, en Perse et aux îndes*, Paris, 1681. Tawney, R.H. et Power, E., *Tudor Economie Documents*.

London, 1924, 3 vol. Telbis, Hans, *Zur Geographie des Getreidebaues în Nordurol*. Innsbruck, 1948. Tenenţi, A., *Naufrages, corsaires eu assurances maritimes a Venise, 1592 – 1609*, Paris, 1959.

Cristoforo Da Canal. La Marine venitienne avânt Lepante, Paris, 1962.

Termier, P., *A la gloire de la Terre*, Paris, 1922. Turreros, M.R. de Vezi Guiso, G.M. de Teulet, J.-B.-T.

— Alexandre, Relations *politiques de la*

France et de VEspagne avec l'cosse au. XVIe siècle (*1551 – 1588*), nouv. ed., Paris, 1862, 5 vol. Tevins, J., *Comentarius de rebus în India apud Diurn gestis anno*

MDXLVI, Goimbra, 1548. Tharaiid, J6 rbme et Jean, *La bataille a Sculări*, ed. a

24-a Paris, 1927.

Marrakech ou les seigneurs de VAtlas, Paris, 1929. Theissen, J.S., vezi Gachard, L.-P.

Thenaud, J., *Le voyage d'Outremer*, Paris, 1884. Thomazi, Cdt A.-A., *Jlistoire de la navigation*, Paris

1941.

Thumery, Jean de vezi Laffleur de Kermaingant, P. Tiepolo, Lorenzo, *Relazione del console Lorenzo Tiepalo*

(*1560*), p.p. Cicogna, Venezia, 1857. Tocco, Vittorio di, vezi di Tocco, Vittorio. Tollenare, L.-F., *Essai sur les enireves que le commerce eprouve en Europe*, Paris, 1820.

Tomifi, S.N., *Naselje u Mletackoj Dolmaciji*, Niş, 1915. Tommaseo, Nicolo, *Eelations des ambassadeurs veniliens sur les affaires de France au XVIe siècle*, Paris, 1838.

2 vol. Tongas, G., *Les relations de la France avec* l'Empire *oltoman durant la premiere moitié du XVII-e siècle el l'ambassade* a *Constantinople de Philippe de Harlay, comte de Cesy, 1619 – 1640*, Toulouse, 1942.

Torile, f. O. von, *Don, Juan, d'Autriche el Ies. projels de „cohquete de PAngleterre, étude historique sur dix arme es du* XVI*e siècle* (*1588 – 1578*), Helsingfors, 1915 – 1928, 2 vol.

Torres, A., vezi Dragonetti de Torres.

Tott, Baron François de., *Me moires sur les Turcs et les Tartares*, Amsterdam, 1784, 4 vol.

Tournon, cardinal François de *Correspondance*... p.p.

Michel François, Paris, 1946.

Toynbee, A., *L'Histoire*, un *essai d'interpre lation*; prescurtare de D.C. Somervell a volumelor I-VI din A *Study of History*, trad. din limba engleză, Paris, 1951.

Trasselli, Carmelo, vezi Della Rovere, Antonio. Trevelyan, George Macaulay, History *of England*, ed.

nouă London. 1946. Tridon, M., *Simon Renard, ses ambassades, ses negociations*, să *lutte* avec *le* cardinal

Granvelle, Besançon.
1882.
Truc, Gonzague, *Leon X et son siècle*, Paris, 1941. Tucci, Ugo, vezi Romano, Ruggiero, Spooner, Frank et Tucci, Ugo.
Tudela, Benjamin, vezi Benjamin de Tudela. Turba, Gustav, *Veneţia nische Depeschen* vom *Kaiserhof*, Wien., 1889 – 1896, 3 vol.
Geschichte des Thronfulgerechles în allen habsburgischen Lănden, Wien, 1903.
Turquet de Mayerne, Theodore, vezi Mayerne, The" odore Turquet de.
Tyler, Royal, *Spain, a Study of Her life and Arts*, London, 1909.
Uccelli, Arturo, *Storia della tehnica del Mediaevo ai nostri giorni*, Milano, 1944.
Ugolini, L.M., *Malta, origini della civilta mediterranea*, Roma, 1934.
Uhagon, Francisco K. de Relaciónes *historicas de los siglos XVI y XVII*, Madrid, 1896. Ukers, William, H., *AU about Coffee*, New York, 1922. Ulloa, Modesto, *La hacienda real de Castilia en el reinado de Felipe* II, Roma, 1963. Usher, A.P., *The early History of Deposit Banking în*
Mediterranean Europe, vol. I (singurul apărut), Cambridge, Mass., 1943.
Ustariz, Jerónimo de *Theorica y practica de comercio y de marina*... ed. a 2-a Madrid, 1742. vair, Guillaume du, vezi Du Vair, Guillaume. Valle de la Cerda, Luis, *Desempeho del patrimonio de su Magestad y de los reynos, sân dano del Rey y vassallos V con descanso y alivio de todos*, Madrid, 1618. a „der Essen, Ldon, vezi Essen, Lon van der: vezi de asemenea Frangipani Ottavio Mirto.
Vander Hammen y Ledn, Lorenzo, *Don Fclipe el Prudente, segundo deşte nombre, rey de las Espanas*, Madrid, 1625.
Varenius, Bernardus, *Geograpkia generalis*, Amsterdam, 1664.

Varannes, Claude de vezi Voyage en France... Vasconcellos, L. Mendès de vezi Mendez de Vasconcelos, L. Vaudoncourt, Guill., vezi Guillaume de Vaudoncourt.

Frideric. Vaudoyer, J.J., *Beautes de la Provence*, ediţia a 15-a.

Paris, 1926. Vaumas, G. de *l'eveil missionnaire de la France d'Henri*

IV à la fondation du Seminaire des Missions étrangeres.

Lyon, 1941. Vayrac, Jean de *filat prt sent de VEspagne*, Amsterdam.

1719. Vásquez de Prada, V., *Leltres marchandes d'Arwers*, Paris.

1960, 4 vol. Verlinden, Charles, *L'esclavage dans l'Europe medievale*.

1: *Peninsule iberique*, *France*, Bruges, 1955. Vertot, René Aubert de Ambassades *de MM. de Noaillesen Angleterre*, p.p. G. Villaret, Leyde et Paris, 1763. Vicens Vives, J., *Historia Social y Economică de Espaha*.

Barcelona, 1957, 3 vol.

Manuel de Historia Economică de Espaila, Barcelona, f.d. (1959).

Vidal de La Blaclie, Paul, *Elats et nations de l'Europe*.

Paris, 1889.

Tableau de la geographie de la France, ed. a 3 a, Paris.

1908.

Principes de geagraphie humaine, Paris, 1922. Viet, Jean, *Les melhodes structuralistes dans les sciences sociales*, Paris, 1965.

Vilar, Pierre, *La Catalogne dans VEspagne moderne*, Paris.

1962, 3 vol. Villalon, Christoval de *Viaje de Turquia... 1555*, Madrid

Barcelona 1919, 2 vol. Villamil, M., voir Cătălina C-arcia, Juan et Purez Villamii, Manuel.

Villaret C, vezi Vertot, René Aubert de Vital, L.,

Premier voyage de Charles-Quint en F.spagne de 1517 a 1518, Bruxelles, 1881.

Vitale, Eligio şi Bruneţii, Mario, *Corrispondenza de Madrid di Leonardo Dona*, *1570 – 1573*, Venezia-Roma, 1963.

2 vol. Vitale, Vito, *Breviario della storia di Genova*, Genova.

1955, 2 vol. Vitalis, A., *Correspondance* politique *de* Dominique *du*

Gabre (*évêque de Lodeve*), *tresorier des armées a Ferrare* 2

(*1551—1554*), *ambassadeur de france a Venise* (*1555*-*

1557), Paris, 1903.

Vivoli, G., *Annali di Livorno*, Livorno, 1842 – 1846, 4 vol. Voinoviich, L., *Depeschen des Francesco Gondola, Gesandten der Republik Bagusa bei Pius V. und Gregor XIII.*

1570 – 1573, Wien, 1909.

Histoire de Dalmatie, Paris, 1935, 2 vol. *Voyage de France*, dresse *pour* Vinstruction *et commodite tant des François que des étrangers*, ed. a 4-a, trad.

de EI. de Varennes, Rouen, 1647. Wahrmund, I., *Das Ausschliessungarecht* (*jus exclusiva*)

der katholischen *Staaten Osterreich*, Frankreich *und*

Spanien bei den Papsuvahlen, Wien, 1883. Walcher, Joseph, *Nachrichten von den Eisbergen în Tyrol*.

Wien, 1773. Walsingham, Francis, *Mémoires et* instruction *pour les ambassadeurs*, Amsterdam, 1700.

Waltz, Pierre, *La Queslion d'Orient dans Vantiquile*, Paris, 1943.

Văljen, Herman, Die *Niederländer* im *Miltelmeegebiet zur Zeit ihrer hochsten Machtstellung*, Berlin, 1909. Weber, Erich, *Beiträge zum Problem des Wirischaftsverfalls*, Wien, 1934. Wee, Herman van der, *The Grotvih of the Anuverp Market and the european Economy, fourteenth-sixteenih centuries*, Louvain 1963, 3 vol.

Weiller, Jean, *Problèmes a „economie internaţionale*, Paris. 1946 – 1950, 2 vol.

Neconomie internaţionale depuis 1050, du plan Marshall aux grandes negociations *commerciales entre pays inegalement developpes*, Paris, 1965. Weiss, Charles, *L'Espagne depuis le regne de Philippe*

Îl *jusqu'a Vavenement des Bourbons*, Paris, 184*4*, 2 vol.

Vezi de asemenea Granvelle, cardinal de.

Werth, Emil, *Grabslock*, *Hacke und Pflug*, Ludwigsburg. 1954.

eulersse, Jacques, *Paysans de Syrie et du Proche-Orient*, Paris, 1946.

net, G., vezi Ibn lyâs.

Ilczek, Edtiard Graf, *Das Mittelmeer*, *seine Stellung* in der *Weligeschichte und seine historische Rolle im See-wesen*, Wien, 1895.

„Ilhelmy, Herbert, *Hochbulgarien*, Kiel, 1935 – 1936, i voi". Wilkinson. Maurke, *The Last Phase of the League în Provence*, *1588 – 1598*, London, 1909. Williamson, James A., *Maritime Enterprise*, *1485 – 1.588*. Oxford, 1913.

Wood, Alfred *C*, *A History of the Levant Company*, London, 1935. Wright, I.A., *Documents concerning* English *Voyages to the Spanish*, *Main*, *1569 – 1580*, Londra, 1932. Wyrobisz, Andrzej, Rudownictwo *Murowane* w *Malopolsce w XIV-e et au XIV wieku* (rezumat în franceză), Krakow, 1963.

Yver, G., *Le commerce et les marchands dans V'Italie meridionale au XIII-e et au XIV-e siècles*, Paris, 1903.

Vezi de asemenea Gsel, S., Marcais, G., Yver, G. Zanelli, A., *Delle condizioni interne di Brescia dai 1642 al 1644 e del moto della borghesia contra la nobilită nel 1644*, Brescia. 1898.

Zanetti, Armando, *L'ennemi*, Geneva, 1939. Zanetti, Dante, Problemi *alimentari* di *una economia*

preindustriale, Pavia, 1964. Zarco Cuevas, pere J., *Historia de aarios succesos y de las cosaş*, Madrid, 1922.

Relaciónes de pueblos de la diocesis de Cuenca, hechas por orden de Felipe II, Cuenca, 1925, 2 vol. Zeller, Berthold, *Henri IV et Marie de Medicis*, Paris, ed. 2-a 1877. Zeller, Gaston, *La reunion de Metz* à la *France*, *1552 1648*, Paris-Strassbourg, 1927, 2 vol.

Le siege de Metz per Charles-Quint, oct. -dac. 1552. Nancy 1943.

Les Institutions de la France au XVI-e siècle, Paris. 1948.

La vie économique de l'Europe au XVI-e siècle (curs la Sorbonna), Paris, 1953.

Zierrer, Otto, *Bilder aus der Geschichle des Bauemtums und der Landwirtschaft*, Mlinchen, 1954 – 1956, 4 vol. Zinkeisen, J.W., *Geschichte des osmanischen Reiches în*

Europa, Gotha, 1840 – 1863, 7 vol. Zweig, Stefan, Les *fteures étoilees de Vhumanité*, trad.

franc. de A. Hella, Paris, 1939.

Printre cărţile recente pe care n-am avut timpul să le utilizez din plin, semnalez:

Aymard, Maurice, *Venise*, *Baguse et le commerce du ble pendant la seconde moitié du XVI-e siècle*, Paris.

1966. Gestrin, Ferdo, *Trgovina slovenskega Zaledja a Drimorskimi Mesti od 13. de Konga 16. stoletja*-Ljubijana, 1965. Manolescu, Radu, *Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei cu* Braşovul (*secolele XIV-XVI*), Bucureşti, 1965. Randa, Ălexander, *Pro Republica Christiana*, München.

1964. Rougă, Jean, *Recherches sur l'organisation du commerce en Méditerranée sous l'empire romain*, Paris, 1966.

INDICE DE NUME PROPRII

A

ABBAS, şah al Persiei:!, 89; IV, 46; VI, 44, 45, 54.

ABDALMU MIN: IV, 121.

ABD EL MALEK, şerif: VI, 61.
ABDON (Sfântul): I, 293.
Abisinia: I, 311, 327, 331;
III, 148; IV, 122.
Aboukir (bătălia de la): I.
242.
ABRAVANEL, familie de evrei stabilită la Neapole:
IV, 18*8, 208*.
ABRAVANEL (Samuel): IV.
18*8, 208*. Abruzzi: I, 149, 169, 170.
178; II, 187, 244, 322;
III, 219; IV, 11, 59;
V, 132, 368. ABDUL'S SU OD, jurist turc: III, 344. Aeapulco: I, 405; II, 246.
Achem, insula Sumatra: III, 174.
ACIOA (Ioan), popă grec din Rodos: VI, 8.
Ackermann, vezi Cetatea Albă.
AGOMATO DE ANATOLIA, reprezentant turc: VI, 11. ACQUAVIVA (Anna), soră a ducelui de Gonversano ACLJNA (Don Juan): IV, 53. ACCJNA (Don Martin de):
VI, 9, 10, IC-20, 22, 24.
38, 39.
Adana: I, 319. Adda: I, 136, 137, 138; II.
49, 88.
Aden: III, 144, 148, 154, 307; IV, 186; VI, 55, 56.
Adige: I, 130, 366, 369; II, 83, 88, 152, 171, 331. (inferior): I, 147.
ADORNO (Giovanni), întemeietor al Ordinului Fraţii Minoriţi: IV, 219.
ADORNO (Philippe): III, 43.
Adrianopol: I, 156, 356; II, 154; III, 313, 318, 320;
IV, 28, 72, 105, 246;
V, 218, 240.
(tratatul de la)
Adriatica (Marea): I, 111, 113, 116, 194, 201, 207, 222 – 234; 273, 291; II, 35, 95, 118, 136, 138, 139.
228, 239, 265, 322, 341;

III, 219, 231, 313, 252;
IV, 84, 117, 196, 298;
V, 215, 287, 288, 319.
323, 349, 363; VI, 89, 93.
Africa, oraş din Sahelul tunisian: V, 16, 18, 29, 33, 34, 118.
Africa: I, 79, 200, 201, 209 – 213, 216, 235, 266, 295, 308, 325, 327, 384, 405, 406; II, 270; III, 16, 17, 249, 321, 322; IV, 67, 161, 175, 200, 211, 231, 247, 259, 260, 263, 26*5, 274*; *V*, 20, 34, 35, 45.
48, 132, 152, 157, 163.
174, 259, 269, 324, 370.
380; VI, 14, 43, 56, 76.
83, 85, 86, 136, 149.
150.
(coasta orientală) (Africa de Nord): I, 56, 69, 79, 90, 117, 119, 151, 176, 178, 179, 180, 181, 184, 198, 211, 234, 236, 237, 238, 252, 268, 273, 278, 289, 290, 294, 295, 296, 29*7, 302, 30*4, 313, 319, 320, 322, 324, 327, 382; II, 6, 13, 18, 24.
49, 68, 70, 87, 122, 133.
138, 152, 154, 225, 263.
265, 281, 287, 288, 306.
311; III, 9, 13, 14, 15.
16, 17, 1*8, 2*8, 228, 245.
249, 253, 267, 270, 286.
287, 295, 321, 323; IV.
60, 84, 98, 117, 119, 121.
122, 150, 15*7, 17*1, 183.
186, 19*2, 20*8, 231, 246.
251 – 254, 257, 259, 261.
*26*8, 280, 282, 289, 293.
301, 309; V, 29, 30, 34.
36, 116, 117, 118, 125.
126, 157, 259, 260, 270.
281, 307, 343, 367, 368.
372, 378, 385; VI, 35.

36, 79, 80, 84, 87, 89.
138.
(Africa de sud): I, 329; II, 68
(Africa ecuatorială) i I.
334, 335.
(Africa Minoră, vezi Africa de Nord).
(Africa occidentală): III.
34.
Agadir: I, 215. Agde: IV, 281. AGHLABIŢI: I, 209. Agnadel (bătălia de la): I, 86.
227; II, 262; IV, 330, Agordo, localitate din Veneto: II, 333. AGRIA (episcop de): V, 233. Agrigento: II, 40; III, 187.
198; IV, 250. ÁGUILA (episcop de): V.
110. ÁGUILA (marchiz de): V.
378. ÁGUILA (Don Juan de), trimis spaniol la Nantes: IV, 281.
AGUILON, secretar de ambasadă: V, 334.
AHMED I, sultan: IV, 34. AHMET ŞAUŞ, ambasador turc: III, 264. AHMET PAŞA: V, 319; VI.
28, 50. Aigues Mortes: I, 126, 365;
II, 40, 122, 205. Am Beida: IV, 118. AINI ALI, intendent al finanţelor sultanului: IV.
34. Aix: I, 378; II, 72; V, 112.
113, 115. AIX (Louis d'), camarad de arme al lui Charles de
Casaulx): I, 177; II, 185;
VI, 118. Aix-en-Provence: I, 378; II.
375; VI, 111, 112, 113.
114.
(Parlamentul din}: 1, 177;
VI, 110, 112, 113. Ajaceio: I, 9; II, 176, 253;
V, 161.
Ajjer: I, 317.
Akaba: I, 317.
Alaska: II, 78.
ALA VA (Francisco de), ambasador al lui Filip al II-lea în Franţa: III, 32; V, 146, 162, 164, 196, 232; VI, 198, 253,

261, 270, 276, 308, 311, 312, 313, 334.
ALBA (contele de: VI, 84, 85.
ALBA (ducele de); I, 345;
II, 92; III, 41, 45, 52.
6*6, 8*6, 259, 331, 356; IV.
17, 109, 229, 233, 249;
V, 54 66, 67, 68, 76, 84.
128, 130, 134, 167, 168.
198, 199, 210, 222, 224.
225, 226, 227, 228, 235.
236, 238, 239, 252, 253.
258, 281, 312, 314, 325.
333, 335, 336, 339, 340.
341; VI, 6, 32, 58, 67, 68.
152.
Albă (Marea), vezi, Arhipelag.
ALBAIN BEI, ambasador al Turciei; V, 232.
ALBANI (Dina): II, 67
Albania: I, 66, 70, 75, 7*6, 10*2, 110, 11*4, 123, 15*5, 224, 229, 235, 273, 288;
III, 219, 311, 312; IV.
34, 71, 73, 240, 246, 286;
V, 115, 214, 230, 318, 319, 365; VI, 144, 149.
Albano (Monte): I, 125.
ALBAQUI, şef morisc din Granada: V, 269.
Albarracin: II, 285.
Albenga, port din Liguria: I, 157.
ALBERT (arhiduce): VI, 120, 127, 147.
ALBERTI (Tommaso), negustor din Bologna: I, 355, 357, 358.
ALBI ŞI TAGLIACOZZO (conte de): IV, 11.
Albissola: IV, 300.
ALBRET (ducele de): V, 29.
ALBRET (Jeanne de): V, 197.
ALBUQUERQUE (duce de), guvernator al Milanului: V, 312.
ALCALÁ (duce de), viceregе al Neapolelui: I, *189*; II,

92; III, 47, 111; IV, 17; V, 114, 120, 127, 146, 157, 316.
Alcalá de Henares: III, 68, 343
Alcantara: VI, 68.
ALGAUDETTE (Alonso de):
V, 153.
ALCAUDETTE (conte, Martin de): V, 117, 153.
ALGAUDETTE (familia: IV, 263.
ALCOCABA (Pedro de). – secretar al Fazendei: VI, 62, 63.
Alcudiat: IV, 252.
ALDIGUALA, vezi GURA-NIX.
ALDOBRANDINO (cardinal): V, 306; VI, 128.
ALEATI (Giuseppe): VI, 164.
Alemtejo: II, 285, 324.
ALENCIÓN (François, duce de): II, 241, 242; III, 43.
Alep: I, 128, 183, 31*5, 31*7, 328, 330; II, 33, 50, 85, 96, 152, 331, 349, 351; III, 18, 46, 61, 127, 146, 163, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 316; IV, 71, 191, 193; V, 46, 144;
VI, 49.
Ales (bazinul): I, 381; II, 257. ALESSANDRINO (cardinal): V, 215, 226. Alessio: IV, 117, 292. Alexandretta: 1, 128; II, 137;
III, 170, 173, 183; IV.
305.
Alexandria (Egipt): I, *15*7, 194, 195, 202, 240, 266, 314, 317; II, 46, 5*1, 6*5, 122, 133, 203, 221, 224, 225, 226, 229, 261, 265, 278, 351; III, 9, 46, 53, 54, 61, 140, 145, 146, 14*9, 150 – 15*6, 162, 163, 168, 173, 177, 203, 214, 352;
IV, 45, 99, 106, 119, 121.
191, 232, 282: 29: 1, 292;
V, 310; VI, 81, 86.
Alexandria (Italia): II, 2 fi8;
III, 110; V, 206.
ALEXANDRU al III-lea
CEL MARE: I, 298.
ALEXANDRU al VI-lea: I, 127.

Aflarăen (Spania): IV, 155.
AFLARĂGHE (Guzmán de): II, 22, 26, 36, 84.
ALFONSO I, rege al Nea-polelui, vezi ALFONSO al V-lea CEL MARE.
ALFONSO al V-lea CEL MARE, rege al Aragónului: I, 111, 170, 217; III, 14.
Algarva portugheză: I, 212; II, 285; IV, 299; V, 117; VI, 68.
Alger: I, *44*, 62, 80, 87, 8*8, 10*6, 110, 117, 123, 126, 154, 201, 211, 212, 214, 235, 236, 238, 24*8, 25*2, 259, 268, 276, 286, 287, 327; II, 11, 37, 39, 45, 85, 94, 119, 124, 14*7, 119, 15*2, 154, 180, 225, 264, 287, 306, 361; III, 13, 14, 23, 54, 130, 193, 250.
256, 267, 269, 352, 369;
IV, 100, 106, 119, 145.
157, 163, 228, 232, 253.
257, 260, 26*2, 26*7, 278
280, 284 – 286, 289 – 291.
295, 298 – 309, 310, 311.
317; V, 13, 16, 18, 28.
3*0, 3*3.44, 45, 51, 54.
77, 116 – 118, 122, 151.
152 – 154, 160, 172, 176.
177, 186, 214, 223, 230.
235, 258, 260, 263, 265
266, 268, 307, 308, 338.
346, 347, 348, 369, 371.
376, 383; VI, 30, 31, 62.
65, 79, 84, 87, 136, 149.
150.
Cartierul Tagarin: II.
180. Algeria: I, 104, 117, 168;
II, 311; IV, 142. Alghero, Sardinia: I, 217. ALI, amiral poet: VI, 55, 56. ALI, istoric: V, 46. ALI BEI: III, 171.
ALI PAŞA, mare vizir: V, 144, 351; (ţiul lui): VI, 12.
ALI PAŞA DE TEBELEN: I, 76.
ALI PORTUC: V, 211.

Alicante: I, 111, 176, 196, 267, 276, 340; II, 87, 118, 133, 134, 225; III, *9*0, 196, 208, 245, 247, 263; IV, 252, 281; V, 47, 326.
ALIFE (prinţul de): II, 197.
ALIPRANDI (Lorenzo), negustor veneţian: II, 264.
Aljubarrotr: VI, 66.
al-Kase al Kebir (bătălia de la): IV, 237; VI, 6, 60,01, 62, 64.
ALLEGRETTI (Chrislofano), funcţionar ragusan; III. 147.
Allier: VI, 114.
Almaden: IV, *169*.
Almma: I, 212, 267; III, 248; IV, 128, 150, 283;
V, 258.
ALMOHAZI: 1, 212; IV, 174. ALMORAVIZI: I, 212, 321. Alpi: I, 60, 61, 65, 67, 72.
73, 78, 85, 88, 113, 13!, 136, 137, 172, 188, 223, 225, 289, 294, 345, 360, 362 – 367, 371, 373, 378, 379; II, 9, 59, 70, 87, 102, 134, 151, 227, 325; III, 267; IV, 72, 84, 108, 329; V, 42, 68, 312; VI, 78, 95.
Alpujarras (Munţii): I, 70, 99; IV, 128, 150; V, 262, 269, 270.
Allomonte, Calabria: I, 260.
ALTUCARIA, reprezentant al lui Carol al IX-lea la Constantinopol: V, 341.
AMADOR (Juan), renegai din Madrid: IV, 290.
Amalfi: I, 258; II, 169.
Amantea: I, 25 g.
Amasia, oraş din Aaatolia:
VI, 50.
AMAT DE SAN FILIPPO (Pietro), istoric: I, 276.
Amboise (conjuraţia de la): V, 77.
Ambrogio (Valle di): I, 131.
America: I, 95, 127, 151, 308, 406; II, 32, 10*8, 12*6, 179, 192, 238, 290, 307, 325, 351, 364, 365; III, 12, 20, 30, 34, 44, 45, 51, 58, 60, 77, 103, 105, 106, 121, 124 – 125, 284, 288, 322, 330, 333, 334;

IV, 9, 10, 20, 66, 158.
186, 189, 195, 260, 326;
V, 105, 222, 306, VI, 88.
hispano-portugheză: II.
15, 94; IV, 211, 212.
spaniolă, vezi Noua Spanie.
Amiens: II, 18, 272; V, 122.
123, 124.
Amiralo (Scipione): III, 304. Ampaza, port din Africa: VI, 56.
Ampurdán: I, 143 Amsterdam: I, 89, 351, 370.
374, 377, 380; II, 158, 267, 324, 35*4, 387*; III, 61, 272, 277, 281, 286, 288, 369; IV, 174, 175, 183, 189, 190, 194, 195, 197, 202; VI, 125. *Academia Pinto*: IV, 175.
AMURAT, rege corsar al Algerului: I, *248*.
AMURAT al III-lea, urmaş al lui Selim al Il-leaj vezi MURAD al III-lea.
Anapa, port din Circazia la Marea Neagră: I, *104*,.
Analolia: I, 56, 60, 63, 109.
124, 179, 180, 181, 183 – 186, 236, 290, 295, 296.
*30*4, 311, 314, 31*9, 321*;
II, 20, 5*0, 6*6, 84, 87.
96, 122, 28*9, 311*; III.
98, 186, 309, 310, 319;
IV, 27, 60, 79, 120, 137.
230, 242; V, 195, 279.
289; VI, 46, 87, 98.27 –, Anchioli (palatul): III, 359, 360.
Ancona: I, *11*1, 226 – 2, 28;
11, 87, 151, 183; III.
12, 156; IV, 46, 49, 184.
193, 19*6, 206, 20*9, 251.
280; V, 284.
Andaluzia: I, *12*0, 135, 142, 150 – 15*4, 16*4, 173, 174, 187, 214, 254, 25*8, 26*9, 28*9, 30*4, 406; II. *1*6, 18, 22, 25, 47, 48, 94, 171, 180, 243, 244, 286, 325; III, 32, 62, 155, 193, 206, 207, 208, 211, 246, 358; IV, 12, 74, 138, 152,

154; V, 149, 235, 315.
ANDRADE (Gil de): V, 315, 350.
Andria, oraş din Apulia: I, 110.
Angers: IV, 51.
ANGEVINI: I, 209, 216.
Anglia: I, 40.8*7, 120, 16*1, 25*6, 26*9, 347, 353, 360, 364, 373.377, 402, 406, 408; II, 43, 76, 94, 120, 123, 131, 133, 154, 155, 158, 179, 195, 223, 240, 246, 25*6, 259, 310, 31*7, 324, 334, 339, 349, 355, 361; III, 35 – 39, 54, 106, 108, 117, 118.122, 127, 132, 140, 159, 221, 226.227, 244 – 246, 253, 258, 259, 263 – 265, 271, 272, 277, 281, 289, 293, 294, 323, 331, 339, 369; IV, 54, 88, 99, 104, 108, 110, 154, 163, 190, 195, 19*9, 22*6, 236, 237, 305, 327; V, 12, 15, 21, 29, 39, 49, 50, 56, 65, 72, 76, 78, 79, 86, 130, 165, 166, 220, 221, 224, 226, 237, 252.253, 27*8, 29*1, 325, 338, 341, 347, 365; VI, 6, 35.65, 67, 71, 90, 92, 123, 127.
Angola: I, 282.
Angoumois: VI, 131.
ANJOU (Charles de), vezi PROVENCE (Charles d'Anjou, conte de).
ANJOU (Henric, duce de) vezi HENRIC al III-lea.
Ankara: I, 124, 185; II, 87; VI, 98.
ANNA, principesă de Ungaria, soţie a fratelui lui Carol Quintul, Ferdinand: III, 325.
ANNA, regină a Spaniei, ultima soţie a lui Filip al II-lea: II, 336.
ANNONI (familia), antreprenori de transporturi: I, 372.
Ansedonia (mlaştina), în Toscana: I, *159*.
Antalya, Pamphyilia: I, 168.
Antibes: I, *271*; II, 134, VI, 112, 113.
Antile: I. 401, 404; IV, *314*.
Antiochia: IV, 121.
Antivări: I, 113; V, 319.
ANTONELLI (Giov. Bat.), arhitect militar: IV, 255.
ANTONIO (Don), Superior. de Crato: VI, 32, 63, 64, 66, 68.

Anvers: I, 281, 341, 355; 360, 366, 370 – 372, 374, 379, 38*0, 39*4, 407; II, 101, 102, 159, 183, 192, 218, ’220, 233, 244, 272; III, 19, 34 – 38, 44, 48, 52.60, 62, 6*7, 85, 86, 90*.
’140, 145, 152, 154, 157, 165, 176, 207, 226, 228.
245, 248, 262, 280, 281, 284, 28*5, 294*; IV, 190, 236, 327; V, 43.50, 58, 100, 201, 222, 225, 334, 375; VI, 125.
Appenini: 1, 62, 77, 78, 79, 110, 113, 135, 137, 149, 188, 225, 289; II, 70, 88, 153; V, 52.
Appenini toscani: I, 96, 308.
Appenzel (canton): VI, 124.
Apulia: I, 106, 110, 169, 170, 172, 178, 223, 228, 22*9, 250*; II, 46, 48, 92, 136, 163, 175, 197, 264, 328, 351, 358, 377; III, 190, 202, 219, 225; IV, 184.
185, 250, 251, 285; V, 194, 210, 230, 307, 351, 367; VI, 137.
Aquíla: I, 78, 79, 8*2, 157, 16*0, 367; II, 187, 244.
Aquílee: I, 88, 132.
Aquítania: II, 8 – 10.
AQUÍNO (de): IV, 53.
Aquítania: II, 8 – 10.
Arabia: I, 179, 180, 311, 315; II, 9; III, 154; IV, 104, 121, 211.
Arachova, saţ de pe pantele Parnasului: I, 97.
Aragón: I, 65, 69, 133, 166, 177; II, 107, 187, 249, 257, 284, 285, 308, 331; III, 111, 119, 302, 303, 320, 321, 355; IV, 10, 13, 67, 72, 138, 140, 141, 148, 173; V, 97; VI, 69, 109.
ARAGÓNA (Charles de): V, 186.
ARAMON (Gabriel de LU-ITZ, baron de), ambasador al regelui Franţei: V, 34.
ARANDA (conte de): IV, 141.
ARANDA (duce de): IV, 141.
Aranjuez: V, 316.
Ararat: I, *102*.
Arcos (duce de): I, *269*; IV, 15; V, 268.
Arctic (Oceanul): II, 68.

Ardèche: I, 84; II, 10, 71.
ARDINGHELLI: V, 8*3, 88*.
Ardres: V, 11.
Arech, district din Transca-ucazia: VI, 48.
Arenys de la Mar, sat de pescari în Catalonia: I, 262.
Arezzo: II, 88.
Argens, râu de coastă din Var: VI, 115.
Argos (câmpia): I, 129.
Arhanghelsk: I, 347.
Arhipelag: I, 200, 202, 20*7, 20*8, 235, 236, 23*9, 247, 26*2, 28*5, 303*; II, 24, 46, „, 139, 203, 239; III, 197, *m*

237; IV. 115, 131, 240.
285, 291, 296; V, 146.
187, 190, 212, 288, 320.
349, 351, 366; VI, 70.
138.
Ariano (trecătoarea): II, 87.
Arica, port minier din Po tosi: I, 405.
ARISTOFAN: I, 32.
Arles: I, *16*5, 177, 381, 382;
Astrahan: I, 205, 344, 346;
V, 255; VI, 45.
Asturia: II, 129; III, 212;
IV, 140.
ATAIDE (Don Luis de).
viceregе al Indiilor: III.
155.
Atena: I, 203, 223; III, 313.
Atica: I, *162*.
Atlantic (Oceanul): I, 40, 57.

II, 71, 152; V, 164; VI.
111, 118.
(ţinutul): I, *105*.
(câmpia): I, 143.
Armenia: I, 89, 9*0, 9*4, 186.
261, 294; IV, 230; VI, 37.
ARMENTEROS (Diego de).
visitador: III, 281, 282.
283.
Armorisque (vezi Bretagne).
Arno: II, 34, 89; III, 195.
ARON, domn al Moldovei:
VI, 97.
Arras: V, 25, 80, 103.
ARRIGO (Agostino): II, 67.
ARSLAN, paşă din Buda:
V, 215.
Arta (golful): I, 186.
ARTEAGA
65, 201, 211, 214, 240.
257, 265, 280, 289, 307.
310, 311, 334, 360, 385.
401, 402; 404 – 406> H.
5, 7 – 10, 68, 90, 117.
125, 126, 132, *158*: *140*.
235, 240, 246, 263, 306.
319, 355; 356: III, 17.
23, 33, 34, 37, 40, 78, 123.
139, 144, 159, 160 – 175.
176, 194, 243, 244, 267.
276, 277, 279, 285, 286.
288, 315, 320, 330, 332.
370; IV, 107, 200, 211.
266, 279, 287, 288, 305.
312; V, 52, 79, 80, 201.
252, 253, 284, 314, 334.
336; VI, 36, 44, 57, 62.
69, 70, 76,

(inchizitor): V. 95.
Arzila, Africa de Nord: VI. 61.
Ascoli: I, 82; II, 92.
Asia: I, 69, 87, 184, 295. 391; II, 10, 86, 176, 193. 24*6, 311*; III, 159, 164. 197, 352; IV, 130, 136. 174, 211, 266, 331; VI. 37, 46, 53, 89, 99.
Asia centrală: I, 90, 169. 179, 186, 202, 310, 311; II, 193.
Asia Mică, vezi Anatolia.
ASKINAŞI (doctor Salo mon): VI, 10, 20, 21, 28.
Asola: II, 149.
Assi (regatul), vezi Sumatra.
ASSO (Ignacio 110.125, 163.
Atlas (Munţii): I, 62, 69, 77. *9*6, 125, 294, 311; II; 33. 147.
Atlas (de nord): I, 77.
AUBESPINE (Sébastien de 1), ambasador francez: V, 81.
Aude: I, 259.
AUDISIO (Gabriel): IV, 107; VI, 160.
Augsburg: I, 356, 370, 371. 375, 376, 38*7, 395, 399*; II, 151; III. 34, 81, 140. 328; IV, 189; V, 19, 22. 23, 24, 25, 26, 27, 30. 34, 35, 43, 50, 56, 65.
(Dieta de la): III, 334; V, 25 – 27, 28.
(Dictatul de la): V,

de): I, 187; II, 254; IV, 104.
Asti: I, 363; II, 153. Astorga: II, 359.
„ASTORGA (marchizul de): IV, 21.
26.
(Pacea de la): I, 370;
V, 26, 110, 220.
Augusta: IV, 247, 250; V, 132.
AUGUSTIN (Sfântul): I.
297; IV, 122.

AURON (marchizul de): II.
194.
Aures: I, 68, 180. Auribeau: I, 134. Australia: IV, 104.
Austria: I, 91; II, 239; III.
21, 230, 324; IV, 215.
(Casa de): I, 227; III.
36; V, 46, 57, 309.
(Vezi şi HABSBURGI). Auvergne: I, 81, 85, 276.
382; II, 308, 309; IV.
183.
Auxerre: I, 378. Aversa: I, 135, II, 249. Avignon: I, 381; II, 49, 71.
72, 234, 243; III, 91;
IV, 184, 219.
Ávila: I, 71; IV, 152.
AVOGADRO (Contele Oftavio): IV, 80.
AYALA (Luys Gaytan de), *visitador*: III, 281.
AYAS PAŞA: V, 32.
AYDAR, reprezentant spaniol: VI, 28.
AYTONA (conte de): IV, 24.
AZARO (frate Mariano), car-melit desculţ: III, 157.
Azerbaidjan: VI, 54.
AZEVEDO (Fray Augusti-nho de), călugăr augustin portughez: III, 169.
AZEVEDO (Lucio de), istoric: IV, 182.

Azore: I, 199, 280, 306, 401, 409; II, 172; VI, 69, 70, (anticiclomil din): II, 8, 9.
Azov (Marea de): II, 261;
V, 255.
AZPILCUETA (Martin de), profesor la universitatea din Salamanoa: III, 103.
B
BAASCII (E.), istoric: II.
129. BABALIS (Hieronimus Johannes de): III, 46.
Bnt>-Azoun, poartă meridională: II, 148. Bab-el-Mandeb: III, 152. Bab-el-Oued, poartă nordică:
II, 148.
Babilon: I, 315. Baechiglione: 1, 147. Bactriana: I, 180. Badajos: I, 157; II, 251;
IV, 86; V, 94; VI, 67. BACHREL (René): I, 117.
178; IV, 324, 325; VI.
162.
Baeza, Spania: V, 258, Bagdad: I, 313, 328; II.
50, 153, 163; III, 168.
175; IV 120; VI 54 BAGLIONI (familia): IV, 73. Bagnacaval Jo Romagnola:
III, 220.
BA HASSOUN, pretendent la tronul Marocului: V.
45, 53. Baiae, aproape de Neapole:
I, 128, 221.
BAJA GANJE: IV, 134. BAIAZID, fiu al lui Soliman
Magnificul: V, 114, 115.
131, 144, 145. BAKER (Peter), proprietar de barcă: III, 261.
Baku: VI, 52.
Balagna, Calvi:
Balcani, Peninsula Balcanică: I, 51, 65, 76, 7*9, 9*6, 125, 142, 179, 181, 184, 185, 202, 290, 294 – 296, 304, 346, 349, 35 o, 354, 356; II, 13, 17, 33, 34, 73, 94, 95, 100, 105, 155, 243, 255, 266, 282, 287 – 289; 111, 24, 46, 98, 309, 319, 345; IV, 27, 28, 33, 123, 129, 130, 131, 187.
211, 232, 239; V, 324;

VI, 94.
BALDINUCCI (G.): IV, 58. BALDUCC1-PEGOLOTTI (Francesco): II, 239. Baleare (insulele): I, 194.
212, 217, 23*4, 24*5, 264.
26*6, 27*1, 274, 277, 278, P
«279, 300; II, 225, 246, 249; IV, 259; Vi 71, 149.
Baltică (Marea): I, 256, 306, 340, 343, 345.350, 358 – 360, 370, 402; II, 7, 76, 129, 255, 259, 365; III, 139, 207; IV, 107, 287.
Bambuk sau Bambouk, ţinut din Sudan: III, 20.
Banat, Serbia: IV, 61.
BANDELLO (Matteo): I, 72, 73, 83, 84, 141, 283, 293; II, 22, 33, 49, 133, 177, 287; III, 315; IV, 48, 119, 239; V, 75.
BANDUF (Antoine), patron de nava marsiliez: IV, 281.
BANTELLA (Pietro di), florentin: II, 156.
Barawa, port african: VI, 56.
BARBARI (Candido di): III, 167.
BARBARI GO (Agostino), proveditor: V, 319.
BARBARO (Marc Antonio): II, 182.
BARBAROSSA (fraţii): I, 208, 236, 300; III, 245; IV, 25*3, 269*; V, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 44, 115, 265, 283, 385; VI, 79.
Barcelona: I, 85, 111, 13*5, 16*1, 21*7, 24*2, 260, 263, 264, 266, 276, 340; II, 41, 45, 58, 85, 87, 143, 161, 174, 186, 228, 242, 243; III, 44, 46, 48 – 53, 77.196, 209, 244, 250, 252, 291.302.303, 348; IV, 24, 44, 106, 252; V, 38, 48, 97, 151, 155, 172, 175, 190, 194, 210, 237, 259, 316, 348, 366, 369, 383; VI, 75, 119, 147. Cartierul *Santa Maria del Mar*: I, 263 – 264. Bardenas Reales, stepe 1 graniţele Aragónului: L 166.
BARDI, negustori din Florenţa: III, 227.
BARELLI felu' BARELI (Juan sau Giovanni), cavaler de Malta: VI, 8, 9, 10.
Bari, port italian la Marea Adriatică: I, 110, 223;
II, 151, 264; III, 245;
IV, 25, 297.

(ţinutul): II, 322; IV, 250.
Barjols: I, 134.
Barletta, port italian la Marea Adriatică: I, 110; II, 87, 93, 111; III, 131; IV, 248, 250.
BARLOVENTO (flota din):
III, 125.
BAROCCIO iFederico): IV.
215. BARRES (Maurice): I, 141;
IV, 50.
Barrois: V, 36. BARROS (João de): I, 199. BARTOCCIO (Bartolomeo), negustor umbrian stabilit la Geneva: IV, 110.
Basarabia: I, 333.
Basca (*roggia*): I, 138.
Basel: I, 363, 387; II, 120.333; III, 86; IV, *126*.
Basilicata: I, *103*; II, 322.
Bassora: III, 147, 168; VI, 55.
Bastelica, Corsica: II, 253.
Bastia: V, 46, 52, 72, 164.
BASTIDE (François): VI, 165.
BATAILLON (Marcel): I, 4*4, 45*: III, 327; V, 90, 91.
BATHORY (Sigismund): VI.
97.:
BAUDAERT (Nicolas), negustor locuind în Aftgfia:
III, 283.
BAUER (Clemens): III, 362
IV, 217.
BAUER (Walter): II, 16.
Bavaria: II, 67, 174; III.
219, 221. BAYARD: I, 342; II, 286;
III, 131; IV, 6*3, 90*.
Bayeux: II, 14; IV, 103.
Bayonne: I, 256, 379; II, 217; III, 210; IV, 183; V, 196, 197, 200.
BAZAN (Álvaro de), marchiz de Santa Cruz: V, 96, 158, 1G9, 186, 187, 195, 202, 316. (vezi şi Sania Cruz).
Beaueaire: I, 378, 379, 382.

Bearn: I, *101*; II, 220, 257, 308; VI, 110.
Beaurevoir, comună aproape de Saint-Quentin: V, 69.
BEAUVAIS LA FIN (Ja-uques de): VI, 114.
BECKERS (Ch.): IV, 35.
Beira: II, 285.
Beirut: I, 168, 258; II, 56.
122, 133, 265, 278; III.
14*0, 17*7, 252; IV, 118.
Beja, Tunisia: V, 266.
Belgrad: I, *389*; II, 41, 154, 255, 277; III, 217, 313, 315, 324; IV, 28, 72, 117, 217; VI, 95.
BELLAY (Joaehimm de:
V, 74.
BELLET (George de), proprietar de galion: II, 137.
BELLIEVRE, cancelar: VI, 129.
BELOCII (Karl Julius): II, 297, 298, 29*9, 310*.
BELON DU MANS: I, 63.
123, 194, 202, 319, 331;
II, 22, 44, 46, 221; III
128, 148 – 150, 314; IV.
177, 180, 189, 243, 285.
BELTRAMI (Daniele): II, 305.
BEMBO (Alviso), proveditor veneţian: I, 128, 229.
BENAVIDES, evreu, funcţionar în cancelaria turcă: VI, 28.
Benevento: II. 87, 93; IV 54, 74, 75.
Bengal: I, 329.
Beni Iarba, populaţii nomade: I, 317.
BERMASSAR (B.): II, 301. BENTIVOGLIO (familia): IV, 73.
Bentomiz (Sierra de): V, 270. BERARD (Vid. or): I, 82, 87;
II, 214.
Berberia, vezi Africa de Nord.
Bergamo: I, 83, 363, 365.
376; II, 188, 249, 283.
III, 167; V, 227.

BERGIER (Jean François):
I, 47, 371.
Berkoviţa: IV, 30.
Bermejo sau Vermejo, poreclă a unui trimis al lui Antoine de Bourbon la Madrid: V, 166, 167.
BERMUDEZ DE PEDRA-CA (Francisco), istoric:
I, 70.
BERNALDEZ, istoric al Regilor Catolici: IV, 178.
BERNARD (Étienne), reprezentant regal la Marsilia: VI, 117.
Bernia (Sierra de): I. 66.
BERNON (Galeazzo), reprezentant spaniol la Constantinopol: VI, 139.
Berre: VI, 110.
Berry: I, 382.
BERTHOLOTTI (Alessio), bandit: IV, 82.
BERTUCCI (Francesco Antonio), capucin: III, 368.
BERZIGHELLI, negustori din Florenţa: III, 227.
Besançon: III, 50, 6*7, 9*1, 225, 360. (*Uleiurile de la*): I, 408;
II, 160, 248; III, 8, 66.
69.
Beşiktas: II, 199. Beţica: I, *9*8, 237. BEUTIN (Ludwig): 111, 272. BIACHINELLI, negustori din Florenţa: III, 227. BIACHORALI, negustori din
Florenţa: III, 227. Bialograd, vezi Cetatea Albă".
BIANGHINI (G.), istoric: III, 188, 200, 201; IV, 12, 26.
Bilbao: I, 112; II, 153;
III, 53, 208.
BINET (R. B.): II, 118.
Biot, Provence: I, 134.
Biraga (*roggia*): I, 138.
BIRAGUE (familia): V, 311.
Biscaya: I, 82, 213, %*4*2, 257, 264, 402; II, 8, 131, 132; III, 39, 102, 244;
IV, 140, 154; V, 337.
Bisceglia: IV, 250.

Biskra: I, 109, 336.
Bizanţ: I, 216, 23*2, 246*.
295; II, 191; III, 9, 302.
334. Bizerta: I, 235, 239; IV, 284.
310; V, 16, 283, 315, 344.
348, 369, 373, 383. Blanco (Capul): III, 16.
BLANCIIARD (Raoul): I, 65.
BLOCII (Marc): 1, 45, 46, 75; II, 256; III, 210.
BLOGH-WARTBURG: I, 187.
Blois: II, 226; IV, 29, 334.
BOGGAGCIO: II, 32, 287; IV, 278.
Bocognano: II, 253.
BOCSKAY (Ştefan): VI, 99.
BODENIIAM (Roger), căpitan de barcă: III, 253.
BODIN (Jean): III, 103, 367.
Boemia: I, 345; 370, 373;
II, 257, 300, 349; IV.
'180, 215, 234, 330; V, 25. Bogdania, vozi Moldova. Bogiasco: IV, 99. Boisseron, aproape de Lunel:
IV, 50, 51.
BOISTAILLE: V, 144. *Bolgara* (*roggia*): I, 138. Bologna: I, 109, 299, 355;
II, 22, 32, 151, 190, 268.
301 – 305; III, 227, 362;
IV, 29, 213; V, 68, 206;
VI, 165. Bolzano: I, 363; II, 249;
IV, 234. BOMINO din CIIIOGGIA, proprietar de barcă: V.
278.
Bon (Capul): II, 43. BON (Alessandro): I, 147. Bône: I, 20*9, 252*; II, 148;
III, 14; IV, 257, 260.
300; V, 13, 16, 266;
VI, 87.
BONGARS (Jacques): IV.
246.
Bonifacio: I, *298*, V, 46, 48. BONTEMPELLI (Antonio

şi
Hieronymo): III, 171. BONVISI, vezi BUONVISI. Bordeaux: II, 220; III, 145;
IV, 183; V, 312, 335.
337, 358; VI, 122.
BORGIIESE (cardinal Camillo): IV, 18. BORGHESE (familia): I.
149. BORJA (Don Juan de): IV
155 BORLANDI (Franco): 111.
223. BORLOTTI (G. Steffano):
III, 58. BORROMEO (Sfântul Carlo): IV, 219; V, 206. BORROMEO (Cardinalul):
I, *105*; V, 153.
BORROMEO (conte Federico): I, *37*; IV, 49; V, *184*.
Bosco, aproape de Alexandria (Italia): V, 206.
Bosfor: I, 199, 202, 355;
II, 48, 67, 199.
BOSIO, „burghez" din Malta: V, 35.
Bosnia: I, *120*; II, 17, 99, 154, 284; Iii, 313; IV, 34, 61; V, 219.
BOTERO (Giovanni): I, 344; II, 156, 160, 236, 284, 285, 288; 111, 304; IV, 190, 277.
— 350, 356, 372.
ttcureşti: în 315, 352;
u¥ în 2 l6
21 T 276, 277; 111, *r' Xiaatî*l?
196 244, 281 \O 3, 406;»
5
40; ** B 352;
194 219, 27A 35
*° *? 5 î? 380, 382
CAROL QUINTUL: I, 217, 238, 23*9, 243, 25*2, 279, 292, 293, 360, 402; II, 39, 93, 124, 238, 26*3, 31*3, 320, 335, 389; III, 34 – 36, 44, 63, 67, 103, 119, 122, 131, 159, 244, 250, 256, 305 – 307, 315, 318, 323 – 331, 337, 343 358; IV, 11, 16, 25, 47, 83, 140, 172, 182, 192, 228, 244, 254, 26*0, 274*; V, 11, 13, 14, 18, 19, 20 – 27, 35, 37, 39, 42,

43, 49, 50, 54, 55, 56, 5*8, 6*3, 64, 65, 72, 79, 80, 81, 82, 90, 92, 94, 96, 115, 122, 165, 220, 263; VI, 13, 60. Carpaţi: I, 96. Carpentras: I, 378. CARRARA (seniorii de): II.
163.
Carrera de *Indias*: I, 24; II, 126, 361; III, 244. CARRETO (Alphonso de):
IV, 13.
GARSAN (MO, cetăţean din Uzes, proprietar bogat: IV, 50.
Cartagena: I, 214, 215, 286; II, 40, 47, 13*4, 14*3, 221, 225, 229, 360; III, 4*8, 9*0, 123, 157, 196, 262: IV, 67, 252, 259; V, 48, 154, 155, 156, 163, 187, 190, 235, 315, 316, 382. Cartagina: I, 220, 237, 284.
286; IV, 98. *Casa de India*: II, 361; III.
164.
Casa de la Contratación: I, 152; II, 127, 344; III, 63, 65, 83; V, 96. Casai, fortăreaţă din Piemont: V, 50.
CASAULX (Charles de): VI, 115, 116, 117, 118, 120. Cascais, pe malul nordic al râului Tage: VI, 68. Casibila, Siracuza: V, 186. Casino (insula), Marea Egee: IV, 240.
242, 281, 29*8, 317*; V, 287, 288, 290, 318, 319, 350, 353; VI, 14, 84, 91.
138. Canea, insula Creta: III, 216.
217; V, 318.
CANETE (Juan), valencian, proprietar de brigantină: IV, 289.
Canfranco, orăşel din provincia Huesca: II, 257; III, 32.
Canisia: VI, *103*. Cannes: VI, 112, 113. CANO (THOME): I, 194;
III, 123, 367.
Cantabrici (Munţii): I, 69. CANTACUZINO (Mihail):
III, 359; IV, 45. Cântai: I, 81.
Cantarana (bazinul): I, 143. CANTIMORI (Delio): IV.
111. Căpitanata (provincia): II.
322; V, 213. CAPMANY Y MONTpaLAU (Antonio de): II.

161.
Capodistria: IV, 187. Capoliveri, în insula Elba: V.
46.
CAPPONI (familia): II, 158; III, 58.
(banca): III, 91. Capriola (Sierra), în provincia Căpitanata: V, 213. Capua: I, 132; II, 8. *Capucinul caritabil*: II, 179. CAPURSO (marchizul), reprezentant al viceregelui Neapolelui la Constantinopol: V, 229. Capul Verde (insulele), vezi
Verde). CARACCIOLO, pictor: IV.
219.
CARACCIOLO (Sfântul Francisco), întemeietor al ordinului Fraţii Minoriţi: IV, 219.
CARAFFA (familia): V, 65, 66, 67.
Calderina (Sierra de la): II.
251.
CALDERON: I, 292. Caldetes, Catalonia, sat de pescari: I, 263. Calicut: II, 345, 349; III, 140, 149, 150, 155, 168. California: II, 78. CALLOT (Jacques): IV, 70 Calvi: I, 88; V, 46, 48, 52. CALVIN: II, 217. CALVA (Bartholomeo): III.
43.
CALVO (Jacopo), corsar sicilian: IV, 296. Camarasa, Catalonia: I, 135. Camaret, Vaucluse: I, 381. Camargue: I, 15*0, 15*5, 165;
II, *3*0, 72.
Cambaya: I, 329; III, 149. Cambrai: IV, 181; VI, 122. CAMO – fu: I, 293. Camonica (Val): II, 341. CÂMP AN A: II, 282; V, 85.
119. CAMPANELLA: II, 72; IV.
60.
CAMPODIMENTO (Giero-nimo), genovez captiv la Alger: IV, 100. CANADAS (Philippe), corsar: IV, 297.
CANAL (Cristoaoro da), amiral veneţian: I, 255. CANAL (Fabio), amiral veneţian: II, 255.
Canamore, India: III, 149. Canare (insulele); I, 280 – 28*2, 30*4, 401, 409; III, 172, 209; V, 155. CANAYE

(Philippe), senior de Fresne: I, 123; III, 186; IV, 162, 183; V, 354, 367, 368.
Candia: I, 66, 70, 76, 194, 195, 207, 208, 226, 235, 255, 273, 278, 282, 28*5, 299, 301, 302*; II, 23, 34, 46, 68, 125, 135, 136, 191, 225, 261, 304, 305, 331, 370; III, 130, 173, 203, 204, 216, 245, 252 – 254, 263, 264; IV, 79, 104, 113, 186, 240, 241.
ARAFFA (cardinalul Car

lo): V, 65, 66, 207. CARAGALL: V, 367. Caramania: V, 229, 256, 279. CARANDE (Ramón): 1, 47;
II. 108, 293.
CARGANDELLA (Andrea), negustor grec din Constantinopol: I, 344. Garcassonne: V, 194; VI, 108. CARCES (conte de): V, 161;
VI, 113.
CARDONA (Juan de), comandant al galerelor din Sicilia: V, 189, 256, 344, 372, 380.
CARG (Thomas), agent al negustorilor Fugger în Spania: III, 80,.97. Caribrod, sat bulgar: IV, 135. GARILLO (Juan de), secretar al Inchiziţiei la Toledo: IV, 152. Carinthia: VI, 90, 91. CARLOS (Don): I, 63.94;
V. 77, 103, 200, 237. Carlotta: I, *162*. Cârmei (Ordinul): IV, 112. Carniola: I, 114, 231. CARNOTA BEY: VI, 8, 9. CARE BAROJA (Julio): IV.
147, 155. CAROL al II-lea, rege al
Spaniei: IV, 208. CAROL al III-lea, rege al
Spaniei: *1, 164*. CAROL al VI-lea, rege al
Franţei: I, *25*0, 281. CAROL al VII-lea, rege al
Franţei: II, 187. CAROL al VIII-lea, rege al Franţei: I, 127; II, 195, 297; III, 303, 304; IV, 25, 103, 231, 329, 330. CAROL al IX-lea, rege al Franţei: I. 350; II, 218, 234, 260; III, 101, 197; V, 94, 258, 260, 311, 313, 338, 340, 365, 371; VI, 64. ROL (arhiduce): V, 219.
220.
«, ROL DE LORENA, vezi LORRAINE (cardinal de)
Caspică (Marea): T, 180, 343, 345, 346, 347, 348; III,

152, 170; IV, 101; V, 255; VI, 37, 45, 50, 52, 54, 76.
Cassis, Provence: 1, 263; IV, 281.
Cassiteride, insulele Spriin-gucs, în largul Angliei: I, 402.
Castelfranco, Trevisano: IV, 187.
CASTBLINE (Giovanni), reprezentant italian la Constantinopol: VI, 139.
Castellamare, port din Sicilia: III, 198, 199; IV, 250.
Gastelletto, teritoriu din Montferrat: IV, 104.
G ASTELLO (Bartolomeo): I, 372.
CASTELLO (Giovanni Bat-lista), arhitect bergamez: I, 8*4, 396*; IV.
CASTELLÓN (marchizul de): IV, 82.
Castelnuovo: IV, 241; V, 115, 212, 214, 279.
Gaster (Gilles): IV, 326; VI, 164.
Gastiglione della Pescaja, orăşel din Grosselo: V, 45.
Castilia: I, 6*6, 10*4, 112, 133, 176 – 178, 187, 217, 289, 293, 308; II, 22, 107, 108, 162, 164, 174, 187, 217, 228, 238, 252, 257, 292, 300, 303, 306, 30*8, 31*0, 322, 325, 328, 331, 334, 347, 348, 351, 359, 362, 363, 370; III, 42, 48, 62, 68, 77, 83, 101, 111, 112, 115, 120, 122, 129, 140, 193, 196, 201, 207, 208, 211, 225, 306, 320, 321, 330, 331, 334, 350, 355, 363; IV, 13, 14 – 17, 22, 23, 44, 52, 87, 138, 139, 140.148, 151 – 154, 173; V, 54, 90.99, 100, 101, 103, 105, 117, 238, 261, 264, 272, 337, 343; VI, 31, 70, 124.
Castilia Nouă: 1, 111; II, 249, 251; III, 21, 152, 172, 212; IV, 151.
Castilia Veche: I, 82, 111). II, 45 – 254; III, 99; IV, 138.
Castilia (comandor de), vezi REQUESENS (Don Luis de).
CASTILLO PINTADO (Al-varo): III, 90.
CASTRO (Amerieo): IV, 58.
110, 200.
Castro, posesiune a ducelui de Parma (fortăreaţa din):
111, 194.

Caşmir: I, 307; II, 236. Catalonia: I, 143, 258, 263, 266, 267, 289, 29*3, 398*;
II, 125, 179, 292, 307.
308; III, 32, 46, 125.
209, 211, 314; IV, 10.
24, 64, 68, 71, 72, 74.
113, 140, 301, 302; V.
54, 118, 158, 169, 172.
17*6, 24*5, 261; VI, 162.
Catania: I, 135; II, 299;
III, 198, 233; IV, 247.
249, 250, 294; VI, 8.
CATANIA (Jafer): V, 119.
Catanzaro, Calabria: I, 166.
Cateau-Cambrâssis (pacea de la): I, 195, 292, 305, 368; II, 43; III, 216; IV, 54, 277, 329; V, 71 – 73, 77, 78, 98, 100, 108 – 111, 113, 159, 164, 169; VI, 129.
Caţelet: V, 69.
CATHERINE, sora lui Honric al IV-lea: V, 276.
Cattaro: I, 128, 224, 258;
II, 87, 96, 239, 271, 335;
IV, 241; V, 213, 356;
VI, 14.
CATTI (Giovan Andrea) notar din Veneţia: II, 103.
Caucaz: I, 62, 70, 8*9, 96, 10*4, 291, 341, 344; II, 70;
III, 170; V, 255; VI.
37, 48, 52, 54.
Cavalla, Grecia: I, 245; IU, *23*7, 352.
CAVENDISH: 11,.128; IV.
54.
CAVOUR: 1, 139.] AXA DE LERUELA (Miguel): II, 326. Cazine. (Capul), ku vest de
Alger: I, 211, 214. CAYANO (Domenigo de), negustor la l’era: V, 231. CAYAS (Gajiriel de): II: 242;
III, 42; V. 271, 334. CAYTO RAMADAN, renegat sard, guvernator al
Tunisului: Ar, 266. CAZALLA (Augustin), evreu

convertit: V, 91.] EAUŞ PAgA: VI, 34, 51.1CIL (W.): III, 38; IV.
54; V, 237, VI, 128.] efalonia: I, 223, 273; 11.
371; III, 263; IV, 102.
241; V, 349, 350, 353.
356, 365; VI, *100*. efalii, Sicilia: IV, 250.] ELANO, comitatul de: IV.
25.
CELINO (Livio): VI, 15. Cello: IV, 300. CELLINI (Benvenuto): I.
149; III, 111, 112; IV.
83 Cenis (Mont): I, 364, 365.
378, 379. CENTURIONE (Adamo), negustor genovez: I, 377;
V, 19*5.247*. CENTURIONE (Luciano):
III, 86. CENTURIONE (Marco): V.
154, 171. CENTURIONE (Ottavio):
III, 51.
CENTURIONE (Paolo): I, *391*.
CENTURIONE (Vincenzo):
III, 58.
Cerbilor (Insula): V, 352. GBRDA (Juan de la), vezi
MEDINA CELI (ducele de).
CERDA (D. Luis de la): 28, II, 326; IV, 21.3 Cerdagne: VI, 107.
Cerigo, insulă ionică: III, 54;
IV, 29*4, 317*; V, 192.
349, 350, 352. Cerigotto, insulă ionică: IV.
294. Cernomen (bătălia de la), pe râul Marila: III, 312. CERNOVITCII (Mihail): V.
232. CERVANTES (Miguel de):
I, 82, 87, 11*1, 24*1, 268;
II, 47, 75, 83, 92, 190.
285; III, 130, 361; IV.
66, 72, 106, 122, 278;
V, 154, 354, 357.
Cervello, Catalonia: I, 135. CERVELLON (Gabrio),

vezi
SERBELLONE (Gabriele). Cetatea Albă: I, 204, 349.
391. Ceuta: I, 199, 212, 21*5, 247*;
III, 13, 15, 245, 347;
IV, 261.
Ce veni: I, «O, 85; II, 331. Ceylon: 111, 9, 174. Cezar (Iulius): I, 298; VI, 69. CHABBIA (dinastia): I, 320;
V, 119, 125.
CHABERT (Alexandre), istoric: III, 104.
Cahideea: I, 186. CHALON (Philibert de): II.
187. Chalon-sur-Saône: 1, 378;
II, 248.
Chambéry: I, 378; III, 66.
6*7, 91*; VI, 124. Chambord (tratatul de la):
V, 40. Champagne: 1, 379, 406; VI.
191. (bilciurile din): I.
385; II, 159, 248. CHAMSON (André): V, 161. CHANCELLOR (Richard), călător englez: I, 347;
III, 254, 255.
CHANTONNAY (Thomas
Perrenot de), ambasador al lui Filip al II-lea: II, 218, 230; III, 249; IV, 246; V, 209, 232, 233, 282, 290.
I
CHARLES-EMMANUEL, duce de Savoia: VI, 111, 112, 115, 123, 126.
CHARRIÈRE (E.): VI, 16, 31.
Chartres: II, 230.
GHATON (Étienne), negustor francez: III, 247.
CHÂTEAUBRIAND (François Repede): 1, 185, 299;
II, 17, 36.
CHAUNU (Pierre): I, 404. CHAUNU (Pierre şi Huguette): I, 47; II, 108, 119; IV, 327. CHAVIGNY (Jean Aimé):
III, 368.
Cherchell, Algeria: I, 259;
II, 94; V, 149.
Chevif (oued): IV, 218.

Cherranola, mlaştini în apropiere de Capua: I, 132.
Cherso, insulă, dalmată: I, 232.
Chiana (Val di): I, 92, 130, 131; V, 52.
Chiaravalle: I, 135.
Chiavenna: I, 363, 365.
Chieri, Piemont: V, 38.
Chile: I, 404.
Chilia: I, 204, 349.
CHINCHON (conte de): IV, 155.
China: I, 78, 90, 12*6, 24*4, 280, 298, 308, 310, 325, 330, 405; II, 236; III, 10, 60, 124, 149, 277;
IV, 120, 195.
Chioggia: I, 145; II, 12;
III, 221.
Chios: I, 221, 28*2, 298, 301, 303*; II, 191, 192, 193, 224; III, 46, 150, 244, 246, 252 – 254, 267, 295;
IV, 240, 296; V, *136*.
187, 212, 213.
Santa Anastasia (plaja):
I, 109.
Chott-el-Hodna: I, 48. Ghoumadia: I, 50. Chrea, Kabylia: I, 62.
CID (Nicolas), vistiernic al armatei din Lombardia: V, 111.
CI GALA, corsar creştin, tatăl amiralului turc cu acelaşi nume: II, 134; III, 55; V, 126.
CI GALA, amiral turc: IV, 317; VI, 77, 140, 146, 147, 148, 149.
CIGALA (Domenico), geno-vez, personaj insuficient identificat: IV, 291; V, 12*9, 183*.
Cilicia: II, 87.
CIPOLLA (Carlo M.): I, 47; III, 110, 366.
Cipru: I, 8*7, 10*6, 12*4, 15*7, 194, 207, 208, 239, 241, 273, 277 – 28*2, 301, 302*;
II, 94, 123, 139, 191, 261.
*31*0, 320, 370; III, 167.
192, 249, 252, 254, 267.

293, 360; IV, 100, 102.
114, 121, 185, 188, 240.
241, 242, 292, 293, 297;
V, 148, 185, 219, 229.
230, 256, 265, 267, 268.
272, 274, 275, 277, 279.
280, 283, 286, 287, 288.
289, 310, 311, 318, 320.
323, 324, 333, 356, 364;
VI, 47, 77, 81, 160.
Cirenaica: II, 11.
CIRINI: V, 126.
CISNEROS (cardinalul): II.
221; IV, 139.
Ciudad Real: II, 251.
Ciudad Rodrigo: III, 343.
Civitavecchia: I, 219, 268, 286, 382; III, 248, 249, 258; V, 189.
CLARA IZABELLA EUGENIA, fiica lui Filip al II-lea: VI, 126.
Clamor: I, 135.
Clanda, Spania: IV. 155.
CLEINHANS (familia), antreprenori de transporturi: I, 372, 396.
CLEMENT al VII-lea, papă:
III, 363; IV, 214.
CLEMENT al VIII-lea, papă:

VI, 124. CLEMENTS (Joseph), agent al negustorilor englezi: III, 264. Clissa, cetate turcă în Croaţia: II, 98. Coca, Spania: II, 258. Cocliin, Indiile Orientale: II.
241. Codalia, pe ţărmul cantabric:
II, 19.
ODI GNAC, ambasador francez: V, 51.
OECK D'ALOST (Pierre), călător flamand: I, 122.
oimbra: VI, 68.
XJLBERT: I, 384; II, 157;

III, 289, 369.
OLIGNY, amiral: V, 68.
253, 338, 339, 357. ollio de Val Trompia, comună alpină: II, 368.
Collo, Africa de Nord: II, 38.
Coloanele lui Hercule: II, 189, 235; III, 247.
Cologne, vezi Köln.
Colonna (Capul): V, 368.
COLONNA (cardinal Gio-vanni): I, 128.
COLONNA (Marcantonio), vicerege al Siciliei: I, 210; III, 191, 354; IV, 75, 301; V, 143, 286, 288, 289, 290, 320, 323, 350, 351, 353, 356.
Comacchio, oraş din Emilia: I, 254.
Comitatul Venaissin: I, 75.
Como: I, 88, 363; II, 161, 173; V, 207.
Como (lacul): I, 138; II, 306, 381.
COMMYNES (Ph. de): I, 221; II, 21; III, 304.
Comore: III, 276; IV, 246.
COMPAGNI (Compagno): III, 90.
Compania Indiilor Orientale:
III, 276.
CONDE (Prinţul de): V, 199, 34 M. 226, 236, 253.
1 – Onegliano, Veneto: IV, 188.
CONICH (Blas Francisco), ragusan instalat în Perú: IV, 99.
Conil, oraş din Spania la Oceanul Atlantic: I, 269.
CONIQUE (Francisco de), negustor rezident în Anglia: III, 283.
CONSTANTIN al VII-lea, Porfirogenetul: I, 97.
Constantine: I, *94*; II, *92*; III, 13; IV, 84, 118, 265.
Constantino, evreu convertit: V. 91.
Constantinopol: I, 63, 8*9, 10*7, 202 – 204, 208, 258, 260, 26*1, 27*0, 286, 28*7, 301, 30*3, 344, 346, 349, 353 – 355, 389; II, *2*9, 33, 36, 84, 85, 87, 96, 103, 13*7, 14*5, 148, 154, 169, 176, 183, 186, 191, 195, 199 – 203, 222, 224, 225, 228, 229, 234, 261, 265, 270, 271, 287, 288, 30*6, 309, 31*1, 319, 341; III, 24, 55, 127, 130, 144, 148, 152,

153, 162, 175, 191, 202, 203, 216, 217, 246, 261, 264, 266, 267, 269, 286, 302, 303, 313.
316, 344, 353, 356, 359.
360; IV, 31, 32, 45, 86.
102, 106, 114, 119, 150.
161, 163, 179, 180, 186.
190, 191, 196, 197, 202.
*20*9, 211, 230, 232, 236.
242, 257, 266, 267, 278.
285, 293, 296, 310, 332;
V, 7 – 14, 17, 29, 34, 45.
111, 123, 124, 130, 132.
*13*5, 141 – 146, 152, 174.
184, 185, 188, 191, 193.
19*8, 20*1, 209, 211, 213.
216 – 218, 228 – 231, 239.
255, 258, 262, 264, 275.
278, 280, 281, 288, 305.
317, 324, 341, 356, 367.
376, 382; VI, 7 – 22, 25
29, 32, 33, 45, 48 – 54.
65, 80, 82, 83, 86, 92.
93, 96, 9*9, 10*0, 137
141, 146, 149, 150, 157.
165.
316.
Arsenalul Kassim Paşa:
VI, 8, 9, 29, 82, 136, 138.
Arsenalul Top Hane: VI.
8, 9, 29, 82, 136, 138.
Albazar: II, 201.
Bezestan: II, 148.
Galata: II, 361.
Pera (cartierul): 1, 208,.
221
Seraiul: III, 359, 368;
V, 274.

Stambul (cartierul): II.
148.
Suleimania (moschee): If.
362.
Top Hane (cartierul): I.
208. Constanta (lacul): 1, 366.
399. CONTARINI (Alessandro), nobil veneţian: III, 258. CONTARINI (Francesco), ambasador al Veneţiei la
Londra şi apoi la Constantinopol: II, 223, 270. CONTARINI (Justiniano), nobil veneţian: III, 258. CONTARINI (Leonardo), ambasador al Veneţiei la
Viena: V, 147, 217. CONTARINI (Niccolò): II.
97 99
CONTARINI (Pandolfo), proveditor veneţian: I.
249. CONTARINI (Tommaso), ambasador al Veneţiei la
Londra: II, 338. CONTARINI (Tommaso), amiral: I, 241. CONTRERAS (Alonso de):
II, 187; IV, 83, 284, 296;
VI, 141.
Copais (lac), în Grecia: I, 129.
Cordiliera beţică: I, 151.
Cordilierii spanioli: I, 62.
Córdoba: I, 15*1, 156, 162, 16*4, 202, 214; II, 88, 162, 226, 301, 336, 337, 341; IV, 138, 223, 261; V, 104, 258, 264, 267 284.
CORDOBA (Gonzalve de): III, 322.
COREYSSI (Bartolomiio), renegat marsiliez: VI, 148
Corfu: I, 124, 195, 223 – 225, 273, 278, 28*2, 299*; II, 24, 214, 370; III, *ÎS*, 192, 203; IV, 186, 241, 286, 297; V, 143, 186 187, 230, 240, 288, 319, 320, 321, 343, 345, 349, 350, 351, 353, 356, 367, 368; VI, 148.
Corint (strâmtoarea): V, 348. (golful): V, 348, 349. (struguri de): II, 325.
CORNA (Ascanio della): V, 191, 209.
CORNARO (Andrea), negustor veneţian: II, 264.
Corneto, teritoriu pontifical:

I, 84; III, 194, 197.
CORNOgA (Juan de), consul spaniol la Veneţia:
II, 42.
CORNOCA (Thomas), consul spaniol la Veneţia:
III, 189.
CORNOVI (Antonio), negustor veneţian: 11, 264.
Cornul de Aur: IV, 305.
Coron, fort veneţian pe ţărmul grecesc: I, 167, 239; V, 115; VI, 81.
CORONA (Filippo), corsar sicilian: IV, 296.
CORREGGIO: IV, 213.
CORRER (Giovanni), negustor veneţian: II, 264.
Corse (Capul): I, 219, 258, 265; II, 95; IV, 106, 310; V, 47.
CORSI (Jacopo şi Bardo), mari negustori din Florenţa: III, 187, 188.
Corsica: I, 67, 71, 74, 75, 80, 8*7, 97, 99, 103, 10*4, 124, 130, 167, 200, 201, 216 – 219, 271, 273, 279, 285, 287, 28*8, 304*; II, 37, 176, 191, 232, 253, 254, 28*6, 310, 313*; III, 186, 219; IV, 60, 71, 79, 84, 162.252.300; V.
16, 44 – 47, 48, 5*1, 6*2, 74, 78, 8.2, 147, 160 – 165, 176, 186, 187, 190.
235, 338; VI, 108.
CORSINI, familie de negustori florentini: IV, 43.
CORSINI (Bartolomeo): III, 187.
CORSO (Francisco Gasparo), agent spaniol: I, 80, 286, 287, 303.
CORSO (Hassan), rege al Algerului: I, *107*; V, 68, 152.
CORSO (Sampiero): I, 286; V, 46, 47, 48, 145, 146, 148, 151, 159, 160 – 165.
166, 17*4, 18*2, 235.
CORSO (Thomas), frate cu
Francisco Gasparo: I.
286. CORSO (zis Thomas Lenche): V, 162.
Corte, Corsica: V, 46, 160. CORTES: IV, 259. CORVAJA (Giulio Battista), corsar sicilian: IV, 296.

CORVAJA (Pietro): IV, 296. CORVATI (J. B.), bancher sicilian: III, 50. Cosenza: I, 79. Cosmopolis, vezi Porto Ferraio.

COSTA (Agostino): II, 336. COSTA (Manuel da), negustor portughez: III. Contenţin: IV, 60. Cotrone, port din Calabria:

IV, 250; V, 133. Cotswolds, comitat din Yorkshire: II, 349.

GOURTEVILLE (de): V, 82. COUTURE, proprietar de navă: IV, 282. GOVARRUBIAS DE LEY-VA (DonDiego): 111, 343. GOVARRUBIAS DE LEY-VA (Sebastiáno) 111, 343, Cracovia: I, 47, 350, 351.

353, 354, 355, 357, 372.

387; II, 234; III, 195.

CRAPONE (Adam de), inginer în hidraulică: I, 133.

Crato (Superior de), vezi ANTONIO (Don).

Crau, Provence: I, 165, 177; ÎI 287.

Cremona: I, 133; II, 283.381; IV, 62, 110.

Crespy-en-Laonnois (tratatul de la): V, 12, 15. Creta, vezi Candia. Creus (Capul), nord-estul

Spaniei: II, 38. Crimeea: I, *10*1, 201, 203.

20*4, 29*9, 343; II, 11;

III, 355. Croaţia: I, 114, 231; IV.

117, 129, 243, 244, 245;

V, 219; VI, 90 – 92, 96.

99. CROCE (Benedetto): VI.

166. Croix-Haute (trecătoarea):

I, 378.

Cruzzini (Corsica): II, 253. CROMWELL: II, 256; IV.

182. Cuacos, sat din Estremadura:

V, 95.

Cuba: IV, 186. Cuco (regatul), vezi Kabylia. Cuenca: I, 174; II, 163, 169.

252, 341; V, 378.

(episcopul de): CUEVA (Alonso de la): V.

127, 128. CUGNALETTA, vezi ACU-NA (Don Martin de). CUNIGA, vezi ZUNIGA. Curentul Golfului: I, 401.

CURENZI (Juan), agent al lui Granvelle: VI, 111. Curzola, Dalmaţia: V, 319.
CVIJIC (J.): I, 66, 116;
II, 92; IV, 35, 115, 116.
129, 130.
Cyclade (insulele): II, 12. CYRIL (Patriarhul): IV, 171.
D
Daghestan: VI, 45, 50, 52.
DAGUERRE (Christ. ine), vezi SAULT (contesă de).
DALEZE (Muchiele), negustor veneţian: III, 17.
Dalmaţia: I, 114, 11*6, 12*0, 168, 226, 227, 228, 231, 23*2, 250*, II, 98, 341; III, 221; IV, 8*4, 12*9, 240, 241, 281; V, 318, 363, 365; VI, 158.
Damasc: I, 183; II, 249;
III, 146, 16*2, 17*9, 316;
IV, 71; VI, 98.
Damietta: III, 173.
DANDOLO (Andrea), bail veneţian: III, 204.
DANDOLO (Marco), ambasador veneţian: I, 364; III, 204.
Danemarca: I, 350; III, 127
DANSER (Simon), din Do-drecht: IV, 304, 305.
DANTE: IV, 160.
DANTISCUS (Johannesi, ambasador al lui Sigismund, regele Poloniei: I, 341, 360, 402; II, 19.
Danzig: I, 125, 256, 341, 342, 345, 349 – 359, 360, 376, 378; II, 132, 144, 175; III, 226, 227, 228, 271, 272, 297; VI, 46.
Dardanele: V, 289, 320, 333, 367; VI, 149.
Dartmouth: II, 127.
Darrien, Tripolitania: V, 119.
Darroca, Aragón: II, 249.
Dauphine: I, 8*5, 10*1, 122;
II, 286; IV, 51, 60, 81.
126; VI, 106, 107, 108.
119.
Davanzaţi: III, 72, 109, DAVILA (Sancho), căpitan

general al coastei Granadei: IV, 252; VI, 69.
DA VIS (Ralph): III, 278. DAX (episcop de): I, *98*;
III, 197; V, 92, 115, 313.
324, 326, 333, 357, 364.
365; VI, 12, 13, 14, 15.
DECKER (Heinrich): I, 67.
DELBRUCK (Hans): I, 236.
IV, 65.
Delos (insula): II, 67. DELUMEAU (Jean): I, 47;
IV, 88. DELY HASSAN, stăpân în
Biskra: V, 265. DEMETICO, grec, tâlmaci din arabă, rezident la Paris: V, 30. DENIA (marchiz de: IV.
157.
Derbent, port rusesc la Marea Caspică: IV, *101*; VI, 48, 50. DERMIGNY (Louis): III.
335. Dâvoluy, masiv din Alpii dauphinezi: II, 16. DEZA (Don Pedro de), preşedinte în Audiencia din Granada, apoi cardinal: IV, 148; V, 260. Diavolului (Castelul): VI, 46. DÍAZ (Alonso şi fratele său
Juan): IV, 111. DÍAZ (Hernández): IV, 111. Dieppe: I, 34*5, 389*; III.
248, 249; V, 334. Dijon: I, 378; VI, 114. Dillingen: I, 368. DIMITRI, vezi SAINT-DIO-METRIUS. Dinarici (Munţii): I, *93*; II.
182.
DI TOCCO (Vittorio), istoric: 293.
Din: I, 329; II, 147; III, 144, 169; IV, 101; VI, 56.
Djebel Druse: I, 185. Djebel Tafrent: IV, 1 ÎS. Djeble, Siria: II, 249. Djedda: I, 318, 32*9, 338*.
III. 148, 149, 150. Djemilah, oraş din Africa de
Nord: 1, 69.
Djerba: I, 208 – 210, 235 239, 282, 284, 29*1, 302*; II, 148, 214; IV, 161, 254, 288; V, 16, 34, 115, 2

123, 124, 125, 128 – 131, 133, 135, 142, 152, 153, 169, 170, 173, 17*5, 18*3, 369, 379, 381.
Djerid: II, 68.

Djidjelli, port al provinciei Constantine: I, 208; II, 38.
DJUDER PAŞA: I, 327.
Djumbo, port din Africa: VI, 56.
Djungariei (Poarta): I, 335.
Djurdjura (lanţul muntos): I, 62.
Dobrogea: I, 356.
DOEHAERD (Renée): II, 101.
DOLGE (Lodovico): IV, 214.
Dole: II, 72.
DOLFIN (Hieronimo), din familia marilor bancheri; I, 146.
DOMINGUEZ ORTIZ (Antonio): IV, 6.
DOMINIQUIN: IV, 219.
Don: I, 346; V, 255; VI, 45.
DONA (Leonardo) sau DONATO (Leonardo), senator veneţian: II, 97; III 73.
Dongo, „pieve" din preajma lacului Como: I, 88.
DORIA (prinţ Andrea): II, 47, 188; IV, 292; V, 13, 18, 19, 24, 34, 38, 41, 42, 45, 48, 52, 54, 129, 150, 17*5, 183*.
DORIA (Antonio): IV, 292; V, 127, 14*3, 183, 184*.
DORIA (Garlo): II, 40.
DORIA (Estefano): V, 16*2, 183*.
DORIA (Filippo): III, 14.
DORIA (Giovanni Andrea): II, 44, 131, 221; III, 48, 49, 56, 124.189; IV, 84, 303; V, *0*2, 121, 132, 154, 155, 157, 161, 164, 169, 172, 173, 191, 256, 282, 283.288, 289, 315, 316, 322, 348, 355, 369, 380; VI, 82, 141, 145, 149, 150.
DORIA (fiul lui Giovanni Andrea): VI, 118.
DORIA (Pagan): V, 157.
DORIA (Thomas): III, *95*.
Doullens: VI, 122.
Douvres: III, 282; V, *86, 87*.
DOZANCEŞ (Nr.), trimis al Caterinei de Medici pe lângă Filip al II-lea: V, 171.
Dragoneras (insulele): V, 352.
DRĂGUŢ, căpitan al flotei turceşti: I, 208, 320; IV, 299; V, 16, 17, 18, 34, 42, 44, 46, 52, 113, 118, 119, 123,

125, 148, 149, 151, 172, 187; VI, 79.
DRAKE: II, 128, 240; III, 347; IV, 101, 278
Drava: IV, 243; V, 217.
Drepanon, vezi Trapani.
Drin: III, 254, 312; IV, 117.
DU FAIL (Noel): III 104.
Dulcigno, port între Dalmaţia şi Albania: V, 319 326.
DUMOULIN, om de afaceri:
I, 133.
Duna (gura râului): III, 556 Dunăre: I, 294, 345, 349;
II, 90, 198; III, 312; IV.
116, 117, 131, 230, 243.
245; V, 218; VI, 89, 95.
97.
(Delta Dunării): I, 124.
291. Dunkerque: II, 130; III, 39.
282; V, 87. Duranefi: I, 108, 134, 165;
II, 71, 72, 185. Durazzo: I, 124, 132, 229.
249; II, 87; III, 312.
313; IV, 29, 283; V, 51.
212, 319. DURER (Albrecht): IV, 213.
DURO (Cesareo F.): V, 132, 173.
DURRELL (Lawrence): VJ.
160, 165. DU VAIR (Guillaume): IV, ic îi.:
E...
East India Company: III, 268, 277.
Eboli (prinţesa de), văduvă a lui Ruy Gomes: IV, 17; VI, 59, 67.
Ebru: I, 123, 14*1, 155, 15*6, 264, 340; II, 89, 284; III, 197; IV, 138, 141. (delta): I, 122. (*rioja*): I, 141.
ECGHEVARRI (căpitan): VI, 25.
EDUARD al VI-lea: V, 48.
Egee (Marea), vezi Arhipelag.
Egipt: I, 63, 140, 208, 235, 238, 280, 297, 310, 311, 316, 324, 327, 330, 33*1, 337*; II, 13, 16, 1*7, 3*0, 44, 46, 50, 100, 122, 133, 138, 202, 243, 261, 262, 28*1, 311*; III, 9, 11, 60, 127, 129, 142, 143, 146, 153, 156, 162, 166, 198, 202,

203, 215, 217, 246, 268, 307, 316 – 319; IV, 60, 103, 104, 180, 234, 267; V, 195, 230, 255, 324, 349; VI, 55, 84, 138.
E. GMONT (contele): V, 81, 219.
EHRENBERG (Richard): III, 42, 51, 62, 118; V, 43.
Eifel, podiş din Renania: III, 42.
EINAUDI (Luigi): III, 105. EI Anich, vezi Larache. Elba (fluviu): V, 21. Elba (insula): I, 218, 219.
279, 285, 298; V, 16, 18.
46.
ELBEUF (marchizul de): V.
162.
Elbing: I, 350. EL DAHABI, vezi EL MAN-SUR. ELDRED (John): III, 168.
169.
El-HIBA, Sultanul albastru: I, 321.
ELIZABETA I, regina Angliei: I, 408; II, 43; III, 37, 126, 265, 267, 277, 369; IV, 233, 269; V, 75, 77, 81, 166, 227, 237, 253, 277, 313, 326; VI, 6, 65.
ELIZABETA DE VALOIS, regină a Spaniei: I, 341, 385; IV, 19; V, 73, 74, 197.
ELIZABETA, văduvă a lui Garol al IX-lea, regină-văduvă a Franţei: V, 94.
EL MANSUR, numit şi EL DAHABI, şerif: VI, 61.
Elvas, fortăreaţă: VI, 67.
Elveţia: I, 100; III, 314; IV, 215.
Emden: I, 360, 370; III, 272
EMENS (Hans), proprietar de navă: III, *297*.
Emilia (podişul): I, 109, 291.
EMMANUEL GEL FERICIT, rege al Portugaliei: VI, 62.
EMMANUEL-PHILIBERT, duce de Savoia: III, 190;
IV, 126; V, 70, 73.
EPERNON, (ducele de): VI.
107, 111, 112, 113, 114.
115, 11*9, 131, 132*. Epir: I, 76. ERASMUS: III, 327. ERASO: II, 194; III, 35.
44, 358; V, 105, 177. ERASSO, vezi ERASO.

Erbalunga, orăşel de la Capul
Corse: II, 95. Erbland: III, 325; IV, 244.
V, 25; VI, 95.
ERGIN (Osman): II, 148.
Erevan: VI, 45, 51.
Erlau, oraş din Ungaria: VI.
94.
ERNEST (arhiduce): V, 316. ERODY (Thornas): VI, 90.
Erzerum: I, *94*, 234; VI, 47
48, 49, 50, 51, 53. Erz-Gebirge: III, 9. Escaut: I, 379; III, 34, 36.
39, 62, 145; VI, 125. Escorial: I, 82; II, 49, 204.
242, 362, 375; VI, 59, 67.
150, 151.
ESGOVEDO (Juan de): IV, 24; V, 372. Eskisehir, oraş din Anatolia:
II, 87.
Espadan (Sierra de): IV, 142. ESPINCHARD (Jâcgues):
111, 368. ESPINOSA (cardinalul de:)
III, 349; IV, 148, 152;
V, 357.
Esquillache, vezi Sqiiillache.
ESSAD BEY: 1, 333.
Esseg, pe Drava: V, 218.
Este: I, 146.
ESTE (Hyppolyto d'), cardinal: V, 205.
ESTEVAN (Juan), vezi FERRARI (Juan ESTEVAN).
ESTOUTEVILLE (cardinalul de): 1, 149.
Estonia: I, 149; II, 256... Estrella (Sierra de): 1, 97.
Estremadura: I, 173; II, 25.
Etiopia: III, 9, 144, 317.
Etna: I, 79.
Etruria: I, 110, 113.
Eubeea, vezi Negroponte.
Eufrat: I, 328; II, 14, 87.
EUGENE (prinţul): VI, 94.

BULDJ ALI: I, 80, 286; III, 249; IV, 163, 286, 303; V, 124, 264, 265, 266, 282, 319, 322, 338, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 379; VI, 12, 17, 20, 23, 28, 30, 31, 52, 78, 79, 80, 136.

puropa

90.

327.

371.

406;

110.

191.

287.

337.

364.

33.

105.

154.

255.

322.

I.

200, 334 386 II, 159 195.288, 339 374

60, 122 163 268 324

89, 306, 343, 402.

93, 179, 259, 334, 359, 17, 9*8, 13*4, 218, 319, 330.

57, 73, 74 281, 295 „340, 341 „387, 401, 55, 76, 77, 163, 170 „204, 221 „307, 329 „34*4, 35*2 „377; III 64, 77, 78, 1.25, 132 – 165, 213, 314, 315, 325, 328.

368; 107.

200, 238 „20, 48, 165, 226, 254, 371, 44, 70.

334, 335, 355, 365, IV, 10, 28, 43, 72, 111, 160, 175, 189, 211, 215, 221: 224, 324, 332; V, 11, 19 24, 27, 37,.38, 39, 58, 80, 123, 127, 148, 168, 185, 215, 222, 227, 234, 238, 240, 259, 312, 342, 357”, 384; VI, 22, 23, 27.46, 55, 63, 65, 67, 79, 95, 128.

Europa centrală: I, 91, 225, 309, 357, 359, 362, 363 369, 372, 375, 378; II, 123, 255, 263; IV, 215, 230; V, 25, 44.

Europa meridională: II, 306;
IV, 86, 212.
Europa occidentală: II, 255; III, 9, 218, 305; IV, 108;
V, 109, 260; VI, 57.
Europa orientală: I, 309;
II, 266; III, 59.
Europa de nord: I, 130.140, 256; II, 101, 157, 306, 332, 355, 356; IV, 86, 312, 324; V, 109, 333.
EVANGELISTA (M.), arhitect al Cavalerilor de Malta: V, 188.
EVORA, familie de marani portughezi: III, 165; IV, 188.
Evul) (cartier de la periferia Istanbulului): II, 202.
F
FACHINETTO (Marcho), proprietar de corabie: III.
167.
Faenza: II, 190. FAIL (Noel du), vezi DU
FAIL (Noel). FAILLE (casa Della): I, 372.
374; II, 102; III, 287.
Falcon (Capul), la vest de golful Oran: V, 185. FALCONE (Sebaştiano), sindic din Lentini: IV, 47. Falmouth: III, 140. Famagusta: I, 207; V. 283.
289, 318, 323. FARNESE (familia): V, 30.
82.
FARNESE (Alessandro), mare căpitan în slujba lui Filip al II-lea şi guvernator al Ţărilor-de-Jos: Iii, 43; V, 83, 355; VI, 125 153 FARNESE (cardinalul): V.
20.
Fars iranian: I, 315. Fasana, port mărunt din
Istria: II, 255. FATIMIZI: IV, 122; V, 16. FAUSTO: V, 280. FA VAZA (marchizul de: V.
170.
Favignana, insulă aproape de Trapani: *I*, 209, 190, 372, 373
FEBVRE (Lucien): I, *45*.
46; II, 83, 216; IV, 104.
FELTRE (Bernardin de), predicator franciscan: IV.

218.
FERDINAND (arhiduce): V.
370.
FERDINAND, frate al lui Carol Quintul, regele romanilor, apoi împărat: I, 367, 402; III, 314, 325; IV, 244; V, 12, 18, 21, 25, 27, 37, 38, 40, 55, 56, 58, 79, 110, 114, 165, 175, 216, 233.
FERDINAND, Mare duce al Toscanei: I, 130, 13*1, 15*9, 191; III, 369. FERDINAND de Tyrol: IV.
80.
FERDINAND CATOLICUL I, 23*9, 252*; II, 45; IV, 9, 231, 253, 260; V, 385. Ferghana: I, 332. FERHAD PAŞA, mare vizir şi beglerbei de Rumelia: VI, 51, 53, 54.
FERIA (conte şi apoi duce de): III, 54; IV, 25, 80;
VI, 120, 123. FERNÂNDEZ (Alonso): V.
154. FERNÂNDEZ CERVAJAL
(Antonio), negustor evreu stabilit la Londra: IV.
194. FERNÂNDEZ (Gasparo): V.
154. FERNÂNDEZ (Ramonj: I.
294.
FERRALS (de): V, 340. Ferrara: I, 111, 13*8, 159*.
226, 227, 233, 368; II.
73, 87, 190, 338; IV.
110, 196, 197, 231; VI.
22, 127.
Hanul: // *Falcone*: I.
369. FERRARA (Alfonso, duce de): II, 230; V, 68, 206.
219; VI, 124. FERRARI (Juan Estefano), agent spaniol: III, 269;
VI, 26, 30, 32, 139. FERRIER (du), ambasador al Franţei la Veneţia:
111, 53; VI, 12.
Ferrol: I, 409; IV, 78.
FERRY (Jules): VI, 166.
Fes: III, 13; *IV*, 155, 175.
192; V, 53, 116, 264, 265; VI, 22, 29, 31, 80.
Fezzan: I, *338*.

FIESCHI (familia), proscrişi genovezi: V, 162.
FIGUEROA, ambasador al Spaniei: II, 38; III, 47; V, 121, 131, 154, 155, 161, 162, 163, 167, 170, 195, 196.
FIGUEROA (Lorenzo SUA-REZ DE), fiul ambasadorului FIGUEROA: I, 303; V, 303.
Figuig, oază în Sahara: IV, 192.
FILALIENI (dinastia): 1, 321.
292
FILIP al II-lea: fiind citat constant în întreaga carte, n-am considerat că trebuie să indic numerele paginilor la care apare numele său.
FILIP al III-lea, rege al Spaniei: II, 185; IV, 18, 19, 329.
FILIP al IV-lea, rege al
Spaniei: I, 70, 292; IV.
18, 199, 20*2, 22*6, 329.
FILIP al V-lea, rege al
Spaniei: III, 10. FILIP I CEL FRUMOS, rege al Castiliei: I, 341. Filipine (insulele): I, 60, 90, 405; III, 152; IV, 174, Filipopoli: IV, 135. Final (marchizatul de): IV.
13; V, 311. Finlanda: II, 256. FISCHER (Theobald): I.
290; II, 67, 68. FISHER (Godfrey): IV, 280
302, 306, 307. Fiume: I, 229, 230; III, 152;
IV, 280, 283; V, 211. FLACHAT (Jean-Claude): I.
325.
Flandra, vezi Ţările-de-Jos. Florenţa: I, 47, 92, 96, 15*4, 18*9, 21*8, 21*9, 23*3, 243, 24*6*, 265, 357, 367, 368 375; II, 7, 18, 32, 59, 60, 85, 87, 92, 106 107 *11*3, 149, 151, 154 – 161, 171 – 173, 176, 184, 190, 196, 241, 243, 245, 248, 258, 259, 262, 266, 267 *29*4, 302, 30*3, 31*5, 320, 337, 338, 34*1, 37*7, 380 III, 10, 41, 43, 45, 57, 59, 65, 6*9, 9*3, 108, 109, 111, 117, 118, 122, 158, 159, 163, 166, 185, 190 193, 194, 199, 219, 226, 246, 251, 285, 306, 361 363; IV, 21, 29, 44, 46, 58, 64, 81, 120, 212, 214, 216, 223, 232, 294, 297, 333; V, 19, 43, 48, 68, 113, 163, 171, 17*4, 18*3, 187, 194, 202; VI, 22.
Arte della Lâna: II, 190

338.
Uf tizi: IV, 70. Florida: V, 227, 238. FLORIO fGiugliano di): III.
46. Foggia: I, 170, 17*7, 189*;
III, 202.
Foix (regiunea): VI, 122. Fontainebleau: II, 234. Fontaine-Française: VI, 114
122.
Fontarabia: IV, 237, 238. Forez: IV, 51. Forli: IV, *93*.
Formale, curs de apă în apropiere de IVeapole: II, 198. FORTE (Matteo), fost sclav:
IV, 99.
FOSCARI, ambasador veneţian: II, 184.
FOSCARINI, general al flotei veneţiene: II, 135;
V, 350, 356.
FOSCARINI (Alvise): III.
258
FOSCARINI (Jacomo), proprietar de navă: III, 258.
FOSCARINI (Jacopo): III, 161.
FOSSA Dl San Giovanni, vezi Messina (strâmtoarea).
FOUCRES, vezi FUGGER.
FOURASTIE (Jean): III. 107; IV, 326; VI, 162.
FOURQUEVAUX, ambasador al Franţei: II, 149, 218; III, 45, 151; IV, 232, 246, 299; V, 194, 196, 200, 210, 217, 223, 224, 225, 227, 232, 234 *24*4, 258, 260, 261, 315.
Francavilla: V, 213.
FRANCAVILLA (duce de), viceregе al Aragónului: V, 96, 378.
FRANCESCO, Mare Duce al
Toscanei: IV, 84. Franche-Comt-I, 73; III.
67, 345; IV, 51, 108; V.
80; VI, 122.
FRANCHI (Gregorio di), consilier al lui Lazzaro Spinola: III, 38.
FRANCHI S TORTORINO (Francesco de), genovez, însărcinat diplomatic al Genovei: III, 38.
FRANCI SC I, rege al Franţei: I, 342; II, 138, 188,

234, 237, 256; III, 145, 307, 315, 324; IV, 185; V, 11, 12, 13, 23; VI, 122.

FRANCI SC al II-lea, rege al Franţei: V, 70.

FRANCISCO (Fernandez şi Jorge), negustori portughezi, instalaţi la Pisa: III, 285.

FRANGIPANE (Cornelio): II, 181.

FRANGIPANI (Ottavio Mirto), nunţiu în Ţările-de-Jos: VI, 128.

Frankfurt-pe-Main: I, 354, 367, 374, 375, 376, 377, 378; II, 159, 249; III, 50, 70, 140, 324.

Frankfurt-pe-Oder: I, 356.

Franţa: I, 4*0, 4*4, 86, 87, 8*8, 101, 161, 16*2, 179, 23*3, 24*2, 26*8, 26*9, 277, 280, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 342, 350, 359, 364, 371, 380, 38*5, 39*9, 402, 408; II, 9, 19, 21, 39, 42, 93, 121, 128, 129, 149, 157, 170, 171, 174, 179, 187, 188, 195, 227, 230, 236, 237, 256, 263, 266, 282, 283, 289, 306, 30*7, 31*0, 327, 332, 348, 355, 362, 374, 378; III, 32, 33, 40 – 44, 45, 49, 53, 59, 66, 101, 104, 105, 108, 112, 118, 120, 122, 131, 134, 140, 145, 152, 154, 207, 212, 216, 217, 233, 258, 264, 271, 277, 288, 289, 295, 303, 305, 306, 317, 324, 327, 329, 339, 347, 349, 350, 359, 361, 36*9, 370*; IV, 5.8, 24, 33, 51, 53, 70, 74, 75, 81, 86, 104, 105, 112.

116, 144, 183, 186, 190, 195, 199, 202, 217, 220 – 224, 226, 229, 231, 236, 238, 277, 327, 333; V, 12, 13, 20, 21, 29, 30, 35, 38, 40, 43, 49 – 52, 57, 66, 69, 72, 75, 76, 77, 78, 91 – 94, 97, 102, 110, 113, 117, 120, 128, 130, 147, 151, 157, 160, 161, 163 – 165, 194, 196 – 200, 208, 210, 218, 220, 221, 223 – 226, 234 – 236, 253, 254, 260, 275 – 277, 309, 310, 312, 314, 333 – 339, 341, 347, 34*8, 35*9, 366, 371, 375, 377, 378; VI, 6, 13, 14, 22, 27, 37, 64, 67, 76, 92, 105 – 121, 122 – 124, 127, 128, 129, 137, 148, 149, 166.

FRATINO (inginer): IV, 255; V, 312, 383.

FREDERIC al II-lea, rege, apoi împărat al Germaniei: II, 195; III, 333.

Freiburg: IV, 120.

Frejus: I, 393; II, 48, 51.

FREYRE (Gilberto): I, 211;
II, 183.
FRIAS (ducii de): IV, 19. FRIEDERICI (Georg): III.
350. Frioul: II, 181, 324; IV, 63.
187, 242; V, 191. FORMENTIN (Eugene): II.
7.
Frontignan: II, 13. FUENTES (conte de): IV.
141; VI, 122, 148, 149. FUETER (Eduard): V, 42. FUGGER (bancherii): 1, 371.
37*2, 395*; II, 267, 353;
III, 34, 36, 39, 40, 43.
48, 49, 50, 51, 58, 61, 62.
63, 69, 72, 77, 81, 152.
154, 163, 164 – 165, 185.
209, 224, 357, 359, 360;
IV, 188, 198; V, 50, 98.
217, 232.
FUGGER (Anton): III, 81;
V, 42. FUGGER (Jacob): I, 368.
FtJRST (Jacob), antreprenor de transporturi, asociat, al lui Viatis: II, 373.
Fusina: II, 83.
Fata, trecătoare între Bologna şi Florenţa: II, 89.
G
Gabes: I, 291.
GABIANO (Bald.), negastor veneţian: II, 264. GACHARD (L.P.): IV, 55. GACON (Samuel), tipograf evreu din Portugalia: IV.
179. Gaeta: I, *95*: II, 243; IV.
249; V, 152, 176. Gafsa: IV, 123. Gagliano, sat din Lucania:
VI, 161. Galapagar, pe drumul de la
Escorial la Madrid: II.
242.
Galaţi: I, 204, 354. Galera, regiune din Granada:
V, 267. Galia: I, 298. Calicia: III, 210, 291; V.
337.

Galignano, cetate din Italia peninsulară: IV, 250. Galileea: II, 342; III, 187. GALILEO: II, 157.
Galio, în Vicentino: I, 173. Galita: 1, 209, 285. GALLARDO Y VICTOR
(Manuel): III, 130. GALLI (Giacomo), bandit:
IV, 93. Gallipoli, peninsulă turcească în regiunea Balcanilor:
III, 197, 352; IV, 248.
Gallura, Sardinia: II, 253.
GALLUZZI (R.): IV, 43.
GAMA (Vasco de): I, 196.
329, 387, 403; II, 262;
III, 149, 153, 224, 246.
316, 317; IV, 211. Gând: V, 55 225.
Gândia, oraş din provincia Valcucia (Spania): IV, 24, 142.
GÂNDIA (duce de: IV, 24.
Gap: I, 85.
GARCES, ambasador loscan pe lângă Filip al II le-a: V, *200*.
GARDE (Paulin de la), amiral al galerelor franceze: V, 12, 38, 41, 44, 46 199, 335, 362.
Gargano (Monte), promontoriu între Abnizzi şi Apulia: I, 80, 223, 259, 260; II. 68.
GARNICA: II, 194.
Garonna (ţinutul): II, 9. (valea): V, 254.
GARRET (William), negustor englez: III, 266.
GARZONI, ambasador veneţian: III, 351.
Gasconia: I, 341; II, 308; IV, 60; VI, 361.
Gasconiei (Golful): II, 87, 107; III, 39.
GASGON (Juan), proprietar de brigantină şi pirat: IV, 289.
Gascuena, sat din provincia Cuenca: IV, 23.
GASSOT (Jacques): II, 152, 164.
GA. ST (marchizul de): I, 385.
Gastines (crucea de la): V, 339.
Gatine: IV, 10.

GATTINARA, mare cancelar al Spaniei: 111, 325, 327.
Gaule: I. 298.
GAUTIER (Emile-Felix): I, *4*4, 236, 289, 297, 324; II, 86; IV, 121, 174.
GAUTIER (Théophile): I, 82, 200, 239; II, 21; IV, 74, 105.
GEAFER PAŞA, şeful unui corp expediţionar turcesc în Persia: VI, 52, 86.
Gediz (valea), Pamphylie: I, 183.
GEDOYN, „Turcul", consul francez la Alep: II, 33.
GELSER (H.): III, 340.
Gembloux: VI, 23.
GEMBRARD (monseniorul de), arhiepiscop de Aix: VI, 118.
Geneva: I, 363, 364, 366, 367, 380, 38*5, 399*; II, 159, 214, 360; IV, 110, 111, 190; V, 92.
Genevre (Mont): I, 365.
GENLIS (Jean de HAN-GEST, senior de): V, 340, 341.
Genova: I, 47, 83, 86, 8*8, 10*2, 113, 130, 132, 195, 197, 207, 217 – 220, 23*3, 241, 24*3, 254, 260, 264 – 26*8, 27*0, 276, 28*6, 301, 30*3, 359, 366, 367, 371, 378, 381, 38*4, 39*1, 406; II, 37, 38, 44, 58, 65, 87, 106, 111, 118, 122, 123, 133 – 135, 148, 149, 153, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 172, 176, 179, 188 – 192, 243, 248, 258, 259, 262, 263, 266, 267, 269, 298, 325, 331, 335, 336, 337, 338, 346, 356, 36*7, 377*; III. 10, 12, 14, 38, 41, 44 – 56, 60, 61, 64, 68 – 71, 77, 7*9, 86, 90, 9*3, 131, 140, 141, 152, 153, 163, 192, 193, 197 – 199, 210, 219, 22*6, 24*1, 244, 246, 250, 251, 257, 258, 269, 270, 27*3, 29*4, 306, 363, 365, 366; IV, 13, 27, 47, 60, 64, 79, 99, 105, 110, 162, 184, 19*2, 19*3, 194, 218, 22*9, 26*7, 282, 299, 308, 309; V, 17, 24, 41, 43, 45, 47, 48, 50, 52, 82, 121, 127, 129, 13*1, 13*6, 145, 146, 147, 154, 156, 158 – 165, 169, 173, 17*4, 18*3, 190, 206, 211, 235, 23*7, 24*0, 258, 259, 275, 282, 306, 316, 337, 365, 366, 375, 377, 380; VI, 7, 22, 59, 78, 123, 147, 148.
GENTIL DA SILVA (José):

I, 47. GENTILE, bancher genovez: III, 36. GENTILE (Constantino):
III, 86; V, 100.
GEORGES (Pierre): I, 91, 153.
Georgia: VI, 45, 47, 50, 51.
54.
GERARD, proprietar de navă normandă: III.
GERINI, familie de negustori florentini". IV, 43.
GERLACH (R.): III, 351, 359; VI, 21, 25.
Germania: I, *4*4, 73, 8*9, 161, 25*0, 309, 341, 342, 345, 353, 356, 367 – 371, 373, 357, 37*7, 396*; II, 14, 23, 93, 10*1, 11*3, 149, 155, 162, 244, 256, 259, 266, 306, 30*7, 310*; III, 20, 51, 59, 93, 107, 108, 128, 139, 140, 165, 166, 263, 286, 324 – 326, 369; IV, 108, 112, 160, 163, 176, 180, 184, 185, 195, 197, 199, 202, 215, 236, 237, 277, 330; V, 11, 19, 20 – 30, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 49, 51, 57, 79, 80, 92, 165, 218, 220, 221, 222, 224, 228, 237, 253, 313, 337, 341; VI, 96.
Germania de nord: II, 85, 246; III, 36, 63, 327.
Germania de sud: I, 356, 357; III, 273.
GERMANICUS: I, 298.
GERMIGNY, ambasador al Francei la Constantinopol: VI, 28, 34.
Gevaudan, veche provincie între Velais şi Vivarais: III, 308.
Gevrey, Bourgundia: I, *105*. Ghardaia, oraş din sudul
Algeriei: I, *336*. Ghendjă, oraş din Persia:
VI, 54.
Giavarino: VI, *103*.
Gibraltar: I, 6*0, 6*1, 199, 201, 211, 214, 221, 235, 261, 324, 340, 416, 439;
II, 8, 42, 125, 319, 357;
III, 213, 227, 244, 255.
276, 284, 287; IV, 100.
23*9, 26*7, 279, 287, 299.
302, 305; V, 12, 44, 117.
149, 162.

Gier, afluent al Ronului:
II, 71, 72.
GILES (Joan), proprietar olandez de navă: III, 250.
GILLI (Giovanni Agostino), agent secret al Genovei la Constantinopol: III, 153.
GIONO (Jean): şi, 160.
Giovi (drumul *dei*), în Appeninii toscani: II, 153. (trecătoarea *dei*): II, 153.
GIRARD (Albert): II, 292;
III, 295.
Girgento, vezi Agrigento. GIRON, comandor: II, 371. GIUDICI (Marcantonio şi
G. Battista): III, 58. GIUSTINIANO, proveditor:
I, 124.
GIUSTINIANO (Cesare), ambasador al Genovei:
II, 38.
Gmiinden, oraş din Austria:
IV, 245.
Gniezno, oraş din Polonia:
I, 350.
Goa: I, *30*2, 407; II, 274;
III, 155, 169; IV, 107.
161, 186.
GOBINEAU (A. de): I, 325, GOETHE: I, 308; II, 20. GOETZ (Wilhelm), geograf:
II, 68.
Golcond, oraş din Hindustan: I, 90.
GOLDONI (Carlo): II, 309, 3 oleta (La): I, 195 319; II, 43, 63, 94, 184, 222, 286; IV, 161, 251, 255, 256, 258, 26*2, 272, 273, 21*5, 284; V, 18, 34, 45, 53, 119, 127, 131, 133, 142.
143, 145, 146, 147, 150, 151, 157, 186, 187, 195, 19*6, 20*2, 209, 212, 230, 277, 282, 304, 312, 367, 372, 373, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 382, 384, VI, 85.
GOLLUT (Louis): II, 72.
GOMES DE BRITO Bernardo): III, 514.
GOMEZ DA SILVA (Ruy), prinf de Eboli: III, 157; IV,

15, 17, 21, 233; VI, 66, 76, 103, 146, 167 219, 231, 234, 235.270, 315; VI, 58, 160.
GONDI (Hieronimo): V, 3*O, 341.
GONDOLA, familie de negustori din Ragusa: ÎI 244.
GONGUZZA DELLE CAS-TELLE (J. B.): V, 265.
GONZAGA (casa): II, 261; III, 14, 226; IV, 79 87.
GONZAGA (Ferrante): IV, 248.
GONZAGA (Luis), vezi NE-VERS.
GONZAGA, prinţ Vespasiano, viceregе al Navarrei: IV, 256; V, 312, 336, 383
GONZÂLES (Tomas): II, 292, 293.
GORIS (A.): III, 52.
Gorizia sau Goritz: V, 219.
Goulette (La), vezi Goleta (La).
GOUNON-LOUBENS (J.): II, 204; V, 79.
Gozzo (insula), aproape de Malta: I, 209; V, 126, 132, 191.
GOZZODINI (Beno), podes-ta din Milano: I, 198.
Gradevona, „pieve" din zona lacului Como: I, 88.
Gran (fortăreaţă), Ungaria: VI, 94, 97.
Granada: I, 6? 80, 213; II, 40, 162, 186, 217, 252, 286; III, 20, 212, 303, 317, 321, 334, 343, 346.
355; IV, 14, 60, 72, 85.
129, 138, 139, 140, 143
147, 148, 149, 150, 151.
152, 199, 232, 252, 299;
V, 29, 102.108, 257 – 272, 273, 281, 285, 315.
324, 385; VI,.137.
Albaicin: V, 257.
Alcayceria: II, 350.
Alhambra: IV, 123.
Cancelaria: IV, 123.
Universitatea: IV, 123. Granada (regatul): I, 69, 70.
14*1, 252*; II, 169, 314. GRANDCHAMP (P.J: V
278. ORANVELLB (cardinalul):
11, 239; III, 30, 329, 331.
332, 345; V, 49, 81, 82.

104, 105, 208, 221, 222.
284, 290, 306, 316, 319.
324, 325, 343, 344, 347.
348, 357, 367, 372, 373.
376, 377, 379, 381, 382;
VI, 11, 15, 16, 58, 59.
60, 67, 69.
GRASIS (cardinalul): V, 384.
Grasse: I, 134.
Gravelines: III, 282; V, 70.
72. GRAZIANO (Antonio): IU.
157. Grecia: f, îl o, 66, 67, 76.
7*9, 9*3, 110, 116, 207.
235, 288, 355; II, 6, 10.
12, 2*3, 311*; III, 215.
310, 313; IV, 121, 211.
246; V, 176, 195.
Grecia antică: I, 12*7, 162*; IV, 31, 211, 236, 286, 350; VI, 144.
GRECO (El): II, 9.
Gredos (Sierra de): IV, 19.
GRENARD (Fernand): IV. 161.
GRENIER (Albert): III, 312.
Grenohlo: I, 378; II, 71.
GRESHAM (Thomas): II, 260; III, 37, 38.
GRIGORE al XIII-lea, papă: IV, ’80, 237, 308; V, 347, 366, 371; VI, 64.
GPJMALD1 (casa): II, 314.
GRIMALDJ (Garão), duce de Monaco: III, 189.
GRIMALDL (Francesco), sindic din Lentini: II, 193; IV, 47.
GRIMALDL (G. sau Juan
Jacomol: III, 64, 82.
GRIMALDL (Niceo Jd), prinţ de Salerno şi socru al lui Baltazar Lomellini: III.
36, 42, 4*4, 94*; V, 99.
GRIMAUDET (François), avocat la Angers: IV, 51.

GRIMMELSHAUSEN
(Hans Jacoi> Cristoph von): IV, 70.
GRITT1 (Aloyisius), favorif, al marelui vizir Ibrahim Paşa: III, 314.
GRITTI (Pioro), ambasador Veneţian: II, 118, 271.
GRITTL (Triadan): I, 128.
GRIZIOTTI RRETSCH-MANN (Jenny): IV, 325.
Grosse fi avemhurger Gesell-schaft: 1, 112; II, 125.
Grosseto: I, 130; III, 194, 197.
Grottamai o, comună din provincia Ascohi: UI, 197.
Grues (bătălia din dropia): VI, 54.
GUADAGNI, negustori italieni stabiliţi la Lyon: IV, 51.
Guadalajara: II, 163, 251;
IV, 19; V, 95, 96.
Guadalquivir: I, 151, 152.
*16*4, 212; II, 74, 88, 127.
Guadarrama (Sierra di): I, 71; II, 286.
Guadiana: II, 251.
Guaramantes: III, 13.
GUARDI, negustori din Florenţa: III, 227.
GUARNIERI (G. G.): IV, 294.
Gu6 (Capul), Africa de nord:
III, 286; IV, *21*0, 260;
V, 337.
GUEINES (Diego de), casier al trupelor: II, 66. Guentia, Africa de nord
IV, 118.
298

GUEVARA (Antonio de), episcop de Montonedo:
II, 217; IV, 222.
GUEVARA (Pedro de): IV.
155. GUICCIARDINI, negustor italian: III, 304. GUICCIARDINI-CORSI
(Casa): II, 157. GUICCIARDINI (Franceso):
I, 129, 292; II, 284; III.
224, 261.

GUIMERAN (comandor), cavaler de Malta: V, 119.
120, 148. Guineea: I, 199, 282, 327;
III, 15, 16, 152.
Guipúzcoa: *105*.
GUISE (Casa de): III, 43;
IV, 15, 72, V, 130, 277;
VI, 120.
GUISE (Francisc de Lor-raine), (duce de), Le Balafre\
V, 68, 69, 70; VI, 114.
GUISE (Henri I, duce de):
IV, 61; V, 37, 215; VI.
114, 115.
Gujarat sau Gudjerat, peninsulă: III, 144, 150; VI, 55.
GÜNTHER (R. T.): II, 67.
GUTIEREZ (Antonio), negustor portughez stabilit] a Florenţa: III, 285.
Guyana: II, ’257; IV, 64;
V, 50; VI, 107.
GUZMAN (Enrique de), vezi conte de Olivares.
B
HÂBLER (Konrad): II, 292.
HABSBURGI: 1, 231, 264, 292, 373; II, 237; III, 34, 69, 131, 306, 333; V, 13, 23, 25, 37, 47, 48, 57, 64, 66.67, 165; VI, 67.
HA CAM îi I, 135... HA COHEN (Joseph), me „clic: IV, 292.
HAEDO (Diegod-e): 1, 154; II, 37, 94, 181.287; IV, 84, 194, 257, 302 303;
V, 45, 149, 186, 264, 265;
VI, 79.
HAFSIZI: I, 320; IV, 119;
V, 18, 125.
Haga: I, 265; II, 43.
HA GA (Cornelius), reprezentant olandez la Constantinopol: III, 288, 353.
HAIDER, şah al Persiei:
VI, 44. i

HAIDER MÂRZA, prinţ persan: VI, 54.
HAITZE (Du): II, 72.
HAKLUYT (Richard): III, 250, 252, 254.
HALBWACHS (Maurice):
II, 214. Halle: I, 363. Ham, aproape de Peronne:
V, 70.
Hamburg: I, *36*0, 370 – 374, 377, 378; II, 102, 12*9, 182*; III, *8*5, 126, 165, 226, 271, 28*6, 295, 297*; IV, 175, 181, 190
HAMILTON (Eari J.): I, *44*; II, 301 364; III, 104, 129, 152; IV, 323, 327.
HAMMER (J. von): II, 41; IV, 130; V, 175, 219;
VI, 7, 43, 50, 93.
Hansa: II, 85; III, 273.
HARBRON (Guillaume), vezi HAREBORNE (Wil-liam).
HAREBORNE (William), ambasador al reginei Elizabeta în Turcia: III, 266, 269.
Harrach (oued El): I, 125; IV, 257.
HARTLAUB (F.) V, 229, 304, 317, 338.
HARTUNG (J.) II, 334. HASSAN, guvernator al Bosniei: VI, 92.
HASSAN PAŞA, fiu al lui
Mehmet Sokolli: V, 117;
VI, 50, 99. HASSAN VENEZIANO
(Hassan Aga), kapudan paşă: VI, 80, 81, 82.
136. HAUSER (Henri): I, *44*.
340; V, 42. Havana: I, 408. Havre (Le): II, 121; III.
40, 248, 258. HAWKINS (John), marinar englez: III, 37. HEERS (Jacques): I, 47;
II, 350. HEFELE (Hermann): IV.
46.
Helespont: II, 224. HELMER (Maria): III, *91*. Hemus: I, 60. HENRIC al III-lea, rege al
Castiliei: HENRIC al IV-lea, rege al
Castiliei: HENRIC al II-lea, rege al
Franţei: II, 237; IV, 8;
V, 30, 37, 43, 48, 73, 75.

78, 114; VI, 122. HENRIC de BEARN. vezi
HENRIC al IV-lea, rege al Franţei: HENRIC al III-lea, rege al
Franţei: II, 219; III, *25*.
43, 265, 329; IV, 183). V, 74, 276, 277, 310, 313.
338, 357, 365, 371; VI.
25, 27, 76, 106, 110.11ENRIC al IVea, rege al
Franţei: I, 292; II, 220.
242; III, 273, 349, 369;
IV, 183; V, 167; VI, 77.
106, 109, *U*0, 113, 114.
118, 119, 120, 121, 424
12*7, 13*1, 147. HENRIC al VII-lea de Lancaster: II, 334. HENRIC ni VIIMna, rege al Angliei: III, 344; V.
11, 23. HENRIC (cardinal), rege fii
Portugaliei: VI, 27, 61.
63, 67.
HENRIC NAVIGATORUL:
I, 199, 280; III, 16. HENRI QUE (Juanj, nobil creştin, apărător al moriscilor: IV, 143. HERBERSTEIN (Friedrich von): IV, *270*. HERCULE (Mastro), medic la Ancona: IV, 49. HERDER (Johann Gottfried von): IV, 175. HEREDIA (părinte Antonio de), însoţitorul sfântului
Juan de la Cruz: I, 71. HERNANDEZ (Garciaj, ambasador spaniol: V, 111.
231, 232.
HERODOT: IV, 104. Herradura (golful), aproape de Málaga: II, 36, 39;
V, 152, 172. HERRE (Paul): V, 273, 274.
275. HERRERA (Alonso de): II.
93, 94, 300; 111, 101.
109; V, 122. Herţegovina: I, 70, 114.
120; II, 17, 174; III.
313; IV, 61. HETTNER (Alfred): I, 322.
333, 334; IV, 160. HEYN (Piet): I, 408. HILTENBRANDT (Philipp)
I, 127.

Himalaya: II, 236. HOCHHOLZER (Hans): III.
230. HOCHSTĂ TER (casa): I.
372; II, 353. Hoggar: I, 317. HOLLAND (Henri), călător englez: I, 185. HOMER: I, 64, 313; IV.
278. Hondsclioote, aproape de
Dunkerque: 1, 873; II.
95, 340; III, 52. Honfleur: II, 118; III, 148. HORAIRA (Abu), discipol al lui Mahomel: I, 313. HORAŢIU: I, 127. HOSTALES (Joanne), proprietar de navă catalană:
I, *272.30°*
HOUTMANN (Cornelius): I, 408; III, 276.
HUART (G.): III, 310.
Huesca: I, *156*; II, 257, 261.
HUNTO (Richard), reprezentant englez la Genova: III, 269.
HUREAU, negustori originari din Valenciennes: I, 355.
HURREM BEY, dragoman: VI, 10, 19, 20, 21, 23, 28.
HURTADO (licenfiat), magistral. V, 143.
HURTADO DE MENDOZA (Diego): III, 341; IV, 21.
HUTTEN (Ulrich von): IV, 236.
HUXLEY (Aldous): II, 236, Hyeres: I, 382.
(golful): I, 197.
(insulele): I, 274; II, 12.
IACOB I, regele Angliei: III, 267.
IAFER PAŞA, guvernator al Tunisului: III, 130.
IAGO (Sfântul): IV, 113.
Iaşi: I, 356.
lava, vezi Jawa.
IBARRA (Francisco de), comisar general de război în Spania: II, 238; V, 223.
IBARRA (Pedro de), intendent militar: V, 382.
IBERICA (Peninsula): I, 56, 151, 179, 211, 290, 293, 294, 29*6, 30*4, 371; II, 266, 309; III, 64, 107, 226, 279, 289, 349, 352, 355; IV, *27*4, 333; VI, 88.
Ibiza: I, 209, 274, 284; III, *9*0, 246; IV, 281; V, 155.
IBN ABBAD, poet musulman: IV, 160.

IBN ASKAB, hagiograf musulman din secolul al XIV-lea: I, 72.
IBN KHALDOUN: I, 259; IV, 122.
IBN VERGA, scriitor din secolul al XVI-lea: IV, 178.
IBRAHIM PAŞA: III, 315: IV, 31; VI, 148.
IBRAHIM, ambasador al Persiei: VI, 51.
IDIÂQUEZ (Don Juan de):
III, 30; IV, 155; VI, 25;
99.119.
Ierusalim: I, *103*; II, 56.
153, 288. If (castelul din): II, 120;
VI, 126.
Ifrikia, vezi Tunisia. Île-de-France: II, 20. ILLESCAS (Gonzalo de):
IV, 110.
Imperiul Otoman, vezi Turcia.
India: I, 78, 90, 180, 280, 311, 329, 330; II, 97, 344, 386; III, 10*, 143*, 144.
148, 152, 153, 284; IV.
105, 120, 241; VI, 49, 56.
Indian (Oceanul): I, 90, 307, 308, 310, 312, 329, 334, 403; II, 90, 129, 240;
III. 139, 142, 143, 144.
149, 151, 154, 159, 166.
167, 169, 170, 268, 273.
277, 317; IV, 211; V.
15, 357; VI, 22, 44, 55.
Indii: I, 152, 196, 30*8, 39*9, 401; II, 55, 108, 131, 241, 246, 268; III, 30, 51, 62, 123, 132, 147, 158, 159, 164, 172, 268, 277, 280, 283, 328, 367;
IV, 66, 111, 174; V, 95.
99, 10*0, 359*; VI, 46.
69, 71.
Indiamen: II, *141*. Occidentale: II, 127, 288; IV, 101, 337. Orientale: II, 241, 361; III, 64, 154, 171, 276, 280, 288; IV, 104, 337. portugheze: II, 121, 354.
vz Nicos

256; III «— *i0*8 – ÎI 99, 233.
ISABELA CATOLICĂ: I.
88, 121 12 fv, 8, 141» „158 16, Hă 138, lilip
161 3 j 44 7*6, 8 i*
«IV, 287
b pol.
l ve7 i
Istria: I, 113, 115, 227, 264;
II, 341; IV, 240, 242.
Ifalia: I, *4*4, 51, 56, 63, 65.
76, 82, 83, 89, 113, 116.
129, 141, 176, 178, 179.
185, 194, 201, 216, 224.
228, 231, 233, 234, 237.
*24*3, 259; 26*4, 26*9, 275.
288, 290, 291, 292, 294.
295, 296, 305, 308, 309.
342, 356, 363, 366, 369.
371, 374, 375, 377, 378.
38*1, 39*5, 406, 407; II
6, 12, 21, 2*3, 2*9, 89.
92, 94.100, 102, 177, 190.
195, 220, 221, 246, 248.
255, 260, 266, 281, 282.
283, 287, 289, 301, 307.
309, 310, 324, 328, 339
343, 351, 374, 378; III.
32, 33, 45, 49, 50, 51.
53, 55 – 61, 64, 7*7, 89*.
98, 106, 107, 117, 127.
157, 165, 196, 214, 215,!
217, 219, 221, 222, 224 – 229, 245, 246, 285, 286
289, 304, 323, 327, 357.
361; IV. 29, 47, 68, 73.
80, 83, 84, 86 – 88, 103.
105, 107, 108, 110, 112.
117, 177, 184, 185, 191.

197, 202, 213, 214, 220
223, 231, 234, 253, 260.
262, 263, 277, 293, 299.
305, 311, 330; V, 29, 30.
37, 38, 40, 51, 55, 64, 65, 68, 74, 75, 78, 82, 92, 120, 122, 133, 136, 149, 154, 155, 165, 171, 173, 174, 210, 231, 234, 257, 261, 263, 268, 281, 282, 289, 307, 315, 317.321, 324, 336, 383; VI, 13, 19, 36, 65, 76, 78, 95, 106, 110, 124, 126, 144, 147, 148, 161. Ithaca: I, 64.
IULIU al II-lea, papă: I.
227.
IULIU al III-lea papă: V.
29, 39.
Ia.

I Jaca
În
166.
„> – JO. 153; *IU2 o*?
< rege a) *a 5*
„*25* Aragónului:
Japonia: I 70 on
32… *l> J8>* 90, 405; Ifi
(«randilla: v 94 Jawiac: V îk/
T” xnegat: Tv. S118 *re* –, Vaen
102
KINSON *IAnih* negustor *engitnth*o*ny*)
la Al *8*\% «stl
Jg V2
al
68.
184 II
te* *) = v
KAR a HOOpa
319. UliiiA. corsar:
111, 324;
„159>

67.
KARA MUSTAFA: V, 159.
Karlstadt: IV, 245.
Kars (fortăreaţă), Armenia rusească: VI, 49, 50.
Kasbin, Persia: VI, 49.
KASSIM PAŞA: IV, 31.
Kazan: I, 205, 325, 344, 346; V, 255.
Kelibia, Tunisia, pe coasta NE a peninsulei Capului Bon: V, 176.
Kelife, pe coasta Africii orientale: VI, 56.
KBLLENBENZ (Hermann): I, 47; II, 354; III, 176.
Kenya: I, 184.
Keresztes (bătălia de la): VI, 95, 96, 144.
KERHUEL (Maria), economistă: IV, 325.
Kerkennah: I, 209; IV, 257, 283; V, 123.
Khorassan, provincie din NE Persiei: VI, 53.
KHOSREW PAŞA: VI, 44.
Klagenfurt: I, 363.
KLEIN (Julius): *l*, 174; IV, 12.
KOCH (familia), antreprenori de transporturi la Nürnberg: I, 376.
KOCH (Sebastián). consul al Hamburgului la Genova: I, 378.
KOCI BEG, scriitor albanez: IV, 34.
Köln, I, 367, 370, 376, 377, *399*; II, 196; III, *88*.
Königsberg: I, 350, II, 130.
KONDRATIEFF: IV.
KONETZKE (R.): VI, 35.
KONŞTANTINOV (Aleko): IV, 134.
Konya, oraş din Anatolia: III, 310.
KOPRULUZADE, istoric:
III, 310.
Koriţa, Albania de sud: IV.
34. Kossovo, bătălia de la: III.
312, 313.
Kostur, oraş bulgar: IV, 30. Kratovo, oraş din Bulgaria:

IV, 131.
KRECKWITZ (von), ambasador imperial: VI, 92.
Kreuz, oraş din Croaţia-Slovenia: VI, 92.
Kronstadt: IV, 163.
Kruja, cetate din Albania: IV, 35.
Kuban, fluviu: VI, 52.
Kulpa, râu din Croaţia: IV, 243, 244; VI, 92.
Kumanil, oraş din Bulgaria: I, 67.
Kumanovo, oraş din SerK": I, 67.
Kurdistan: I, 109.
Kustendil, oraş din Bulgaria:
IV, 131, 135.
Kulahya sau Kouataya sau
Kouţaieh, oraş din partea asiatică a Turciei: I, 184;
V, 219.
Kut el Amarna, Irak: II, 51, Kuttenberg, aproape de Praga: III, 9.
LABORDE (Alexandre de):
II, 21. LABROUSSE (Ernest): I.
45; VI, 159, 163. LACOMBE (Paul): I, 42. LA FONTAINE (Jean de la): IV, 120. Lagartera, sat din Sierra de
Gredos: IV, 19. Laghouat: I, 31*7, 336*. Lagos: III, 16; VI, 48. Lagosta, insulă dalmată: I.
226, 273. Laguar (valea), în ţinutul valencian (Spania): IV.
142.
LAMANŞKY (Victor): I, 232; IV, 113.
LAMBERTI (Paolo): I, *389*, Lambese: I, 69. Lampedusa: V, 190.
Lanciano, Abruzzi: II, 249, 250, 341; IV, 188, 197.
Landes: II, 219.
LANE (Frederic C): III, 150; IV, 238.
LANFRANCHI, negustori din Florenţa: III, 227.
Languedoc: I, 85, 116, 118, 144, 147, 148, 178, 291, 382; II, 19, 75, 87.185, 328, 329; IV, *3*7, 53, 72, 183, 287; V, 336; VI, 106, 107, 108, 110.

Languedoc (-Bas): I, 118, 132, 134; II, 10, 12, 18, 71, 125, 291, 331;
IV, 10, 51, 299; VI, 112.
162.
La NOUE (François de), zis
Braţ-de-Fier: IV, 81; V.
336; VI, 76, 128. LANSAG (M. de: V, 199.
254. Lansleburg, aproape de
Saint-Joan-de-Maurienne.
I, 365.
LANZA (Pedro), corsar: IV.
297. LAPEYRE (Henri): I, 47;
II, *144*; IV, 142.
Larache: I, 214, 215; IV.
260, 284, 305. Iarba (tribul): I, 322. Laredo: III, 36, 39, 40, 280;
V, 63, 8*3, 85, 86, 87*.
89, 93, 98, 99, 337.
LARGUIER (Le-o) în Bas-Languedoc II, 10. Larissa, oraş din Tessalia:
IV, 36. Launac, lac în Bas-Languedoc: I, 133. Laurana, pe coasta dalmată:
IV, 240. Lauristan, provincie din Caucaz: VI, 54. LAUTREC [Odet, viconte de), căpitan francez: I.
128. LA VAL (Bernard de), senior de Sault: I, 133.
LAWRENCE (T. E.): I, 322. Laybach: IV, 243.
LECAS, vezi VAZQUEZ (Alonso).
LECCA (Giovanni Paolo de), nobil corsican: IV, 9.
Lecce, oraş din Apulia: I, 110; VI, 17.
Lech: I, *395*; II, 151.
LE DANOIS (Ed.): II, G8, 69.
LEDERER (familia), antreprenori de transporturi: I, 37*2, 396*.
LEGAZPI (Miguel LOPEZ de), marinar basc spaniol: III, 152.
LEGENDRE (Maurice): I, 289.
Leipzig: I, 354, 356, 376, 377, 378; II, 249; III, 70.

LENCHE, consul marsiliez: VI, 111.
Lendinara, aproape de Rovigo: I, 147.
LENKOWITCH (Hans): IV, 244.
Lentini (ţinutul), în Sicilia:
III, 195; IV, 47.
Leon: I, 69, 9*1, 10*5, 174;
V, 19, 331, 359; III, 212. LEON al X-lea: I, *157*;
IV, 218.
LEON AFRICANUL: I, 6*2, 10*0, 123, 284; III, 33, 92, 285; III, 15, 198;
V, 193.
Lepanto: I, 40, 23*9, 24*2, 260; II, 222, 320, 332;
IV, 164, 179, 228, 232.
237, 288, 296, 320, 330;
V, 214, 304, 305, 313, 316.
321, 324, 32*5, 33*0, 348.
349, 350, 351, 355, 357.
364, 368, 378, 383, 384.
385; VI, 11, 12, 58, 60.
149.
Leri, Piemontul de Jos: I.
139.
Lérida: I, 135, 141. LERMA (ducele de): IV.
10, 18. LE ROY LA DURIE (Emmanuel): I, 47, 144; II, 74.
76, 78, 291; IV, 317, 324;
VI, 192.
Lesbos, vezi Metelin.
LBSCALOPIER (Pierre), călător francez: I, 79, 194, 370; II, 200, 222, 287.
LESCARBOT (Marc), literat şi călător francez din secolul al XVII-lea: III, 104.
LESDIGUIERES (François, duce de), conetabil: IV, 81; VI, 107, 108, 111, 112, 114, 119.
Leşina, vezi Liesena.
LESPES (Ren<5), geograf: I, 44, 211.
LETI (Gregorio), istoric: V, 8*2, 86*.

Levant: I, 209, 216, 225, 234, 240, 242, 299, 309, 310, 348, 349, 350, 373, 382, 383, 391, 399, 406; II, 42, 98, 100, 104, 122, 136, 138, 157, 171, 175, 192, 244, 259, 261, 337, 343, 377; III, 6, 10, 11.
12, 46, 55, 60, 61, 126.
127, 141, 144, 146 147.
156, 157, 161, 162, 163.
165, 166, 167, 175, 176.
187, 200, 214, 215, 216.
220, 221, 233, 246, 247.
251, 252, 255, 257, 262.
263, 265, 266, 267, 273.
274, 286, 287; IV, 46.
101, 119, 162, 174, 178.
185, 186, 188, 192, 193.
197, 228, 239, 247, 291.
293, 296, 298, 302; V.
13, 42, 125, 126, 129.
143, 146, 167, 186, 192.
201, 209, 256, 281, 288.
307, 308, 309, 323, 336.
347, 372; VI, 8, 9, 10.
13, 27, 149.
Levant Company: III, 268, 277.
LEVANZO, insulă italiană din Mediterana: I, 209.
LEVI (Carlo): VI, 160.
Leyda: I, 373; II, 340.
LEYMIERI (David), negustor stabilit la Amsterdam: III, 283.
LEYMIERI (Pedro), negustor rezident în Anglia:
III, 283.
LEYVA (Pedro de), amiral al galerelor din Sicilia:
II, 137; IV, 297. LEYVA (Sancho de): IV.
282; V, 122, 132, 135, 156.
157, 270.
L'HERBA (Giovanni da): Liban: I, 76, 122, 125, 181.
259; II, 153.

(Anti-Liban): I, 76, 310. Libia: III, 13... Licata, Sicilia: III, 198; IV.
250; V, 45. Liège: III, 126; V, 224. Liesena, insulă dalmată: I.
285; V, 318. Lievanares, sat din Catalonia: I, 263. LIGORIO, arhitect-constructor: IV, 216. Liguria: I, 74; II, 307; IV.
11.
Lille: I, 373. Limoges: I, 379. LIMOGES (Episcopul de):
II, 239, 240; III, 120;
IV, 52; V, 143, 148, 152.
168, 172, 254.
Limousin: I, 85; II, 220.
Linguetta (Capul), în Albania: I, 223.
Linţeşti, oraş din România: I, 353.
Ljnz: I, 369; IV, 243.
Lion (golful): I, 216, 291, 402; II, 38, 39, 125;
III, 32; V, 190; VI, 109.
Lipari (insulele): I, 265, 274;
IV, 75; V, 148.
LIPPOMANO, reprezentant al Spaniei în Turcia: I, 364; II, 131; III, 131; VI, 140.
LIPPOMANO (Girolamo), ambasador al Veneţiei: I, 384.
Lisabona: I, 63, 19*9, 24*7, 265, 281, 293, 371, 379, 401, 405, 407, 409; II, 15, 118, 126, 127, 160, 161, 184, 192, 204, 227.
246, 263, 285, 324, 345, 349, 354, 357, 361, 376; III, 19, 34, 39, 64, 69, 89, 132, 140, 141, 146, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 172, 173, 186, 187, 206, 207, 208, 213, 227, 228, 246, 258, 272, 279, 283.
284, 286, 297, 330; IV, 52, 99, 101, 105, 172, 194, 197, 310, V, 80, 117, 357; VI, 60, 63, 66 – 70. *Castelul S. Juliao da Barra*: IV, 105.
LISLE (Abatele de): VI, 21.
Lituania: I, 352, 354.

LIVET (Robert): II, 185; IV, 123.
Livno, Bosnia: I, 114.
Livorno: I, 84, 107, 117, 131, 196, 197, 218, 219, 220, 233, 236, 242, 243, 244, 255, 256, 259, 265, 268.
276, 286, 299, 384; II.
51 – 56, 87, 95, 106, 111.
134, 137, 171, 188, 224
226, 229, 320; III, 12.
28, 54, 56, 60, 90, 158.
187, 226, 227, 228, 246.
248, 249, 257, 258, 260.
261, 270, 271, 272, 275.
277, 285, 287, 294, 295;
IV, 87, 175, 193, 194.
278, 279, 280, 283, 295.
303, 304, 311; V, 48, 164.
190; VI, 13, 108, 148.
Ljes, vezi Alessio.
Llobregat: I, 135.
LLORENTE (Juan-Anto-nio, preot şi istoric spaniol: IV, 110; V, 93.
LOBANA (Bautista), cartograf: IV, 155.
Lodi: II, 283; (pacea de la): II, 260; III, 303.
Loire (fluviul): I, 377.
Lombardia: I, 132, 136, 138, 139, 161, 331, 362, 372, 396; II, 13, 73, 87, 249, 258, 263; III, 67, 223;
V, 111, 120, 121, 225.
265, 369, 377, 378, 384;
VI, 144.
Lomellina, parte a câmpiei Padului: I, 138.
LOMELLINI (casa): I, 285, 288; II, 132, 193.
LOMELLINI (Baltazar), ginere al lui Niccolò Grimaldi: III, 40, 44.
LOMELLINI (Battista): III, 43.
LOMELLINO, consul geno-vez la Messina:
LOMELLINO (Niccold), consilier al lui Lazaro Spinola: III, 38.

Londra: I, 47, 347, 348, 359;
II, 85, 118, 127, 128, 169.
193, 195, 199, 204, 233.
243, 24*4, 387*; III, 154.
206, 244, 248, 253, 255.
258, 259, 260, 262, 263.
264, 266, 269, 270, 272.
28*8, 293, 295*; IV, 175.
194; V, 46, 50, 218, 261;
VI, 125.
Record Office: II, 233. Longares, sat din Aragón:
IV, 155.
LONGLEE (Pierre de S] S-GUSSON), reprezentant al lui Henric al III-lea în Spania: II, 219; III, 49. Longjumeau (pacea de la):
V, 236, 254.
Lons-le-Saunier: III, 67.
LOPE DE VEGA (Felix):
I, 292; IV, 85; V, 154.
LOPEZ DE GOMARA
(Francisco), funcţionar:
III, 103.
LOPEZ DEL CAMPO (Francisco), funcţionar: V, 102.
LOPEZ DE LAGAZPI sau LEGAZPI (vezi LEGAZ-PI).
LOPEZ DE PADILLA (Gu-tierr): V, 128.
LOREDANO (Pietro), câoge al Veneţiei: V, 280.
Lorena: I, 341, 379. Loretto: I, 83. LORRAINE (cardinal de): V, 312.
< 00
(Charles al III-lea de):
VI, 99. LORRAINE (ducesa de): V
82. LOSATA, agent spaniol: VI.
9.
LOT (Ferdinand): II, 86. LOTTI (Francesco) şi MARTELLI (Carlo) societate de credite: IV, 21. *M* Lourmarin: I, *99*. Loze>e: II, 10. Lübeck: I, 265, 343; II.
129, 349; III, 126, 165.

271; IV, 304. Luberon: I, 6*9, 99, 108*. Lublin: I, 351, 355, 357. LUCAS (John), trimis englez în Malta: III, 269. Lucea: I, 80, 9*2, 10*3, 123.
158, 357; II, 21, 33, 159.
161, 190; III, *9*0, 226.
227, 24*9, 295*; VI, 22. LUCCARI (Niccol6), ragusan: II, 156... LUCCHINI, neguslori din
Bologna: IA, 227. Lucera, oraş din Apulia: II.
163, 249; IV, 197. LUGIO (părintele Carlo): III.
368. LUDOVIC al IX-lea, rege al
Franţei: I, 162; IV, 143. LUDOVIC al XI-lea, rege al
Franţei: I, 380; III, 303.
334. LUDOVIC al XII-lea, rege al Franţei: III, 323; IV.
25, 330. LUDOVIC al XIII-lea, rege al Franţei: IV, 223, 224. LUDOVIC al XIV-lea, rege al Franţei: I, 195; II.
204, 234, 306, 307, 350.
(secolul lui): II, 234. LUDOVIC al II-lea, rege al
Ungariei: V, 25. Lugo, Romagnola: III, 220.
LUIS DE PORTUGAL (unchiul) Mariei Tudor, fiu al lui Emmanuel cel Fericit: V, 48; VI, 63.
LULL (Raymond): IV, (03.
LUNA (contele de): V, 134.
143, 176.
Lunel, Herault: IV, 50. Lunigiana, între Toscana şi
Liguria: I, 74, 75. LUSIGNAN (casa de): I.
277, 280. LUSIGNAN (R.P.P. Estienne de): I, 277. LUTFI BARKAN (Omer):
II, 282, 28*4, 309*; *UI*.
100, 218, 311.
LUTHER (Martin): I, *29*9, 342, 370; III, 325; IV, 236.
Luxemburg: V, 40.
LUZAC (Elie): III, 270.
LUZZATO (Gino): II, 324;
III, 116.
Lvov: I, 353 – 357, 387; III, 55, 109, 175, 264.
Lyon: I, 197, 365, 371, 372, 378 – 380, 384, 387, 399; II, 71, 102, 149, 159, 160, 174, 183, 191, 194, 218

220, 222, 234, 244, 248
250, 266, 267, 272, 331.
332, 345, 346; III, 36.
43, 53, 66, 67, 69, 70.
7*8, 91, 9*5, 145; IV, 51.
221, 228; V, 161.
Lyonnais: IV, 51.
M
MACHIAVELLI: I, 293;
III, 304.
MAC CRIE (J.): IV, 110. Macedonia: I, 82, 150, 155.
197; III, 202; IV, 135. MADARIAGA (Salvador de): IV, 178. MADDALENA (Aldo de):
IV, 324.
Madeira: I, 403; IV, 186.
305; V, 214. Madera: I, 280, 281; II, 325;
III, 246; IV, 188. Madoc, călător englez: I.
327. Madrid: I, 44, 63, 82, 134.
224, 238.293; II, 92, zuit din Bergamo: I, *105*. MAGALHÂES GODINHO (Vitorino): I, 47; III, 15, 23, 176.
Magdeburg: I, 343. Magellan (strâmtoarea): I.
199, 387; IV, 68. Magenta: I, 136. Maggiore (lacul): I, 138. Maghreb, vezi Africa de
Nord:
Maghzen: I, 75, 142. MAGIS (de), funcţionar al lui Spirolo, guvernator în Tăbârca:
Magna Societas, vezi *Grosse Ravensburger Gesellschaft*: „MAHAMET CAPSI: VI, 83. * MAHOMED, vezi Islam.
162, 169, 185, 195, 218, 222, 229, 233, 240, 242, 252, 271, 322; III, 33, 56, 68, 73, 7*8, 8*9, 154, 348, 367; IV, 18, 19, 25, 65, 66, 68, 72, 141, 154, 194, 233, 278, 297; V, 80, 105, 134, 145, 147, 155, 156, 173, 19*3, 201, 20*2, 210, 217, 236, 257, 263, 265, 270, 271, 286, 309 – 311, 313, 316, 334, 339 – 342, 345, 366, 369, 372, 376, 377, 382 – 384; VI, 17, 18, 58, 59, 70, 147, 165. *Mayor*
(*piaza*): IV, 19; V, 92. *Prado*: I, 134, 271. *Prado* San

Hieronimo: III, 367.
*Real Casa de Camp*o-l, *160*.
Puerta del Sol: IV, 65. *Segovia* (podul): I, 135. *Şapte Diavoli* (cabaretul): ÎV, 20.
MADRIGAL (Álvaro de), viceregе al Sardiniei: V, 134.
MA EL AININ, marabu: I, 322.
MAFFEE (Jean-Pierre), iezuit din Bergamo: I, *105*. „IGALHAES nnnt.
MAHOMED al II-lea, Cuceritorul: II, 148; III, 303, 313, 334. MAHOMED al III-lea: VI.
88, 97.
Mahon, Minorca: I, 27*9, 302*: MAISSE (Herault de), ambasador al Francei la Venefia: III, 266; VI, 77.
Malabar: I, 88; III, 143
149, 174.
Malacca: I, 78; III, 174. Málaga: I, 176, 196, 214, 340; II, 39, 87, 108, 325, 366, 367; III, 208, 209, 244, 247, 248, 258, 272, 34*7, 372*; IV, 231, 26*1, 26*7, 299; V, 48, 147, 152, 155, 156, 158, 177, 186, 234, 271. MÂLE (Emile): IV, 213. Malla (Capul), Moreea: I, 200.
MALESTROIT (M. de): III.
103, 105. Mali: III, 13, 15. MALIPIERO (Andrea), consul în Siria: III, 538 (2). Malla (Capul): I, 200. MALLAH HASSAN ELK-JADI, scriitor bosniac: IV, 34.
Mallorca: I, 265, 274, 27*9, 300*; III, 247, 252, 289; V, 41, 44, 143, 187, 317, 384.
Malta: I, 6*3, 19*4, 239, 278, 29*7, 299*; II, 34, 36, 224; III, 128, 251, 258, 261; IV, 75, 197, 228, 232, 251, 257, 278, 280, 283, 285, 288, 291, 293, 295; V, 14, 30, 35, 36, 38, 109, 115, 121, 123, 126, 127, 132, 148, 155, 185 – 196, 205, 209, 210, 230; VI, 19, 22, 84, 85, 137, 140, 146.
Malta (Cavaleri de): I, 208, 278; II, 175; III, 261, 269; V, 19, 34, 113, 169.
188, 216; VI, 8, 10, 82. (Marele Maestru al Cavalerilor de Malta): IV, 254, 292; V, 82, 11*8, 18*3, 192, 195.
MALTHUS: II, 329.

Malvasia: I, 194; III, 258, 350, 352.
(vin de): I, 283, 284, 382; II, 123, 325; III, 253; IV, 240; V, 150.
MALVBNDA (casa): II, 194;
III, 40, 43, 185, 358;
IV, 44.
MALVENDA (Francisco de):
III, 82, 165.
MALVBNDA (Pedro de): III, 83, 165.
MALYNES (Gerard), negustor englez: III, (\.
MAMI sau (MAMBT Ar-naut), reis: I, *106*; II, 37; IV, 310, 317.
MAMI PAŞA: VIR 146.
Mamora, Maroc: IV, 279, 305.
Mancha, Spania: I, 173, 174;
II, 75; IV, 151.
Manciuria: I, 333.
Mandelieu: I, 134.
MANDELLO DI CAORSI
(conte Andrea): IV, 49, MANFRED, rege al Siciliei:
III, 198.
Manfredónia: III, 20*2, 207*;
IV, 248, 250.
MANFRONI: V, 194.
Manilla (galionul de): I, 405;
II, 246; III, 124, 125. MANLICH CEL BĂTRÂN, din Augsburg: III, 155. Manosque: I, 134. MANRIQUE DE LARA.
(Don Bernardino): IV.
21. MANRIQUE (Juan de): V.
140.
MANSFELD (Pierre-Ernest de), general: III, 48.
Mansfeld, Saxa: III, 9.
MANTOUX (Paul): II, 156.
Mantova: I, 87, 37*0, 396*; II, 149, 190, 287, 338.
341; IV, 60, 177, 182, 183.
184; V, 120, 170; VI, 22. Mantovano, regiunea

Mantovei: I, 173. MANTRAN (Robert): I, 47;
II, 148. MANUEL (Dom), rege al
Portugaliei: III, 64, 140.
246.
Manzanares: I, *160*. MAQUEDA (duce de) şi fratele său Don Jaime: IV.
18; VI, 141. Maragateria, în Lebn: II.
359. MARCA (Speranza della), negustor de iarmaroc: II.
250. MARCEL AL III-lea, papă:
IV, 53.
Marche (La), Belgia: V, 54. Marche (Le), Italia: I, 65.
113, 123, 124, 125, 127;
II, 181.
MARCHE (Wilhelm de LA):
V, 335.
MARCHIANO (Rodrigo di), maran stabilit la Veneţia: III, 286; IV, *210*.
Marciano, insula Elba: V, 46.
MARcZEWSKI (Jean): VI, 162.
Marecchia (valea), Emilia:
II, 88.
Marellano (mlaştinile), aproape de Capua: I, 132.
Maremma toscană: I, 85, 125, 130, 141, 286; II, 183;
III, 194; IV, 81; V, 45.
51.
MARESCOTTO, din Milano:
IV, 49.
Marettimo, insulă în largul
Siciliei: I, 209. Marga (golful). Marea Egee:
III, *237*.
MARGARETA DE FRANŢA, fiică a lui Francisc I, soţia lui Emmanuel-Phi-libert, duce de Savoia:
MARGARETA DE PARMA, soră a lui Filip al Il-l-a:
V, 81, 82, 8*3, 84, 85*.
104 222 225
MARGARETA DE VA-LOIS, regină a Navarrei: IV, 109;

V, 200, 276, 358.
Margata, vezi Margate.
Margate, la vărsarea Tamisei: III, 258.
MARGLIANO (Giovanni), reprezentant spaniol la Constantinopol: III, 264;
VI, 7, 9, 15.18 – 37, 49.
51, 75.
MARI (Estefano di): V, 127.
129, 157.
MĂRIA DE UNGARIA, soră a lui Carol Quintul, soţia lui Ludovic al II-lea regele Ungariei: V, 26, 38, 39, 78, 94.
MĂRIA DE MEDICI S, vezi MEDICIS.
MĂRIA STUART: V, 75, 253, 260.
MĂRIA TUDOR: V, 49, 72, 75, 79.
MARIANA: V, 78.
Marignan (bătălia de la): I, 83.
MARILLAC (Michel de): IV, 233, V, 65.
MARINI (Oliviero): III, 58.
MARINO (Tomaso), negustor genovez: II, 377.
Mariţa: II, 84, 223; III, 312; IV, 135.
MARLIANI, autorul unui *Ghid* al Romei: IV, 216.
Marinară (Marea): I, 20*5, 24*7, 260; II, 199, 200, 219; III, 215.
Marmora, vezi Mamora.
Maroc: I, 60, 77, 78, 80, 102, 110, 112, 215, 324; II, 12, 91, 285, 325; III, 15, 158, 369; IV, 84, 160, 260, 264; V, 45, 53, 116.
130, 162, 264, 337; VI.
61, 62.
MARQUINA (Pedro de), secretar al lui Juan de la Vega: V. 20.
Marrakeeh: 1, 322, 327; IV, 155, 175.
Marsala: IV, 249, 250; V, 373.
Marsa Muset (golful): V, 188.
Marsa Sciroco (golful), Malta:
V, 188.
Marsilia: I, 196, 216, 219, 220, 237, 259, 264, 266,

271, 276, 287, 28*8, 30*3, 359, 371, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385; II. li, 38, 39, 40, 48, 74, 87, 102, 120, 137 – 139, 148, 154 – 156, 160, 174, 176 – 178, 180, 194, 196, 225, 324, 356; III, 175, 244 – 246, 249, 251, 269; IV, 65, 104, 106, 169, 183, 185, 186, 194, 301 – 304, 309; V, 37, 48, 123, 130, 151, 156, 162, 199, 211, 312, 338, 34*0, 362*;
VI, 111, 115, 116 – 121.
126.
Fort Chrestien: VI, 118.
Fortăreţele *Notre Dame*:
VI, 118.
Saint-Victor: VI, 116.
Primăria: VI, 115.
Poarta Aix: VI, 118.
Poarta Regală: VI, 118.
Turnul Saint-*Jehan*: VI.
118.
MARTELLI (Baccio), cavaler din ordinul Sfântul
Ştefan: III, 21; IV, 75.
293. MARTELLI (Carlo), vezi
LOTTI (Francesco) şi
MARTELLI (Garlo). Martesana (canalul), Lombardia: I, 138. Martigues: II, 152. MARTONNE (Emmanuel de): II, 70. MARUFFO (G. Paolo): III.
58.
MASANIELLO: IV, 26.
— Mas-a-Tierra, insula chiliana: I, *298*.
MASCARENHAS (João Car-valho), călător portughez: I, 117.
Mas Deu, Roussillon: I, 143.
Masino (Val), în Alpii milanezi: I, 98.
Masivul Central: I, 73, 379;
IV, 108.
Massa: V, 71.
MASSEI, negustori din Florenţa: III, 227.
Matanzas, aproape de Havana: I, 408. Matapan (Capul): I, 66, 194;

V, 348, 349, 353.
Matera (comitatul), aproape de Alger: III, 25. Matifou (Capul): I, 201; IV.
228 – 257. MAURICIU (duce), elector de Saxa: V, 22, 27, 39.
40, 42, 49, 55, *f*. Maurienne, Savoia:»; 265. Mauritania: I, 214; IV, 120. Maurifius (insula): III, 276. MAUROCENO (Leonardo), patrician din Veneţia:
IV, 62. MAUSS (Marcel): II, 36;
IV, *9*5, 97.
MAYENNE (ducele de): VI.
111, 113, 119. MAYENNE DE TURQUET
(Theodore): II, 89. MAXIMILIAN I, împărat:
III, 314.
MAXIMILIAN al II-lea, împărat: I, 227; IV, 90;
V, 24, 25, 26, 27, 55, 56.
79, 123, 147, 175, 185.
211, 216, 217, 218.
Mazaderan, Persia: VI, 45. Mazafran, oued: I, 125. Mazagran, Algeria: V, 151. Mazaron, Spania: III, 552. Mazzara, port din Sicilia:
III, 198; IV, 250. Meandru (valea): I, 183. Meaux: V, 236. Meca: I, 125, 318, 325, 326.
328; II, 50; III, 13.
148, 155, 169, 203, 318; IV, 104. *Kaaba*: III, 318.
MEDICI (familia): II, 158, 173, 190; III, 158; IV, 73, 81; V, 270.
MEDICI (Caterina de): I, 350; III, 346; IV, 8, 10*5, 127*; V, 144, 162, 166, 167, 172, 185, 196, 198, 199, 200, 333, 335, 339, 341, 365; VI, 15, 109.
MEDICI (Cossimo I de), duce al Toscanei: I, 84, 21*8, 243, 25*3, 274, 279, 28*7, 301*; *UI*, 216, 226; IV, 46, 73, 75; V, 40, 46, 52, 75, 82, 170, 238; VI, 13.
MEDICI (Ferdinand de): I, 256.
MEDICI (Francesco de):
III, 158; V, 310.
MEDICI (Giuliano): IV, 214.

MEDICI (Giulio de), vezi
CLEMENT al VII-lea, papă. MEDICI (Lorenzo de), zis Magnificul: IV, 43, 46.
332 MEDICI (Maria de): I, *242*;
IV, 222; VI, 126.
MEDICI (Pietro de): III.
216.
MEDINA (Bartolomeo di): III, 30.
MEDINA (Pedro di): IV, 19.
Medinaceli: II, 46.
MEDINA CELI (duce de), viceregе al Siciliei: I, 210; III, 38, 39; IV, 254; V, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 128, 129, 132, 134, 150, 334, 338.
Medina del Campo: I, 112, 340; II, 17, 59, 106, 152, 159, 183, 192, 194, 247, 249, 258, 267, 35*2, 380, 388*; III, *2*4, 53, 56, 57, 79, 140, 208, 228; IV, 24, 231; V, 336, 372.
Medina de Rio Seco: IV, 24.312
MEDINA SIDONIA (ducele de): I, *269*; II, 47 48; III, 281, 282, 283; IV, 15, 20, 263, 267.
Mediterana: fiind constant citată de-a lungul întregii cărţi, n-am considerat că trebuie să indic paginile în care este vorba despre ea.
Megeza (munte): I, *100*.
Mehedia, Tunisia: V, 175.
MEHMET ALI, prim paşă: VI, 12.
MEHMET SOKOLLI, paşă şi Mare Vizir: I, 63; III, 204, 265, 351, 360; V, 37, 216, 219, 233, 272, 273, 274, 276, 306; VI, 9, 10, 12, 15, 18, 23.
Meleda, insulă dalmată: I, 262, 273.
MELENDEZ (Pero), comandant al flotei spaniole:
III, 36, 39.
MELFI (prinţ, de), amiral al lui Filip al II-lea: V.
149.
Melicha, Malta: V, 324. Melilla: I, 213; IV, 255, 258.
261, 263, 265; V, 53, 156.
191, 312. MELINCHI, negustori din
Florenţa: III, 227. MELLERIO (familia): I, 88.

MENASSE BEN ISRAEL, ambasador la Londra: IV.
175. MENDES, negustori evrei din Florenţa: III, 227; IV, 188.
MENDO DE LEDESMA (Don Diego): III, 345 – 347.
MENDOZA (casa): IV, 147.
MENDOZA (Bernardino de), ambasador spaniol: III, 111, 264, 265; V, 22.
MENDOZA (Don Francisco de), căpitan general al galerelor Spaniei: V, 156.
„MENDOZA (Hieronimo de):
V, 266.
MENDOZA (Don înigo de), ambasador al lui Filip al II-lea la Veneţia: III, 78, 368; IV, 12; VI, 146.
MENDOZA (Don Juan de):
III, 32; V, 120, 137, 151.
167, 17*3, 184*.
MENDOZA Y BOBADILLA (cardinal Francisco): IV, 50.
MENENDEZ D'AVILES (Pedro): V, 238.
MENENDEZ MÁRQUEZ (P.): II, 131.
MENZE, firmă ragusană de transporturi: I, *395*.
Mercantour, Alpi: I, 6*0, 94*.
Merchant Adventurers (Asociaţia): III, 255.
MERCOEUR (Philippe Em-manuel de LORRAINE, duce de): IV, 211; VI, 119, 122, 128.
MERGURIANO (E.), general al ordinului iezuiţilor: – VI, 63.
Merindol: I, 99.
MERINIZI: I, 321.
MERRIMAN (Roger B.): Vr" 75.
Mers-el-Kébir: I, 213, 245;
IV, 255, 256, 258, 261.
262; V, 153, 154, 190.
383 – Mesolina: I, *100*. Mesopotamia: I, 140, 201.
Messina: I, *6*6, 194, 209, 234, 23*5, 243, 252*; II, 7, 133, 172, 175, 177, 192, 221, 224, 244, 299; III, 115, 188, 200, 230, 231, 233, 245, 248, 254, 354; IV, 46, 64, 74, 231,

247, 250, 257, 278, 282, 283, 294, 295, 297, 299; V, 34, 41, 120, 122, 123, 125, 127, 128, 136, 147, 150, 155, 190, 192, 193, 231, 266, 288, 289, 317, 320, 323, 344, 345, 346, 348, 351, 356, 366, 370; VI, 9, 81, 140, 144, 145. (biserica Santa *Maria, delle Grazie*). IV, 292. strâmtoarea: V, 34; VI. 140. Mestre, aproape de Veneţia:
II, 330.
Metelin: I, 208; II, 139;
III, 20*4, 237*.
Metohidja (câmpia): I *105*. METTERNIGH: I, 294. Metz: IV, 83; V, 40, 341. Meuşa: I, 363.
Mexic: I, 152; IV, 259.
Mezzo (insula), în faţa Ra-gusei: I, 258; IV, 99.
MIANI (Gemma): III, 31.
MIGAS, vezi NAXOS (duce de).
MICHELANGELO: IV, 213, 342.
MICHELET (Jules): I, 291; II, 12, 20, 158.
MIGHELOZZO, sculptor: I, 232.
MUCHIELI (Lic), ambasador al Veneţiei: V, 128.
MICRO (Gjnvanni), eretic napolitan": IV, 112.
Middleburg: III, 165; IV, 222.
Miedas, Spania: IV, 155.
MIGNET (Auguste): V, 54.
MIHAI VITEAZU: I, 153; VI, 96, 97, 98.
Milano: I, 83, 8*8, 10*5, 13*7, 13*8, 154, 356, 365, 367, 368, 37*5, 399*; II, 49, 85, 155, 156, 161, 169, 177, 179, 185, 186, 192, 194, 243, 258, 259, 262, 263, 283, 294, 30*6, 31*1, 33*8, 381, 382*; III, 43, 44, 50, 51, 54, 70, 115, 119, 120, 157.163, 196, 262, 303, 326, 329; IV, 48, 49, 51, 75, 82, 184, 19*3, 267*; V, 21, 55, 64, 67, 80, 99, 100, 120, 163, 234, 282, 312, 337, 347, 377, 382; VI, 78, 123, 147.
Hanul *La Trei Regi*: I, 369. *Poarta Bealrice*: II, 49.
Milazzo, Sicilia: IV, 250.
Milet: I. 203.
Milo: V, 12.2.
MILO (Giovatmi di), ragu-san: III. 46.
Mincio: II, 88, 282.

Mingrelia: I, 20*2, 240*; VI, 45.
MINGUEZ (Juan), vezi NAXOS (duce de).
Minho, provincie din Portugalia: I, *162*.
Minorca: I, 274, 279, 301; IV, 290; V, 155; VI, 139.
MIOTTI (G.): III, 368.
MI QUE, vezi NAXOS (duce de).
MIR (conte de): I, 135.
MIRALL BEY: VI, 56, 57.
MIRANDA (conte de), viceregе al Neapolelui: VI, 81, 84, 139.
Mirandola: III, 131; V, 37; VI, 27.
Măsurata (Capul), Africa: I, 252; IV, 260.
Mitidja: I, 117, 123, 125, 129, 148, 151, 153.
Minerii (Marea): I, 340, 402, 409; II, 125; III, 139, 227, 275; V, 253.
Mljet, vezi Meleda.
Moartă (Marea): *1, 61*.
MOCENIGO (Giovanni), ambasador al Veneţiei la Paris: IV, 78.
MOCENIGO (Pietro), doge: I, 128, II, 257; V, 365.
Modena: I, 47; II, 151.
MODICA (conte de), fiu al Almirantelui de Castilia: IV, 17.
Modon. oraş din Moreea: I, 239; III, 167, 251; IV, 243; V, 143, 202, 304, 318, 319, 349, 354, 355, 356; VI, 81, 136, 144.
MODON (Guillaume de):
Mogadiscio, port din Somalia: I, 25; VI, 56.
Mohács (bătălia de la): IV, 3
329; V, 25.31
MOHAMED KHOBABEN DE, şah al Persiei: VI, 44.
MOHEAU (M.), istoric: II, 170.
MOLARD (Simon), autor satiric: IV, 222.
Moldova: I, 153, 204, 349, 353; III, 197, 268, 355, 359, 360; VI, 96, 97.
MOLINO (Francesco de):
II, 338; III, 258.

MOLINO (Francesco), căpitan din Brescia:
MOLLART (baron): VI, *157*. Moluce: III, 148, 163. Mombassa, Africa: VI, 56.
57. Monaco: I, 195; II, 44;
III, 139, 168, 172.
Monastir: I, 76; VI, 19.
MONCADA (Hugo de): IV.
263. MONCADA (Don Miguel de), viceregе al Sardiniei: IV.
253; V, 315. MONCHICOURT (Charles):
IV, 118.
MONDEJAR (marchiz, apoi duce, căpitan general al Granadei, apoi viceregе al Neapolelui: IV, 75, 76, 148, 151; V, 259, 260; VI, 16, 17, 19, 27.
MONDOUCET, reprezentant francez în Ţările-de-Jos: III, 42.
Monemvasia, vezi Malvasia.
MONTUC (Blaise): IV, 60;
V, 29.
(fiul lui): V, 215. MONTUC (Jean de), episcop de Valence: I, 350; V, 196.
Monopoli, Apulia: IV, 248, 250.
Mons: V, 336, 339, 340, 341.
346. Monselice: I, 146.
Montagnac, aproape de B6-ziers: I, 382.
U MONTAGNE (Robert): I.
MONTAI GNE: I, 80, 83, 123, 130; II, 21, 33, 83, 187; III, 224; IV, 108, 222.
MONTALBANO (Juan Battista), agent spaniol: VI, 157.
Montalcino („republica” aproape de Siena: V, 51.
Montalto, posesiune a ducelui de Parma: III, 194, 197.
MONTEHRESTIEN (Antoine de): 30, 32; IV, 53, 70.
Monteontour: V, 254.
MONTELEONE (ducele de): V, 133.
MONTELUPPI (familia), antreprenori de transporturi:

I, 372.
MONTERIN (U.): II, 70.
Montferrat: I, 116, 194.
MONTIGNY (François de LA GRANGE D'ARQU-IEN), senior de: II, 272.
MONTLUC, vezi MONTUC.
Montluel, Am: III, 67, 7*0, 95*.
Montmelian: V, 124.
MONTMORENgy (casa de): IV, 15; V, 219.
MONTMORENgy (Anne), duce de: V, 23.
MONTMORENgy (Henri I), conetabil: I, 292; II, 18; IV, 15, 281; V, 26, 38, 67, 73, 254, 341; VI, 107, 108, 114, 130.
MONTORIO (Battista), negustor la Genova: II, 336.
Montpellier: I, 148, 378, 382; II, 32, 120, 157, 160, 220, 243, 333; III, 18, 183; IV, 221; VI, 107.
MONVERANT, protestant din regiunea Foix: VI, 122.
MORAND (Paul): II, 9.
MORAT AGA, din Tripoli: IV, 161; V, 37.
MORAT BEY, „căpitan general al uscatului şi mării din zona Algerului: IV.
317.
Morava: III, 312. Moravia: I, 353; II, 307. Morbegno, Lombardia: I.
365. Moreea: I, 87, 167; II, 17.
36, 99, 288; III, 313;
IV, 113, 184; V, 259.
278, 319, 324, 343, 348.
349, 350, 353; VI, 8, 9. Morena (Sierra): 111.
MORO (Lodovico): 1, 138. MORONE (Giovanni): V, 305.
MOROSINI (Andrea); ambasador veneţian: III, 160, 161.
Moscova: I, 345, 346, 350, 35*8, 389*; III, 151, 218, 317; V, 325; VI, 96.
Moscovie Companie: IV, 101.
Mostaganem: L 21*3, 336*; IV, 254, 29! VI, 116, 152.

Mostar, Herţegovina: I, 114;
II, 147.
Mouans Sartoux: IV, 11. MOUCHBRON (Balthasar de), armator olandez:
III, 273.
MOULEY HAGEN, vezi
MULEY HASSAN.
MOULEY HAMIDA, vezi MULEY HAMIDA.
MOULEY MAHAMET, vezi MULEY MAHAMET.
Moulins: VI, 114.
Moulouya: I, 109; II, 286; III, *25*.
MOURA (Christoval de), diplomat portughez în serviciul lui Filip al II-lea: VI, 63, 66.
MOUSA (Manşa), rege din Mali: III, 13.
Muhlberg: V, 20 – 24, 27, 42.
MULEY HAMIDA, rege al Tunisului: V, 264, 266, 371, 373.
MULEY HASSAN, rege al Tunisului: IV, 119; V, 264.
MULEY MOHAMET, frate al lui MULEY HAMIDA:
V, 373.
Mulhacen, munte din Spania: I, 62.
MULLER (Bernardj: I, 368.
Mţ) LLER (Elli): I, 178.
MULLER (Thomas), funcţionar al Fuggerilor: III, 40, 43.
München: I, 114; IV, 221.
Muntenegru: I, 6*2, 98, 101*.
MUNZER (doctor Hierony-mus), călător: IV, 141.
MURAD al III-lea, succesor al lui Selim al II-lea: III, 352; VI, 1*5, 3*8, 54, 93, 98.
MURAD al IV-lea: III, 353.
MURAD PAŞA, mare vizir:
I, 187.
Murano, vezi Veneţia. MURAT (prinţ): II, 332. Murcia: I, 110, 135, 141;
II, 21, 48; IV, 138; V.
2 58

MURILLO: IV, 219. MUSACHI: III, 312; IV.
29. MUSTAFA I, sultan: II.
331 MUSTAFA PAŞA, seraschier
VI, 28.
(fiul lui): VI, 44, 50.
MUSTAFA AGA: IV, *317*.
MUSTAFA, fiul lui Soliman Magnificul: V, 14.
MUSTAFA KEMAL: I, *95*.
MUZEKIE, vezi MUSACHI.
M'zab, Sahara septentrională: I, 302.
Mzerib, la sud de Damasc: II, 249.
N
Nadino, pe ţărmul dalmat:
IV, 240... Naissus sau Nissa, Iugosla*u* via: IV, 117. J
antes: III, 42.345; IV 183, 281; V, 314. (Edictul de la): IV, 190; V, 221. a o (Capul), aproape de Valencia: I, 201, 211. „APOLEON I: I, *102*; II.
300; III, 317. apoli di România, vezi
Nauplie. NAPOLLION (Samson): I.
288.
Narbonnais: VI, 488. Narbonne: I, 132, 133, 148, 259, 378; V, 194; VI, 108, 109. Narenta: I, 114, 230; II.
9*6, 114*; IV, 285. Narva, Estonia: I, 345, 347.
35*8, 389*.
NAŞI (Joseph), vezi NA-XOS (duce de).
NASSAU (Louis sau Ludovic de), frate al prinţului de Orania: V, 224, 252, 314, 333, 336.
NASSOUF AGA, confident al lui Piali Paşa: V, 130.
Nauplie: IV, 240.
NAVAGERO (Andrea): II, 26.
NAVAGERO (Bernardo), ambasador veneţian: II, 133; IV, 19.
NAVAGERO (Bernardo), bancher veneţian: II.
264; V, 80. Navarin: V, 133, 187, 349.
353, 354, 355; VI, 145.
149. Navarra: I, 7*4, 10*5, 166.
340; II, 107; III, 210.

321; IV, 140, 255; V.
129, 165, 198, 312, 336;
VI, 77.
NAVARRO (Pedro): I, *252*. NA VAS (familia): IV, 22. NA VAS (marchizul de Las):
IV, 21. Navas de Tolosa (cătun din provincia Jaén: I, 212.
Naviglio grande, Lombardia: I, 138, 139.
Naviglio interno, Lombardia: I, 138.
Naxos: I, 284.
NAXOS (duce de): III, 360; IV, 45, 179, 188, 189, 231, 232, 274, 275, 309, 310; VI, 9, 12.
Neagră (Marea): I, *9*6, 153, 180, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 20*8, 24*6, 260, 261, 291, 310, 340, 343, 344, 346, 349; II, 95, 123, 154, 158, ’188, 189, 192, 199, 203, 239, 261, 319; III, 9, 215, 249; IV, 73, 162, 266, 295; V, 144, 255, 256; VI, 13, 52, 89, 138.
Neapole: 47, 63, 87, 8*8, 95, 103, 10*5, 128, 132, 135, 142, 177, 195, 209, 210, 217, 219, 221, 226, 227, 235, 258, 260, 26*6, 27*2, 276, 277, 288, 357, 367, 385, 404; II, 13, 1*8, 2*7, 36, 47, 85, 87, 92 – 9*5, 111, 11*3, 134, 149, 160, 169, 173 – 175, 177, 192, 194 – 196, 198, 199, 20*4, 21*1, 222, 249, 251, 282, 288, 294, 298, 299, 30*6, 31*1, 320, 322, 332, 344, 351, 354, 358, 369, 370, 371, 377; III, 12, 14, 45, 46, 47, 48, 50, 54, 59, 70, 102, 111, 114, 116, 119, 120, 12*5, 13*4, 153, 157, 194, 205, 209, 220, 23*3, 23*7, 248, 258, 261, 302 – 305, 312, 322, 326, 329, 337, 355, 356; IV, 11, 12, 13, 52 – 27, 33, 47, 50, 53, 64, 69, 71, 75 – 79, 84, 119, 152, 185, 188, 192, 197, 207, 216, 219, 246 – 251, 257, 259, 281, 282, 283, 297 – 301; V, 16, 17, 29, 35, 48, 54, 55, 61 – 68, 8*0, 8*4, 114, 120 – 128, 131, 133, 142 145, 147, 149, 152, 155 157, 169 – 17*6, 18*4, 185
187, 188, 190, 191, 194.
234, 209, 210, 214, 224.
23*0, 24*0, 259, 262, 281.
282, 286, 315, 317, 321.
324, 347, 357, 366, 370.

372, 374, 378, 380, 381;
VI, 16, 17, 19, 25 – 28.
33, 34, 78, 82, 123, 136.
140, 141.
(*Archivio di Stato*): III.
481.
Arte di Santa Lucia: II.
196.
Mandracchio: I, 299.
Muntele de Pietate: III.
482.
San Giovanni (poarta):
II, 197.
Sant' Elme: II, 197.
Spitalul *Santa Casa dell*
Anunziata: III, 482.
Zecea: III, 58, 59.
Nedj, stepă din Arabia: I, 322
NEF (John U.): II, 330, 334; III, 20.
Nefta, oază din sudul tunisian: II, 68.
NEGRI (Negron de), prigonitor al evreilor la Genova: IV, 194.
Negro (Capul), coasta o. oidentală a Africii: III, 248.
NEGRON (Ambrosio): II, 40.
Negroponte: I, 207; II, 239, 261; V, 187, 318, 367; VI, 181.
NEMOURS (Jacques de să-vois, duce de): II, 218; VI, 107.
Nepi: V, 207.
Nepta, vezi Nefta.
NERI (Sfântul Filippo de): IV, 219.
NERINGHIA (Luca şi Giacomo), proprietari de nave: III, 297.
Nerticaro, Calabria: I, 260.
Neubourg, Bavaria: IV, 111.
Neusohl, Ungaria: III, 9.
Neutra, Ungaria: IV, 246.

Nevada (Sierra): V, 258.

NEVE (Juan), proprietarul unei *filibote*: NEVERS (Charles de Gonzaga, duce de): III, 368. NEVERS (Louis de Gonzaga, duce de): V, 74. NEWBERIE, călător englez din secolul al XVI-lea:

III, 129, 168. Niceea: I, 124. Nicomedia: I, 260; III, 191. Nicosia: I, 207, 283; II.

222, 223; V, 283, 289. NICOT (Jean): III, *151*.

207; IV, 52, 105, 378;

V, 117. Niebla (comitatul de): IV.

II, 114.

NIETO (Juan), cărăuş: II.

359.

NIETZSCHE (F.): IV, 115. Niger: I, 298, 306, 311;

III, 13, 14, 15.

Nil: I, 311, 327, 331; II, 68.

87, 88; III, 144, 198.

203, 318.

(delta): I, 124, 163; II.

68.

(ţinutul): I, 316. NINO (Rodrigo), ambasador al lui Carol Quintul: II.

335. Nio, insulă din Arhipelag:

IV, 240.

Nisa: I, *9*4, 194, 21*8, 270, 399*; II, 220; III, 189;

IV, 105, 223; V, 14, 41.

71, 75, 131, 176; VI, 112.

Niş: IV, 72; V, 218. NOBILI, agent toscan: III.

45; V, 234, 263, 2 70. NOGARET DE LA VALE T-TE (Bernard de): VI.

111, 112. Nota, oraş din ţinutul Neapolelui: I, 135; IV, 250. Nolseta, oraş din Italia: IV.

250. Nord (Marea): I, 254, 340.

359, 360, 370, 406, 408;

II, 126, 259; III, 139.

256, 263, 275; IV, 195)... *M*

V, 220. „f

Normandia: I, 342; II, 14; V, 77, 291; VI, 106.
Norvegia: II, 130.
Norwich: V, 220.
Novalessa, sat din Savoia: I, 364.
Novarese, regiune din Novară: I, 138.
Novi-Bazar: II, 96, 257.
NOVOSSILTSOF, ambasador rus: I, 346.
Noyon: V, 70.
Nuits-Saint-Georges, Burgundia: I, *105*.
Numidia: IV, 118.
NUNES (RuiJ şi fiul său, marani portughezi din An vers:
Nürnberg: I, 89, 330, 350, 351, 356, 367, 369, 371, 372, 374, 375, 377, 39*7, 39*9, 407; II, 194, 230, 243, 257, 263; III, 140; IV, 43, 117, 159, 163.
Nurra, Sardinia: I, 77.
O
OCCHINO, vezi OCHINO (Bernardino).
Occident: I, 67, 73, 132, 151, 179, 202, 228, 233, 235, 240, 241, 260, 281, 297, 313, 329, 358; II, 96 100, 177, 178, 192, 201, 203, 243, 244, 248, 249, 287, 298, 362, 366; IV, 27, 28, 30, 32, 33, 46, 54, 86, 98, 103, 120, 130, 177, 191, 199, 212, 247, 266, 293, 306, 333; V, 35, 110, 113, 116, 135, 171, 187, 192, 196, 205, 275, 326, 347, 348, 368; VI, 46, 88, 98, 136, 147, 148.
creştin: IV, 159 – 165, „, 170, 179, 211, 235, 236; *1 V*, 173, 185, 271, 282.
OCHINO (Bernardino), predicator catolic convertit la protestantism: IV, 110.
Oder: I, 363.
Odessa: I, 89; II, 36.
Odiseea: II, 214.
OESTENDORF (Dr. Gehr van)
Oglio, râu din Lombardia: I, 133; II, 88.
Oisans: I, 165.
OLAGUE (Ignace): II, 75.
Olanda: I, 261, 266, 291, 325; III, 271, 277, 278, 281,

284, 287, 289, 369;
IV, 239.
Olimp (muntele): I, *94*.
OLIVARES (conte duce): I, 292; II, 373; III, 61, 83, 322; IV, 194, 201;
V, 311.
OLIVARES (ducele de), viceregе al Neapolelui: IV, 22.
OLIVARES (familia): I, 59. Olivenza (fort), Portugalia: VI, 67.
OLIVIERI, arhitect: IV, 216.
OLMEDES (Juan de), spaniol. Mare Maestru all Ordinului Cavalerilor de Malta: V, 34.
OLMO (Dall'), consul vene-fian la Lisabona: III, 160, 161.
Ombrone, râu în Grosseto: I, 130.
OMEIAZI: I, 212.
OQBA: IV, 122.
Oran: I, 63, 82, 110, 185.
212, 213, 252, 310, 317, 319; II, 46, 50, 221, 269; III, 13, 14, 15, 22, 193, 248; IV, 67, 175, 19*2, 20*8, 255, 256, 258, 260, 261, 263 – 26*5, 274, 27*6, 289; V, 68, 116, 117, 133, 14*3, 15*1, 153, 155, 156, 157, 190, 210, 315, 383; VI, 2*1, 132*.
Oranais (ţinutul): I, 331.
Oranais (sud): I, 331; II, 50.
Orania: V *29*
sgis
194
Ortona a Mare Ora, *A*-Abruzzi: V *l'i-t9* din i

de):
fii îi fitil
7, 229? J o7/ *23, 365 VI a) \z327
Silfi
«8.6S» S 248 JV
2 «3
Lfe-f-u II. 87 238 rrr26 335; 60> 124, 142 /fi» 9 10

ST410 *3
e d, 201
50.
168.
Pacific 334
246.
*0*2, 53 vi> * «.
Silă;
343, 368 VI A88 S”.
capul): iv, 249
orhrenni? a°ilto-Ouatgla, oraş din lk a geria” a; fcW
°UDEGHERSTE (*p**
361. P al Bea: *11*.
Oviedo: I «o. m
W, 67. HI343;
P
320
e):
Rl 214
I
385, Jiy. S378 – 38;
„O, 120”. VI«6, *Arsenalul*: V qio
3— Saint-An’oine: Saint-Lazare: V 5»
… *S*:
Parma: 1 i7 9” „Tr
HI, 45 5Î 273; „—.151;
V 30, J37 w 70 213 VI, 29 38, 46, 47
Ife A—04; v
Pas-de-Calais: n 997
IV, 3 lj lana] golfului… Passau: V 43
tratatul de ia) v…
Patras: VI, i41
Paţii, Q oraş din Sicilia: *IV*>
65, 66 67 *ăov> 5 i*64 iol *207 68*> 69 *92*
ec «*Serba*: *în*
(canalul); (ducatul);
M

342
Piş
1
— L96
110. bearnezi:
107.
7 f;
345
34.
«:
III

Ple
134
*PETR*E*Moj* * *128*.
8
francezi negustor p. 47”.
V, 95.
Porto Farifia, Tunisia: V, 18, 373, 383.
Porto Ferrario, Elba: I, 208, 274, 279; V, 46.
Portofino: III, 56.
Porto Gruaro, port între Grado şi Veneţia: I, *396*, III, 195; IV, 62.
Porto Longone, Elba: V, 46.
Porto Mauricio, oraş din Li-guria: V, 150.
Porto Piccolo: VI, 19.
Porto Vecchio, Corsica: V, 164.
Porto Viro, delta Padului: I, 131.
Portugalia: I, 91, 12*5, 15*6, 259, 289, 340, 402, 405, 406, 407; II, 23, 32, 87, 92, 107, 160, 171, 241, 249, 251, 281, 282, 283, 285, 301, 306, 325, 361; III, 16, 40, 64, 102, 106, 122, 125, 132, 140, 141, 143, 149, 151 – 154, 158, 159, 160, 164, 191, 206, 208, 213, 245 – 247, 265, 274, 280, 288, 306, 320, 324, 346, 358; IV, 14, 45, 51, 64, 72, 86, 87, 104, 107, 138, 158, 172, 174, 177, 179, 183, 200, 231, V, 11*4, 18*3, 275: 326, 336, 384; VI, 7, 22: 27, 29, 30, 34, 36, 44, 56, 57, 61 – 67, 69, 113. Posada, Sardinia: II,

252. Posen, vezi Poznan. POSTEL (Guillaume), umanist şi orientalist: IV, 107.
Postojna, Slovenia: I, 114.
POTIER (Guillaume). breton, căpitan de navă: III, 247.
Potosi: I, 405; II, 147; III, 30, 107; IV, 99.
Poznan: I, 350, 354.
Pozzuoli: IV, 299.
Praga: I, 356, 376.
PRESCOTT (William), istoric: V, 83.
Preveza: I, 239, 242; IV, 288, 329; V, 14, 115, 133, 214, 318, 367, 368.
PRIEUR (Le), proprietarul unei corăbii normande: III, 249.
Prilep, oraş din vechea Serbie: II, 154.
Primolano, sat din Alpii din Vicenza: I, 364.
PRINLI (Antonio), negustor veneţian stabilit la Constantinopol: III, 215.
PRINLI (banca): III, 116.
PRINLI (Girolamo): I, 368, III, 140.
PRINLI (P.), ambasador al Veneţiei: II, 271.
PRINLI (Zuan): III, 214.
Prizen, oraş din vechea Serbie: II, 154.
Procida, insulă din Marea Tireniană: V, 70.
PRODANELLI (Niccolò), negustor ragusan: VI, 19, 23, 28, 32.
(Marino, fratele său): VI, 28.
Prolog, trecătoarea: I, 50.
Propontida, vezi Marmara.
PROVENCE (Charles d'An-jou, conte de): VI, 121.
Provence: I, 67, 116, 134, 143, 177, 178, 21*8, 26*2, 25*8, 27*1, 274, 381, 385; II, 1*2, 27, 7*9, 11*8, 13*7, 185, 285, 287, 291, 300, 327; IV, 50, 60, 12*3, 12*6, 183, 286, 300, 301; V, 161, 162, 171, 172, 173, 199, 314, 336; VI, 106, 107, 110 – 114, 116, 119, 122, 138, 162.
Provence (Basse): I, 85, 117.
Provence (Haute): I, 7*6, 103*.

122, 16*9, 171*. PUERTO CARRERO: V.
379, 380. Puerto di Santa Maria: I.
214; II, 108; III, 157.
209; V, 157; VI, 68. Puerto di San Vicente: II.
300.)
Puerto Figueredo: VI, 141. Puerto Hercules, vezi Porto
Ercole.
Puertolongo: V, 354. Putignano: I, 110.
Q
Qairouan: I, 320; V, 17, 119, 125.
Quarnero (golful): I, 273; II, 258.
QUESADA (Carillo de), căpitan în armata de uscat spaniolă: V, 157.
QUEVEDO (Francisco de): IV, 202.
QUIJADA (don Luis de), preceptor al lui Don Juan de Austria: V, 267, 315.
QUILLAN (pădurea), aproape de Carcassonne): V, 193.
QUINET (Edgar): IV, 112.
QUIRINI (familia): IV, 240.
QUIRINI (Marco), prove-ditor: V, 319, 350.
QUIROGA, *visitador*: 1, 284; V, 125.
QUIXADA, vezi QUIJADA.
B
Raab, Ungaria: IV, 246.
RABELAIS: I, 198; II, 18, 94, 216; IV, 105, 216.
RAFAEL: IV, 213, 214.
RAGAZZONI (Giacomo), proprietar de corabie: III, 559.
RAGAZZONI (Jacopo), secretar al Senatului veneţian: III, 258; V, 306, 308.
Ragusa: I, 106, 111, 113, 114, 115, 116, 194, 226, 227, 231, 23*2, 24*9, 258, 259, 264, 267, 273; II, 35, 48, 51, 52, 58, 95, 106, 134, 138, 154, 155, 156, 160, 173, 175, 180.
184, 185, 189, 244, 356, 357, 367; III, 21, 46, 54, 55,

152, 155, 197, 202, 214, 215, 245, 256, 25*9, 29*3, 294, 351; IV, 46, 99, 130, 163, 184, 185, 196, 298; V, 112, 134, 186, 213, 230, 319, 333, 364; VI, 26. *Palatul rectorilor*: II, 189.

RAMBOUILLET (cardinal de), ambasador al Franţei: II, 49, 218; IV, *127*; V, 162, 309.

RANKE (Leopold von): I, 43; III, 306, 363; V, 7, 9, 229, 385.

Rapallo: IV, 99.

Raţiară, vechi oraş din Dalmaţia: IV, 117.

RAUERS (F. von): I, 359.

RAVASQUEZ, bancher genovez: III, 116.

RAVEL, om de afaceri: I, 133.

Ravenna: I, 7*7, 157*; IV, 49.

Ravensburg sau Ravens-bourg: III, 140.

Razas, ţărani răsculaţi din Provence: IV, 77.

RAZILLY (Isaac de), cavaler de Malta: II, 279.

RAZZI (S.), istoric al Ra-gusei: IV, 111.

Râart (bazinul), Roussillon:

I, 143.

RESCALDE (Juan de), comandant al unei flote spaniole: III, 39.

RecanaO, stat pontifical: I, 227, 249; II, 341.

REGI CATOLICI, (vezi şi FERDINAND CATOLICUL): I, 112, 213, 316;

II, 195, 306, 310, 311;

III, 17, 303, 306, 320.

321, 327, 341, 349; IV.

139, 154, 178, 195, 199.

200, 230.

Reggio di Galabria: II, 249; IV, 76, 246; V, 4*1, 84*; VI, 141. Roinosa, Munţii Cantabrici:

I, 83. Remesiana, vechi oraş din

Dalmaţia: IV, 117. Renania: I, 88. RBNARD (Simon), ambasador imperial la curtea regelui Franţei: V, 27, 28, 29, 36, 37, 48, 67. RENAUDET (Augustin): I.

294. RENEE DE FRANCE: IV.

110.

Rennes: I, 379. REQUESENS (Don Berenzuer de): V, 145. REQUESENS (Don Luis de), Mare Comandor al Castiliei: II, 40, 218; V, 207, 208, 209, 317, 325, 347.
Rethymo sau Retimo, port din Candia: III, 264; V, ŞI 8
REUMONT (von): I, 131. Reval, Estonii: II, 256. Rgueibat (tribul).: I, 317. Ribagorza (comitatul de).
Aragón: IV, 60. RIBERA, guvernator în Bari şi Otranto: IV, 297. RIBERA, pictor: IV, 219. RIBERE (João), proprietar de corabie, portughez: III, 246.
RICARD (Robert): IV, 259. RICARDO, agent toscan:
III, 271.
RICARDO (Samuel): III, 61. RICASOLI, negustori din
Florenţa: III, 227. RICHARD INIMĂ DE
LEU: I, 63;
RICHELIEU (cardinalul de): II, 131; III, 322.
RICHELIEU (ducele de):
I, *104*, IV, 233. RIDOLFI (conspiraţia lui): V, 326.
RIEGL (A.), istoric: IV.
212.
Rif: I, 65, 67, 6*8, 93, 96*. Riga: Iii, 568. Rimini: I, 113, 222; II, 88. Rin: I, 363, 366, 369, 370.
379; II, 87, 90, 235;
III, 77; IV, 116, 160;
V, 40.
Rio, Elba: I, 219.
Rio de la Plata: I, 405; III, 124.
Rio Marina, Elba: V, 46.
Râpa Grande, port din Roma: I, 219.
RIZZO (Cesare), corsar sicilian: IV, 296.
Roanne: I, 378; II, 272.
ROCAFULL (Don Juan de):
VI, 25, 26.
ROCCA (Renuccio della):
IV, 9.
Roccella, Calabria: III, 198. Rochelle (La): III, 145, 250.
259; V, 311, 314, 337.

365; VI, 66.
(pacea de la):
Rochetta, Djerba: V, 291. Rocroi (bătălia de la): IV.
201.
Rodopi: IV, 131, 136. Rodos: I, 184, 194, 195, 207.
240, 273, 285; II, 23, 46.
221; III, 46, 217; IV.
191, 242, 282, 288, 291.
293; V, 13, 34, 193, 211.
289, 324, 349; VI, 8, 81.
86, 160.
Rodosto: I, 205; III, 54. RODRIGA (Daniel): IV, 196. RODRIGHEŞ (Diego), maran stabilit la Veneţia:
III, 286. RODRÍGUEZ (Miguelo), evreu stabilit la Veneţia:
II, 96; IV, 188.
RODRÍGUEZ (Ruiz Lopez):
III, 286.
ROE (Sir Thomas), însărcinat englez cu afaceri la Cornul de Aur: IV, 305.
Rognes, sat de-a lungul râului
Durance: II, 185.32".
ROHRICHT (R.), istoric: Romană (Campagna): I, 113.
Roma: I, 63, 69, 77, 78, 81, 124, 129, 142, 148, 149;
82, 86, 88> *98, 99*, 149, IV, 12, 71, 88.
157, 198, 219, 232, 233, ROMANO (Giulio), elev al
268, 278, 286, 288, 295, lui Rafael: IV, 214.
29*6, 303*, 367, 377, 381, ROMANO (Juan Felippo).
399; II, 49 87, 89, 91 călăuză de captivi eva
149, 151, 153, 177, 189, daţi: IV, 290, 310.
194, 195.196, 220, 222, ROMANO (Ruggiero): II.
223, 243, 262, 269, 298; 329; III, 224; IV, 323.
III, 21, 103, 115, 149, 332.
150, 151, 193, 197, 207, România: I, 179; VI, 96.
219, 246, 327, 334, 363, ROMEGAS (Mathurin
365; IV, 47, 51, 54, 62, D'AUX-l'ESCUR, senior
75, 79, 94, 116, 140, 193, de), cavaler de Malta: IV.

196, 211, 212, 214, 217, 292.
218 221 237 308 309 – ROMERO (Juan de): V, 150.
V, 16, 20, 22, 65, 67, 68, ROMIER (Lucien): I, 118;
69, 75, 92, 94, 135, 167, JV, 8; V, 72.
192, 200, 207, 208, 222, Ron: I, 85, 91, 124, 133.
223, 257, 259, 267, 284, 151, 291, 365, 366, 371.
286, 290 *29*6, 306, 308, 380, 382, 384, 385; II.
312, 325, 340, 342, 346 – 9. ’1.72, 74, 137, 152.
348, 371, 383; VI, 6, 30, 154, 272, 359; V, 254;
35, 58, 59, 64, 66, 75, VI, 108.
125 127 128 144 149 Ronda, Spania: V, 270.
165 (Sierra de): V, 271.
Gesic (biserica): IV, 217. RONSARD: IV, 236; V, 75.
San Angello (podul): IV, Roquebrunne, aproape de
62 Menton: VI, 112.
San Spirito (bancă şi ROQUERESBART, propriespital): II, 482. tar de barcă: II, 129.
Santa Maria *Maggiore*: Rosas, sat maritim din Gata-*Sfintul* Petru (bazilica): Ionia: I, 263, 270; V, 24.
TV 9 – 17 100.
„”: „Rosetta: III, 173; IV, 180.
Roma (antică): I, 68, 69, ROSMITHAL (Leon de), no
110, 113, 151 216 275, M1 din Boemia: II, 300.
289, 295 307, 334; II, 90; ROSNE (Charles de SA
111, 9; IV, 123, 211. VIGNY, mareşal de): VI.
Esquihn: 11, 49. j4
Quirinal: II, 49. Roşie (Marea): I, *6*1, 306.
Velabra: I, 113 310> 3 lij 326 j 329 j 334>
Via: Amerina: I, 11*0.338*. n> 13> 83; 239 j 319;
Aurelia: I, 110. ni) 129> 141> 142, 144.
Cassia: I 110.146> i48 154, 166, 174.
Claudia: I 110.317; IV, 238; V, 15, 229.
Flamima: I, 110.255 27§vi 22 55
Romagna: I, 86, 226, 228, ROTH om de aface îi ger *g49*, II, 87, 122, 181; man: III, 159.
ÎŢI 91P 990 – IV «4 Rouen: I, 360, 378, 381, 382;
UI, JIB, *22U*, IV, «4. jj309. nlj 32 j 66> 145)

Homagnola: III, 219.248; IV, 183, 202; V.
17 Roman timperiul): I, 127.168, 314, 334.
s
Rouergue: I, 73, 85; II, 308. ROUPNEL (Gaston): I, 143;
II, 69.
Roussillon: 1, 143; II, 41 87, 174; IV, 87; V, 176; VI, 107.
ROVALESCA, asociat italian al Fuggerilor: III, 165.
Rovereto: II, 339.
Rovigo: I, 147.
RUBENI (David), fals Maesia: IV, 182.
RUBENS: IV, 2J9.
RUBIOS (Palacios), redactor al aşa-numitelor *Leyes de India*: III, 343.
RUBIS (Claude), vezi ruBYS (Claude de).
RUBLE (Alphonse de: V, 73.
RUBYS (Claude de), istoriograf lionez: II, ’345.
RUDOLF (Arhiduce şi apoi împărat: V, 317; VI, 96.
RUfZ (casa): II, 194.
RUfZ (Andrea): III, 42.
RUÂZ DE LA MOŢA (Pedro), secretar imperial:
III, 23.
NĂZ BMBITO (Cosiroo), nepot al lui Simon Ruâz:
III, 8*3, 93*.
RUIZ MARTÂN (Felippe):
I, *47*; II, 351; III, 66;
IV, 201, 324, 332; VI.
163.
IUIZ (Simon): II, 59, 106, 230, 247, 350; III, 57, 8*3, 9*3, 166, 208, 228, 285;
IV, 44, 48, 223.
ULLO (Donato), negustor veneţian: II, 264.
umelia: I, 142; IV, 31.
131; VI, 51, 92. ameli Hisar, oraş în sudul
Bosforului: II, 199. isia: I, 94, 343 – 34*9, 352*;
II, 193, III, 254, 261.

307; V, 272, VI, 44.
JSTEM PAŞA, mare vizir: III, 214; IV, 32;
V, 45, 112, 144.
RUSTICUCCI (cardinal): V, 306.
Rutenia: I, 35 i.
Rwalla, tril) nomad din Siria: I, 317.
RYBARSKI (R.): I, 352.
354.
SAAVEDRA (Don Juan de):
IV, 21.
Sabina: 1, 8*1, 163*.
Sacavem, sat aproape de Lisabona: VI 68.
SACERDOŢI (Vitale), negustor spaniol: I, *399*.
SACHAU (E.J. arheolog: II, 51.
Safed, capitala Galileei: II, 342.
SAFE VIZI (dinastia): I, 327.
Sahara: I, 57, 184, 193, 289, 290, 294, 310 – 312, 315, 317, 326, 327; II, 7 – 10; III, 14, 23, 117; IV, 186, 192.
Sahelul algerian: IV, 284.
Sahelul tunisian: I, 320; IV, 257; V, 16, 17.
Saint-Ange (fortul), Malta:
V, 188.
Saint-Bernard (Grand): I.
365.
Saint-Bernard (Petit): J, 365. Saintdamian: V, 241. Saint-Demetrius: V, 227.
232. Saint-Dénis (bătălia de la):
V, 236. Saint-Dominique (iarmarocul din ziua's/intului): I, 179. Saint-Elme (fortul): Malta:
V, 188, 189, 190, 192.
195. Saint-Florent, Corsica: V, 46.
48. Saint-Germain (edictul de la): V, 276. Saint-Gothard: I, 365, 366.
329
SAINT-GOUARD, ambasador francez: I, 224; II, 242; III, 42; IV, 108; V, 335, 336, 337, 339, 340, 346, 383, 384; VI, *6, 37*.

Saint-Jacques: III, 319
Saint-Jean-de-Luz: V, 196, 198.
Saint-Jean-de-Maltoisie: I, 95.
Saint-Jean-de-Mauriemie: I, 365.
Saint-Leonard, râu din Sicilia: III, 523.
Saint-Malo: III, 32, 256.
Saint-Michel (iarmarocul din): V, 196, 198.
Saintonge: VI, 131.
Saint-Paul-de-Fogossieres: I.
134.
Saint-Quentin: V, 67, 68, 69. Saint-Re-mi: I, 134.
SAINT-SULPICE, ambasador al Franţei: V, 224.
Saint-Valery-en-Caux: III, 248.
SALADIN: I, 63.
SALAH REIS, regel al Algerului: I, 327; III, 23; V, 44, 45, 53, 116, 265.
Salamanca: I, 175; II, 163, 230, 374; III, 103, 343.
SALAZAR (Ambrosio de): IV, 222.
SALAZAR (Christobal de):
III, 156, 161.
SALAZAR (Pedro de): V, 15. Saldas, aproape de Almería:
IV, 150.
Sale": IV; 260, 284; V, 116. Salerno: I, 258; II, 249;
III, 94; IV, 25; V, 41. SALOMON (doctor), vezi
ASKANASI (doctor Salomon).
Salonic: I, 123, 153, 186; II, 87, 183, 261, 306, 341 342; III, 191, 197, 20*3, 23*7, 249.286, 302
Saluzzo: II, 338; IV, 127 180.
(marchizalul de): V, 74, 312; VI, 27.
SALUZZO (marchizul de): IV, 49.
SALVIATI (familia): II, 244.
Salzburg: I, 363.
Samarkand: IV, 120.
SAMMICHELI, arhitect: IV, 159.
Samos: I, 144.
San Biagio (Republica lui), vezi Ragusa.

San Biasio (valea), între Adi-gele inferior şi cursul inferior al Padului: I, 146.
SANCHEZ-ALBORNOZ (Claudio): IV, 200.
SANCHO al IV-lea, rege al Castiliei: III, *25*.
SANDE (Álvaro de), comandant al trupelor de uscat spaniole: V, 121, 131, 132, 145, 191, 210, 231.
Sandomir: I, 357. Sandomato: I, 260. SAxYDOVAL (Fray Luis):
IV, 100.
San Felix de Guixols, Costa Brava: I, 263.
San Giorgio (*Casa di*): II, 158; III, 63, 363, 365.
San Gottardo: II, 50.
San Lorenzo, Spania: VI, 59.
San Lucar de Barrameda: I, 152, 214; II, 108, 127, 129, 247; III, 127, 247, 281, 283; IV, 65; V, 96.
San Matteo del Cliente, port în Calabria: I, 258.
SAN MICHELI (Gian-Giro-lamo), „inzegner": II, 373; IV, 216.
San Sebastiáno: IV, 113; V, 236.
Sansepolero, Toscana: II, 88. SANSEVERINO (Don Ferrantej prinţ de Salerno:
V, 41.
SANSOVINO
216 vuy°. arhitect:
S
IV-Sao Vi.
— Port.
43.
SANTA
134; IV
283:
de
75
În
I
(tterre): rr bardinia: I fi7».
19*4, 200 L%L5 – 12 i*. 266, 275 270 *lU-2 i8, am C*?

79, 2 Sfi *onn*
v v
„203; IV (capul: V.
39, 40; V.
172
IV
327
sault
VIU – lfitibl°ntesă */:
«.
170
f«6.4 i8
345.

Îi.
«3 „334.
I
360; y fi? a cul: HI
Siv2”.
Sciacca, SIP; îi”. n Scoţia! it J6 eZi rlWos
288; iv io»; J11 227
f37 253; 155 – v> 686
Şi.
«5.
SERRES (Oii vier de): I
134.
ŞERVET (Midiei): IV, 111. SERVIER fjean), etnograf: IV, 122.
Sosis, râu piemontez: I, 6.5. Sessa: IV, 78.
SESSA (Ducele de): V, 111, 112, 114, 121, 258, 268, 35*5, 35*9, 370, 372; VI, 12, 149.
Setubal (capitularea oraşului): VI, 68.
Sevilla: I, 151, 152, 212, 214, 287, 340, 371, 379, 401, 405, 407; II, 15, 45, 47, 49, 74, 85, 87, 88, 108, 119, 124, 126, 127, 155, 159, 162, 163, 184, 192, 243, 246, 247, 263, 264, 270, 307, 321, 344, 347, 361; III, 12, 17, 20, 30, 34, 37, 49, 56, 62, 77, 8*3, 8*9, 104, 107, 124, 206, 208, 227,

228, 278, 280, 281, 283, 284, 286, 294, 330, 354, 358; IV, 19, 23.52, 65, 66, 111, 138, 153, 178, 194, 195, 287, 298, 327; V, 14, 90, 91, 96, 101, 103, 157, 15*9, 18*4, 187, 234, 264, 268, 314. *Foburgul Triana*: II, 163.
Seybouse, râu de coastă, Algeria: II, 37.
Seyssel: II, 360.
Sfax: I, 200; V, 16, 175.
SFÂNTUL BARTOLOMEU (Masacrul din noaptea): I, 292; II, 222; III, 41; V, 9, 333, 339, 342, 357, 365, 366; VI, 27, 57.
Sfântul Bartolomeu (Iarmarocul): I, 350.
Sfânta Elena (insula): I, 401; III, 172.
Sfântul Gheorghe (Cavalerii Ordinului): III, 363.
Sfântul Imperiu Romano-German: III, 334.
Sfântul Matei (iarmarocul):
II, 251.
Sfântul Nicolae (golful): III 266.
Sfântul Pavel (Cavalerii Ordinului): III, 363.
Sfântul Petru (Cavalerii Ordinului): III, 363.
Sfântul Ştefan (Cavalerii Ordinuhii): IV, 293.
SFORZA (familia): II, 188, 262.
SFORZA (Francesco): 1*, 10*5, 138.
SFORZA (Hyppolyto): II, 49.
SFORZA (Lodovico): II, 177.
Shantung: II, 236.
SHERLEY (Anthony): I, 215.
Shiraz (vinul de): II, 13.
SHOVE (Dr. P.): II, 76, 77.
Siam: IV, 102.
Sicilia: I, 60, 66, 67, 8*7, 94, 9*5, 116, 142, 178, 201, 207, 209, 210, 211, 212, 216 – 219, 229, 234, 235, 23*7, 25*2, 258, 260, 265, 266, 273, 274, 277 – 280, 282, 297; II, 12, 13, 16, 25, 46, 68, 94, 138, 172, 175, 187, 224, 253, 257, 269, 270, 294, 297, 30*6, 310, 31*6, 328, 370; III, 6, 17, 45.54, 70, 110.
III, 112, 118 – 120, 157.
161, 185, 189 – 191, 195.

196, 198, 202, 203, 207.
219, 220, 223, 229 – 234.
252, 261, 326, 329, 356;
IV, 10, 13, 47, 59, 74.
75, 84, 119, 161, 185.
246 – 254, 257, 262, 263.
269, 281, 288, 295, 297.
298, 301; V, 14 – 19, 29.
37, 45, 5*5, 6*3, 64, 113.
117 – 120, 125, 127, 128
131, 143, 148 – 151, 155.
157, 170 – 173, 175, 176.
186, 189, 191, 194, 195.
210, 211, 224, 23*1, 240*.
256, 281, 28*2, 28*3.307.
315, 320, 324, 353, 369, 370, 372, 374; 378, 381; VI, 12, 77, 78, 79, 82, 8*5, 132, 13*6, 140, 141.
Siculiana, Sicilia: III, 198.
SIEGFRIED (Andrel: II, 10.
Siena: I, 141; II, 159; IV, 81, 216; V, 19, 40, 47, 52, 64, 66, 82, 176.
SIGISMUND al II-lea, rege al Poloniei: I, 346.
Signa, pe Arno – III, 195.
Silezia: I, 370, 373; II, 194.
SILICEO, arhiepiscop de Toledo: V, 54.
SILVA (Guzmán de), ambasador al Spaniei la Londra: V, 237; VI, 16.
SILVESTRI (A.): III, 114.
Simancas: I, *44*, 47; III, 108.
303, 370; III, *89*, 124.
223, 231, 348; IV, 255;
V, 102; VI, 14, 16.
SIMIAND (François): I, *42*; II, 68, 364; III, 104;
IV, 89, 322; VI, 165.
SIMONSEN (Simon), vezi
DANSER (Simon). Simplon: I, 187. Sinan, agent spaniol: VI, 28. SINAN PAŞA, învingător la

D jerba.
— III, 215; IV, 242;
V, 34, 41, 42, 45; VI.
44.
SINAN PAŞA, comandant al armatei turceşti, pacificatorul Yemenului: III, 154; V, 379; VI, 14, 18, 50, 51, 89, 92, 97, 139.
Sinigaglia, stat pontifical: II, 249, 341; III, 197.
Sinope: I, 205.
Sipeniţi (iarmarocul de la), la frontiera Transilvaniei: I, 353.
Siracusa: I, 209; IV, 100.
249, 250, 293. SIRACUSANO (Lamberto): II, 65.
SIRI (Mario): III, 112, 120, 200.
Siria: I, 5*7, 6*1, 63, 76, 15*0, 15*6, 169, 180, 186, 194.
235, 23*9, 24*3, 267, 273, 289, 291, 310, 311, 316, 319, 322, 326, 328, 329; II, 14, 35, 87, 96, 100, 123, 125, 133, 191, 236, 246, 247, 249, 261, 262, 288; III, 9, 10, 11, 129, 143, 148, 150, 153, 155, 156, 158, 162, 166, 167, 170, 17*1, 17*9, 197, 216, 217, 234, 268, 273, 316, 319; IV, 104, 120, 292, 298; V, 230, 256; VI, 48.
Sirmia, partea orientală a Slavoniei: I, 114.
Sissek, oraş din Croaţia: VI, 92.
Sisteron: I, 378.
Sitvatorok (pacea de la): VI, 96.
SIXT al V-lea: I, *102, 164*;
II, 49.196, 362, 374;
III, 365; IV, 75.79, 196;
VI, 76, 125.
Sîciuan: II, 236. Slovenia: I, *9*8, 114, 122;
IV, 245; VI, 90, 91.
Smederevo (bătălia de la):
III, 312.
Smirna: II, 50, 96, 203; III, 61, 194). IV, 303.
SMITH (Thomas), negustor englez: III, 265.
Sniatyn (iarmarocul din), frontiera Transilvaniei: I,

353
SODERINI, negustori italieni: I, 357.
SOETBER (Adolf), istoric:
III, 103.
Sofala, Africa: III, 9: VI, 56. Sofia: II, 357; III, 130, 352;
V, 218, 240, 318.
Soldaia: II, 121.
SOLIMAN al II-lea MAGNIFICUL: I, 239; II, 37, 200, 288, 298; III, 127, 208, 306, 315, 318, 319, 323, 343, 344, 353;
IV, 31, 32, 10*3, 20*6, 231;
V, 13, 15, 46, 109, 115.

195, 211, 215, 219, 229, 273, 274; VI, 43, 46, 49.
SOLIMAN PAŞA, guvernatorul Egiptului: II, 239; VI, 55, 56.
SOLLE (GerhardJ, geograf: II, 67.
Solunto, port din Sicilia: III, 198.
SOMA (Bartolomeo), negustor veneţian: II, 264.
SOMBART (W.): II, 191;
IV, 195.
Somme: V, 69; VI, 122, 123.
Sonde (insulele): III, 163, 284.
Sopoto, Dalmaţia: V, 319.
SORANZO: V, 306.
SORANZO (Giacomo), ambasador al Veneţiei: I, *16*0, 312; V, 114, 343.
SORGO (Andrea din, ragu-san: III, 46.
Soria, oraş din Castilia Veche: I, 174; II, 163.
SORIANO: III, 326.
SORRE (Maximilien): 1, 143;
II, *28*.
Sorrento: II, 169, 250; IV.
249; V, 71. SOTO (Juan de), secretar al lui Don Juan de Austria:
V, 366, 376, 377, 380, 381.

Sottovento, coasta adriatică a Italiei: I, 223; II, 341.
Souakim, oraş din Sudan:
III, 148.
Soummam (valea), Kabylia:
IV, 122.
Sous marocan: I, 72, 142, 214, 324; IV, 196.
Southampton: II, 97; III, 252, 256, 260.
SOUZA (Tome de), amiral portughez: VI, 57.
Sovenazzo (fortăreaţă): IV, 250.
Spălato: I, 115, 194, 232; II, 87, 96 – 99, 103; III, 99, 102, 104, 133, 239, 255; IV, 188, 196, 241.
Spania: I, 39, 4*0, 4*4, 51, 60, 63, 69, 74, 78, 82, 85.
86, 8*7, 99, 10*5, 111, 112.
134, 140, 151 – 15*3, 156*.
*157, 16*1, 173, 174, 185.
194, 196, 201, 214, 215.
217, 231, 234, 23*9, 241*.
*243, 25*2, 256, 257, 260.
277, 279, 284, 289, 291.
293, 294, 296, 29*7, 305*.
321, 335, 340, 341, 364.
375, 378, 379, 381, 384.
38*5, 39*9, 402, 404 – 409.
411; II, 6, 8, 19, 23, 29.
34, 37, 38, 40, 43, 74.
87, 93, 94, 106, 109, 118.
128, 129, 133, 138, 143.
148, 158 – 160, 175, 183.
188, 192, 194 – 196, 204.
218 – 220, 225, 226, 238 – 241, 250, 266, 267, 269.
271, 281 – 283, 286, 289.
290, 292, 301, 302, 306 – 310, 320, 323, 324, 326.
327, 329, 336, 337, 340.
343, 347, 352, 355, 356.
371, 37*4, 377, 378*; III.
8, 12, 13, 1*8, 2*8, 30, 32 – 35, 37 – 41, 43, 44, 45.
48, 49, 54 – 57, 59, 61.

62, 64, 68, 72, 77, 78.
*90, 93, 9*4, 106, 108, 110.
119, 122, 123, 125, 126.
130, 131, 152, 157, 161.
164, 165, 171, 186, 190.
191, 192, 196, 197, 210.
212, 213, 227, 233, 244
247, 258, 262, 267, 271.
273, 274, 277, 280, 281.
284, 288, 303, 306, 307.
321 – 328, 330, 332, 339
341, 343, 344, 345, 348.
352, 353, 35*4, 35*6, 357.
360, 361, 367, 368, 370;
IV, 8, 14, 18, 19, 24.
26, 33, 44, 45, 50, 51.
52, 54, 65, 66, 67, 72.
74, 8*7, 8*8, 103, 107 – 109.
111, 112, 114, 120, 121.
*12*8, 129, 137, 138 – 140.
145, 148, 152 – 154, 156
158, 162, 168, 169, 170.
172, 17*4, 17*6, 177, 179.
180, 183, 192, 194, 195.
198 – 203, 217, 221 – 224.
226, 231, 233, 234, 236.
237, 253, 259 – 26*4, 274, 27*6, 279, 288, 297, 309, 311, 312, 330, 332, 333; V, 21, 24, 29.44, 50, 51.54, 55 – 57, *B*\ 69, 72, 73, 76, 77 – 8*0, 81, 8*8, 90, 91, 92, 98, 99, 102, 103 – 105, 109, 110 – 116, 120, 124, 125, 127 – 131, 134, 136, 143, 151 – 154, 156 – 158, 161, 164, 165 – 169, 171, 172, 174, 177, 178, 18*3, 18*4, 186, 193, 197, 199 – 201, 208, 215, 220, 222 – 228, 231, 232, 234, 252, 254, 257 – 261, 263 – 265, 267, 268, 270, 272, 273, 275, 281, 284 – 286, 306 – 308, 310, 312, 315, 316, 324, 325, 326, 334, 338, 340, 343, 346, 347, 352, 357, 365, 366, 369, 375 – 377, 379, 381, 383, 385: VI, 6, 7, 10, 13, 14, 17, 19, 20,

21, 23, 26 – 30, 35, 36, 44, 57 – 60, 64, 66, 70, 75 – 78, 84, 96, 105 – 112, 114 – 123, 126, 127, 136, 139, 145, 147, 151, 166. *Noua Spanie*: I, 153, 403, 408; II, 15, 121; III, 30, 124, 281; IV, 305;
V, 103.
SPANN (Othmar J, istoric:
VI, 161.
Sparta: I, 62.
SPENGLER (Oswald): VI.
162. Spes (Gueran de), ambasador spaniol la Londra: V, 253.
261.
Spezia: IV, 234; V, 158. SPINELLI (Andrea), notar din Veneţia: II, 103. SPINOLA (familia): II, 193.
374.
SPINOLA (Agostino): III, 40, 51.
SPINOLA (Ambrosio): III, 64, 80, 8*2, 86*.
SPINOLA (BattistaJ: III, 69, 262.
SPINOLA (Lazaroj: III, 38.
SPINOLA (Lorenzo): III, 42.
SPINOZA: IV, 182.
SPIROLO (guvernator al Tabarcăi):
Splügen (pasul): I, 365.
Spoleto: I, 78, 83.
SPOONER (Frank C): I, 47, 379; II, 233, 364; III, 20.
SPRE NGER (Aloys): I, 312.
Squillace, mic port din Calabria: V, 71.
Stambuliol, drum spre Istanbul pe calea Măritei: IV, 72.
Stampalia, (insulă în Marea
Egee): IV, 240.
STANLEY (Richard), reprezentant al Elizabetei I: III, 265.
STAPER (Richard), negustor din Londra: III, 264, 265.
Stapola, port din Albania:
I, 229.

STARCCE, speculant cu grâne: III, 188. STEFANO (Johannesde), ragusan: III, 46. STEFANO (Juan), vezi
FERRARI (Juan Estefano). STENDHAL: I, 8*1, 158*;
II, 91; IV, 43, 73, 214.
217.
STRELICH, proprietar de corabie: III, 260. Stilo, localitate din Calabria:
II, 331. STOCHOVE, călător: II.
136.
Stockholm: II, 130. Stora, Africa de Nord: I.
185. Strassbourg: I, *399*; III.
106, 109.
Stromboli: I, 137. STROZZI (negustorii): III.
226. STROZZI (Filippo): II, 18;
V, 335, 336, 338, 345;
VI, 70.
V.
STROZZI (Leone): V, 54.
STROZZI (Pandolfo): I, 123 (1).
STROZZI (Piero): II, 39.
STUART (casa): III, 369.
STURMY (Robert), negustor din Bristol: III, 250, 251.
Styria: I, 231; IV, 244; VI, 91, 99.
Suabia: IV, 50.
Suaniş: VI, 92.
SUAREZ (Balthasare), negustor spaniol din Florenţa: II, 59, 245; III, 57, 285; IV, 48, 223.
SUAREZ (Diego): I, 82, 185, 31*9, 336*; II, 28*6, 313*, 375; III, 23, 193; IV, 6*6, 208*, 256, 263, 264; V, 156.
SUAREZ DE FIGUEROA (Lorenzo), FIGUEROA.
Suda, port din Candia: V, 288, 318.
Sudan: I, 316, 331; II, 8; III, 9, 13, 15, 23, 317; V, 118.
Suedia: I, 352, 36*0, 393*; III, 132.
Suez: I, 329, 33*5, 338, 339*; III, 148, 154, 172/VI, 55.
SUIL PAŞA, sângeac din Methelin: III, 204.
SULEIMAN PAŞA: III, 144.

SULLY: II, 362; III, 368.
Sumatra: III, 144, 149, 152, 154, 174, 175, 268.
SUMMONTE (Pier Loise), furnizor de lemn pentru galerele din Neapole: I, 260.
Supertino, în regiunea Otrante: II, 369.
Surat, India: I, 90.
SURIANO (Michele), ambasador al Veneţiei la Roma: IV, 16; V, 305.
SURIANO (Niccolò) prove-ditor al flotei veneţiene: IV, 251.
Susa: I, 363.
(defileu): I, 378, 379.
Sutri, din regiunea Romei:
V, 206. Syr Daria (valea), râu din
Asia rusească: I, 332. Syrtelor (Marea): I, 200, 289. Szigetvár, oraş din Ungaria:
V, 217.
Şabaţ: V, 217.
Şirvan: VI, 45, 47, 48, 49.
T
Tăbârca (insula): I, 209, 210, 285, 288; II, 191; IV, 309; V, 151.
Tabriz: III, 175; VI, 46, 51, 53, 54.
TAGITUS: I, 341.
TADDI, negustori din Florenţa: III, 227.
TADIC (Iorjo): I, 47; II, 100.
Tadjura: IV, 260; V. 34, 35.
Tage: II, 331; IV, 138, 192; VI, 68.
Taiget: I, 62.
TAINE (Hippolyte): V, 7.
Talamona, Toscana: I. 195;
III, 194.
Talavera de la Reyna: I, 111;
II, 331. TALMASQ, şah al Persiei:
VI, 44.
Tamisa: II, 128. Tana: I, 203; II, 122, 191.
261, 278. T ANG (dinastia): I, 280;

IV, 121.
Tanger: III, 13, 347; IV, 261; VI, 61.
Taormina: II, 67; IV, 250.
TARABOTTO (Stefano), traficant: III, 216, 217.
Tarento: I, 170, 223; II, 151;
IV, 25, 249, 250, 297;
V, 122, 124.
Tarentaise: I, 165.
Tarn: VI, 110.
Tarragofla: IV, 141. Tartaro, afluenţi ui Fadului:
I, 133.
TASSIS (agenţia): I, 373;
II, 233.
TASSIS (Gabriel de): II.
221. TASSIS (Don Juan de), conte de Villamediana:
II, 43. TASSIS (J. B. de), *veedor*, general al armatei din
Flandra, apoi ambasador al lui Filip al II-lea: III.
5*0, 89*. Tata, oraş din Ungaria: V.
215.
Tătar Pazargik (teritoriu bulgar): IV, 135. Tauern: (drumul): I, 366;
II, 70.
Tauris, vezi Tabriz. Taurus: I, 168, 180, 184.
294; II, 87, 239. TAVANNES (Gaspard de SAULX DE), mareşal al
Franţei: V, 339. TAVBRNIER (Jean-Baptiste): I, 89, 90, 185, 197.
325, 327, 328, 349; II.
55, 277; III, 11; IV, 84.
105. Tavoliere, podiş din Apulia:
I, 169, 178; III, 190. Tayget, lanţ muntos: I.
25. Taza, oraş din Maroc: V.
53. TEBALDI (f), reprezentant al ducelui de Ferrara la
Veneţia: II, 230. Tegiole (castelul), aproape de
Alessandria, Italia: III.

110.
TELEMAC: I. 64. TELIGNY (Charles de): V.
311.
Teii, Algeria: I, 323. Teii Kel, sat aproape de
Mossoul: I, *338*. Tendilla, Castilia Nouă: II.
251, 252.
„TENDILLA (contele de): II, „252; III, 209.
Tenedos (insula): VI, 149. TENENTI (Alberto:) I, 47;
II, 103, Tenes, oraş din Algeria: I.
213. Terek, Caucazul de nord:
VI, 52. TERME S (mareşalul de): V.
46, 70. Termini, port din Sicilia: IV.
250. Temate, insula Moluce: III.
155.
Terracine, Latium: V, 41. *Terra di Lavoro*: I, 135. Terraferma veneţiană: I.
376; II, 186, 187, 191.
343; III, 140, 141, 220.
221, 290, 342; IV, 196.
241, 242; V, 280. Terra Nova: I, 254, 401, 403;
IV, 287, 306.
Terranova, oraş din Sicilia: III, 198; IV, 59, 250.
TERRANOVA (ducele de):
V, 344, 370, 382.
Tesalia: I, *162*; III, 202.
313 Tetuan: III, *2*5, 54; IV, 262.
284, 309; V, 186. Thasos (insula): III, 311. THENAUD (Părintele
Jean): III, 142. TEREZA D'AVILA (Sfânta):
V, 91.
THEVENOT: IV, 104. Thionville: V, 70. Thorn sau Thorun, oraş din
Apulia: 1, 351. THURN (Joseph de): VI.
90.
Thusurus, vezi Tozeur. Tiaret: I, 317, 323. Tiberiade (lacul): II, 341, Tibru: I, 219, 286; II, 34.
73, 89; V, 16, 151. Ticino: I, 138.

(Val di): II, 317. TIEPOLO (Lorenzo), negustor veneţian: III, 148.
202; V, 130.
TIEPOLO (Paolo): IV, 16; V, 171, 343.
TIEPOLO (Piero): V, 315.
Tierra de Campos: II, 258.
Tiflis: I, 89; VI, 47, 50, 51, 53.
Tigru, fluviu: I, 32*8, 338*.
Timgad, cetate romană din Algeria: I, 69.
Timişoara: II, 257; III, 352; V, 40.
Tindida (pădurea din), Djur-djura: I, 62.
TINTORETTO: IV, 214.
TIP TON, agent englez la Alger: III, 269.
Tirenianã (Marea): I, 201, 216, 217, 218, 219, 234, 235, 359; II, 87, 194; – IV, 84, 249; V, 45.
Tirol: I, 366; II, 221, 325.
Tirourdat (trecătoarea), Ka-bylia: I, 62.
Tisa (valea): VI, 95.
TIZIAN: II, 181, 214; V, 231; VI, 152.
Tizzo, târguşor în ţinutul Bresciei: II, 368.
Târgovişte: VI, 97.
Tîrnovo: IV, 29.
Tlemcen: I, 123, 213, 336; II, 286; III, 13, 14 15, 22; IV, 119, 175; V, 45, 116, 117.
TOCCO (Vittorio di), vezi DI TOGGO (Vittorio).
Tokay: V, 216.
Tokio: II, 78.
TOLEDANO (Francisco), morisc din Toledo, stabilit la Madrid: IV, 154.
Toledo: I, *10*4, 134, 214: II, 8, 25, 162, 230, 252, 286, 301, 30*9, 312*, 322, 336, 337, 341; III, 63, 343; IV, 101, 116, 138, 139, 141, 152 – 153, 154, 15*7, 16*9, 261; V, 54, 174.
TOLEDO (Antonio de): V, 128.
TOLEDO (Don García de), fiul lui Pietro di Toledo, vicerege al Gataloniei apoi amiral al lui Filip al II-lea: II, 37, 269; IV, 228, 234; V, 16, 128, 147, 155, 157, 159, 161,

162, 164, 175 – 178.
TOLEDO (Don Hernando de), fiu al ducelui de Alba: V, 210.
TOLEDO (Don Luis de), fiu al viceregelui Neapolelui: IV, 21.
TOLEDO (Pietro sau Pedro): I, 135; II, 47, 196, 371; IV, 248; V, 176.
Tolfa, Latium: II, 361.
Tombuctu: I, 327; III, 15, 23; VI, 76.
Tonkin: I, 90.
TOPTANI, familie albaneză: IV, 35.
Tor: I, 32*9, 338*; II, 12, 148, 149.
Tordessilas, oraş din provincia Valladolid: IV, 17.
Torellas. oraş din Aragón: IV. 141.
TORMES (Lazarillo de): II, 22.
TORNE (O. de): V, 371, 385.
Torre del Greco, oraş din regiunea Neapolelui: V, *84*.
TORRES (Luis de), trimis al lui Pius al V-lea pe lângă Filip al II-lea: V, 284, 285, 286.
TORRIGIANI (familia): I, 372; IV, 43.
TORTON (Robert), căpitan englez: II, 136.
Tortosa: I, 13*5, 243*; II, 89; III, 197; IV, 141; V, 151.
Toscana: I, 74, 91, 110, 116, 11*8, 12*1, 125, 129, 13*1, 155, 15*9, 216, 230, 259, 260, 381; II, *2*9, 34, 87, 151, 171, 187, 190, 30*6, 31*5, 338; III, 6, 41, 49.70, 162, 194, 196, 226, 228, 251, 271, 284, 369;
333
IV, 27, 43, 62, 75, 80, 84, 285; V, 48, 51, 133, 155, 160, 169, 170, 275, 306, 311, 313, 326, 363, 372; VI, 65, 76, 95, 116, 126.
Toscanella, teritoriu pontifical: III, 194.
TOTT (Baronul de): I, 76, 185, 186, 333; II, 46, 48; III, 317.
Touat (tfaza): III, 14.
Touggourt: V, 43.
Toul: V, 39.
Toulon: I, 194; III, 249;

V, 14, 41, 273, 276, 309.
349; VI, 111, 137.
Toulouse: I, 382; III, 145, 341; IV, 326; V, 198;
VI, 110, 12*2, 13*1, 164.
Touraine: VI, *131*.
Tournai: V, 221.
Tournon (cardinalul de): I.
99. TOYNBEE (Arnold): IV.
181; VI, 162.
Tozeur, oază din sudul tunisian: II, 68.
Tracia: I, 123, 14*2, 162*; II, 13; III, 197, 202; IV, 131. Trafalgar (bătălia de la): I.
242; III, 278. Trani, oraş din Apulia: III.
202; IV, 248, 250. Transcaucazia: VI, 54. Transilvania: I, 353, 358, 370; II, 147, 222; III, 188, 315, 355; IV, 163, 243; V, 34, 37, 114, 216, 276; VI, 96, 97, 99, 138. Trapani: I, 209, 210, 216, 217, 268; II, 134; III, 115; IV, 249, 250, 283, 290; V, 370, 372; VI, 149.
Trasimen (lacul): I, 92.
TRASSELLI (Garmelo): IV, 211.
Trebizonda: I, 201, 205; II, 122, 191, 239; VI, 49.
„Tremezzo, în Alpii milanezi:
Îs» – l, oo.
Tremiţi (arhipelagul), în Marea Adriatică: I, 111.
Trento: I, 369; II, 170, 339;
III, 329; IV, 218, 219;
V, 20, 38.
Trevisano, regiunea din jurul oraşului Treviso: I, 173. Treviso: IV, 188. Triest: I, 222, 226, 227, 228.
230, 231; IV, 187. Tripoli, Maghreb: I, 122, 208, 209, 210, 235, 23*9, 25*2, 278, 284, 321, 324; II, 137, 152, 224; III, 14, 23, 146, 147, 150, 156, 170, 198, 215, 254, 268, 352; IV, 87, 192, 231, 254, 258, 263, 282, 283, 284, 292, 293, 300, 305; V, 13, 34 – 37, 82, 113, 114, 116, 118, 119, 124, 125.131, 132, 136, 230, 235, 307, 308, 378; VI, 78, 83, 84, 100. Tripoli din Siria: I, 63; II, 56, 57, 175, 203; III, 168, 252, 273; V, 46, 192. Tripolitania: I, 169, 312.

Trivigiano, vezi Trevisano. Troia: III, 186. TRON (Filippo), patrician venefian: III, 304, 305. Tronto, râu din Abruzzi: IV.
251.
Troyes: I, 378. Tuat (oaza): I, 324. Tudela de Ducro, orăşel din
Castilia: II, 302. TUDOR (dinastia): II, 315. Tunis: I, 209, 214, 238, 23*9, 25*2, 254, 268, 319, 320, 324; II, 152, 195, 222, 224, 320; III, 14, 18, 22, 23, 54, 212, 250, 256, 352; IV, 100, 119, 228, 254, 256, 257, 26*3, 274.27*5, 304, 305, 309, 310, 311; V, 18, 45, 125, 127, 145, 166, 167, 176, 214, 230, 264, 265, 266, 277, 283, 307, 308, 315, 320, 344, 366, 369, 370, 371
I
375, 378 – 380, 384; VI, 248, 261, 265, 268, 272.
14, 15, 79, 86, 87.324, 338, 343, 344, 351.
(lacul): II, 12.353, 355; III, 33 – 43, 45.
Tunisia: I, 57, 6*0, 6*1, 110, 48 – 67, 77, 78, 80, 81.
117, 150, 208, 284, 291, 89, 106, 107, 118 – 120.
319; II, 11, 16, 22*2, 311*; 122, 123, 126, 127, 131.
III, 15, 233.140, 145, 159, 207, 226.
Turano (lacul): I, 82.228, 233, 244 – 246, 258.
Turcia: I, 6*3, 10*6, 132, 169, 259, 263, 273, 277, 280.
178, 23*9, 27*8, 295, 327, 282, 286, 294, 307, 324.
*33*9, 350, 354, 355, 382; 325, 326, 327, 329, 330.
II, 13, 25, 41, 92, 93, 331, 355, 356, 360; IV, 8.
96, 181, 191, 195, 239, 24, 69, 78, 109, 154, 162.
281, 297, 29*8, 31*2, 341, 172, 190, 221 231 *267*
342, 343, 356, 361, 26*2, 26*8, 277, 304, 327; V, 11.
363, 365, 366, 37*4, 387*; 25, 26, 37, 38, 40, 43.
III, 6, 54, 55, 59, 60, 44, 49, 51, 55, 57, 58.
98, 100, 128, 129, 144, 76 – 8*1, 86, 8*7, 95, 97.
169, 190, 214, 215, 217, 98, 99, 100, 102 – 104
218, 219, 266, 27*7, 295, 10*8, 201, 205, 215, 219.
313, 318, 319, 340, 343, 220 – 228, 235, 236, 237.
350, 352, 353, 356, 358, 239, 252 – 254, 260, 263.
359, 360, 367, 368, 369; 26*4, 29*1, 311, 312, 314.

IV, 27, 32, 34, 36, 45, 325, 333, 334, 335, 337.
64, 70, 72, 73, 74, 81, 339, 345, 347, 356, 365.
84, 101, 113, 165, 172, 371, 372, 375, 378, 384;
177 – 179, 187, 188, 193, VI, 6, 12, 2*3, 3*7, 57, 58.
233, 252, 331; V, 11, 15, 67, 78, 106, 122, 123, 126.
18, 28, 109, 110, 115, 129, 127, 148, 151, 153.
132, 160, 198, 219, 228.
233, 254, 258, 272, 274.
276, 279, 281, 286, 308, îl
313, 326, 351, 364, 365.
383; VI, 7, 11, 15, 18, TT...".
27, 36, 43, 44, 46, 47, Úbeda, oraş din Spania Jprotrj r *f* ne *qti* e rj/. vin ci a jâieri). v. *de j*.
135, 137, 138, 161. UCEDA (ducele de): IV,! 8.
Turkestan: I, 180, 205, 311, HVJH? *O*\ „30 „nu
330; IV, 239; VI, 45. *iiiâSa-A*. îN *hi*
TURQUET (Theodore), vezi în & rt A» nâtoi *u –!*
MATERNE de Turquet. ULBD/1BI? A (tr) bun no
Tyrol: II, 249. ULLOA (Modesto): II, 108.
Tara Bascilor: I, 261. Ulm: I, 387.
fără Românească: I, 67, 153, Umbria: I, 77, 11*0, 155*;
353; II, 222; III, 24, III, 362.
197, 268, 359, 360; IV, Ungiria: I, 67, 353.354, 359;
163; VI, 96, 97. jj (19> 2*4, 3*0, 84, 98.
arile-de-Jos: I, 86, 87, 111, 154, 179, 244, 288; III.
176, 221, 257, 342, 350, 46, 132, 135, 217.221.
370, 371, 373, 37*7, 39*9, 315, 318, 325, 344; IV.
406, 407; II, 14, 39, 42, 28, 72, 74, 108, 164, 179.
84, 95, 122, 123, 155, 180, 238, 240, 244, 245.
182, 218, 228, 242, 246, 246, 277, 330; V, 21, 25.
30, 34, 39, 94, 115, 211.
215, 216 – 219, 22*8, 239*;
VI, 7, 89, 92 – 96, 98, 99.
128, 144, 145. Urbino (ducatul de): I, 86
124, 227; III, 186; IV.
6*0, 20*9, 215; VI, 22. Urbino (mlaştina), Corsica: Ursomarso, Calabria: I, 260. Uskub: II, 87, 154, 155, 357;

IV, 135. UTTERSTROM (Gustav):
II, 73, 75. Uz<§s: II, 333; IV, 50.
VAGA (Pierin), elev al lui Rafael: IV, 214.
VAIR (Guillaume du), vezi DU VAIR (Guillaume).
Valahia, vezi Ţara Românească.
Valbonne: I, 134; IV, 11.
Valence: I, *391*.
Valencia: I, 6*6, 105*, *Iii*, 112, 135, 143, 154, 201, 211, 212, 214, 215, 217, 245, 258, 26*4, 27*1, 286, 287, 28*9, 29*9, 321, 331, 340; II, 13, 14, 75, 87, 107, 118, 148, 174, 217, 227, 243, 269.292, 308; III, 18, 21, 78, 106, 108, 109, 164, 186, 196, 246, 291; IV, 24, 25, 64, 67, 72, 86, 121, 138, 140, 143, 144, 146 – 148, 153, 155, 252, 281, 283, 290, 300; V, 37, 41, 54, 97, 118 149, 324.
VALENCIA (Francisco de), comandant al forţărefei Mers-el-Kébir: IV, 265.
Valenciennes: I, 355; V, 336, 339, 340, 346.
aletta (La): IV, 283, 284; V, 187.
VALETTE (Jean PARISOT DE LA), Mare Maestru a-Cavalerilor de Malta:
T ’1 – 3 0 – 11 – 7
Valinco (golful), Corsica: V.
160.
Valladolid: I, *10*6, 134; ÎI 18, 25, 69, 75, 92, 152, 192, 195, 204, 217, 219, 228, 229, 258, 301, 302, 347; III, 102, 201, 211, 345; IV, 19, 87, 111, 263; V, 24, 54, 69, 82 90, 91, 92, 95, 97, 99, 102, 10*6, 10*8, 315. *Piaza Mayor*: V, 92. *San Pablo*: V, 95. Vallauris: I, 134; IV, 11. VALLE DE LA CERDA (Luis):
VALLE (marchizul del), fiu al lui Hernan Cortés”. III, 341; IV, 17. VALLIER (Fra Gaspar de):
V, 35.36.
VALOIS (casa de): I, 264.
287, 292; II, 236; III.
36, 131; V, 43.47, 165.
Valona: I, 227, 229, 235;
II, 87, 183; III, 203, 286;

IV, 191, 243, 283; V, 122.
212, 214, 231, 319, 368;
VI, 19, 140, 141.
Valtelina: I, 36*5, 399*.
Van, la frontiera turco persană: VI, 45. VANDENESSE (Juan de):
V. 8*3, 87*.
Vaprio, pe Ada: I, 136, 137. Var: VI, 112. Vardar: I, 132; III, 312. VARENNIUS: II, 128. VARGAS MEXIA (Juan de), ambasador al lui Filip al n-tea: III, 43; IV, 111, V, 96, 112, 177. Varna: I, 202, 205; III, 215. Varşovia: I, 47, 349, 352.
357, 358; V, 325. VASGO DA GAMA, vezi
GAMA (Vasco da). Vasto, oraş din Abruzzi: V, 212.
Vauxcelles (armistiţiul de la:
V, 57, 64. Vaucluse (munţii din): I, *108*.
VAUDOYER (Jean-Louis):
I, 10.
VAZQUEZ, ministru al lui Filip al II-lea: I, 87.
VAZQUEZ (Alonso): II, 14.
VAZQUEZ (Matteo): IV, 52.
Vega: I, 134, 160.
VEGA (Don Garcillaso de la), preot al contelui de Palma: IV, 21.
VEGA (Juaii de la), ambasador imperial, apoi vicerege al Siciliei: I, 210; V, 31, 119.
VEGLIA (Antonio di), căpitan ragusan de navă:
II, 134.
Veglia, insulă dalmată: IV, 117.
VEGLIANO, vezi VILLAU.
VERGA, negustori: III, 207, 228, 284.
VELAZCO, conetabil al Castiliei, guvernator al Milanului: VI, 114.
VELAZCO (Dr.), expert: V, 103, 108.
VELAZCO (Don Francisco de): IV, 21.
VELAZCO (Don Miguel de): IV, 24.
VELÁZQUEZ (Pedro), *vee-dor* general: I, 344.

Velay: I, 85.
VÉLEZ (marchiz de), guvernator în Murcia: II, 217; V, 154, 259, 261.
Vélez: IV, 300; V, 44, 159, 161.
Veneto: I, 130, 291.
Venefia: I, 47, 66, 84, 86 – 90, 111, 115, 116, 131 – 133, 141, 144, 145, 148, 154, 172, 197, 207, 223 – 230, 232, 23*3, 249, 25*0, 255, 258 – 261, 264, 26*5, 27*0, 273, 278, 286, 28*9, 30*1, 309, 330, 341, 353, 356, 357, 359, 360, 362, 365 – 367, 371, (373, 374
378, 383, 38*4, 39*5, 399, 404, 406; //, 8, 21, 34, 35, 36, 55 – 57, 83, 85, 96 – 100, 102 – 107, 110, 114 – 118, 121, 123, 125, 132 – 139, 145, 150, 154, 155, 157, 160, 161, 163, 169, 172 – 179, 181, 182, 184, 186, 188, 190 – 192, 196, 20*0, 21*2, 219, 220 222, 223, 225 – 231, 233, 234, 244, 246 – 249, 258 – 265, 269, 271, 284, 294, 299 – 301, 303 – 307, 321, 324, 325, 330, 333 – 339, 341, 244, 345, 349, 354, 356 – 358, 262, 365, 368, 372, 37*3, 377, 384, 388*;
III, 6, 8, 10 – 14, 18, 20
25, 28, 35, 46, 53, 58, 65
73, 74, 77, 78, 114, 115.
128, 130, 13*2, 13*4, 139.
140, 141, 146, 148, 151.
153, 155, 158, 160 – 163.
166, 169, 170, 171, 186.
189, 192, 197, 202, 204.
205, 214, 215, 216, 219
222, 224, 226 – 22*8, 242*.
246, 247, 251, 254 – 259.
263, 264, 266, 273, 276.
277, 286, 28*9, 292, 297*.
303, 313, 329, 339, 342
360, 365, 368, 369, 371;
IV, 33, 34, 36, 46 – 48.
61, 69, 71, 72 – 75, 80.
99, 100, 102, 106, 110.

113, 114, 162, 163, 171.
176, 179, 180, 184, 187.
188, 190, 193, 196, 197.
199, 209, 214, 215, 233.
240 – 243, 267, 328, 333;
V, 13, 14, 55, 66, 80.
92 – 93, 111, 112, 114.
129, 134, 135, 146, 196.
211, 228, 229, 256, 266.
271 – 283, 286, 287, 289.
304 – 309, 312, 318, 320.
323, 326, 341, 343, 347.
349, 356, 363 – 367, 375.
383; VI, 9, 11 – 15, 17.
19, 22, 25, 26, 30, 36.
49, 50, 76, 80, 84, 88.
91, 95, 108, 126, 127, 137.
138, 144, 146, 147, 148, 158, 165.
Archivio di Stato: II, 233. *Arsenalul*: II, 150, 330 361, 372, 373; IV, 241; V, 285; VI, 84. *Arte della Seta*: II, 262. *Balastreo* (Casa): ÎI", 178. *Banco della Piazza di Rial-te*: I, 146; II, 150, 151. Bănci, vezi şi Pisani, Prinli.
Canal Grande: I, 367; II.
150, 151.
Cartiere:
Canaregio: II, 150, 151.
Castello: II, 150, 151. *Dorsoduro*: II, 150, 151. *Rivoallo*: II, 173, 178. *San Marco*: 1, 84; II, 150, 151, 173, 248; III, 221.
San Polo: II, 150, 151. *Santa Croce*: II, 150, 151. *Fondego dei Tedeschi*: I, 367, 368, 376.
Fontico dei *Turchi*: II.
100.
Foscari (Casa): II, 178. *Hanuri*:
Vulturul Negru: I, 368.
Leul Alb: I, 368. Iarmarocul de la Scrisa: II, 248. *Insule*:

Giudecca: II, 151, 182, 330.
Murano: II, 182, 269, 330.
San Giorgio: II, 150, 151.
Marciana: II, 233. Palatul lui Marc Antonio Barbaro: II, 182. *Palatul Dogilor*: I, 89. *Rialto*: I, 146, 367; II, 150, 151, 248; III, 11. *San* Giovanni *Decollato*: I, 100.
San Marco (piaţa): IV, 325.
Santa Maria *de Brolio*: IV 325
Vamă: II, 150 – 151.
Zattere: II, 150 – 151. *Zecea*: II, 260, 362, 372, 313; III, 6, 58, 132, 176. Venezuela: I, *158*. VENIER (familia): IV, 240. VENIERO (Sebastiáno), comandant al flotei veneţiene: V, 319, 320, 323. Venosta (Val), Alpii din Merano: II, 70. Ventotene, insulă *în* largul
Neapolelui: V, 16. Ventoux (Muntele): I, *108*. Venzon, comună veneţiană din apropierea oraşului Udine: III, 195. VERA (Francisco de), ambasador al lui Filip al II-lea: I, 227; VI, 138, 140.
Vercelli: I, 363, 364; IV, 184.
Vercors: I, 165.
Verde (Insulele Capului): I.
280; III, 172. Verdon (râul), Provence: I.
108.
Verdun: V, 40. Vermeja (Sierra): IV, 139. VERMEJO, vezi BERME-JO.
VERNAGALLI, negustori din Florenţa: III, 227. Verona: I, *10*5, 133, 363, 374; II, 79, 83, 169, 171, 174, 179, 188, 331, 338, 339; III, 186; IV, 73, 80, 177, 184, 216. Veronese, regiune din jurul
Veronei: *I*, 173. Versailles: II, 204. VERTOT (abatele): V, 194. Vervins (pacea de la): II, 43; IV, 54, 329; VI, 125, 127, 128, 129, 148, 151. VETTORI (Piero), umanist italian: II, 241. Vezuviu: I, *102*; II, 282. VIATIS (Bartolomeo), negustor: I, 372, 37*6, 395*. Vicenza: I, 118, 172; II, 20, 338; III, 221; IV, 216. Vicentino, regiune din jurul Vicenzei: I, 163, 172, 173, 178.
113? *ar*, fPrr. *Al'*64: f

V9
248. Im din Galaxia., Vij
«v, V 38. COnj: Vi: «o (arhidia
— VI.
Pro
370 PrRşedintejfrancez – vi'a
Toi: sat din putir;
fi
jjjf *reia de LED0* (Do
103
J: r, r = 138.
304; III, 18; IV, 241; V, 279, 280, 319; VI, 14. ZARA (Geronimo de), *general-oberst* al arsenalului din Viena: IV, 245. Zaragoza: I, 13*5, 156*; II, 84, 228, 257; III, 42; IV, 67, 72, 138, 141. Zatas (valea), Portugalia: VI.
67.
Zebreros, regiune din Spania, aproape de Medina del Campo: II, 258. Zelanda: I, 265; III, 281;
V. *8*7, 103. ZEN (Piero), venefian: III.
175.
Ziden, vezi Djedda ZIJEMIJANIJ (Stanislas), negustor polonez din Cracovia: I, 354.
ZINKEISEN (J. W.): I, 239; II, 41; IV, 130; VI, 16, 31, 93.
Zoenok, oraş din Ungaria: V, 34.
Zolpha, Persia: I, 89, 90.
108.
ZRINY (Nicolas): IV, 244. Zuara, Africa de Nord: V.
34, 122. ZUCATO (Gabriel), renegat:
IV, 100.
ZUNIGA (Don Juan de): II, *218*; V, 135, 263, 306, 343, 346, 367; VI, 27, 30, 33, 34.
ZURBARĂN: IV, 219. Zürich: I, 363. Zurzach: I, 363.
YASIGI, vezi Secretarul. Yemen: III, 152, 154; V, 255, 291, 373; VI, 13. Yeni Koy, sat pe ţărmul european al Bosforului: II, 203.
YOUNG (Arthur): I, 65. Yuste: V, 71, 81, 94.

z
ZACCO (Francisco), eretic ragusan: IV, 111.
Zadruga, Albania: I, *98* (*41*). Zagora, zonă de calcaruri din Iugoslavia: I, 114, 115.
Zagreb: IV, 117, 129, 243. Zagros, marginea anterioară a podişului Iranului: I, 109, 180.
Zamora, oraş din provincia cu acelaşi nume din Spania: III, 346.
ZÂNE (Hieronimo), amiral al flotei veneţiene: V, 287, 290, 356.
Zante: I, 273; II, 136; III, 186, 254, 258, 263, 267; IV, 241; V, 126, 143, 192, 202, 350, 353, 356, 365; VI, *9, 10*0, 147. ZAPAŢA (Don Gabriel de), nobil spaniol: IV, 21. Zara, posesiune veneţiană: I, 167, 194, 232; II, 228.

CUPRINS

Partea a treia
EVENIMENTELE, POLITICA ŞI OAMENII (continuare) 5
V. ARMISTIŢIILE TURCO-SPANIOLE: 1577
1584 6
1. Misiunea *lui Margliani*, *1578 – 1581*... *7*
Retrospectivă: primele tentative de pace ale lui Filip al II-lea 8
În timpul lui Don Juan II
Un învingător ciudat: Martin de Acuña 16
Giovanni Margliani 18
Acordul din 1581 31
2 *Războiul pă*, ră.<*este centrul lumii mediteraneene* 43
Turcia faţă în faţă cu Persia 43
Războiul împotriva Persiei 47
Turcii în Oceanul Indian 55
Războiul Portugaliei, punct de cotitură al secolului 57
Al-Kase al Kabir 60
Lovitura de forţă din 1580 67
Spania părăseşte lumea mediteraneană... 70

M LUMEA MEDITERANEANA *ÎS* AFARA ISTORIEI MAJORE 75
I. *Dificultăţi şi tulburări turceşti* 78
După 1589: revoltele în Africa de nord şi în Islam 79
Criza financiară turcă 87
1593 – 1606: reluarea marilor operaţiuni pe frontul din Ungaria 89